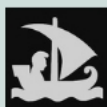

JOAN MASUET I PUXEU

LA REALITAT, EL FACTOR HUMÀ I LA POLÍTICA

APUNTS D'UNA REFLEXIÓ

Editorial Mediterrània

**LA REALITAT, EL FACTOR
HUMÀ I LA POLÍTICA**

APUNTS D'UNA REFLEXIÓ

JOAN MASUET I PUXEU

**LA REALITAT, EL FACTOR
HUMÀ I LA POLÍTICA**

APUNTS D'UNA REFLEXIÓ

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització dels propietaris del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes a la llei.

Primera edició: juliol de 2007

© del text: Joan Masuet i Puxeu

© d'aquesta edició:
Editorial Mediterrània, SL
Guillem Tell, 15, entl. 1a
08006 Barcelona
Tel. 93 218 34 58
Fax 93 237 22 10
editorial@editorialmediterrania.cat

Maquetació i disseny de la coberta: Estanis

ISBN: 978-84-8334-839-0
DL: B-37.110-2007
Impressió: Romanyà Valls, Capellades (Anoia)
Imprès a Catalunya – *Printed in Catalonia*

ÍNDIX

PRÒLEG	17
 PART PRIMERA	
La meva concepció del món	19
 LA REALITAT	21
I. L'UNIVERS CREAT	23
La realitat	25
Un món a l'abast del coneixement	26
El coneixement d'una cosa porta al coneixement de tota la resta	27
L'imperi de les lleis del món que ens envolta	28
El marc de l'existència humana	29
El món, la seva unitat i la seva complexitat. Unitat còsmica. Unitat funcional	30
La moció de l'univers	31
El concepte de civilització	32

II. L'ÉSSER HUMÀ	35
El nostre món i l'ésser humà en ell: creador o alienat	37
La identitat i la dignitat humanes	38
L'ésser humà: animal racional	39
L'ésser humà: individu social	40
Sobre la consciència: la consciència original i la consciència històrica	41
L'ésser humà: espai i temps «intermedi». En construcció permanent.....	42
La creació i la llibertat	43
Sobre la llibertat de l'individu	44
Sobre la naturalesa humana: el món material, el món intel·lectual i el món espiritual	45
Els diferents nivells o estadis de la naturalesa humana i les seves lleis	46
El valor de la vida humana	48
L'esperit del bé i l'esperit del mal	49
Obrar correctament	50
 III. SOBRE LA CONDICIÓ ESPIRITUAL	53
L'univers creat: lliurat a l'atzar o amb un destí?	55
L'univers creat ens parla del seu creador	56
La llei suprema de la creació	58
La descoberta de la llei de Déu, la més gran aventura	59
L'home, lligat a tota la humanitat	61
El pecat original	62
Sobre les limitacions humanes: el bé i el mal	63

L'esperit de Déu i la seva consciència en l'home	65
Sobre la pròpia identitat: el ser i el no-res	66
La dignitat humana	67
La llibertat	68
L'home, creador i redemptor a imatge i semblança de Déu	70
L'amor i el dolor: el dolor assumit per amor venç el mal d'aquest món	71
Sobre els profetes i els miracles. Déu paga al comptat	73
Del creure i tenir fe. L'experiència de Déu i del seu regne	74
La cultura i el fet religiós	76
El cristianisme i els valors cristians	79
Sobre el deure legal i el deure moral o ètic	81
Allò que transcendeix l'humà	83
El cel i l'infern	85
Les esglésies i la transmissió del fet religiós	87

EL FACTOR HUMÀ	91
I. LA CONSTRUCCIÓ DE L'HOMME	93
Les lleis universals	95
La construcció humana	96
La creació evolutiva	97
El cicle de la vida	98
L'ésser humà i la seva consciència	99
La pròpia identitat	100
El coneixement i la llibertat: tot és des del coneixement	102

El marc necessari de la llibertat. La llibertat de l'individu	
condicionada al curs de la societat	103
La ignorància és el mal.....	104
La cultura, fet historicosocial	105
El marc cultural. Diferències entre cultura i costum	107
El fet antropològic.....	108

II. SOBRE LA MENT	111
L'ésser humà: consciència natural i consciència històrica	113
La història genètica	114
La construcció de la ment.....	116
La ment sana i el seu funcionament	117
El cervell: la computadora humana	119
L'herència i l'ambient condicionen la capacitat intel·lectual	120
La necessitat de comunicar-se i la necessitat de seguretat personal	122
La necessitat d'un centre-referència	123
Sobre les aptituds mentals i la personalitat	124
Sobre la consciència i la sensibilitat	126
La divisió de la ment i de l'energia humanes. La capacitat vital	
de l'organisme humà és limitada	127
La ment superior i la ment inferior.....	129
Característiques psíquiques de la ment inferior	130
Psicopaties: la malaltia	132
Psicologia	134
La dialèctica vital.....	135

III. LA FORMACIÓ HUMANA	139
Els valors humans	141
El desenvolupament integral de l'home: el nivell corporal, el nivell intel·lectual i el nivell espiritual	143
El coneixement de la realitat	145
La marginació	146
La visió global i els detallistes	148
L'acció. La unidireccionalitat de l'home lliure	149
El coneixement d'un mateix. Ser un mateix	151
L'opció de la vida: viure en present	152
La responsabilitat	153
El talent. I l'estímul creador	155
L'experiència	156
L'organització	158
L'estratègia	160
La forma d'abordar els problemes	161
El treball	162
L'educació	164
El sistema educatiu	165
La forma d'estudiar	167
Descans i temps lliure per cultivar el cos i l'esperit	168
Unes quantes regles fonamentals per al bon equilibri de l'ésser humà	170
La vida és un joc	171

PART SEGONA

La política.....	173
-------------------------	------------

EL SISTEMA POLÍTIC	175
---------------------------------	------------

I. LA SOCIETAT	177
-----------------------------	------------

El factor humà.....	179
---------------------	-----

Llibertat i igualtat originàries?.....	180
--	-----

La vida humana, la llibertat i la justícia: referències fonamentals de tota societat.....	181
--	-----

La dignitat humana: els drets humans	183
--	-----

La iniciativa individual	184
--------------------------------	-----

L'individu i la societat: el contracte social	185
---	-----

Els pobles de la terra. La identitat i l'autodeterminació dels pobles	186
---	-----

La nació és també un fet històric	188
---	-----

El sentit dels nacionalismes avui	189
---	-----

Interdependència	190
------------------------	-----

El desenvolupament de la interdependència	192
---	-----

La societat com a fet dinàmic	193
-------------------------------------	-----

Societat oberta, societat tancada.....	194
--	-----

Per una societat a la mida de l'ésser humà. El ciutadà: individu social no marginat	196
--	-----

La construcció de la societat: la construcció de la ciutat	198
--	-----

El marc cultural: l'al·ligonament històric	199
--	-----

II. LA DEMOCRÀCIA	201
El concepte de sobirania i de legitimació del poder	203
La democràcia	204
La política és un fet històric	206
El pluralisme de la societat	207
Les forces fàctiques i el poder polític	208
La democràcia i la partidocràcia	210
Les diferents alternatives partidistes	212
L'organització d'una societat a escala de l'individu	213
Els vertaders líders: representants genuïns de la societat	214
Els	
governants	216
L'estratègia i el ritme de l'acció política	218
La governabilitat d'un país i la seva pacificació social	220
El govern de les minories. Les forces marginals com a forces	
revolucionàries i com a revulsiu de la societat	222
El crepuscle de les ideologies?	224
 III. L'ESTAT DE DRET	 227
L'estat de dret i la democràcia	229
La funció de l'Estat	230
La societat civil	232
El sistema de valors d'una societat	233
Els poders de l'Estat: la seva divisió i la seva limitació	234
Condicionament històric de l'estat de dret. Models d'organització	
i desenvolupament	236
El sistema republicà i el sistema monàrquic	238
Les garanties constitucionals	240

La constitució democràtica. De la monarquia parlamentària al sistema republicà	242
De la iniciativa individual a la iniciativa de l'Estat. La iniciativa individual garantia d'ésser de la societat civil	245
Els diferents nivells competencials de l'Administració estatal. El principi de subsidiarietat	246
La governabilitat: una exigència màxima. L'exercici del poder ha de ser eficaç, responsable i equilibrat	247
L'estat de dret: el sistema judicial	249
La independència dels mitjans de comunicació. La informació objectiva, dret bàsic de tota societat	250
El modern Leviatan. L'increment del poder del bé i del mal	252
La revolució politicosocial	254

EL SISTEMA ECONÒMIC..... 257

I. EL SISTEMA ECONÒMIC.

CONSIDERACIONS GENERALS..... 259

L'imperi de les lleis del món que ens envolta	261
La llei de la unitat i relació de totes les coses. Els sistemes econòmics tendeixen tots a relacionar-se i a créixer implícitament	262
La dinàmica del sistema econòmic: la necessitat d'un sistema flexible	264
El sistema econòmic i el sistema polític actuen amb dependència l'un de l'altre	265
La investigació i el progrés tecnològic. La revolució social a remolc de la revolució tecnològica	267
La tercera revolució «industrial»: la revolució informàtica	268

La revolució informàtica només és possible en un marc de llibertat.....	270
La demografia com a factor econòmic. Recursos naturals i recursos humans.....	271
L'assentament urbà	273
El desplaçament dels centres del poder econòmic	275
Els cicles econòmics poden ésser controlats	276
Un món de futur treballant o sense treballar? El treball, una necessitat doble i també una benedicció. Un dret i un deure al mateix temps	278
Caràcter social del treball	279
Sobre el treball i el capital	281
La propietat dels mitjans de producció. Els seus nivells individual i social	283
Obligació a la inversió productiva.....	284
El centralisme democràtic? El pluralisme i la descentralització. El socialisme democràtic	286

II. L'ECONOMIA DE MERCAT.

ECONOMIA I PLANIFICACIÓ	289
La democràcia, l'estat de dret i l'economia de mercat.....	291
La riquesa de les nacions.....	292
L'estat del benestar	294
La planificació	296
L'anàlisi econòmica	297
Marc econòmic	300
La política macroeconòmica i la microeconòmica.....	301
El creixement econòmic i la productivitat comparativa	303

L'estalvi i la inversió, condicions indispensables per al creixement econòmic	305
El sistema econòmic del món occidental: l'economia de mercat	307
La política pressupostària.....	308
L'ocupació i l'atur. La política laboral.....	310
El repartiment del treball.....	312
La política fiscal	313
L'economia submergida	315
L'intervencionisme de l'Estat	317
L'Administració pública: la despesa pública i el nivell de serveis	319
La burocràcia.....	321
L'Estat empresari	323
La necessitat d'un marc d'estabilitat: la inflació	325
El sistema financer. La política monetària	327
El mercat de valors. L'economia productiva i l'economia especulativa	329
L'anàlisi de l'economia com a fet dinàmic	331
Els factors psicològics en economia.....	332
Els altres mercats	334

III. EL DESENVOLUPAMENT

ECONÒMIC I SOCIAL

La consciència d'un món interrelacionat	339
Per un nou ordre internacional	340
El colonialisme i la nova globalització.....	342
La societat del futur: un món sense fronteres.....	344
El futur tecnològic. L'inici d'una nova era.....	346
La contribució amb solidaritat al desenvolupament del Tercer Món	348

El desenvolupament econòmic	350
El desenvolupament del Tercer Món. La industrialització	352
La inversió forana.....	354
L'objectiu del progrés. L'alternativa del progrés en la llibertat	356
El futur de la humanitat	358

PRÒLEG

Conèixer la realitat és el més important, ja que tot és des del coneixement i no res des de la ignorància.

Tota persona hauria d'arribar a copsar el sentit que tenen les coses del nostre món, del món material i espiritual que ens envolta i del qual formem part. Tanmateix, l'home és un fet històric i només n'assolirà el seu ple significat al llarg del temps, és a dir, al llarg de la història de tota la humanitat.

L'home coneixerà allò que vol saber al llarg de la seva història, com a conseqüència del seu esforç i de la seva creativitat. L'home forma part de la humanitat, i aquesta no és només la del seu temps sinó la de tots els temps, passats, presents i futurs.

El perill de no entendre el món en què es viu és la marginació i, com a conseqüència, el de la passivitat o el de fer-nos estar en contra de tot, no tant per canviar-ho com per destruir-ho.

Crec que tornarem a viure, en algú o altri, els nostres somnis i que algú trobarà la resposta, al llarg del temps, a totes les nostres preguntes.

PART PRIMERA
La meva concepció del món

*Voldria que aquest món fos un món obert,
un món amb sentit de la unitat, solidari.
Un món per a la creativitat i per al desenvolupament humà.
I que tots plegats hi poguéssim contribuir.*

LA REALITAT

I. L'UNIVERS CREAT

II. L'ÉSSER HUMÀ

III. SOBRE LA CONDICIÓ ESPIRITUAL

I. 'UNIVERS CREAT

Goethe, diu al respecte:
*«L'ésser humà és una criatura obscura
que no sap d'on ve ni a on va, coneix molt poc
del món i encara menys de si mateix.»*

La realitat

Més enllà de la recerca científica, l'univers planteja interrogants de tal magnitud que des del principi del temps han mogut l'home a cercar-hi alguna explicació. Aquesta tasca d'indagació, sobre el significat del món en què vivim, constitueix l'objecte del pensament filosòfic al llarg de la història. L'ésser humà, durant la seva existència, es planteja el significat d'aquesta; entendre el món que ens envolta i a nosaltres mateixos esdevé una qüestió capital per tal de trobar sentit a les nostres vides i als nostres projectes. De fet, la societat avança inspirada en idees que suposen una certa interpretació d'aquesta realitat existencial.

Per això, conèixer com són les coses realment és el més important. La realitat s'interpreta de moltes maneres, però és única. La interpretació d'aquesta realitat porta a conclusions diferents, i fa que mentre per a uns tot tingui sentit, per a altres res no en tingui i tot sigui fruit de l'atzar. El fet és que per a aquest home tan limitat, tot és força complicat, fins al punt que el primer problema que ha de resoldre té a veure amb la seva pròpia entel·lequia, (identitat, idiosincràsia, personalitat, possibilitat de realització personal...).

Aquesta realitat, l'univers creat, del qual formem part, que existeix i es mou d'acord amb unes lleis, en part conegudes en part desconegudes, té com a «centre» singular, respecte al qual, en un cert sentit, tot gira, l'home. A qui cal aprehendre al mateix temps que tota la resta; altrament, totes les anàlisis i totes les solucions que es proposin estaran mancades d'un vertader fonament, perquè és precisament d'aquest home

de qui depenen. En el nostre petit món l'home continua sent el centre «universal» entorn del qual tot gira, i el factor determinant en la conducció de la societat.

La realitat: el món creat i les lleis d'acord amb les quals existeix i evoluciona. I l'home, en aquest univers, constructor, a través de la política adient, d'una societat que cerca el progrés i la felicitat; tot això només és possible assolir-ho actuant d'acord amb aquestes lleis universals que tot ho regeixen i a les quals tot es troba referit. Però més enllà del coneixement científic, s'intueix que totes les coses tenen un significat que cal cercar i reconèixer. Aquest seria el desafiament últim —sempre vigent, sovint inabastable— de la història de la humanitat i allò que en última instància pot donar sentit a la nostra existència i als nostres actes.

Un món a l'abast del coneixement

Creure que les coses tenen sentit vol dir creure que el món es pot conèixer i en certa mesura transformar, si cal, i que tot és des del coneixement i no res des de la ignorància, ja que el coneixement és la condició prèvia per poder discernir i decidir sobre qualsevol tema. No es pot decidir correctament si no es fa des del coneixement; sense coneixement no hi ha llibertat. Si per qualsevol circumstància aquest coneixement no pogués ésser assolit, l'home restaria per sempre subordinat a la ignorància.

Per tant, la primera cosa que cal dilucidar és si som capaços de conèixer el món al qual pertanyem o bé hem de romandre com animalets sotmesos a l'esdevenir d'un món que no podem entendre. Renunciar a aquest coneixement ens condemnaria a l'arbitri d'unes forces alienes, i conseqüentment al seu aparent atzar. En la mesura que l'home disposi

de mitjans cada dia més acurats, per raó dels avanços científics, el món es farà cada vegada més aprehensible i es trobarà cada vegada més al nostre abast. Conèixer-lo ens donarà l'oportunitat d'aprendre les lleis que regulen i que expliquen l'ordre de l'univers i la seva causalitat; també ens mostrarà els nostres límits i les nostres possibilitats, i ens farà capaços de transformar la natura i la nostra pròpia societat per fer possible el progrés de la humanitat de forma compatible amb l'existència i l'evolució del cosmos.

La realitat té sentit i es pot conèixer i, si cal, transformar; o el coneixement que en tenim seria absurd i el nostre aprendre-la un esforç va, inútil, que contradiria la més elemental connotació que es desprèn del mateix coneixement de cada cosa i que estableix el seu propi significat. La vida té sentit o tot constituiria un fet inexplicable: el naixement, la vida, la mort...; l'ahir, l'avui, el demà; o «el més enllà». L'home no és el resultat d'una creació sense cap sentit, de l'atzar. El món és regit per un ordre perfecte, lliurat només dintre de certs límits al lliure caprici de la voluntat humana; reconèixer aquest ordre és important.

El coneixement d'una cosa porta al coneixement de tota la resta

La reflexió profunda, la indagació o la investigació sobre qualsevol tema, de qualsevol índole o naturalesa, duu inexorablement a tota la resta, a la necessitat del coneixement de totes les altres coses. El «debat» sobre un tema porta a tots els altres. De fet, a través de l'estudi d'una sola cosa només s'intueix el sentit que té aquesta, ja que el seu ple significat només s'assoleix amb el coneixement del tot del qual forma part. El coneixement del concret indueix al coneixement de les lleis generals, però no s'obté el coneixement del que és concret de forma correcta més que a partir d'un coneixement ampli de l'univers.

En el nostre món, tot està relacionat, tant la vida espiritual com la vida material i entre si; això comporta que, en analitzar els problemes, calgui fer-ho des de la globalitat i la unitat del món enter. Conèixer vol dir estudiar i analitzar cada cosa, d'una a una, però després cal relacionar-ho tot i arribar a conjugar el coneixement de moltes i diverses disciplines, dels diferents fenòmens i afers. De la mateixa manera, la ciència i la tecnologia no poden ser objecte de contemplació aïllada sinó que el seu examen s'ha de fer a través de l'estudi interdisciplinari, aplicat a la història, la sociologia, la filosofia, etc., perquè aquesta ciència i aquesta tecnologia s'han d'aplicar en un món concret i d'acord amb uns fins interessats en el progrés efectiu de la humanitat.

Una part central d'aquesta realitat que pretenem indagar i conèixer la constitueix el factor humà; sense el seu coneixement res no serà definitiu. Ara com ara, el més gran desconegut de la realitat per l'home és ell mateix, sense conèixer-lo res en la nostra societat no serà millorat més que aparentment.

L'imperi de les lleis del món que ens envolta

L'univers evoluciona segons les seves pròpies lleis; aquestes lleis actuen tant sobre el món material com sobre el món espiritual que ens rodeja i del qual formem part. I l'home, pobre, l'única cosa que pot fer és procurar descobrir quines són aquestes lleis, per tal d'actuar-hi d'acord; si no ho fa així, la seva acció, sovint, només és destructora.

Erròniament, des de la ignorància, hi ha qui creu que vivim en un món supeditat a les «idees» dels homes, de forma autònoma, sense saber ni tenir en compte que el món té les seves pròpies lleis, les seves pròpies regles. L'home forma part d'aquest món, tant del món material com del món espiritual, i les lleis que ell dicta no serveixen per a res si

no tenen en compte les lleis d'existència i evolució pròpies del tot del qual ell és part inseparable.

Les lleis que intrínsecament regeixen l'univers, lleis d'acord amb les quals l'univers es transforma i sota la dependència de les quals fins i tot l'home es crea a si mateix, existeixen i actuen malgrat el nostre coneixement d'elles. Aquestes lleis (físiques i mecàniques, biològiques, orgàniques, ecològiques, psíquiques, etc.) i aquelles lleis sociològiques que funcionen també en tota societat organitzada, en relació amb el seu sistema cultural, econòmic, polític i social, existeixen i actuen amb autonomia. Tot plegat constitueix un imperi que actua malgrat la voluntat humana.

El marc de l'existència humana

Aquest món material i espiritual que ens envolta i del qual formem part té les seves pròpies lleis; inserit dins aquest món es troba l'home i la societat que s'ha constituït. Aquest home, peça singular de l'univers creat, es construeix també d'acord amb unes lleis que actuen malgrat ell, les conegui o no, en tingui consciència o no, que actuen en bona mesura en dependència amb el propi comportament humà i de l'entrellaçament de les accions humanes. De tal forma que el progrés de la humanitat només és possible si es té en compte aquestes lleis i s'hi actua d'acord.

L'ésser humà es fa a través dels seus propis actes: si la seva acció està d'acord amb les lleis de l'univers creat, ell mateix es fa positivament, creativament, si no, s'autodestruïx. L'home es diferencia de la resta en el fet que la seva evolució depèn d'ell, perquè es construeix d'acord amb allò que fa; es transforma a si mateix a través de la seva pròpia acció, de tal forma que fins i tot els mitjans que emprava per tal d'assolir els seus objectius el transformen.

L'individu pot, doncs, romandre dins d'aquest món de forma activa o passiva per tal d'assolir els objectius del propi desenvolupament, i amb els seus actes contribuir a la creació o bé a la destrucció de la societat i de l'univers, igual que de si mateix. És per aquesta raó, que l'objectiu final de tota educació no és el coneixement sinó l'acció, perquè és a través d'ella que l'home, al mateix temps que transforma el món exterior, s'autotransforma.

El món, la seva unitat i la seva complexitat. Unitat còsmica. Unitat funcional

La realitat és complexa i aparentment contradictòria, però és unitària. Igual que existeix la unitat «material» del cosmos (tot deriva del mateix punt material), existeix la seva unitat funcional, de manera que totes les coses formen part d'aquesta unitat i tendeixen a ella.

El cosmos està en contínua evolució; les lleis que el governen, que governen aquesta evolució, no són casuals, l'ordre establert obeeix a unes lleis determinades, l'home hi és inserit. També l'ordre funcional de la vida social és un ordre que depèn de la unitat «còsmica» de la qual formem part; tot està interrelacionat i en comunicació permanent, de forma que s'autoinflueix.

El món és complex perquè tot en ell està relacionat, de forma que la vida espiritual i material de totes les criatures està permanentment en comunicació i mútua dependència. Totes les coses estan relacionades entre si i depenen les unes de les altres. La «realitat» és única encara que s'interpreti de moltes maneres i es troba tota ella interconnectada. Els mons físic, intel·lectual i espiritual es troben tots ells connectats entre si, i són de fet un sol món. Allò que afecta una part afecta les altres.

La moció de l'univers

Una de les coses més estimulants del nostre univers és que tot canvia a cada instant, és a dir, que som en un món dinàmic en el qual cada cosa és diferent del que era al moment anterior. Aquesta realitat canviant dificulta qualsevol investigació que vulgui fer-se, perquè el que l'investigador estudia en un moment concret és diferent en el següent. Això passa en el camp de totes les disciplines. La vida és quelcom nou i diferent en cada instant de la seva trajectòria.

El coneixement actual permet establir o considerar certes hipòtesis o teories de com l'univers ha estat creat i de com evoluciona. Una d'aquestes teories és la del Big-Bang, que explica la creació de l'univers a partir de l'explosió d'un petit punt d'energia ara fa milers de milions d'anys (uns quinze mil milions d'anys) i que l'univers ha continuat expandint-se fins als nostres dies. Fins quan i fins a on? No se sap.

Abans de Copèrnic, Galileu i Kepler, es tenia una idea estàtica de l'univers, i la Terra, el nostre planeta, era considerada el centre, tot girava entorn seu. Després d'ells, de Newton i especialment d'Einstein, aquesta concepció ha esdevingut una concepció dinàmica, i de la idea que el temps i l'espai eren termes absoluts s'ha passat al concepte de la relativitat. I així també, de la concepció que el nostre planeta era el centre de l'univers s'ha passat al reconeixement de la nostra petita i relativa importància dins d'un univers en dependència amb el moviment de totes les constel·lacions.

La teoria de la relativitat d'Einstein ens dona un concepte relatiu sobre el temps i l'espai, per raó de la moció de l'univers. Tot es mou i depèn, la seva observació, de la posició que ocupa l'observador. Tanmateix, la nostra petita i relativa importància no impedeix que l'home continuï essent el centre del nostre petit món, perquè és el més important des de la perspectiva del nostre punt d'observació i del nostre marc de referència.

El concepte de civilització

La història de la humanitat té un recorregut a través del qual la societat avança i l'home es construeix. Aquest recorregut no és de sentit únic, no sempre es va cap endavant, hi ha vegades que es va cap enrere i en comptes de civilització el que avança és la barbàrie (les guerres, la confrontació...).

La història de la humanitat recorre un camí cap endavant, en sentit positiu, quan hi ha uns valors que la guien. Aquests valors no són arbitraris, es troben inserits en el cor de l'home, que aspira i cerca una plenitud que va més enllà d'allò aparent, és una necessitat que es troba d'alguna manera «arrelada» en la seva pròpia naturalesa.

Però l'home no fa el camí tot sol, és en un món que comparteix amb els altres i que ha de respectar. Si no viu tenint en compte allò que el rodeja ho pot destruir —de la mateixa manera que si no respira correctament es mor—. La societat ha d'adquirir-ne consciència, s'ha de donar principis que inspirin un comportament responsable, tant a nivell individual com col·lectiu, així com normes que la facin avançar en funció d'un vertader progrés.

Cercar les lleis que governen l'univers i viure-hi d'acord el fa avançar. Prescindir-ne i creure que tot és possible, només tenint en compte la seva voluntat, sotmesa sovint a unes passions que apareixen també com a indestruïbles de la seva pròpia naturalesa, és anar enrere. Tot allò que es decideix de forma contrària a aquestes lleis no és progrés sinó regressió, no és fruit del coneixement sinó de la ignorància.

La humanitat no sempre es troba guiada des d'un coneixement objectiu de la realitat, i per això no sempre s'actua correctament. La ciència i la investigació s'utilitzen moltes vegades condicionades per ideologies i interessos de poder i confrontació, i no per ideals de solidaritat i respecte. Sovint ens guien la ignorància i passions irrefrenables

que s'oposen, en lluita permanent, al que seria congruent amb la vertadera naturalesa de les coses.

Res no és una conquesta definitiva, tot en cada instant depèn de com s'actui. Per això, la solució als problemes i a les limitacions humanes s'ha de cercar sempre dins d'allò que és constructiu i que està d'acord amb les lleis universals que tot ho governen i a les quals tot es troba circumscrit. L'ús que fa l'home de la seva llibertat el duu a un camí o a l'altre. Per anar endavant és necessari saber actuar sempre correctament.

II. 'ÉSSER HUMÀ

*Tots els homes som de la mateixa raça.
Som més diferents culturalment que genèticament.*

LUIGI LUCA CAVALLI SFORZA (1922)
Científic dedicat a la genètica humana,
un dels més prestigiosos en la seva especialitat.
Autor, entre d'altres, de: *¿Quienes somos?*,
Genes, pueblos y lenguas
i *Historia de la diversidad humana*.

El nostre món i l'ésser humà en ell: creador o alienat

El nostre món és un món unitari, en ell tot està relacionat.

És també un món canviant, tot en ell està en moviment.

Aquest món té les seves pròpies lleis. Les lleis que governen l'univers existeixen malgrat la voluntat humana. Aquestes lleis governen el món creativament: el creen des del seu inici i el fan evolucionar.

L'home és part d'aquest món i hi pot romandre actiu o passiu, segons la seva voluntat. L'home pot participar en la creació, o bé pot romandre-hi passiu, alienat. També pot oposar-s'hi, pot, per tant, esdevenir destructor, contrari a les lleis genuïnes d'acord amb les quals l'univers evoluciona.

La creació de l'home es fa també d'acord amb unes lleis pròpies, independents de la seva voluntat i consciència. L'ésser humà només es transforma positivament romanent d'acord amb les lleis de la creació universal, de forma que el seu desenvolupament depèn de la seva contribució en aquesta creació.

I igual que les lleis que governen l'univers (inclosa la creació humana) existeixen malgrat l'home, també existeixen unes lleis que «governen» les relacions humanes malgrat ell. La conseqüència del desconeixement d'aquestes lleis és que l'individu no pugui, moltes vegades, controlar el resultat de les seves accions, perquè aquestes s'entrellacen

al mateix temps amb moltes altres i això fa que aquest resultat esdevingui diferent de l'esperat.

La identitat i la dignitat humanes

L'home posseeix des del principi una identitat natural lligada a l'univers creat, així com una identitat històrica lligada al curs de la humanitat.

La dignitat humana s'identifica amb la seva identitat natural i històrica: cultural, intel·lectual i espiritual.

La recerca de la identitat «natural» de l'home i el desenvolupament de la seva identitat creativa són objectius de tot progrés humà.

L'ésser humà ha estat creat per esdevenir creador, i no pas destructor ni esclau. El desenvolupament de la creativitat humana ha de comportar el desenvolupament material, intel·lectual i espiritual de la societat.

La dignitat humana es concreta en la possibilitat «d'ésser» a imatge i semblança del Déu que l'ha creat. La seva dignitat i la seva llibertat per obrar correctament és allò que el fa semblant a un «déu».

'ésser humà: animal racional

L'home es diferencia dels animals en el fet que té consciència de la seva existència i del seu comportament i, consegüentment, en el fet que pot canviar.

L'home es diferencia dels animals en el fet que pot obrar lliurement d'acord amb la seva consciència i en el fet que pot raonar i, per tant, comprendre, i, en conseqüència, canviar i progressar.

El raonament pot implicar el coneixement de les coses, però no implica l'ésser. La construcció de l'home es realitza a través d'un procés dialèctic sense fi d'experiència de la pròpia consciència, a partir de la seva capacitat de raonar i de la seva acció. Allò que es pensa i s'experimenta, acaba incorporat com a «substància» a través de la seva consciència.

pensament → acció → consciència → esperit

Importa l'ésser, més que el saber, tot i que hi ha un procés dialèctic entre el saber i l'ésser de transformació de l'un en l'altre. Nosaltres som allò queensem, allò que creiem i allò que fem.

L'home pot percebre, reflexionar, comprendre, memoritzar, imaginar i sentir; i pot comunicar-se amb els altres, pot comunicar-se amb el cos, la paraula que emana del pensament, la poesia, la filosofia i l'art, però sobretot amb la seva acció constructiva a partir de la seva consciència de pertinença a una societat que es troba tota ella relacionada entre si.

'ésser humà: individu social

L'ésser humà és un ésser social. La seva existència depèn d'un primer nivell de reconeixement de la seva pròpia identitat, però que no es completa si no és amb la seva inserció dins la societat de la qual és part. Per aquesta raó, la projecció de la individualitat només té una direcció possible: la seva inserció social.

L'home no és autosuficient, és un ésser incomplet que només es completa amb la resta de la humanitat a la qual pertany. De fet, d'una manera més àmplia, quan es troba en comunió amb la resta de l'univers creat. De tal forma que, implícitament, la comunicació constitueix el motor de la nostra societat.

L'home, doncs, únicament es completa a si mateix quan s'obre als altres i es comunica amb la resta de la societat. Ara bé, només pot formar part plenament d'aquesta societat en la mesura que realment tingui una identitat, és a dir, en la mesura que sigui ell mateix.

Per això, el primer que cal conèixer per poder decidir sobre les necessitats humanes, és com és l'home i la societat organitzada per ell, per tal de contribuir a satisfer aquestes necessitats degudament; en funció de l'interès d'aquest individu però també en funció d'un bé comú que es troba més enllà de l'interès individual, perquè comprèn tota la humanitat; no són interessos contraposats sinó que es complementen mútuament.

Sobre la consciència: la consciència original i la consciència històrica

Es té per cert que en l'home hi ha una consciència històrica i que aquesta es modifica a través de la seva experiència. Tanmateix, si retrocedim en el temps i considerem que la humanitat sorgeix com a tal, sigui des d'un determinat moment, sigui per evolució, és evident que en el primer moment de la seva existència «humana» devia tenir únicament la consciència primera, natural o original, amb què va ser «creada».

De forma que hi ha una consciència històrica i un esperit que s'adquireixen amb el temps depenent de factors i circumstàncies diversos com la cultura, educació, costums, etc., i que creixen i es modifiquen com creix i es modifica el cos humà. Si bé des de l'inici hi ha una consciència i un esperit que ens uneixen a la resta de la humanitat i que són part de la creació, una consciència i un esperit originals lligats a la creació i, per tant, al creador.

És a partir de la seva llibertat i dels seus propis actes que l'home desenvolupa una consciència que es va modificant i que esdevé en part una consciència històrica. Consciència i esperit que eren i que són conseqüència de la seva capacitat de raonar, de sentir, d'imaginar..., i d'obrar.

Històricament, aquesta consciència ha anat evolucionant segons el temps i les circumstàncies. Retrobar el sentit d'acord amb el qual l'home ha estat creat seria retrobar el nivell de la seva consciència original. Però per a això cal fer silenci i saber escoltar el que sorgeix des de dins d'aquest primer nivell.

La consciència i l'esperit humans, qualitativament diferents de qualsevol altre, són allò que distingeix l'home i li atorga una identitat diferenciada respecte d'altres espècies vives. Aquesta consciència té d'alguna manera tres nivells: el de l'home animal, des del seu instint de supervivència; el de l'home racional, des de l'intel·lecte i, consegüent-

ment, per la seva capacitat d'ésser lliure; i el de l'home espiritual, des de la dimensió universal que el sobrepassa. Tots tres es troben relacionats, però actuen sovint de forma separada.

Hi ha una consciència històrica, canviant, que es modifica segons que ho fan les circumstàncies en cada moment, però hi ha una consciència lligada al principi de totes les coses. Com hi ha una consciència lligada «a la selva», hi ha una consciència lligada a la creació.

L'ésser humà: espai i temps «intermedi». En construcció permanent

L'ésser humà és quelcom en construcció permanent. És un fet dinàmic. L'home es fa, es construeix a si mateix, al llarg de la seva vida, a través dels seus propis actes; allò que fa el fa a ell mateix, el canvia, de la seva acció en deriva la seva pròpia construcció.

Ara bé, si doncs, físicament i mentalment, l'individu es mou constantment d'un punt a un altre en un procés que no té fi, què és mentrestant, durant aquest procés fet d'interval o recorreguts? De fet, l'home és sempre en un interval o altre, de manera que, en un cert sentit, no és mai res definitiu.

En realitat, l'ésser humà hauria d'ésser en cada moment un de sol i, alhora, de forma dinàmica, diferent en l'instant següent: un altre ésser, enriquit o empobrit per l'experiència precedent, originada per les circumstàncies que l'han envoltat.

És per aquest motiu que el mitjà és en si mateix tan important com el fi, si no resultaria que les nostres vides, que estan fetes d'intermedis, no valdrien mai res, ja que estem sempre fent camí d'un punt a

un altre, o de no res a quelcom. Mentrestant, què s'ha fet de l'home, entre un punt d'equilibri i un altre, en aquest procés indefinit, per tant, inacabat, de la seva pròpia construcció?

Tanmateix, l'individu és en cada instant ésser humà amb una dignitat inalienable, permanent, inalterable, que existeix per a cadascú, sigui un home primitiu sigui un home savi. Aquesta dignitat, que ens fa semblants a un «dieu», resta en nosaltres formant part del nostre ésser des del primer moment fins a l'últim.

La creació i la llibertat

L'ésser humà ha estat creat lliure, però es troba inserit dins un ordre que no pot transgredir. La seva llibertat no pot ser utilitzada per anar contra l'ordre còsmic establert, general, superior, sota pena de veure's exclòs d'aquest ordre i, com a conseqüència, destruït. Aquesta és la llei suprema.

En l'home, les seves passions i la seva voluntat ofeguen la seva consciència original i li fan pensar, erròniament, que pot actuar sense tenir en compte la resta. Però l'individu no pot existir deslligat del fet total i unitari de la creació de la qual forma part. Quan prescindeix d'aquest fet s'autodestruïx, perquè només l'altra part de la creació —que no és ell mateix—, posseeix els antidòts que ell necessita per sobreviure.

Aquesta manca de consciència permet a l'individu creure que la seva llibertat no té límits i creure en una capacitat d'autoafirmació excloent. Fet que no és més que fruit de la seva ignorància, perquè l'home no pot existir per si sol, sinó amb l'ajut de tot el que el rodeja, de tota la creació, de tot el món amb qui es complementa.

L'individu isolat no és ningú, ni té cap força, tan sols inserit dins el conjunt és fort i poderós. La comunicació amb la resta de l'univers del qual forma part és el que li dóna tota la seva força i, consegüentment, l'actuar tenint consciència d'aquesta relació i dependència.

Per aquesta raó, es podria dir que la llibertat només té una direcció possible: la del coneixement i la d'obrar correctament, la resta és destrucció. És així que, paradoxalment, la llibertat existeix només per fer sempre el que cal i, per tant, és una llibertat unidireccional, lligada a la creació pròpia i aliena. Només s'és realment lliure escollint la veritat i obrant correctament. L'únic camí que condueix a la vertadera llibertat és obrar correctament.

Sobre la llibertat de l'individu

Allò que distingeix l'home de l'animal és la seva capacitat d'obrar lliurement a partir de la seva capacitat de raciocini, d'adquirir coneixement i discerniment, i de la seva consciència. Tanmateix, de la mateixa manera que una cosa és «el saber» i una altra de molt diferent «l'ésser», així també, parlar de llibertat i ser realment lliure. L'abstracte dels mots només adquireix sentit concret en relació amb l'home, en relació amb la vida de l'ésser humà. L'home ha nascut per a la vida i la llibertat, però tant l'una com l'altra només s'aprèn individualment.

La llibertat és una condició amb què en teoria es neix; tanmateix els requisits necessaris per a la llibertat són, entre d'altres: capacitat material, capacitat intel·lectual i capacitat espiritual. La capacitat intel·lectual no és innata, es neix sempre ignorant, és a dir desvalgut i, consegüentment, limitat; viure significa créixer, créixer costa suor i llàgrimes, i pocs arriben al final, la majoria hi arriben neuròtics o

paranoics, vençuts. La majoria hi arriben esclaus d'alguna cosa, molt pocs lliures. Com diu Goethe: «S'ha de ser molt savi per arribar a vell viu.»

També es neix amb unes condicions genètiques que suposen d'ordinari un condicionant extraordinari; ja que més important que la universitat és la personalitat, i aquesta deriva i depèn de factors genètics i mediambientals que constitueixen un factor determinant. De forma que la llibertat depèn no tan sols del que és extern, sinó sobretot del que és intern a cadascú; les forces principals que s'oposen a la llibertat individual es troben en la mateixa persona. No hi ha llibertat per a aquell que és esclau de si mateix o d'algú altre.

Sobre la naturalesa humana: el món material, el món intel·lectual i el món espiritual

En la natura humana no hi ha només «instints» bàsics de naturalesa «material» o animal sinó també de naturalesa intel·lectual i espiritual, que d'alguna manera estableixen les seves necessitats. L'ordre social és un ordre lligat a aquestes necessitats humanes. I així, per més que vulgui posseir una naturalesa determinada, l'home existeix constituït com un fet històric, en què podríem distingir diferents nivells o estadis que són conseqüència de les seves necessitats materials, intel·lectuals i espirituals.

D'una banda, l'home té unes necessitats materials que ha de cobrir per sobreviure. Aquestes necessitats condicionen automàticament el seu comportament, i el fan ser com és: egoista, ambició...

Té també un nivell de necessitats psíquiques i intel·lectuals de les quals depèn el seu comportament: necessitat d'estabilitat psíquica i

emocional, de reconeixement de la seva identitat, d'afirmació, de seguretat, una exigència de saber, de comprendre el món que el rodeja, els fenòmens que l'afecten, etc.

En l'home hi ha també permanentment una exigència absoluta de plenitud i de joia, una exigència de perfecció, d'estimar i de ser estimat, de la bellesa, és a dir un cúmul d'exigències espirituals que van més enllà de la pura necessitat material de subsistir i sobreviure i també de la necessitat intel·lectual, que transcendeixen la seva animalitat i, fins i tot, la seva racionalitat i que li confereixen una dignitat especial: que el fan home.

El primer nivell i el segon són fàcils d'entendre i d'acceptar. Si bé el segon nivell depèn del grau de desenvolupament intel·lectual, és un nivell potencial, que no existeix més que quan hi ha cultura; per això sense civilitat l'home es comporta quasi sempre com un animal, i és per aquesta raó que cal treure'l del seu isolament i que cal la societat organitzada, perquè és en ella que desenvolupa la seva capacitat. El tercer nivell és una incògnita que supera, avui per avui, les nostres forces; és la comunió amb la resta de la humanitat que el converteix en un ésser universal, que el completa i el fa més home. Som una part de l'univers creat i la resta d'aquest univers ens atreu amb una força centrípeta permanent; som univers creat i tendim a aquest univers, a formar-ne part de manera indestruïble.

Els diferents nivells o estadis de la naturalesa humana i les seves lleis

El món material, el món intel·lectual i el món espiritual dels quals formem part es troben regits per les seves pròpies lleis. L'home investiga i tracta d'assolir el coneixement de les lleis que regeixen el món material,

però no sap res de les lleis que regeixen el món del pensament i el món espiritual. Si considerem aquests tres diferents nivells en relació amb els quals ell existeix: el nivell de les coses materials, el nivell de l'intel·lecte i el nivell de l'esperit, veurem que cadascun d'ells té les seves lleis. Per raó d'aquests diferents nivells l'home es mou i actua amb uns determinats comportaments.

El primer nivell, el material, que comporta la lluita per a la seva supervivència, —quan no existeix llei («l'estat de dret»), sota la llei de la selva—, té a veure amb la seva naturalesa instintiva, «animal», que és sempre certa. És el nivell de l'instint, del temor i de l'angoixa; en ell l'home resta isolat. I d'alguna forma podríem dir que es correspon simbòlicament amb el primitivisme pregrec.

Al segon nivell, l'intel·lectual, superat el primer, l'home dedica el seu temps al propi desenvolupament i a comprendre el món que el rodeja, es troba lligat al món de la cultura i és d'on pot derivar una certa voluntat de servei en funció dels interessos del conjunt de la societat, té a veure amb la seva naturalesa racional, que és, de fet, només potencial. És el nivell de la filosofia i de la raó. Es correspon també, d'alguna manera, amb el nivell de l'humanisme grecollatí o de la racionalitat humanista.

El tercer nivell, l'espiritual, és el de la comunicació de l'home amb la resta de la humanitat; en ell cerca la bellesa i la veritat, la justícia i la llibertat. Aquesta és la bandera que roman de forma innata al seu cor; es correspon amb la seva naturalesa espiritual, que és també només potencial. És el nivell de l'esperit i de la fe.

Els tres nivells s'entrellacen, encara que hi ha vegades que apareixen com si existissin de forma independent. En correspondència amb aquests tres nivells, hi ha com tres nivells de consciència:

1. La consciència animal, en el seu instint primari de la necessitat de supervivència.

2. La consciència racional, que s'adquireix a través del raonament i la filosofia, lligada a la llibertat d'escollir que té l'home, com a ésser lliure i intel·ligent.
3. La consciència espiritual o de l'esperit, que només sorgeix quan tota la resta calla, quan l'home es fa no res, d'alguna manera quan es deixa de ser «humà». En aquest nivell l'home actua intuïtivament, des d'una «veu» interior que el guia per fer-se un amb la resta.

Encara que aquests nivells són diferents, en conjunt són els que mouen l'individu a actuar d'una manera o d'una altra i, consegüentment, a rebre'n les conseqüències, d'acord amb la llei suprema de la creació que és única i ho lliga tot.

El valor de la vida humana

L'home, per pròpia naturalesa, té unes necessitats fisiològiques i psíquiques que necessita cobrir i que són una exigència de què depèn la seva pròpia vida «animal i racional». D'acord amb aquestes necessitats actua forçosament lligat a elles i per elles fa el que fa.

Tanmateix, la «vida», la vida humana, és quelcom específicament diferenciat de la vida vegetal i de la vida animal. La vida humana és un fet diferencial únic. I és intrínseca a la naturalesa humana l'exigència de plenitud i de perfeccionament, de justícia, de llibertat i de felicitat.

Ara bé, aquesta vida humana té el seu valor amb referència i en dependència amb la resta de l'univers creat, i molt concretament de les condicions generals de la societat en cada moment, és a dir, del cos social. Aquestes condicions fan que la vida tingui també, d'alguna ma-

nera, un valor relatiu, que valgui més o menys, segons el grau de desenvolupament i de progrés de la societat.

De forma que la vida de l'home té el seu valor amb referència al món, a l'univers al qual pertany; es deu a aquest món i per ell l'ha de donar. La vida, en aquest sentit, no té un valor absolut, sinó que dependent de les circumstàncies té un valor o un altre; de fet, es dona moltes vegades per ben poca cosa. Des d'aquesta perspectiva ni la vida ni la mort són conceptes ni valors absoluts i permanents.

L'individu social existeix, físicament i espiritualment, en dependència amb la humanitat sencera, de la qual forma part; no es pot viure d'esquena a aquesta realitat. Tenir el valor de viure com una persona útil és el més difícil. La vida té un preu i s'ha de pagar, de fet es paga, però és un preu circumstancial, històric i relatiu: en cas de guerra la gent dona la seva vida per defensar la pàtria; una dona està disposada a donar la vida pel seu fill, quan ha de néixer o en qualsevol altre moment.

La vida i la mort són inseparables. Tanmateix, el significat de la seva transcendència varia segons les creences de cada societat.

L'esperit del bé i l'esperit del mal

Tinc per a mi, que hi ha en cada persona un esperit del bé i un esperit del mal, en lluita permanent:

L'esperit del bé, inserit en la seva ànima, a un nivell inconscient i no racional, que el fa aspirar a la bellesa, a la perfecció i a la plenitud.

L'esperit del mal, inserit en la seva ment, a un nivell també inconscient i no racional, que el fa voler ser el que no és, que el fa voler tenir i ser més que els altres, i que inspira la major part de les seves accions.

L'esperit del bé resta ofegat, la major part del temps, pel soroll de les nostres cuites mundanes i només sorgeix en el silenci, l'oració i la contemplació. L'esperit del bé només sorgeix de la negació dels nostres desitjos i de la nostra voluntat. A través del silenci sorgeix aquest esperit, a través del silenci dels teus desitjos i de la teva voluntat. Només el silenci t'uneix a la resta de l'univers.

L'esperit del mal és sempre present, per ser el primer, per tal d'assolir els honors i la glòria efímera d'aquest món. Aquest esperit del mal troba el seu principal suport en les pròpies necessitats fisiològiques i psíquiques de l'home, és a dir en la seva necessitat de «supervivència» i de lluita per a tal fi.

M'inclino a pensar que en l'home les forces del bé i del mal responen a una exigència profunda de la seva pròpia naturalesa. Les forces del bé en relació amb el llarg termini, les forces del mal en relació amb aquesta vida mundana.

Obrar correctament

L'objectiu de l'educació no és el coneixement pel coneixement sinó per a l'acció: d'una banda perquè l'home es fa i es coneix a si mateix a través de la seva experiència, i de l'altra, recíprocament, és de fet només a través de l'experiència que es pot assolir un coneixement objectiu de les coses. També és a través de l'acció que es transforma el món i, per tant, les condicions de l'existència mateixa.

Per aquestes raons, és fàcil observar que des del vertader coneixement, per a l'home savi, les alternatives a l'hora d'actuar són molt reduïdes, i que per això, de fet, la llibertat no existeix més que per decidir allò que cal fer, que paradoxalment es troba en una sola direcció.

D'aquesta manera s'esdevé que l'únic que importa és obrar sempre correctament. I a partir d'aquí, saber llegir i interpretar el significat de les conseqüències que se'n deriven, igual que el significat de les conseqüències de l'acció incorrecta.

L'ésser humà pot així esdevenir creador o destructor, o bé passiu i alienat. El creador és la persona integrada perfectament en l'univers. L'home destructor és l'individu egoista que destruint acaba destruint-se ell mateix. I l'home passiu és aquell alienat que no entén res, i que per això rebutja tot el món del qual, vulgui o no, forma part.

III. SOBRE LA CONDICIÓN ESPIRITUAL

*Allò que l'ésser humà ha de cercar abans de res
és la seva pròpia transformació, per tal d'existir
d'acord amb les lleis segons les quals ha estat creat.*

'univers creat: lliurat a l'atzar o amb un destí?

No cal ser gaire intel·ligent per adonar-se de les nostres limitacions, de formar part d'un món en bona part inabastable, així com del misteri profund de la vida. De tal forma que segons quina sigui la nostra capacitat d'observació, en podem extreure un determinat discurs: filosòfic, poètic o científic, segons el cas, o una mica de tot plegat. El fet és que al llarg de la història d'aquesta observació s'han derivat diferents plantejaments, que de manera implícita fan referència al significat i a la possible transcendència o no de l'existència humana.

La conclusió *a priori* d'aquesta reflexió manté el debat, principalment, entre dues tendències i fa que, com hem dit abans, mentre que per a uns tot tingui sentit, per als altres no en tingui res. Els primers troben suport als seus arguments en la idea d'un Déu creador, que dóna sentit a totes les coses creades i al seu esdevenir; per als altres no cal cercar explicacions transcendents més enllà del que és possible constatar científicament. Els primers creuen, fins i tot, en la revelació teològica, que confirma l'existència del Déu creador, mentre que els segons la neguen o s'hi mostren escèptics, per a ells tot és fruit de l'atzar i sense cap sentit transcendent. El fet és que finalment cadascú ha de triar en funció de la seva experiència i de la seva intuïció per una convicció o l'altra.

Mes enllà de la recerca intel·lectual i filosòfica, l'home troba també respostes a partir de la contemplació en el silenci, passant de l'extraversió a la introspecció, de la mirada cap enfora a la mirada cap

endins. Cercant en el propi món interior (però més enllà de l'experiència limitada de la nostra existència «terrenal») tot allò que d'ordinari cerquem descobrir escodrinyant l'univers exterior. Respostes que si bé no deslligades del primer, d'allò més tangible, són en si mateixes il·luminadores d'una realitat que es troba més enllà del que és aparentment racional i no per això menys real.

Al costat de l'experimentació científica, o més ben dit, molt abans d'aquesta experimentació dels fenòmens del món físic que ens envolten, hi ha hagut homes, al llarg de la història, que han «imaginat» respostes a la necessitat que hi ha al cor humà d'entendre el món i trobar un sentit positiu a l'existència, Abraham com Moisès, homes que Déu ha il·luminat i guiat perquè eren honestos en la seva recerca i en les seves obres. El plantejament existencial que fa l'home des del principi el porta a cercar respostes que puguin donar sentit al fet de viure; i no pas des d'una posició abstracta sinó com a conseqüència de la seva pròpia experiència i evolució.

L'univers creat ens parla del seu creador

Qualsevol plantejament filosòfic en profunditat porta al plantejament de la causa i raó de la pròpia existència i del món enter al qual pertanyem. Per al creient, la seva existència i el món només poden obeir al disseny d'un «ésser» intemporal i superior, ja que la hipòtesi de l'existència casual del cosmos, fruit de la generació espontània i de l'atzar, no es considera en cap sentit, ni filosòficament ni científicament. Per al creient, tot l'univers creat parla del seu creador.

I si hi ha un creador, aquest ha fet el cosmos d'acord amb unes lleis que regulen la seva existència. De la mateixa manera que l'inventor d'una màquina fa que aquesta «existeixi» d'acord amb uns principis

i estigui formada per totes aquelles parts que la poden fer funcionar, si hi ha un creador del nostre món, aquest implícitament conté, d'acord amb unes regles, les parts d'acord amb les quals pot existir o desaparèixer. L'existència de l'objecte creat implica necessàriament les funcions que li permeten existir, i aquestes funcions tenen lloc d'acord amb unes regles o lleis al marge de les quals allò creat deixa de funcionar correctament. Si algú ho ha creat, ho ha creat perquè funcioni d'acord amb unes normes o «lleis». L'obra creada conté implícitament les lleis del seu propi desenvolupament.

Déu és, per al creient, el Creador totpoderós, del món i de les lleis que el governen. Déu no és neutral, ha fet un món que funciona d'acord amb unes lleis. De forma que si hi ha Déu i Ell ha creat el món, aquest té un destí: el seu regne, «la terra promesa». No és quelcom que es mou en direcció i magnitud de forma arbitrària, perquè Déu no és un ésser capritxós que ha creat un món que pot girar capriciosament sense rumb ni sentit; si hi ha Déu i aquest ha creat el món, aquest es mou i existeix d'acord amb unes lleis i amb un destí. Pel que fa a l'home, tampoc no pot ser fruit del caprici de la naturalesa, d'una naturalesa que evolucioni capriciosament o sense sentit; l'home és un ésser que existeix dins l'univers creat i d'acord amb les lleis segons les quals aquest univers i ell mateix han estat concebuts.

Déu, tanmateix, ha dotat l'home d'una qualitat única i diferent de tota la resta: l'ha fet lliure. Li ha donat la capacitat de raonar i de discernir, i la llibertat d'obrar i de fer-ho respectant l'ordre creat o bé en contra.

L'univers creat ens parla de Déu, de tal forma que se'l pot intuir des de totes les coses, com a creador i punt de referència universal. I com a jutge suprem i únic de la causa de cada home, que sentència objectivament cadascú segons les seves obres. De manera que ell és el principi i la fi i la mesura de totes les coses, i el que dóna sentit a l'existència humana.

La llei suprema de la creació

És fàcil observar que, igual que hi ha unes lleis que regulen l'univers físic que ens envolta, hi ha unes lleis que regulen l'existència humana (lleis físiques, psíquiques i espirituals, i de comportament i entrellaçament de les accions humanes). Intrínsecament, en el centre de gravetat d'aquestes lleis hi ha una llei superior, segons la qual l'home es construeix a si mateix segons els seus propis actes; en relació amb la humanitat a la qual pertany i en relació amb l'univers creat. Fet pel qual és fàcil comprovar que, de l'acció sàvia, d'obrar correctament, se'n deriva un bon resultat i que, de l'acció incorrecta, injusta, se'n deriva un resultat inesperat, un mal resultat.

La construcció de l'home, que no coneix quasi res sobre si mateix, depèn dels seus propis actes: en obrar creativament es construeix, en obrar destructivament es destrueix. L'esperit del bé que nia al seu cor el lliga a la resta eternament, l'esperit del mal el lliga a les coses temporals. En aquest seu camí hi ha unes lleis que s'han de respectar; en obrar-hi d'acord, d'acord amb les lleis del Creador, l'home troba el seu vertader desenvolupament; en obrar-hi en contra, es destrueix. L'home estableix la seva comunicació amb la resta en obrar creativament; en obrar destructivament, se separa de la resta, s'isola, es tanca en si mateix, s'ofega i s'autodestruïu.

Aquesta idea d'obrar correctament porta al concepte del bé i/o de l'amor, que és la llei amb dependència de la qual l'home ha estat creat i es desenvolupa. Obrar d'acord amb aquesta llei el porta a la felicitat que cerca, obrar-hi en contra, al mal en el món, a la seva infelicitat i com a conseqüència al dolor. A aquesta llei superior espiritual, l'anomenem avui la *lleï del Déu Creador*, d'acord amb la qual som creats, amb dependència de la qual existim i ens desenvolupem. La llei de Déu és única i, per tant, la mateixa per a tothom; i és, tanmateix, més racional del que sembla, és la llei de l'esperit de l'amor, d'acord amb ella tot es regeix en el seu regne. Aquell qui estima el proïsme com a germà està en el pla de la llei de Déu.

I aquesta llei o doctrina de la qual tot deriva és coneguda per a tothom qui ho cerca, des de totes les cultures s'arriba al mateix. L'hinduisme l'anomena *karma*: «La força operant universal, la llei imparcial, absoluta, estricta i inflexible de justícia retributiva en l'univers, la llei de causalitat que obra igual en el plànol físic que en el moral i intel·lectual, ajustant sàviament i equitativament a cada causa el seu degut efecte, i restablint l'equilibri en el món físic i l'harmonia en el món moral.

En virtut d'aquesta llei, les bones o males conseqüències de tots els actes, paraules i pensaments de l'home reaccionen sobre ell amb la mateixa força amb què van ser posats en acció, i així és que, tard o d'hora, cadascú recull exactament allò mateix que ha sembrat. Cadascun dels nostres pensaments, paraules i obres desperta corrents bons o dolents, que persistiran fins que haguem rebut el corresponent premi o càstig; i per tant, nosaltres som els qui forgem el nostre avenir i llaurem la nostra futura felicitat o dissort, sense que puguem culpar per això ningú més que a nosaltres mateixos.

No som esclaus del nostre destí, sinó els seus amos i creadors; el destí no és, doncs, fill de l'atzar ni del caprici de cap divinitat: és exclusivament la nostra pròpia obra.»

La descoberta de la llei de Déu, la més gran aventura

L'home és un ésser complex, del qual, normalment, només tenim en compte una part. Contemplant en la seva totalitat (cos, ment i esperit) i en la seva possible realitat transcendent, la doctrina de l'obrar correctament, de l'amor ben entès, és l'única doctrina que està a la seva pròpia alçada.

Les taules de la llei de l'Antic Testament ens diuen que el primer manament és el d'estimar Déu sobre totes les coses. El segon, estimar el proïsme com a un mateix. I també al Nou Testament Jesús ens dóna un nou manament: el d'estimar-nos els uns els altres com ell ens ha estimat. És evident, doncs, que a totes les lleis hi ha una referència important a l'amor. L'amor esdevé el mot clau, al llarg de la història del judaisme, del cristianisme i també de l'islamisme, des de l'Antic Testament fins al dia d'avui.

Què vol dir estimar? Com podem estimar Déu i els altres segons les escriptures? Estimar vol dir obrar correctament. Però, per això cal, sovint, un coneixement que no tenim, perquè per decidir què s'ha de fer cal abans ser capaços de discernir: «La més gran saviesa es redueix a saber distingir el bé del mal.» D'altra banda, l'home no té capacitat objectiva per sobre de les seves passions per actuar sempre correctament. I és per aquesta raó que aquest és el camí que tothom ha de recórrer, des de la ignorància al coneixement, el que va de «l'esclavitud» a la vertadera llibertat, per passar de ser individus subordinats a éssers lliures.

A partir d'aquí, la descoberta de la llei de Déu es converteix en la més gran aventura de l'home. El descobriment de Déu, a través de la nostra relació personal amb Ell, es converteix d'aquesta manera en una aventura sense límits, misteriosa i insondable en el temps que és pretèrit, meravellosa quan es fa present. En veritat, la intuïció d'un món inabastable que pot omplir l'home, és quelcom que permet comprendre les raons dels qui s'hi han endinsat i dels qui hi han dedicat la seva vida.

La capacitat d'estimar i d'ésser estimat és allò que transforma la dimensió humana, perquè Déu és amor. I és així també que l'única llei de la vida que esborra tots els codis és la llei de l'amor, l'home val en última instància segons aquesta llei. Tot això no està d'acord amb la lògica de les coses mundanes, però no per aquesta raó és més irracional, si es contempla l'home en la seva totalitat, que el que tenim per racional contemplant-lo només parcialment i de forma esbiaixada.

'home, lligat a tota la humanitat

L'home és part del cosmos, pel qual es troba lligat i amb mútua dependència. L'ésser humà és quelcom que es troba lligat a tot l'univers creat, que posseeix un alè de vida que el lliga a aquest univers i al seu creador. De tal forma que anhela una plenitud que només trobarà en comunió amb la resta de la humanitat i de tot el cosmos del qual és part.

Aquest ésser humà, cercant les coses temporals, s'ofega, cercant la seva comunió amb la resta, assoleix la plenitud. Aquell qui es tanca en si mateix acaba ofegat, el secret de la vida es troba a obrir-se als altres. L'home només pot assolir fites superiors inserit dins la unitat a la qual pertany, és a dir, en comunió amb la resta de la creació universal de la qual és part inseparable.

Com diu el poeta John Donne: «Ningú és una illa, complet en si mateix; cada home és un bocí del continent, una part de la terra; si el mar s'emporta una part de terra, tot el continent queda disminuït, com si fos un promontori, o la casa d'un dels teus amics, o la teva pròpia; la mort de qualsevol home em disminueix perquè estic lligat a tota la humanitat; i per això, no preguntis mai per qui repiquen les campanes, repiquen per tu.» El sofriment d'un nen a l'Índia o la mort d'un home qualsevol al Vietnam ens afecten a tots els altres homes i en rebem les conseqüències d'una forma o d'una altra. D'una manera o d'una altra tota la humanitat es troba relacionada entre si. El mal i el bé, l'amor i el desamor, ens afecten i relacionen a tots plegats.

L'home «còsmic» és l'home integrat al cosmos, a la resta de l'univers del qual forma part; i no l'home d'aquí, d'allà o de més enllà, sinó l'home d'aquí amb el de més enllà units, assumint tot el llegat de la humanitat. Només la societat construïda en aquesta direcció és un factor de progrés definitiu, que està d'acord amb la creació universal. El destí de l'home no és triat per ell, tots som part d'una dinàmica que ens sobrepassa. Cadascú hauria de jugar el paper per al qual ha estat concebut.

El pecat original

El primer i més important pecat de tot individu és el de voler existir i ésser sense comptar amb ningú més; és un pecat de supèrbia, el de creure's autosuficient, i consegüentment, el de voler obrar al marge de les lleis d'acord amb les quals l'univers ha estat creat: el de situar-se al marge de la creació divina i, per tant, el de voler ser semblant a Déu però sense comptar amb Ell. És per aquesta raó, també, un pecat d'ignorància, en no tenir consciència dels seus límits, és a dir de la seva relació amb totes les altres coses creades i de la seva mútua dependència. L'home és un ésser incomplet que només existeix, «és», en la mesura que es relaciona correctament amb tota la resta, és a dir, amb l'univers al qual pertany.

El pecat original és per a l'home, al llarg de la seva història, el de creure's que pot fer-se igual a Déu, tot sol, que tot li és possible sense límit ni relació amb l'ordre establert en la creació. L'home forma part d'una unitat, d'un tot complex, d'una creació de què és inseparable, i no pot trencar la seva relació amb la resta sense perir. Perquè l'individu isolat, no tan sols no és igual a Déu, sinó que és absolutament limitat, tant físicament, psíquicament, intel·lectualment, com espiritualment, i anar més enllà de les pròpies forces, per ignorància, comporta l'autodestrucció.

Es podria considerar, d'alguna manera, que la identitat d'aquesta unitat, de la creació, és una manifestació de Déu, en qui es «personifica» i amb la qual cada individu està en relació. En Déu es representa la identitat de la creació universal. I per això l'home es relaciona amb la resta del seu univers a través del Déu creador. En Déu s'empara la unitat universal i l'home és lliure de formar-ne part o de marginar-se'n.

El pecat més gran de l'home és, avui com el primer dia, un pecat de supèrbia, de creure's que pot suplantar Déu, que pot existir al marge de la resta de l'univers, del qual és una part important i inseparable,

però no el tot. El seu pecat consisteix a voler usurpar a les altres parts el que els correspon. És per tant també un pecat d'egoisme, de manca de justícia i d'humilitat.

Sobre les limitacions humanes: el bé i el mal

En l'home hi ha una potencialitat divina, però no és Déu. L'ànsia de plenitud i de felicitat de la seva «ànima» és absoluta i potencialment il·limitada, però ell no és Déu sinó que es troba limitat per la seva condició humana, és a dir, per les seves necessitats més elementals i per les seves passions. De manera que, per pròpia naturalesa, d'una banda aspira al «cel», però de l'altra, és al mateix temps carn de canó, corrupte. Alhora que potencialment il·limitat en les seves aspiracions, limitat per la seva condició material.

Per aquesta raó, aquell qui no reconeix els seus propis límits i mancances és un individu superb, que no ha entès res de quina és la lluita en què cal gastar les seves energies. El reconeixement dels seus límits és la base imprescindible en la qual s'ha de fundar el vertader coneixement i la base d'una millor relació amb Déu. L'home coneix els seus amics en les dificultats, així coneix també Déu, qui no falla mai. Déu crea l'home amb una consciència original, i li dona la capacitat de discerniment i llibertat per tal d'obrar d'acord amb la seva creació o bé en contra. El mal, el pecat, és tota acció o omissió que se situa en contra de la llei de Déu, que és la llei de l'amor i de tot allò creat d'acord amb aquesta llei; per tant, tota acció contra els altres o contra l'ordre «còsmic», universal: el fet d'usar la seva llibertat per rebel·lar-se contra l'ordre establert pel seu creador.

Quan hom obra contra aquest ordre no ho fa inconscientment, sinó atret per quelcom que ell pensa que el compensarà àmpliament;

per la seva supèrbia i les idees que li han fet creure que amb les seves úniques forces pot fer camí, tot sol, sense cap altre ajut. És, tanmateix, un pecat relativament excusable per la ignorància, el de no entendre quins són els seus límits i que la seva força només es troba inserida dins un tot més ampli, que té una identitat que ell no pot suplantar. L'individu incomunicat no pot superar les seves limitacions, imposades per la seva naturalesa. De la mateixa manera que només amb el penediment no es pot vèncer el pecat, i que només ho pot fer a través de l'oració i el reconeixement de la seva limitació, en comunicació i amb l'ajut de Déu. L'home no pot vèncer el mal tot sol; només Déu dóna a aquell qui l'estima la força per viure sense pecat, a aquell qui li parla, qui s'hi comunica, a aquell qui li prega.

Sense Déu, com sense llei, no es va enlloc. La història ens mostra com la societat es perd, es desintegra, quan no hi ha un marc de referència just i estable, i, sobretot, quan aquest marc és establert discrecionalment pels homes en funció d'interessos a curt termini i d'idees equivocades. La societat només pot avançar quan hi ha uns valors a llarg termini per a tota la humanitat —d'acord amb una llei superior, inspiradora de totes les altres lleis—, que tinguin en compte allò més profund que hi ha al cor humà, el seu desig profund d'identitat plena, d'acord amb la seva pròpia essència; que inspirin el seu comportament més enllà de l'egoisme i la voluptuositat i que el guiïn pel camí del bé. Sense progrés espiritual i/o moral no hi ha demà per a l'home. I per això sense Déu no hi ha cap camí que porti enlloc. Escollir Déu és escollir la vertadera llibertat.

'esperit de Déu i la seva consciència en l'home

«L'ànima del món és l'esperit de Déu, l'esperit de l'Amor i de la Veritat que està present en l'univers i en les nostres existències.» De fet, l'esperit humà busca incansable la veritat al mateix temps que la felicitat. De tal forma que la seva exigència de plenitud —de llibertat, de justícia, de solidaritat...—, situa en ell una base moral «innata» i permanent. Tanmateix, aquest home es troba inserit dins un món que el posseeix i que l'esclavitza.

L'ésser humà es troba dotat d'una ànima original que el lliga a Déu i a l'univers creat per Ell, i també d'una naturalesa històrica que el lliga a les coses d'aquest món. De manera que, sovint, confonent els diferents estadis en què es troben, s'identifiquen erròniament, i es pretén assolir, a través d'unes vies equivocades i que el deslliguen de les lleis espirituals, allò que només pot ser assolit per la negació d'aquestes vies. L'home ha d'adquirir consciència de la seva pròpia realitat existencial i, per això, de forma fonamental, ha d'adquirir consciència de la seva pròpia naturalesa espiritual.

Nosaltres no som Déu ni una part infinitesimal d'Ell, però hem estat creats per Déu i formem part de la seva creació. Ens convertim en fills de Déu quan deixem que Ell actuï en nosaltres, l'escoltem i fem la seva voluntat. L'esperit de Déu actua en l'home i a través d'ell quan aquest es deixa, és d'aquesta manera que es converteix en el seu instrument. Aquell qui es nega a si mateix és aquell qui realment tindrà vida, aquell qui no vol res és aquell qui més tindrà. Morir per tornar a néixer.

Essent així, tothom hauria de tenir capacitat de restar en silenci, sol en un cert sentit, respecte al món que el rodeja i respecte a les seves pròpies cuites mundanes, atent només a trobar allò que sorgeix d'aquest silenci: és la nostra ànima, l'esperit del Creador, que ens parla. (Temples de l'Esperit Sant, de l'esperit de Déu). Ara bé, anul·lar els desitjos mundans vol dir estar disposat a perdre-ho tot, i això és, d'entrada,

molt difícil, perquè la persona també ha de cobrir, d'una manera o altra, les seves necessitats materials, i el que no sap imaginar per endavant és com Déu les proveirà si abandona la seva particular lluita. La por és una mala consellera i l'home és covard per naturalesa. Tanmateix, aquell qui ho dona tot per Ell rep cent vegades més, d'acord amb la llei del seu regne.

Sobre la pròpia identitat: el ser i el no-res

Ser un mateix és el més important. «L'ésser» de l'individu és la seva vertadera identitat. La felicitat que l'home cerca en el seu anhel més profund, només pot trobar-la en la seva comunió amb Déu, (amb el qui És), és a dir, amb l'absolut del qui prové. Dit amb altres paraules, la felicitat que cerca no té res a veure amb les coses d'aquest món; tot i que ell creu que la pot assolir a través d'allò que desitja, a través de la recerca de les coses temporals.

És només anul·lant l'home mundà que pot viure, l'ànima, en el seu vertader nivell espiritual. És, per tant, així que esdevé veritat que l'ésser d'una dimensió depèn del no-ésser de l'altra. Dit amb altres paraules: només quan es fa silenci, en tot allò que és desig mundà i que correspon a aquest món, sorgeix l'ànima i l'esperit de Déu pot regir l'home, d'acord amb les lleis del seu regne, que és un regne espiritual. Les lleis del regne de Déu són contradictòries en certa forma de tot el que pot semblar raonable des d'una perspectiva humana.

D'aquesta manera, el ser i el no-res es troben lligats. Perquè no hi ha «ésser» si no s'és al mateix temps no-res, sense renúncia al tot. L'ésser humà no és i és, és i no és. Com diu Heidegger: «Per què “el ser” i no el “no-res”?» Perquè «ésser» porta a la comprensió que s'és quan un es buida de si mateix, quan es prescindeix del propi *ego* i de la pròpia

voluntat; perquè és llavors quan desapareix l'opressió del desig i del temor i apareix la nostra identitat.

Històricament, en aquest misteri profund de la nostra existència apareix que no s'és, d'altra banda, mai res definitiu, perquè s'és sempre «temps intermedi» en l'esdevenir de la vida. La dinàmica existencial fa que l'individu hagi de ser en cada moment ell mateix i, alhora i de forma dinàmica, diferent en l'instant següent: un altre ésser, enriquit o empobrit per l'experiència precedent, originada per les circumstàncies que l'han envoltat. I, tal vegada, per això costa tant trobar-se un mateix.

Tanmateix, entre no ser res i ser-ho tot existeix quelcom que és tot sempre: la vida. En aquest sentit, no hi ha ningú que no sigui en cada instant un «ésser» ple. S'és a cada instant el que s'és: «ésser humà». De forma que aquest ésser val per si mateix, amb independència de la seva qualificació. És en relació amb aquest ésser humà que hi ha una dignitat i uns drets inalienables. Encara que, històricament, la pregunta ser o no ser inquireix també pel com i el perquè. Importa també saber com és un i per què; és a dir, no només què, sinó també com som, com hem evolucionat com a humans i el perquè.

La dignitat humana

La Terra no és el centre de l'univers i al seu entorn no hi giren res més que la Lluna i els satèl·lits artificials, però l'home sí que continua sent el centre entorn del qual tot gira. Per què..., si no som més que uns pobres animalets «racionals», diuen, amb una intel·ligència diferenciada qualitativament, tal vegada només diferenciada gràcies a un petit salt evolutiu, de la resta de les espècies animals? Què és allò que ens fa més nobles, què és allò que ens atorga el dret de viure amb dignitat..., si no hi ha Déu, ni ànima, ni més enllà?

Amb la mateixa dignitat deuen tenir dret a la vida totes les altres espècies vives: animals, vegetals... És aquest el nivell de referència en que ha d'ésser considerada aquesta qüestió? Per què no?, perquè l'individu és intel·ligent, perquè pot ésser lliure, perquè pot esdevenir creador; sense més, sense cap transcendència?

La dignitat humana no deriva només d'aquestes condicions: de la intel·ligència, d'un ésser lliure, de la possibilitat creadora..., però s'hi troba indissolublement lligada. La dignitat de l'home deriva de la seva capacitat d'ésser just, de saber estimar..., i de ser conscient de formar part de la unitat indivisible de l'univers.

La vida humana es distingeix de la vida animal entre d'altres coses en el fet que pot raonar i comunicar-se. Tanmateix, hi ha quelcom més que ens atorga aquesta dignitat: l'acció correcta, d'acord amb la voluntat de Déu. La dignitat humana es concreta en la possibilitat «d'ésser» a imatge i semblança del Déu que l'ha creat. L'home pot esdevenir creador i redemptor assumint lliurement fer el que li pertoca fer i que només ell pot fer. No s'és sinó en la voluntat del Pare..., fent la seva voluntat i no la nostra, que l'home assoleix la seva plenitud.

La llibertat

La dignitat de l'home és d'alguna manera quelcom potencial, que només es concreta segons l'ús que fa de la seva llibertat. L'home que no utilitza la seva llibertat correctament fa escarni de la seva dignitat, de la dignitat dipositada en ell, que es concreta en la seva possibilitat creadora, que és al mateix temps redemptora. Obrar correctament ens fa creadors i també redemptors, perquè de l'acció correcta en deriva la correcció del mal.

La llibertat per actuar, des del coneixement, té un altre requisit indispensable i previ que és alliberar-se abans que res del propi *ego*. Si l'home es troba esclavitzat per les seves passions no és lliure, ni un ésser que pugui discernir correctament. Per ser totalment lliure, en el supòsit que hi hagués una societat en la qual això fos possible, cal abans que l'home s'alliberi d'allò que el limita, és a dir, que renunciï a tot allò que estant amb ell el priva, el manca, l'empetiteix.

L'individu que és lliure de les seves passions i desitjos mundans i que actua d'acord amb la voluntat del Pare acaba triomfant sempre, perquè Déu està amb ell. En la mesura en què estem en comunió amb Déu, el seu esperit ens omple; aquest esperit és comunió amb la resta, és a dir, amor. L'home que actua correctament i que fa allò que està d'acord amb la «raó» i amb la «veritat» és un home invencible, i encara que mori físicament donarà fruit.

Paral·lelament, això tan sols pot significar que la persona ha d'obrar per sobre dels seus propis interessos. De fet, els homes poden guanyar el món material però continuen sent esclaus, més esclaus que d'altres sense tant; no són més feliços sinó més esclaus, ja que la llibertat pot dependre de la condició material, però és indissoluble de la condició interior de cadascú, que és una condició espiritual, quelcom immaterial. Per això, hem de recuperar un món que tingui com a referència la vertadera naturalesa humana... En el qual tornin a tenir sentit el coneixement i la virtut, com diu Huxley. En el qual es recuperi el sentit de les coses petites i de servir-les, com diu Camus. Un món on desaparegui el temor i l'angoixa, les neurosis i les paranoies.

'home, creador i redemptor a imatge i semblança de Déu

L'home ha estat creat a imatge i semblança de Déu, formant part de la unitat del cosmos, i pot esdevenir, com Ell, creador i redemptor, cocreador d'aquest univers i coredemptor de la humanitat, dels quals forma part. D'alguna manera, la força de Déu pot ser la seva força. L'individu realment lliure, que obra correctament, és un ésser creador al mateix temps que es fa instrument de la correcció del mal en el món. L'home pot ser, per tant, creador i redemptor assumint lliurement fer el que li pertoca fer.

L'ésser humà ha estat concebut per a la creació, la feina ben feta de cadascú ens fa creadors a imatge i semblança de Déu. L'home pot esdevenir creador i aquest és el seu repte, fent allò que ha de fer ben fet: el fuster com l'arquitecte, l'artesà com el filòsof. I pot també esdevenir redemptor, assumint la seva pròpia creu i acceptant el dolor que això suposa; és així que es converteix en col·laborador de Déu en la redempció del mal que hi ha en la humanitat. Nosaltres no som Déu ni podem res tots sols, per contra ho podem tot amb Ell; l'esperit seu actua a través nostre només quan el deixem.

Déu és al costat del bé. El món per Ell construït es transforma d'acord amb unes lleis creatives i no pas destructives, de tal forma que tot aquell que s'hi oposa, s'aliena i s'autodestruïx. Déu és el més fort, tothom qui s'hi oposa pereix. De fet, l'acció destructiva, el mal, és ignorància. L'home ha de fer-se instrument de la voluntat del Creador per fer possible el triomf del bé sobre el mal. Per si sol, no pot res més que estavellar-se, perquè és limitat i la seva contribució està supeditada a les seves forces.

Per contra, els homes som tots potencialment complementaris i potencialment genials. Cal, per això, descobrir aquestes potencialitats i posar-les al servei d'objectius que estiguin d'acord amb la llei de Déu, de l'ordre creat per Ell i del desenvolupament d'aquest ordre dins la

nostra societat. Per aquell qui actua d'acord amb la voluntat del «Pare» és essencial posar les seves aptituds, és a dir, el seu talent, al servei d'una acció concreta. La força de Déu es manifesta a través dels talents que Ell ha donat als homes i que s'han de posar al seu servei.

L'home ha d'acceptar el món en què li ha tocat viure i procurar contribuir activament al seu progrés. Acceptar el món com s'accepta a si mateix; tal acceptació suposa també el reconeixement dels seus límits: la seva creu i el dolor que comporta; aquesta acceptació del seu dolor, el fa també coredemptor del mal que hi ha en el món. De la mateixa manera que en el procés de l'acció correcta l'home es regenera i es fa millor.

L'amor i el dolor: el dolor assumit per amor venç el mal d'aquest món

L'assumpció dels nostres límits i el fet d'obrar correctament ens redimeix i redimeix el mal que hi ha en el món, perquè de l'acció i de la intenció correctes en deriva un món millor. L'amor crea, l'odi destrueix; l'amor redimeix, l'odi ens fa no res.

Obrant contra la llei de Déu nosaltres som fills en certa manera del pecat, i el que ens pertoca és redescobrir i retornar a la consciència «primera», en la qual l'home existia lligat a Déu sense màcula i realment lliure. L'home d'avui que pateix és hereu de la humanitat del passat, com el de demà serà fill de la humanitat del present. El dolor considerat des d'aquesta perspectiva assumeix una explicació històrica, genèrica i social; encara que és evident que a qui li toca acceptar-ho és a la persona concreta que pateix, convertint-se en instrument al servei d'una causa justa.

Moltes persones es pregunten pel significat del dolor. El dolor individualment considerat costa d'entendre, tot i que serveix per comprendre coses que d'altra forma no entendríem. Però l'explicació i el significat del dolor s'han d'emmarcar dins la idea d'una humanitat que es troba tota ella relacionada i que constitueix per tant una sola cosa, dins la idea de la unitat. El dolor té per a cada persona el mateix sentit que va tenir per a Jesús i el mateix valor si s'assumeix com ell ho va fer. El resultat de la creu acceptada voluntàriament representa sempre un triomf sobre el mal i la injustícia; el dolor assumit per amor redimeix l'home. El dolor dels qui pateixen amb Jesús —com a conseqüència d'obrar correctament—, per raó del mal d'aquest món, ens redimeix.

D'altra banda, sense dolor i, per tant, sense sofriment no copsem res ni ens fem en el coneixement del misteri d'allò més profund. Hi ha una mort que forma part d'aquest misteri i és dolor, morir per tornar a néixer cada dia, i ens canvia, ens fa millors, i ens fa comprendre moltes coses que mai, per milers i milers d'anys que visquéssim, no hauríem estat capaços de comprendre. I ens fa comprendre i reconèixer allò que de cap altra forma (i sota cap altra força) no hauríem reconegut.

L'amor i el dolor: l'amor fa els homes bons, el dolor els fa comprendre el que d'altra forma no entendrien; ambdós són insubstituïbles per fer l'home. Déu parla de moltes maneres, però l'home és tan obtús que la majoria de vegades només ho entén a través del sofriment. El dolor és també fet perquè la gent canviï, fa comprendre i evolucionar. El dolor ens fa reflexionar sobre el seu perquè, és a dir, sobre les seves causes, i consegüentment ens ajuda a cercar la veritat per sobre de l'error; a través d'ell descobreixes què és allò que no va bé i per quina raó. La majoria de vegades el dolor és conseqüència dels nostres propis actes, contra la Llei de Déu.

Per això, parlar de felicitat en aquest món és sempre relatiu, la felicitat no viu sola, al seu costat hi ha sempre tota la resta i el dolor n'és part inseparable, forma part indestruïble del nostre destí, del destí de tota la humanitat. Aquell qui es creu que hi pot haver una felicitat

deslligada del dolor, no ha entès res de l'home (de com està fet), ni de la vida. Totes les coses tenen sentit, i fins i tot el dolor, encara que incomprendible, té sentit.

Sobre els profetes i els miracles. Déu paga al comptat

Els profetes, com els miracles, no són coses del passat. La història humana no és un fet discontinu: abans els profetes i els miracles i ara no res, viure del passat. Avui com llavors hi ha profetes i miracles, hi ha homes profunds i qualificats, «inspirats» per Déu, de la mateixa manera que hi ha falsos profetes.

Els profetes són homes a qui Déu inspira donada la seva disposició a restar buits de si mateixos, negant-se a si mateixos, per deixar que a través d'ells aflori l'esperit del Creador. Del silenci d'allò material i d'allò intel·lectual en sorgeix la resposta espiritual —l'esperit de Déu—, l'únic que pot sadollar l'home de la plenitud que cerca constantment. L'home és un fet integrat —amb cos, ment i esperit— en el qual l'acció, material i intel·lectual, ha d'existir lligada de forma indissoluble al seu esperit més profund.

D'aquesta manera, aquell qui viu d'acord amb la llei de Déu viu en el seu regne, que és el regne d'allò espiritual, i viu en un món de «miracles» permanent. I és així, que la vertadera llibertat consisteix a fer sempre el que cal, és a dir, a obrar en tot moment correctament. I, per tant, és una llibertat diferent d'allò que l'home imagina, perquè es troba «condicionada» a «obeir» la llei de Déu, que és en la que ha d'inspirar-se sempre.

Al mateix temps, contràriament del que es predica i del que la gent creu, Déu paga sempre al comptat, i dóna «cent vegades més» del que

un dóna per Ell. De forma que aquell qui el serveix es troba recompensat a l'instant següent amb molt més. A canvi de l'amor que un dóna en rep «cent vegades més».

Per això, creure que hem d'esperar la nostra recompensa a l'altra vida és incomplet. Hi pot haver una recompensa i una justícia que no es trobin dins d'aquest món, però en realitat Déu ens paga allò que fem per Ell a l'instant següent, amb un valor molt superior. Déu paga al comptat, es pot comprovar a la pràctica. Déu no ens deu res. La recompensa dels nostres actes i renúncies per amor als altres té lloc de forma immediata com una conseqüència directa de la nostra acció i no en una altra vida, capritxosament en el temps. És la seva llei i es compleix sempre, Déu paga al comptat. La història de Job és d'alguna manera una fantasia, Déu no és un capritxós, Déu és sempre just.

Del creure i tenir fe. L'experiència de Déu i del seu regne

L'home de l'època medieval tenia una concepció estàtica del cosmos. Després dels diferents avenços científics adquirits a partir del Renaixement va començar una concepció nova i més dinàmica del món en tots els ordres i la filosofia va haver d'adaptar-s'hi. Seguint el progrés científic i tecnològic, la filosofia va anar canviant, i la raó i l'explicació de totes les coses va anar adquirint una forma cada vegada més racional, fins al punt que avui allò que no té una explicació racional apareix com a irracional, equivocat o, fins i tot, com a inexistent.

Creure en Déu és una qüestió de fe, però no és contradictori amb la ciència i la raó, sinó que s'hi confirma. Un creu perquè vol, des de la seva intuïció i la seva capacitat de reflexionar, però fonamentalment a partir de la seva pròpia experiència. La constatació de Déu és, sobretot, una qüestió existencial, que pot ser comprovada per cadascú a través de

l'experiència de cada dia, si un és capaç d'observar el que passa al seu costat i en ell mateix i d'interpretar-ho correctament. Qui viu intensament i té els ulls oberts i l'oïda atenta veu i sent Déu en totes les coses: hi ha quelcom que dóna sentit a tot el nostre món i a les nostres vides, quelcom que ho transcendeix i que en constitueix una referència absoluta. Tot té sentit, fins i tot el vent que mou els camps de blat o les onades de l'aigua de la mar. D'altra banda, sense un sentit per a cada cosa l'home romandria condemnat a l'arbitri i a la desesperació davant dels seus propis límits.

De forma que, encara que en aparença és materialment impossible demostrar per mètodes científics que Déu existeix, a Déu se'l pot experimentar personalment; de la mateixa manera que nosaltres sols no som capaços de veure, d'escoltar o de comprendre a simple vista tot el que ens envolta, i no per això es pot refutar tot allò que no som capaços de comprendre, de veure o d'escoltar, perquè si fos així, poques coses existirien i tanmateix es poden experimentar científicament i personalment. La gent normal creu en les teories de Newton o d'Einstein sense comprovar que són certes. Es creu en Einstein o en Newton, però no en Déu, per què? Es poden «tocar» les teories d'Einstein o de Newton? Com? Experimentalment? Doncs igual es pot «tocar» Déu. Cal experimentar allò que un creu, la mateixa vida ensenya si un actua. Qui no comprova les teories dels savis però se les creu, tampoc no hauria de dubtar dels qui, havent comprovat les de Déu (els sants), han constatat que són veritat.

Tanmateix, el regne de Déu se situa en un pla diferent del que estem acostumats, ja que és el regne de l'esperit de l'amor i, per això, en un cert sentit, el seu regne no és d'aquest món. (Aquest esperit en nosaltres només existeix en relació amb el nostre comportament, i és l'esperit que ens permet veure-hi clar i redreçar les nostres vides). La terra promesa —per a cada home i cada poble— és el regne de Déu; la terra promesa no és cap territori concret, sinó el seu regne: regne de l'amor i del bé. Aquest regne es troba en el pla d'allò espiritual, en ell el món material no hi té cap sentit, perquè les seves lleis estan més enllà

de les lleis del món físic. Per això, també, en abstracte i filosòficament considerat, si en aquesta naturalesa humana hi ha o no quelcom transcendent i diví indissolublement lligat a ella que pot guiar-nos és quelcom que pertany al que cadascú pugui creure en funció de la seva cultura i la seva experiència; molt difícil de constatar «científicament», constatable només a través de la vivència personal.

El sentit religiós ha anat sempre lligat a la necessitat humana de trobar explicació i donar sentit al misteri de la vida i de la mort, i a tots els fenòmens que l'envolten. D'aquesta manera, la idea de Déu ha anat canviant a través del temps; per a la cultura occidental, ha anat lligada a la Bíblia, on s'explica, entre d'altres, la creació del món per un Déu únic —universal, totpoderós i just—, i des del cristianisme a la concepció del Déu amor: un Déu de justícia i amor. (Hi ha un poble en la història universal que, abandonant els ídols, el reconeix com a únic Senyor de l'univers i com a referència fonamental de la història humana. Déu es manifesta a aquest poble). El problema de la nostra existència i de la fe en Déu està també relacionat amb la creença en un més enllà, és a dir, en el que hi ha després de la mort; ja que sense eternitat tot seria finit i limitat, tot seria «material», miserable i trist... I de l'altra, sense Déu, l'home es trobaria condemnat a la injustícia.

La cultura i el fet religiós

Segons T. S. Eliot no hi ha cultura deslligada del fet religiós. El fet religiós considera la transcendència del comportament humà i, d'acord amb aquesta transcendència, el valora. La religió expressa d'alguna manera el fet humà immutable i la seva pervivència, considera els valors permanents de la humanitat en el seu decurs i la seva relació amb l'ordre universal creat. Considera que restar al marge d'aquest ordre és per a aquesta humanitat un suïcidi, i que per això una societat sense

Déu és una societat sense nord. Tanmateix, també cal saber que, recíprocament, el fet religiós deslligat del fet cultural i/o científic es converteix moltes vegades en pura superstició.

Tant l'home primitiu com l'home modern poden intuir allò que els sobrepassa; i potser per això senten la necessitat d'un sistema filosòfic o d'una «religió» que els permeti comprendre i acceptar la vida i tot el món que els rodeja, amb els seus fenòmens: la necessitat de trobar una explicació del que passa, independentment que hi hagi o no un Déu creador, és a dir, independentment que aquest cosmos —amb les seves lleis— hagi estat creat per algú, en algun moment. En aquest sentit, al llarg de la història humana, el coneixement de Déu sorgeix sempre —«inicialment»—, com un coneixement intuïtiu i/o revelat, «teològic».

Ara bé, la religió, des de l'inici quan apareix, al mateix temps que una doctrina ètica i moral, és una idea del món, una cosmologia i també un concepte de l'home, una antropologia; per la qual cosa també és, implícitament, un fet històric que ha de presentar-se constantment actualitzat, (igual que ho és el dret o l'arquitectura). Per això pot semblar que tot és relatiu i canviant segons quin sigui el marc de referència, però no ho és, tal com veurem, ja que si bé allò que mou l'intel·lecte depèn de l'estímul exterior, allò que mou l'home, d'acord amb la llei del Creador, es troba dins seu. Els valors permanents es troben relacionats amb la necessitat més profunda que nia al cor humà; els valors relatius són valors històrics que depenen de les circumstàncies.

La humanitat ha estat concebuda de tal forma que pot desenvolupar-se i progressar, adquirint consciència de la realitat a la qual pertany, i per això cal fer referència als seus valors de forma històrica; però en l'home hi ha quelcom de profund i permanent que és també una referència absoluta: la seva ànima. I tot canvia, però sempre en relació amb aquesta fita «inamovible». La religió estableix els seus postulats en relació amb aquesta referència, que és l'home amb una ànima transcendent, i considera que aquest fet és el que li confereix la seva dignitat.

A partir d'aquí, creure que és el mateix un món amb Déu que sense, i que l'home obraria de la mateixa manera en un que en l'altre, és una idea que la història mostra com equivocada. No només la fe i l'ateisme són premisses diferents per a l'acció humana, sinó fins i tot la diferent concepció que d'un mateix Déu es pot tenir. Déu, si existeix, és únic, el mateix per a tothom, però allò que pensem d'ell condiciona el nostre comportament. I així, no és el mateix la idea del Déu de justícia de l'Antic Testament, que el Déu del Nou Testament, Déu de justícia sí, però també Déu d'amor.

Tanmateix, cal asseverar, com hem dit abans, que el fet religiós deslligat del fet cultural es converteix moltes vegades en pura superstició, ja que sense cultura el fet religiós s'interpreta incorrectament i és utilitzat per fins aliens al seu propi contingut. I per això, moltes vegades, en funció de la seva cultura, homes de diferents creences i fins i tot ateus poden obrar millor que els que es consideren més religiosos. Com és cert que, es vulgui o no, tots som fills d'una cultura que es troba inspirada quasi sempre en valors eticoreligiosos, i que la persona que diu: «Jo no crec en Déu, però també tinc uns valors que inspiren el meu comportament», no s'adona que aquests valors són moltes vegades subsidiaris de la cultura religiosa que l'ha al·letat. En qualsevol cas, com diu Sant Joan, s'ha de considerar que: «Tots els homes que obren correctament són fills de Déu.»

La religió —totes les religions que introdueixen la idea de Déu a través dels segles dins la civilització humana— ha fet un gran bé a aquesta humanitat perquè ha establert uns paràmetres de referència, ideals si es vol, que han guiat l'home en el seu pensament i en la seva acció. La religió, si no existís, s'hauria d'inventar, perquè ens ajuda a pensar Déu i perquè un món sense Déu estaria regit immoralment per la llei de la selva i lliurat a l'absurd. Els veritables valors humans són els valors de l'esperit, encarnats sempre a través del món de la cultura; allò que canvia el món és aquests valors i aquest esperit que inunden el cor humà i en determinen les seves accions.

El cristianisme i els valors cristians

Què és ser cristià? Ser cristià és creure en l'Evangeli i en el significat de la vida, mort i resurrecció de Crist, com a fill de Déu. El problema cristià de comprendre i tenir fe, per a l'home d'avui, té dos vessants distints però tots dos absolutament essencials. El primer fa referència a la comprensió raonable o intel·lectual, si es vol, de la doctrina cristiana; el segon a creure que Jesús és el fill de Déu, que viu i mor per salvar la humanitat, a qui redimeix a través del seu dolor, i que ressuscita com a expressió del triomf permanent de la vida sobre la mort.

1. Ser cristià vol dir, d'una banda, creure en la doctrina que Jesús va predicar. Per al cristià, Déu ens arriba a través del Crist:
«Jo sóc el camí, la veritat i la vida, qui creu en mi viurà eternament.»
«El qui vulgui venir amb mi que es negui a si mateix, que prengui la seva creu i que em segueixi.»
«El qui vol salvar la seva vida la perdrà, el qui la perdi per mi viurà eternament.»
«...No és aquell qui diu Senyor Senyor, sinó aquell que fa la voluntat del Pare.»
2. Vol dir també creure en Ell quan diu de si mateix que és el Fill de Déu, el messies bíblic esperat per a la salvació del poble d'Israel. I creure que va morir redimint a través del seu dolor el pecat del món, i que va ressuscitar vençant la mort, com a símbol permanent de la victòria de l'amor sobre l'odi, del bé sobre el mal; d'acord amb els testimonis d'aquells qui ho van veure, que certificaren la seva vida, mort i resurrecció. Mostrant d'aquesta manera el camí de la creu com a camí de salvació, i donant al dolor un significat que el transcendeix.

La primera part no és una qüestió de fe sinó intel·lectualment lògica i d'experimentació, ja que Ell no ens demana pas que creguem i

visquem d'acord amb una doctrina incomprensible sinó d'acord amb una doctrina profundament intel·ligent, que es pot comprovar en la pràctica. En aquesta doctrina el seu principi primer i més important és el de l'amor; allò que va predicar i allò que va fer, és a dir, la seva vida, mort i resurrecció són expressió d'aquest amor. El llenguatge de l'amor l'entén tothom, els més savis i els menys savis, els més grans i els més petits. Estimar no és fer el que l'altre vol sinó allò que cal fer en cada moment pel bé de l'altre. Fins aquí ser cristià és, doncs, més que una opció de vida, «l'opció» d'intentar obrar sempre correctament: «fent la voluntat del Pare», en el convenciment que només a través de l'amor i l'acció constructiva es troba la vertadera existència.

La segona part és una qüestió de fe, però de fe en quelcom concret: És Ell mateix qui ens dóna una doctrina i la vida per ella, contra els qui disfressats amb vestits negres usurpaven el nom de Déu, fent-lo servidor de les seves misèries.

És Ell qui contesta a Pere després d'haver-li preguntat: «I vosaltres qui dieu que sóc jo.» Pere respon: «Tu ets el Fill de Déu.»

És ell qui diu a Tomàs uns dies després d'haver mort en creu i ressuscitat: «Toca les meves llagues i el meu costat. Benaurats els qui creuran sense haver vist.»

Creure que Crist és el Fill de Déu és creure, doncs, que no ens ha enganyat. Si creiem que la seva doctrina és vertadera, per què hem de suposar que ens ha enganyat en allò que la nostra raó no arriba a comprendre? L'home sol no acceptar allò que no és capaç d'entendre, però en realitat allò que no veu és la seva pròpia limitació. D'altra banda, els jutges i tribunals de la nostra societat solen acceptar i tenen com a proves concloents el testimoni de les persones que han vist o presenciat allò que ha passat, i per això és en aquest punt que és una qüestió d'acceptar o no el testimoni dels Evangelis com a prova concloent: tots els testimonis dels qui han descrit la seva paraula, la seva vida, mort i resurrecció coincideixen; si no fos cert el que diuen, tots haurien d'haver estat uns mentiders. Tanmateix, creure en el significat del seu dolor, mort i resurrecció, com a font de vida, és una cosa

per a la qual cal tenir fe i per a la qual cal viure com a cristià per poder comprovar.

I és així que, a partir d'aquesta història d'amor de Crist per la humanitat, els valors de la societat occidental són valors cristians que encara que es proclamin laics, s'han anat desenvolupant al llarg de la seva història. La societat occidental actual és filla de valors cristians i genèricament de valors espirituals, ideals de justícia i llibertat, des de la filosofia religiosa i de fe en l'existència d'un Déu harmonitzador de la vida humana. El cristianisme ha esdevingut històricament, des d'aquests valors, inspirador de l'acció política, social, cultural, etc. Sense aquesta fe en el Déu cristià i en l'ideal que representa, no haurien existit aquests valors de referència i la societat no s'hauria construït de la mateixa manera. El factor de civilització més gran que hi ha hagut en la història de la humanitat ha estat el cristianisme.

La cultura cristiana d'Occident pot ésser desenvolupada però no destruïda, a no ser que se la substitueixi per una d'altra, la qual cosa pot significar més un retrocés que un avenç. Avui per avui, les altres alternatives que han estat provades, des del marxisme i des de «valors» ateu, no han conduït més que al caos i a la ruïna moral i ètica, política i econòmica, de la societat. Creure, com va fer Marx, que no calia Déu per construir la societat ha estat un error històric que ha suposat per a mitja humanitat perdre tot el segle XX. En l'arrel d'aquest ateisme rauen molts dels problemes d'una societat sense valors, venuda al millor postor.

Sobre el deure legal i el deure moral o ètic

Tot i que el progrés científic i tecnològic no sempre va lligat a un vertader progrés moral, avui la nova societat científica i tecnològica fa replantejar la interpretació de tots els seus valors. De forma que en la

nostra societat en canvi constant, en què tot canvia, també d'alguna manera la «moral» canvia, perquè és un fet historicosocial que existeix segons el coneixement de l'home i les seves necessitats. Les idees socials i, fins i tot, «morals» s'adapten a les circumstàncies històriques.

De fet, encara que amb una consciència natural lligada al Creador, els conceptes del bé i del mal són conceptes dels quals s'adquireix consciència a partir de l'educació, del viure en societat i de les normes que ella mateixa es dona. Per aquesta raó, no es pot dir que per naturalesa l'home sigui bo o dolent, perquè la seva consciència històrica el condiciona. D'entrada, aparentment, només la consciència social del món al qual pertany i, per tant, la cultura pot modificar el seu comportament.

I de la mateixa manera que tota societat té unes idees i valors que són canviants, i que canvien més o menys ràpidament segons els temps, també té unes regles de convivència i una legalitat vigent que canvia i s'adapta a cada època. De manera que, per exemple, les referències legals i els paràmetres amb què es jutja avui els homes són ben diferents d'aquells amb què eren jutjats a l'edat mitjana.

Ara bé, allò que en cada moment la societat regula, no ho fa ni ho pot fer de forma arbitrària, perquè sempre hi haurà un fet de naturalesa immutable referit a l'ésser humà, que s'ha de tenir en compte a l'hora de fixar aquestes regles. En l'home hi ha una consciència històrica, com hi ha una consciència natural. La consciència històrica pot evolucionar d'acord amb la consciència natural o esdevenir-ne antagònica; aquesta consciència històrica i l'esperit que se'n deriva són canviants, evolutius, no així la consciència natural.

Per tot això, la consciència humana —configurada des de la història i des de la seva pròpia condició natural— i el deure «legal», no sempre van junts. La consciència d'una persona sensible i sàvia pot tenir un valor superior al dret o al deure legal. Per aquest motiu, la consciència i l'estat de dret poden ser coses que vagin per camins diferents, com per exemple en els casos de Sòcrates, Antígona, T. Moro, Gandhi...

L'home ha d'obeir el dret positiu sempre que no vagi en contra de la seva consciència; emperò essent així, aquesta només pot derivar d'una concepció filosòfica i ètica superior. En tot cas, la disjuntiva entre una cosa i l'altra a l'hora d'actuar només la pot decidir cadascú individualment. L'ordre moral i ètic pot tenir un nivell superior a l'ordre legal en aquells homes singulars que tenen una millor consciència de les coses; aquesta consciència pot derivar de la cultura adquirida o per l'existència d'un si diví, permanent, al seu cor. En última instància, allò que diferencia uns homes dels altres és la seva consciència i el fet d'actuar d'acord amb ella; és així que l'individu es fa socialment conscient, capaç de discernir i responsable, i que esdevé, realment, lliure i fort.

En la seva forma els comportaments són un fet històric i, per tant, canviant, però la seva referència és sempre el mateix ésser. En l'essència més profunda de l'home hi ha una aspiració, més enllà del que és racional, d'esperança en un món ideal de plenitud i de felicitat; hi ha, d'alguna manera, una aspiració metafísica que només és congruent amb la idea d'un Déu salvador i per tant redemptor, situat per sobre la misèria humana, situat per sobre les contingències d'aquest món material. Hi ha, per tant, una idea de transcendència i d'infinit.

Allò que transcendeix l'humà

Si en aquest univers hi ha Déu i en nosaltres quelcom d'Ell, és un misteri avui per avui aparentment indestruïble, perquè Déu pot existir al marge d'aquest univers, encara que en sigui el creador. L'home, en tot cas, ha estat creat per algú: Déu; i aspira al seu creador, però en cap cas és Déu. És possible, tanmateix, imaginar-se en aquest home una ànima, amb una consciència lligada a la creació universal i que aspira a la unitat amb la resta, que el transcendeix. Malgrat que l'home no és Déu, és diví en la seva concepció.

Així, existiria una consciència, al «cor» de l'home, que esdevé esperit —energia que transcendeix la seva naturalesa material—, que existeix i es troba indissolublement lligada a la vida humana, que és en si mateix vida immaterial al costat de la vida material; que l'acompanya des del primer moment, ésser de l'ésser humà. Si això fos així, des del moment en què la vida humana existeix, seria transcendent, considerant l'ànima com a posseïdora d'aquesta transcendència, una ànima que es troba inserida dins la vida material i que la transcendeix.

En qualsevol cas, allò que transcendeix l'home més enllà de la mort no pot tenir les mateixes característiques que allò material en aquesta vida terrenal; d'entrada no pot tenir les seves mateixes necessitats primàries de supervivència i, per tant, no pot posseir orgànicament la corporeïtat que és pròpia d'aquest món. Allò que transcendeix l'home no pot ser pas la seva corporeïtat ni tenir les necessitats inherents a aquesta corporeïtat, allò que el transcendeix només pot ser el seu esperit, la seva ànima immortal, part del tot creat per Déu i a qui vol tornar per la seva pròpia naturalesa, pels segles dels segles. És per això que l'ànima en aquest món resta condemnada a l'exili.

D'aquesta manera, la vida humana tindria un valor que estaria referit i que dependria de tota la resta, però que alhora posseeix un valor intrínsec i transcendent. Tot i que, si bé, per a la nostra aparent condició, la mort és el no-res absolut, l'acabament de tot allò que és humà: aspiracions, lluita..., i és així com l'esperit del mal, lligat a les coses materials, mor amb la mort de l'home, per al creient la mort és també la porta d'una altra estança, qui sap com!, però d'una altra estança en què el nostre esperit posseirà la pau. La nostra mort: el no-res ens obre la porta al tot.

Sembla raonable imaginar que ha d'existir un món en el qual l'home trobarà la justícia vertadera, segons com hagi obrat; en el qual hi ha d'haver un ordre «definitiu» per a totes les coses. És difícil, tanmateix, creure en un món estàtic, per a tota l'eternitat, seria quelcom contra natura en una creació que té per característica diferenciadora sobre

qualsevol altre el d'ésser un fet dinàmic, canviant, evolutiu, de tal manera que tot el que no canvia es mor i aparentment deixa de formar part de l'univers creat. És difícil per aquesta raó creure en un demà millor o pitjor per sempre més, encara que estigui lliure de limitacions; semblaria lògic pensar en un demà que no és estàtic, sinó dinàmic, com ho és la vida tota, en un món que tendeixi a la seva plenitud, en evolució, obert i no definitiu; un món en el qual l'home romandrà en llibertat i d'acord amb el vertader coneixement.

El cel i l'infern

L'ànima només existeix lliure si no resta ofegada pel pensament i l'acció del qui la posseeix. És, per tant, l'home qui, d'acord amb els seus actes, viu i deixa viure en ell aquesta ànima, o l'ofega i la manté separada de tota la resta condemnant-se a si mateix a l'isolament del tot que és Déu. La infelicitat i el sofriment de l'home són la infelicitat i el sofriment de la seva ànima, que aspira a una plenitud que només pot trobar unit al destí que Déu vol per a tot l'univers creat i d'acord amb el qual ha estat concebut. Per a l'home, el cel i l'infern no són altra cosa que la possibilitat de comunió plena amb el Déu que l'ha creat. L'ànima té en aquest sentit el «desig» absolut de comunió amb el Pare, de tal forma que la seva absència, l'absència de la seva presència, li és un infern, perquè està feta per restar lligada eternament a allò absolut que és Déu. L'infern és absència de pau, de joia, de plenitud.

L'home que ha pogut comprendre que cal obrar correctament i que viu per damunt de les seves passions podrà gaudir de Déu. L'absència de Déu és per a aquesta ànima el seu infern, la seva presència, el cel: el gaudir o el patir. La capacitat de gaudir de Déu li atorga la felicitat que cerca. I aquesta capacitat es fa efectiva a partir d'aquell moment en què l'home es desprèn, si pot, de tot allò que el lliga a aquest món;

i, per tant, si bé aquesta felicitat i aquest gaudiment poden començar en aquesta vida, és molt difícil, perquè, abans de la mort, l'home es troba lligat a les coses materials, mentre que el gaudir de Déu és una qualitat de l'esperit.

L'home es fa segons la seva pròpia voluntat, en relació amb la necessitat material i espiritual que constitueixen el marc de la seva existència. Si Déu ha fet l'home lliure, i aquest ha usat aquesta llibertat traint a consciència la confiança que s'ha dipositat en ell, és possible que es condemni per raó de l'ús incorrecte que n'hagi fet. Tanmateix, si l'esperit, és a dir, l'ànima, posseeix només les qualitats del bé, com podria veure's condemnada a l'absència del seu Creador? Allò que és intrínsecament bo no pot ser condemnat. Si l'home ha de trobar en algun lloc la justícia vertadera, a la qual aspira, semblaria lògic pensar que no pot transcendir amb idèntica corporeïtat i limitacions, i que si posseeix una ànima intrínsecament bona aquesta no pot ser condemnada.

D'altra banda, la diferència entre el bé i el mal és, per a nosaltres, els humans, força imperceptible en estadis de mediocritat, que són els més comuns. Hi ha el bé clarament diferenciat del mal, però entre el bé i el mal hi ha un ampli espai intermedi en el qual els matisos són infinits; per aquesta raó resulta difícil traçar una línia divisòria entre una cosa i l'altra, i també per això entre «els bons» i «els dolents», ja que aparentment no hi ha un límit clar que permeti aquesta divisió. Per tant, semblaria raonable creure que sí, que hi pot haver un altre món en el qual hi ha diferents estadis, però no una línia divisòria que signifiqui la salvació o la condemnaió eternes. És difícil imaginar que algú per la seva maldat es mereixi una eternitat de suplici. Hi ha tanta mesquinesa atribuïble a la ignorància!, que, com pot ésser condemnada si no se'n té consciència? No hi ha maldat que no tingui raó de ser en la ignorància. Jesús mateix ho diu: «Perdona'ls perquè no saben el que fan.» Com ho havia dit Moisès: «La ignorància és el mal.»

Les esglésies i la transmissió del fet religiós

Jesús pregunta als seus deixebles: La gent, qui diu que és el Fill de l'home?

Li responen: uns diuen que és Joan Baptista, d'altres Elies, uns altres Jeremies o algun dels profetes.

Segona pregunta de Jesús: I vosaltres, qui dieu que sóc jo?

I Pere, només Pere, contesta: Tu ets el Messies, el fill de Déu viu.

Jesús a Pere: Això que dius no ho saps per tu mateix, no ho sabries si el meu Pare no t'ho hagués revelat.

I jo et dic: Tu ets Pere i damunt d'aquesta pedra edificaré la meva Església.

L'Església (poble de Déu) és la comunió de tots els creients, per la seva fe, en Crist. L'Església es troba edificada damunt de Crist.

Per tant, el significat correcte d'aquestes paraules de Jesús, a partir del context en què es pronuncien, és:

Sobre aquesta fe edificaré la meva Església. És a dir, la teva fe és com una roca i sobre aquesta fe (la de tots els cristians) edificaré la meva Església.

Jesús no va instituir cap jerarquia eclesiàstica sinó per servir l'home (la humanitat): «els qui vulguin ser els primers seran els últims i els últims seran els primers.» Així ho mostra abans de l'últim sopar: agenollat per servir els altres.

La incultura i els interessos creats, entre d'altres coses, fan el fanatisme i creure en coses que no són veritat.

La missió de les esglésies és propagar fidelment la doctrina i intentar obrar-hi d'acord. En correspondència, la seva missió històrica dins la societat és crear l'organització adient adaptada als temps que permeti transmetre universalment el missatge i el llegat espirituals de què són dipositàries, intentant portar a terme aquesta tasca de servei a la huma-

nitat a través de les seves obres. De forma que la missió de les esglésies cristianes és transmetre l'Evangelí de Crist, el coneixement de la llei de Déu i la seva observació pràctica. Si per això cal una organització i unes formes determinades, i si cal transmetre-ho i concretar-ho a través d'uns determinats signes i maneres, tot plegat no ha de fer perdre mai de vista quin és el propòsit final i vertader.

En molts casos, al llarg de la història, la jerarquia eclesiàstica, que no l'Església, en cobrir les seves necessitats temporals, ha perdut l'horitzó de l'exigència espiritual i de la seva missió històrica. Per aquesta raó, ha estat sempre convenient retornar a les fonts de l'Evangelí. La jerarquia eclesiàstica, durant molts segles, ens ha presentat una versió de l'evangelí que ha fet que, en part, es vegi el cristianisme com una imposició i una subjugació. Del cristianisme s'ha fet a conveniència una teologia del pecat, de la mort i de la condemnaió, en comptes d'una doctrina d'amor com ha de ser. La jerarquia ha convertit sovint aquest món en un infern de tristesa i mort espiritual contra el qual l'home s'ha rebel·lat. Els seus sacerdots s'han erigit en mestres i jutges de les nostres vides; amb una confusió absoluta del què ha de ser una teologia «cristiana», han prefixat el bé i el mal, i ens han condemnat *a priori*. Amb una interpretació lliure, únicament per a ells, de la doctrina, aspectes marginals han estat potenciat al màxim i convertits en llei de vida, en detriment de l'essència mateixa de l'Evangelí. L'Església, com Crist va ensenyar, ha d'ajudar i servir l'home i no subjugar-lo.

I per això, l'home s'ha aixecat, conscientment o inconscientment, contra la direcció que ha bloquejat l'esperit i la joia, que ha creat mort i repressió, que ha fet més mal que bé, perquè aspira a «qualcom» que li serveixi per viure, no per morir. El primer dret és el de la vida i per tant el de creure-hi (hi ha hagut qui només ha cregut en la mort i en una vida en el més enllà, i és així que ha perdut la d'aquí), l'home d'avui no es conforma a perdre-la sense rebel·lar-se. «...I el somriure renaixerà sobre els seus vestits grisos i trists per viure de nou en la llibertat de la nostra primitiva creació.»

La religió ha de tenir per objectiu convèncer del més gran poder del bé sobre el poder del mal, del poder de l'amor sobre el poder de l'odi, i en la prevalença de la vida sobre la mort. Estimar Déu sobre totes les coses vol dir intentar conèixer, discernir i obrar sempre correctament, d'acord amb la seva llei. I on ha de portar el coneixement i la pràctica de l'Evangeli és a la unitat i la comunió de l'home amb Déu.

EL FACTOR HUMÀ

- I. LA CONSTRUCCIÓ DE L'HOME**
- II. SOBRE LA MENT**
- III. LA FORMACIÓ HUMANA**

I. LA CONSTRUCCIÓ DE 'HOME

*Darrere de la varietat de models culturals
hi ha una estructura psíquica comuna a tota la humanitat.*

CLAUDE LÉVI-STRAUSS (1908).
Antropòleg francès, pare de l'antropologia estructural,
autor d'un dels assaigs capitals del s. XX: *Tristos tròpics*.

Les lleis universals

Hi ha unes lleis universals d'acord amb les quals l'home es construeix.

En l'home, l'equilibri i la plenitud que ansieja i que cerca constantment es troben condicionats per la seva pròpia naturalesa, que, d'altra banda, comporta una necessitat de progrés i, per tant, de canvi permanent. Aquesta dinàmica configura tota la seva existència.

Malgrat el seu desig d'estabilitat, l'home, en la seva construcció, en el seu moviment, en anar d'un punt a un altre, resta en una inestabilitat o en un desequilibri permanent.

En aquest moviment i en el seu decurs, hi ha unes lleis universals immutables que actuen malgrat la seva voluntat. I que actuen, en bona mesura, a partir del mateix comportament humà, de forma que tota acció té unes conseqüències. Aquestes conseqüències es produeixen a curt o a llarg termini, i van més enllà d'allò aparent.

L'home és part d'un univers en evolució permanent, que existeix i es modifica d'acord amb unes lleis pròpies, intrínseques. Obrar-hi d'acord el crea i el canvia en el mateix sentit en què aquest univers evoluciona; obrar-hi en contra el destrueix, igual que la seva obra destrueix el món que l'envolta.

L'ésser humà ha d'existir en comunió permanent amb l'univers al qual pertany i del qual és part inseparable. Només es completa a si mateix en comunió amb la resta de la humanitat i de l'univers creat, que són inseparables i evolucionen en mútua dependència.

La construcció humana

En l'ésser humà hi ha l'esperit del Creador, que el lliga a totes les coses creades (en totes aquestes hi ha també el seu esperit). Però l'home no és Déu, sinó quelcom creat per Ell, és part de la creació universal i el seu fi és restar en comunió plena amb el Creador. Quan se n'allunya es desnaturalitza i es destrueix, perquè se separa del seu medi natural, que és existir d'acord amb les lleis segons les quals ha estat creat.

L'home és un fet històric: malgrat que la seva potencialitat és en ell des del principi, la seva plenitud no l'assolirà totalment fins a la fi del temps, a través d'una dinàmica i d'un procés evolutiu sense fi. L'home ha estat creat per al progrés tant des d'un punt de vista orgànic com psíquic i cultural.

L'ésser humà es construeix a través d'allò que fa: creant, es crea; destruint, es destrueix. Emprant mitjans equivocats es fa equivocadament; els mitjans inadequats no creen mai cap fi adequat i no fan sinó destruir la mateixa natura humana. Allò que es construeix amb la maldat no és mai el bé. Obrar correctament implica fer-se correctament i viceversa, obrar incorrectament implica fer-se incorrectament.

L'individu que obra correctament es fa millor i se sent més lliure; aquell que obra incorrectament es fa pitjor i més esclau. Són els mitjans, el trajecte, els que canvien l'home. L'home es fa a través d'allò que fa: si obra correctament, es fa correctament; si incorrectament, així

mateix. L'ésser humà ha estat concebut per esdevenir creador, la feina ben feta de cadascú ens fa creadors a imatge i semblança de Déu, i es reconeix perquè s'insereix de forma congruent amb les lleis que regeixen la creació universal. La seva pròpia creació depèn i és conseqüència del seu obrar.

La creació evolutiva

No sabem del cert quina ha estat l'evolució humana. Aparentment, però, hi ha tres estadis o nivells diferents que s'han anat desenvolupant al llarg de la història. Els tres estadis estableixen el que són la prehistòria i la història de la humanitat:

El primer estadi, al nivell de la seva naturalesa animal. Que és també l'estadi de l'instint i del sentiment, però d'una gran manca de consciència social.

El segon estadi, al nivell de la seva naturalesa racional. Nivell de la seva ment: nivell social i cultural. És l'estadi intel·lectual i de la racionalitat.

El tercer estadi, al nivell de la seva naturalesa espiritual. Nivell de la seva consciència (ànima). És l'estadi de la consciència racional i espiritual.

En l'estadi de la incultura l'home roman en la seva prehistòria. La lluita per la subsistència material deslligada del fet cultural és l'etapa prehistòrica de la humanitat. La lluita per la subsistència és una lluita de «llops», en l'estadi de la seva animalitat.

El fet cultural i el fet espiritual són el seu destí i l'etapa final de la vertadera civilització humana. La construcció de la societat implica la construcció de l'home racional i de l'home espiritual.

L'home és un de sol, però per tal «d'entendre'l» cal analitzar separatament les seves diferents necessitats i les seves diferents possibilitats.

El cicle de la vida

En l'home, l'exigència de perfeccionament i plenitud constitueix una necessitat permanent i inalienable; i en relació amb ella actua, i d'aquesta manera es fa a través de la seva pròpia lluita per la supervivència i per tal d'assolir el seu desenvolupament i la plenitud que cerca.

Cada persona és hereva de tot el passat, història dels seus predecessors i en conjunt de tota la humanitat. Tanmateix, a través del cicle de la vida humana (el néixer, el créixer i el morir), que es repeteix per a cada individu, aquesta humanitat va canviant i progressant.

El cicle de la vida és aparentment sempre el mateix: néixer, créixer i morir.

- Néixer: que vol dir ignorants i condicionats per la pròpia natura.
- Créixer: que vol dir adquirir coneixement i desenvolupar-se, i que implica el dolor i en deriva la llibertat.
- Morir: que significa el descans i que suposa l'avenir i la pau.

L'home neix ignorant i condicionat a tot arreu, és a dir molt limitat. Créixer implica lluitar per tal d'adquirir coneixement i emancipació, comporta el dolor i en deriva la llibertat. Morir significa el descans i, tal vegada, la comunió plena amb el Creador.

L'ésser humà neix a tot arreu cridant per les seves necessitats, des de les seves pròpies limitacions. S'adapta al medi per tal de subsistir. I així, d'alguna manera, no hi ha ni hi ha hagut mai civilitat més que en relació amb la pròpia necessitat; i no hi ha en la història bons o

dolents com a les pel·lícules més que en relació amb els propis límits i requeriments. D'aquesta manera es configura el progrés humà i social.

Antropològicament apareixen comportaments diversos en funció de circumstàncies diverses, però que l'home acomodi la seva existència a condicions canviants no vol dir res. Que tingui les seves extremitats més curtes o més llargues, o que el seu color sigui un o un altre..., que s'hagi adequat al medi, això no és allò important sinó allò circumstancial. L'home s'acomoda, s'adapta biològicament i antropològicament, però roman en les seves necessitats més profundes igual que sempre; i lluita per progressar i ser més home, i conjuntament amb els altres pel progrés de la societat.

L'ésser humà i la seva consciència

En l'ésser humà hi ha des de sempre una consciència natural lligada al món creat i a les seves lleis de forma permanent; i també hi ha una consciència històrica lligada al seu desenvolupament i, per tant, a les circumstàncies i vicissituds en què es troba immers en cada moment. Aquesta última es troba dipositada en ell en part en forma de memòria lògica i racional i en part de forma instintiva d'acord amb factors primaris i subconscients. Si bé, en la seva manifestació, el conscient i el subconscient no són coses separades, sinó que van juntes, i d'elles en deriva la pròpia vida anímica com a qualitat diferenciada, que no deslligada.

Ara bé, la consciència històrica de l'individu és una consciència lligada i inseparable de la de la resta de la humanitat, i és aquesta qui n'és, en conjunt, la dipositària. La consciència d'aquesta humanitat es forma a través dels segles; el resultat és una consciència comuna. La consciència, com la cultura, es troba dipositada en la humanitat sence-

ra; cada home per si sol no en representa, d'aquesta consciència i d'aquesta cultura, més que un bocí ben petit. L'home es troba inserit, incardinat, vulgui o no, dins la humanitat, en ella i amb ella es completa, es realitza o s'empobreix.

Des del moment en què el cervell existeix plenament constituït i comença a treballar, hi ha, al costat de la consciència natural, una consciència històrica que és el llegat dels nostres avantpassats i en un sentit ampli de tota la humanitat. Aquesta consciència es veu influïda des de l'inici per qualsevol circumstància que l'afecti. La consciència s'adquireix i es modifica a través del pensament i l'acció propis, i en deriva un esperit històric que hauria d'estar lligat al seu esperit natural.

Déu va crear l'home de tal manera que aquest, amb el seu pensament, la seva llibertat i la seva acció, pogués anar evolucionant a través dels segles en la seva consciència històrica. Aquesta consciència que cada home posseeix intrínsecament lligada a ell es modifica amb ell, o sia, és també un fet dinàmic, que depèn del seu desenvolupament. Aquesta consciència i l'esperit que se'n deriva transcendeixen l'home, perquè són part intrínseca d'una humanitat que es perpetua, i perquè l'acció humana el transcendeix i tramet la seva influència a tot el cos social.

La pròpia identitat

Malgrat que en «l'ésser» el saber i les paraules no són el més important, ja que l'home pot intuir-ho tot des de la seva pròpia naturalesa, créixer com a persona el fa arribar a comprendre, de la mateixa manera, el tot de cadascú.

En aquest recorregut és imprescindible, abans de tot, conèixer com és aquest home realment, i per això, tan important com tenir conscièn-

cia de les seves necessitats temporals és tenir-ne de les seves necessitats permanents, inalienables, que deriven de la seva pròpia naturalesa essencial. Ja que l'ésser humà pot trobar en si mateix tot allò que cerca fora o en els altres. El propi món és el món enter.

Per tant, la construcció humana té una referència obligada, punt de partida i de retorn permanent, que és el seu propi ésser, que existeix des del seu inici fins a la seva fi: cercar la pròpia identitat per tal d'intentar viure d'acord amb la seva pròpia realitat. Per aquesta raó, el coneixement d'un mateix és allò més important. La identitat implica dignitat; tenir-ne consciència: l'autoestima i la confiança en un mateix.

Malgrat els avenços científics i tecnològics, i malgrat la genètica, l'ésser humà és sempre el mateix en allò més important, els canvis tecnològics no canvien allò més profund que hi ha al seu cor. L'individu resta inalterable en la recerca de la subsistència i de la plenitud, hagin estat quines hagin estat les seves circumstàncies; per generacions i generacions sense fi, l'home roman igual en les seves característiques essencials.

La recerca de la pròpia identitat és el més important, i per això la formació humana hauria d'anar encaminada, en primer lloc, vers aquesta finalitat. El desenvolupament històric de l'individu ha d'anar guiat per la seva pròpia essència, que resideix en el seu propi ésser. I per això, és necessari que l'home, en la seva construcció, en anar adquirint forma, tingui sempre per referència la seva pròpia «ànima». El contingut i la forma, com el cos i l'esperit, cal que siguin una sola cosa. Això no obstant, sovint, la personalitat es troba molt condicionada per allò que li és extern, que en bona mesura determina el seu comportament.

El coneixement i la llibertat: tot és des del coneixement

El coneixement és una condició necessària per decidir què fer amb la nostra llibertat; no hi ha llibertat sense el coneixement per saber què fer-ne. És per això que només té l'oportunitat d'ésser vertaderament lliure qui té, entre d'altres, la capacitat de saber com utilitzar la seva llibertat. Sense coneixement no hi ha llibertat possible per escollir, com no hi ha llibertat sense tenir-ne consciència. La llibertat no existeix si hom no sap què ha d'escollir, si s'és un ignorant, si no se sap com utilitzar-la.

De forma que el coneixement esdevé en bona mesura la condició imprescindible per poder decidir sobre qualsevol tema. Com a conseqüència, hem de convenir que la llibertat no existeix si hom no és un ésser evolucionat amb una formació adequada que nodreixi la seva capacitat intel·lectual. Aquesta formació s'adquireix amb molta dificultat i només quan hi ha un marc que ho facilita, i comporta la capacitat de discernir i d'escollir què fer amb la pròpia llibertat.

Sense coneixement tan sols hi ha impotència, homes que seran enganyats constantment per allò fictici, per allò momentani, per allò passatger, per allò circumstancial. (De la mateixa manera que un poble d'homes ignorants no és un poble d'homes lliures, ja que un poble sense formació és altament manipulable i se l'enganya fàcilment). Tot és des del coneixement, sense ell no hi ha ni llibertat ni força, tan sols impotència. I de la impotència, que fa els homes inevitablement dèbils, en deriva la mentida, necessària psíquicament per a l'autojustificació. Tanmateix, per ser fort i lliure, s'ha d'estar net de mentida i de tot mal; hom s'ha de sentir net. I així també queda clar que no hi pot haver virtut on no hi ha ordre, perquè la mentida i el desordre són una mateixa cosa.

L'home ha de lluitar des de la perspectiva del llarg termini i del que és possible a partir del coneixement de la realitat, i ha de lluitar per tal d'alliberar-se, abans que res, de les limitacions que deriven de les prò-

pies passions, així com de la ignorància, que volen tenir allò que no és possible sense perill del seu equilibri psíquic i emocional. En aquest sentit, el coneixement és decisiu, sense ell no hi ha control, ni la possibilitat de ser feliç. Un home amb coneixement pot saber què és la felicitat i ser feliç conscientment; un ignorant no serà mai un home feliç, serà sempre un infeliç (com Sancho Panza); no es té cap mèrit pel que es fa sense coneixement, sinó pel que es fa sabent què representa.

El marc necessari de la llibertat. La llibertat de l'individu condicionada al curs de la societat

L'objectiu del progrés és fer de l'home un ésser lliure, just i solidari. L'home neix limitat i condicionat per la seva pròpia naturalesa i circumstàncies, i la seva lluita és una lluita per la seva emancipació; però aquesta lluita està condemnada al fracàs si no va acompanyada de l'avenç de tota la resta que el rodeja. Per aquesta raó, cal considerar que el progrés de la humanitat només s'aconsegueix en el marc d'una societat amb el requisit indispensable de la llibertat. L'home no es fa isoladament, sinó en relació amb tota la resta, i no hi ha un individu més lliure que en una societat en llibertat.

La llibertat individual només pot existir inserida en el conjunt i en comunió amb la resta d'una humanitat que tingui consciència del que significa. Aquesta llibertat, fins i tot per aquells que en tenen consciència, és molt difícil de ser exercida, ja que l'home no pot, per si sol, conèixer, discernir i obrar sempre correctament si no disposa dels mitjans necessaris per conèixer i discernir, i d'un marc adient que li permeti actuar amb eficàcia. Només un món global que proporcioni aquests mitjans (materials, intel·lectuals i espirituals) en un medi eficient de cultura i progrés, pot facilitar-ho. I, en definitiva, en comunió amb

una humanitat que tingui consciència del que significa la vertadera llibertat.

Tant el progrés material com l'intel·lectual i l'espiritual s'han d'arribar a produir dins un marc formal adequat i en llibertat; l'home ha de poder actuar i comunicar-se lliurement. La iniciativa de l'individu és requisit imprescindible per al seu propi desenvolupament i com a font del progrés. Ara bé, aquest marc formal de la llibertat, instituïda pel sistema que sigui, no és pas garantia automàtica d'un ésser lliure, perquè en última instància la llibertat de cada home només depèn d'ell mateix. De fet, hi ha diferents nivells de la llibertat humana segons les seves condicions i la seva evolució. La llibertat no és un fet abstracte i invariable respecte de la condició humana, sinó que depèn del seu grau de desenvolupament i de les seves circumstàncies.

La ignorància és el mal

La ment sana és tan perfecta que no s'acomoda mai al desordre. El desordre és conseqüència de malaltia: neurosis, paranoies... Ara bé, la ment que no s'omple del vertader coneixement s'omple igualment d'una cosa o una altra des de la seva pròpia fantasia o imaginació; es produeix la substitució del coneixement objectiu per raó de la simple necessitat subjectiva. Fet que comporta que una ment ignorant o equivocada sigui una ment que tard o d'hora emmalalteix, de la mateixa manera que moltes malalties són el resultat d'actuar contra les lleis d'acord amb les quals un existeix.

La ignorància sumeix l'ésser humà en la confusió i en la inquietud. La malaltia de la ment que és conseqüència de la ignorància, una vegada troba els seus propis ressorts d'autodefensa, no es canvia fàcilment. I a partir d'aquí, amb una ment malalta no es pot raonar, li has de

seguir el corrent. De la mateixa manera que és inútil esperar res intel·ligent del qui no ho és, és també inútil intentar raonar amb una ment malalta per equivocada que estigui. I per això moltes vegades és difícil tractar els homes amb el raonament, i més ho és encara la societat en conjunt, on les histèries i malalties individuals i col·lectives s'amaguen i prenen cos.

D'altra banda, des del seu naixement, el cervell es troba influït per condicions diverses i és dipositari de disposicions patològiques que l'afecten. La ment pot haver heretat o pot desenvolupar certes patologies, n'hi ha d'irreversibles que es posen o es posaran de manifest segons les circumstàncies. Sota determinades circumstàncies la ment pot desenvolupar ràpidament les patologies; l'adaptabilitat (psicològica) de la ment a «l'atmosfera» creada pot amagar o per contra posar de manifest aquestes patologies. En última instància s'ha de concloure que, d'una manera o d'altra, tothom pot emmalaltir tard o d'hora.

Actuar des de la ignorància o des dels dèficits de qualsevol altra naturalesa és un condicionant extraordinari que subordina l'acció i el pensament humans. Per aquesta raó, només l'acció que té lloc des dels supòsits de la suficiència de recursos materials, intel·lectuals i espirituals té la possibilitat de ser exercida correctament i amb eficàcia i és conseqüència de la vertadera llibertat d'escollir des de la capacitat per actuar i el coneixement.

La cultura, fet historicosocial

L'individu ha de desenvolupar la seva existència en un marc cultural adequat que li permeti créixer correctament —fer-se—, a partir d'un coneixement objectiu de la realitat. Perquè aquesta evolució i desenvolupament històrics es facin al més d'acord possible amb la pròpia

«identitat existencial» cal un marc de valors que ho possibilitin. I així, la cultura, d'una forma àmplia, és tot allò que nodreix la vida intel·lectual i la vida espiritual de l'ésser humà. La cultura és el fet diferencial de l'espècie humana.

El fet cultural està lligat de manera indissoluble a l'intel·lecte i a la conscienciació. S'insereix en la societat com un procés per raó del qual aquesta evoluciona a través del fet de racionalitzar i d'adquirir consciència en cada moment de la seva realitat existencial. La cultura suposa, en definitiva, tot aquell procés per mitjà del qual els individus assoleixen consciència de la realitat a la qual pertanyen. De tal forma que hauríem d'entendre per *cultura* tot allò que contribueix a créixer intel·lectualment i espiritualment i que proveeix els homes d'una millor consciència de la seva identitat, així com del món en el qual viuen.

Parlar de cultura és parlar del desenvolupament de l'individu a partir d'un coneixement objectiu de la realitat. Una persona sense cultura és una persona sense referències, sense cultura no hi ha fonaments; sense cultura un és un marginat que no entén ni d'on ve ni on va. Per aquest motiu, una societat sense cultura és una societat sense orientació. Aquesta cultura és el reflex de certs valors sense els quals la societat deixa d'existir com a tal i pereix; aquests valors, ètics i morals, són d'alguna manera valors de l'esperit. I és així que la cultura, com la ciència i la seva aplicació, han d'ajudar a fer l'home més lliure, més responsable i més solidari.

Implícitament, la cultura depèn fonamentalment de la societat, ja que n'és la seva dipositària i transmissora. La humanitat es troba tota ella relacionada a través dels segles, en el temps i en l'espai. Tots som part de la mateixa tripulació i de la mateixa nau. De forma que tots els problemes pertanyen al mateix individu, sigui on sigui. D'alguna manera, la humanitat es reencarna constantment en els seus fills, és a dir, en les successives generacions. L'home és un fet historicosocial i com a tal ha de ser considerat i, si cal, jutjat en cada moment.

La cultura ha de ser un mitjà per a la transformació de la persona; ara bé, moltes vegades, quan els canvis són massa ràpids no són assimilats i ens desarrelen d'allò que som. Per això, per a la cultura es necessita temps, per tal de distingir i d'assimilar correctament el que és cultura i el que no ho és. Els homes hauríem de dedicar la meitat del nostre temps, durant tota la vida, a la cultura: per al silenci, la contemplació, l'oració, la reflexió sobre la pròpia experiència, l'estudi, la lectura, la comunicació amb els altres... D'altra banda, la cultura pot ajudar a fer-nos comprendre la relativitat dels nostres esforços vans i de la nostra acció infundada.

El marc cultural. Diferències entre cultura i costum

L'únic marc adient en el qual l'home pot construir-se correctament és el de la cultura; l'ésser humà s'ha de fer en un marc de cultura a través de la seva experiència. La cultura és tan important que sense ella es roman sempre inexpert (incapacitat i incomplet). —De la mateixa manera que la felicitat és una potencialitat de l'esperit i que aquest es troba intrínsecament lligat al desenvolupament cultural.— La cultura és en si mateixa portadora de coneixement i formació; per contra, com hem dit abans, la incultura i la ignorància sumeixen l'individu en la confusió i en la inquietud.

La cultura és distintiva dels pobles desenvolupats i es basa en el coneixement fundat de la realitat. De fet, allò que separa l'home del regne animal és la seva capacitat d'entendre la realitat i d'obrar d'acord amb una certa racionalitat; de forma que difícilment es pot parlar de cultura quan aquesta suposada cultura es troba fonamentalment lligada a la superstició i a la irracionalitat. La cultura de la humanitat es troba lligada a l'evolució d'aquesta racionalitat, sense ella s'està encara en el regne animal i no es pot parlar de cultura sinó de costums

assolits, igual que n'assoleixen els animals per raons d'adaptació i de supervivència. I no hi ha res pitjor que la força del costum.

Per això, quan es parla de la cultura dels pobles cal distingir allò que és el resultat d'un procés d'evolució intel·lectual fundat, d'allò que ho és d'un procés de perpetuació històric a causa de la necessitat de supervivència. Cosa que no vol dir que tot allò que no pot entendre's racionalment no pugui constituir un fet cultural, però sí que cal, perquè ho sigui, que tingui una raó d'ésser «justificable» de forma correcta. El costum, que no la cultura, moltes vegades és pura repetició d'allò que pot ser útil a curt termini, encara que pugui no tenir sentit ni signifiqui realment cap progrés. A les «civilitzacions» primitives es ren-deix culte als déus a través del sacrifici d'animals i, fins i tot, d'humans; la necessitat i la superstició han imposat com a costum quelcom que en si mateix és irracional. De manera que pot haver-hi un costum lligat al fet cultural i un costum lligat a la superstició; la superstició no hi té res a veure, és l'antípoda del fet cultural.

De facto, els homes d'aquest planeta som en un estadi d'fracultura elevada, la superficialitat en la «filosofia» de totes les coses és extraordinària; sobre els pocs coneixements científics que tenim, muntem les teories més acientífiques imaginables. Sens dubte, ens interessa mantenir-nos en el privilegi que ostentem, i quan les barreres d'aquest privilegi són desmuntades, pensem en altres aspectes que ens segueixin servint amb discriminació.

El fet antropològic

Les pautes del comportament humà són complexes i moltes vegades aparentment contradictòries; la seva font psicomotriu deriva de l'evolució antropològica i genera uns processos conscients i uns altres

d'inconscients, uns de racionals i altres d'aparentment irracionals, que s'han de conèixer i d'estimular adequadament per a la deguda metamorfosi.

Evidentment, és tot el procés vital de l'home inserit dins un context social, econòmic, cultural: educatiu, familiar, religiós, etc. que el canvia i el converteix en un fet historicosocial en correspondència amb el món que li ha tocat viure; en un temps i un espai determinats, amb un desenvolupament científic i tecnològic, així com amb unes relacions de producció i unes ideologies, en definitiva, en un món amb un grau de desenvolupament i civilització concrets. Tot és important i tot es relaciona, i l'home és en bona part resultat d'aquest conjunt de circumstàncies. Tot plegat en la lluita per satisfer les seves vertaderes necessitats i per al progrés efectiu de la humanitat.

D'altra banda, en la seva construcció, l'home es distingeix dels animals, entre d'altres aspectes, per la seva capacitat mental. Aquesta capacitat es troba hipotecada des de l'inici per molts factors, de tipus genètic i de context ambiental; de forma que el medi i l'herència són condicionaments bàsics al començament de cada vida humana. El cervell, en néixer, es troba en part ja programat i és només durant els primers anys de la seva existència que podrà modificar-se aquesta programació, a través de l'educació i la informació que rebí dels pares, escola, context social, etc. Una vegada programada la ment, quan s'és adult, pràcticament res la pot canviar, i per això, els primers anys de vida són fonamentals. En conseqüència, cal saber que hi ha una primera etapa en la formació de les persones, que no depèn d'elles, sinó del medi i les circumstàncies que les envolten, que determinarà en bona part el seu comportament posterior.

II. SOBRE LA MENT

*Tota persona, si s'ho proposa,
pot ser l'arquitecte del seu propi cervell.*

SANTIAGO RAMÓN Y CAJAL (1852-1934).

Premi Nobel de Fisiologia i Medicina
pels seus descobriments sobre l'estructura
del sistema nerviós i el paper de la neurona.

'ésser humà: consciència natural i consciència històrica

L'ésser humà és quelcom molt complex: posseeix d'entrada una ànima lligada al Creador, a la realitat vertadera, al món essencial, i en correspondència amb una consciència natural, i, d'altra banda, ha desenvolupat una consciència històrica lligada a la seva experiència i a la memòria d'aquesta. En funció de la seva herència genètica, de les condicions de vida, de l'educació i de la nova experiència anirà canviant aquesta consciència històrica i evolucionant. L'evolució pot ser en direcció cap a la seva condició natural o cap a una condició allunyada del seu ésser essencial; quan se n'allunya, la seva consciència natural resta ofegada i no li serveix de res; quan s'hi apropa, aquesta el pot menar cada vegada més per tal de retrobar, tot fent camí, la plenitud i la felicitat.

La vertadera llibertat i la vertadera identitat de l'home es troben sempre relacionades amb la seva única i vertadera realitat existencial; ja que en ell, en la mateixa natura humana, hi ha una referència essencial (que tots podem trobar sota determinades condicions: en el silenci, la solitud...) que és la font de la vertadera inspiració: «Jo no busco, trobo», ha dit algun artista. De forma que l'home no assolirà gens de plenitud ni felicitat reals si no viu d'acord amb la seva naturalesa i amb allò que el lliga a l'esperit universal de totes les coses. Només aquesta referència intrínseca o ànima és allò que pot guiar-lo i ajudar-lo a adquirir consciència de la realitat vertadera en què es troba inserit; i consegüentment, a alliberar-lo del seu ego i de les seves «cuites» mundanes, per tal de recuperar el seu vertader estatus.

Déu ha dotat l'home de capacitat per entendre i de voluntat per actuar, des del coneixement i amb unes referències que li permetin discernir adequadament. Tanmateix, en el seu camí, en la seva recerca de plenitud i felicitat, hi ha alguns entrebancs. D'una banda, la mateixa constitució genètica, de l'altra, en molts casos, la classe d'experiència que s'adquireix a partir d'una determinada condició social: familiar, educativa, etc. Per tant, en la recerca d'aquesta convergència entre la consciència natural i la consciència històrica, cal tenir sempre present que les circumstàncies genètiques i socials (el marc en què es desenvolupa la nostra ment —el nostre intel·lecte i la nostra emotivitat—) són absolutament determinants.

La història genètica

En l'ésser humà hi ha un component històric inserit genèticament en la seva memòria, que determina per a bé i per a mal bona part de les seves característiques personals, i que s'ha transmès a través de la història genètica formant part del subconscient de cada persona. L'home, però, pot canviar i evolucionar a partir de la comprensió d'aquestes condicions —des de la intel·ligència del tot universal al qual pertany—, així com d'allò més essencial que hi ha en ell, que constitueix una referència permanent que el pot guiar en relació amb el llarg termini.

De forma que a la nostra ment, subconscientment, hi ha una memòria històrica que ens condiciona d'una manera automàtica al llarg de les nostres vides; excepte si n'esbrinem les causes, afrontem el repte que suposa i podem superar-la prenent-ne consciència amb la nostra intel·ligència i racionalitat (ment superior). Aquesta memòria històrica que ens condiciona automàticament (ment inferior) és com una espècie de força irracional que influeix, per temor, en el nostre

comportament. La ment inferior ens domina instintivament, com als animals el seu instint de supervivència, i ens manté al nivell de l'animalitat.

En el transcurs de la història, l'individu s'ha vist afectat pel sofriment i el dolor que l'han marcat, i ha desenvolupat patologies que el condicionen, excepte si n'afronta les causes i en guareix les ferides; només el seu reconeixement i la seva comprensió poden ajudar-lo a canviar. L'home, en la seva lluita per la supervivència, en el marc d'unes determinades circumstàncies, desenvolupa el temor com a conseqüència del dolor i l'angoixa vitals que ha hagut de suportar, de tal forma que en la seva evolució i lluita per aquesta supervivència ha quedat marcat pel sofriment. En definitiva, el nostre comportament té moltes vegades com a causa el temor inconscient, que nia al subconscient, i que sorgeix periòdicament davant determinades circumstàncies com rememorant angories del passat.

El resultat de tot plegat és que l'individu, així caracteritzat, amb patologies diverses i psicopaties, que existeixen i pertanyen al subconscient humà, ha desenvolupat sistemes de defensa enganyosos i limitats que no han fet més que mantenir-lo allunyat de tota possibilitat d'ésser i de felicitat. Només amb el seu reconeixement —adquirint-ne consciència— pot, amb la seva ment superior, acceptar, guarir i superar aquests condicionants. La ment superior permet viure com a éssers «superiors» units al Déu creador, amb la referència permanent d'una ànima que ens lliga a «l'esperit» universal i que existeix al marge de tot temor. Només aquesta referència essencial ens pot omplir i alliberar definitivament.

La construcció de la ment

En l'home hi ha, com hem dit, una consciència natural i una consciència històrica. La consciència històrica evoluciona en relació amb l'experiència, que es construeix a partir de la capacitat humana d'obrar en un sentit o en un altre, que és la facultat que ens diferencia dels animals. De forma que l'evolució d'aquesta consciència històrica, que s'ha format al llarg dels segles i que evoluciona avui més ràpidament que mai, pot apropar-se i fer-se convergent amb la consciència natural o, per contra, fer-se'n divergent. En aquest cas l'home es margina a si mateix i crea la seva pròpia infelicitat.

Per tal d'evolucionar correctament, l'individu ha d'assolir una experiència que estigui d'acord amb la seva autèntica naturalesa —a la recerca de la pròpia identitat, que es troba en el seu origen, i de la seva llibertat—. La vertadera llibertat de l'home només s'assoleix quan la seva consciència històrica està d'acord amb la seva consciència natural i, per tant, quan s'actua d'acord amb aquest ésser essencial en què recau la pròpia identitat. D'alguna manera, aquesta natura és l'única que subsisteix en la seva vertadera condició.

Per aquesta raó, per tal que la nostra ment es trobi nodrida d'una vertadera informació i pugui evolucionar correctament d'acord amb les lleis del món creat —d'acord amb l'ànima universal que inspira tota la creació—, l'ésser humà ha de poder rebre la influència fonamental de la seva ànima, que és la que resta per sempre en contacte amb la natura essencial de totes les coses i, d'altra banda, en la seva relació amb el món exterior ha de poder rebre també una informació fidedigna. Cal viure en contacte permanent amb el món interior original així com amb un món exterior no adulterat sinó el més «natural» possible.

En conjunt, el món interior deriva no només de la consciència natural sinó també de la consciència històrica. La ment és dipositària

de tota aquesta història i d'acord amb ella presenta unes determinades característiques que configuren la personalitat humana; moltes vegades enfrontades amb el que seria la seva pròpia condició essencial. Perquè aquesta ment funcioni correctament, cal que es visqui dins un medi favorable i en contacte amb una informació real i al més objectiva possible. L'home es construeix a través de la seva experiència, d'allò que pensa i d'allò que fa; allò que fa depèn entre d'altres factors d'allò que pensa i d'allò que el fa emocionar, i això depèn a la vegada d'allò que percep, ja sigui que sorgeix del seu interior o del seu exterior.

La ment sana i el seu funcionament

Les persones tendeixen a fer un misteri d'allò que no coneixen, però no n'hi ha cap; l'únic misteri que existeix és degut a la seva ignorància. Tot el que passa té una explicació encara que no siguem capaços d'entendre-ho, també tot allò que hi ha a la nostra ment. La ment és una gran desconeguda, tot i que no hi ha res que sigui més important conèixer. De fet, el món no avançarà realment fins que no es tingui un coneixement tant científic com sigui possible de la ment, del comportament humà i de les seves causes.

La ment sana és tan perfecta que no s'acomoda mai al desordre. El desordre és conseqüència de malaltia: neurosis, paranoies... que es desenvolupen a partir de determinades circumstàncies. Per tal de poder assolir l'objectiu de perfeccionament que l'home cerca, cal tenir una estructura mental sana i al més adequada possible, perquè una vegada la ment ha desenvolupat les seves patologies difícilment canvia, ja que funciona d'acord amb una inèrcia conservadora i autodefensiva. Deixant a part el cas de perturbacions neurofisiològiques per irregularitats de tipus genètic o produïdes per traumes rebuts els primers anys de l'existència que tenen l'origen en determinades circumstàncies perso-

nals, la ment sana requereix unes condicions favorables perquè pugui desenvolupar-se i funcionar correctament.

La ment ha de rebre des d'un bon començament, dins d'un medi adequat, la informació necessària perquè pugui desenvolupar tot el potencial que té. El percentatge amb el qual funciona depèn de la informació que rep i de la seva qualitat. L'ordre i la qualitat de la informació condicionen el temps de la seva resposta i conseqüentment el seu funcionament. Ara bé, la ment treballa, a més, depenent de la situació o circumstàncies en què es troba; si es veu pressionada, per exemple, ja sigui per un mateix o pel medi, deixa de treballar correctament. La ment ha de treballar relaxadament; sota circumstàncies d'informació incorrecta i d'un excés de pressió dona respostes equivocades.

D'altra banda, la manca d'un vertader coneixement de la realitat, o sia, la ignorància, fa que la imaginació ompli el cervell de fantasies que es projecten tractant de satisfer els seus propis desitjos i el seu ego. La ment treballa en relació amb la informació que rep, de manera que si s'aïlla una persona i no pot rebre la informació adient, la seva imaginació substitueix la manca d'informació provinent de l'exterior i d'alguna manera es constitueix en la part que «alimenta» la resta del cervell, «tota la màquina». Per aquesta raó, el resultat d'aïllar una persona del món exterior pot ser realment catastròfic.

Tanmateix, els desajustos que es produeixen entre les dues escales: la de l'home, que és molt limitat, i la comprensió d'una realitat que pot ser desmesurada, que és canviant i que s'imposa anorreadorament, poden tenir com a conseqüència l'aparició de reaccions d'autodefensa i d'actituds i comportaments d'automarginació que no poden ser tractats racionalment, perquè no són comportaments racionals, sinó resultat d'una marca profunda d'inadaptació per causes que suposen forces superiors a les que els interessats són capaços d'assumir «mentalment».

El cervell: la computadora humana

La vida, per a nosaltres, és un misteri. La mateixa existència humana que s'origina a partir d'una petita cèl·lula, que és essencialment un codi genètic, energia informatitzada, que es desenvolupa i crea els òrgans i els membres d'allò que serà després, d'una forma visible, el cos i la ment humans, és, encara avui, un misteri. Tanmateix, la nostra tasca és tractar de desentranyar-lo.

El sistema nerviós és un conjunt complex d'òrgans, el centre dels quals és el cervell, el vertader «ordinador» que regeix tota la nostra manera d'actuar a partir de les dades que rep provinents de l'interior i exterior, i que transforma en ordres enviades a través de la medul·la i dels nervis a tot l'organisme. El cervell és la computadora que controla totes les funcions del nostre cos per garantir la nostra supervivència; constitueix la màquina més sofisticada dissenyada per la biologia. El primer esbós del sistema nerviós apareix ja quan l'embrió té la grandària d'un gra d'arròs.

A l'antiguitat es tenia el cor com el centre que regia els sentiments i el pensament de l'home. Hipòcrates, fa uns dos mil quatre-cents anys, va localitzar l'intel·lecte a l'òrgan que es troba a l'interior del crani. Al segle XIX es descobreix la cèl·lula nerviosa, la neurona, i la seva comunicació a través de prolongacions com les dendrites o els axons; la seva arquitectura bàsica està formada per un cos central i dos tipus de ramificacions que en sorgeixen: els elements receptors o dendrites i els transmissors o axons. Les neurones són les unitats bàsiques del sistema nerviós i es comuniquen entre si per la sinapsi; constitueixen la unitat anatòmica que permet la transmissió de l'impuls nerviós. L'impuls nerviós, la forma de transmissió del missatge, consisteix a propagar una diferència de potencial per les fibres nervioses; les neurones, per acció de determinats senyals produeixen un estímul elèctric que es transmet per la medul·la i nervis perifèrics fins a l'òrgan corresponent.

Tots els processos mentals tenen com a substrat biològic la interacció quimicoelèctrica d'una miríada d'elements cel·lulars: les neurones; altament especialitzades i precisament interconnectades, formen la més complexa xarxa que pugui imaginar-se. Els circuits que permeten el funcionament del sistema nerviós estan formats per xarxes de neurones, la informació passa d'una a una altra per la sinapsi o unió entre dues neurones (o bé entre neurones i cèl·lules musculars o glandulars). Una neurona pot tenir entre mil i deu mil sinapsis, rebent informació de milers d'altres neurones. El cervell humà té milions de neurones, cadascuna de les quals pot establir milers de connexions. Resultat: mils de milions de connexions.

El sistema nerviós, en la seva relació amb el medi exterior, requereix la recepció de les dades que s'obtenen mitjançant els òrgans dels sentits. Aquestes dades són codificades, elaborades i emmagatzemades, i constitueixen una memòria de la qual dimanen reaccions immediates i automàtiques, com els mecanismes reflexos o els processos més elaborats de què és capaç l'intel·lecte humà. Totes aquestes maneres de comunicació es produeixen en l'organisme simultàniament i en el control de totes elles es troba el sistema nerviós. Evidentment el cervell no para mai, fins i tot quan s'està dormint, encara que a un ritme més relaxat.

L'herència i l'ambient condicionen la capacitat intel·lectual

L'ésser humà necessita, des del començament, una cura especial. Tot ell es fa, creix i es desenvolupa amb molta delicadesa; i al final del camí, igual que el seu cos, la seva ment i la seva consciència esdevenen quelcom diferent.

La ciència ha establert clarament que l'herència i l'ambient són els dos factors fonamentals en el desenvolupament dels individus, ambdós

factors es relacionen. Els factors genètics són els primers que determinen una sèrie de característiques i malalties, però que es desenvolupen en funció d'un conjunt de condicionaments mediambientals. Per exemple, la mala nutrició, en els primers anys de vida, limita les capacitats i pot repercutir sobre el coeficient intel·lectual dels nens; també l'ambient social en què viuen immersos influeix en el seu desenvolupament intel·lectual i emocional.

L'entorn ha de facilitar un clima d'estabilitat i afecte en el qual l'infant creixi físicament, intel·lectualment i emocionalment, perquè a poc a poc pugui capacitar-se i responsabilitzar-se. L'infant passa per estadis de confusió, temor i tristesa; el món que se li presenta i amb què va contactant li és, moltes vegades, excessiu i aclaparador, i cal que li sigui administrat en «dosis» digeribles i en un clima adequat. Un nen a qui manca l'amor que li és necessari, en patirà les conseqüències, quedarà marcat per sempre més; però també aquell a qui es dona un amor aparent, fictici, per molt que sembli que és amor, restarà danyat psíquicament.

A mesura que el nen es va fent gran, el món que se li presenta no només és l'extern, el seu entorn, cada vegada més ampli, sinó també el seu món intern, el constituït per les seves fantasies, les seves emocions, els seus impulsos... En un ambient adequat, el petit desenvoluparà recursos físics i mentals d'una manera natural: el cos es farà més gran, més fort i més capaç, i la ment evolucionarà paral·lelament, i s'organitzaran les complexes estructures i funcions psicològiques d'una personalitat sana.

Així doncs, la base genètica i l'entorn familiar, social i educatiu condicionen les possibilitats màximes de l'individu. Quan la criatura neix, el cervell té unes grans possibilitats, milers de milions de neurones, cadascuna de les quals pot posar-se en contacte amb milers d'altres, el nombre de combinacions matemàtiques que això dona és el més a prop de l'infinit. Ara bé, les connexions que es formalitzaran dependran del medi, i és en els primers mesos de vida que es constituïran aquests fonaments psicològics. Per això, com diuen els experts, un bon

sistema educatiu ha de garantir que s'utilitzi el més gran percentatge possible del cervell, ja que quan orgànicament no s'utilitzen circuits cerebrals concrets es perd la possibilitat d'utilitzar-los el dia de demà. Un bon sistema educatiu és aquell que permet crear en l'individu, des del començament, la base orgànica suficient que el capaciti i li permeti elegir d'adult.

La necessitat de comunicar-se i la necessitat de seguretat personal

La necessitat de comunicar-se és inherent a l'existència humana, tant biològica com psíquica. De fet, la comunicació entre les neurones és la base sobre la qual es construeix el pensament. I de la mateixa manera, l'estructura orgànica dels éssers vius no existiria sense comunicació entre els seus diversos sistemes.

Des del naixement l'ésser humà té capacitat d'aprendre, de comunicar-se, però al mateix temps té necessitat de seguretat i protecció, i el mateix freturarà al llarg de la seva vida: l'home necessita sentir-se segur. La necessitat de comunicació i de seguretat personal són tan importants que duren tota la vida.

Comunicar-se significa donar i rebre; la inestabilitat que aquesta dinàmica genera representa un canvi i demana temps per assimilar-lo. Per això el nen torna a la mare com l'adult torna a l'àmbit familiar. (En general, el cordó umbilical que es trenca al néixer subsisteix sempre amb algú o altre). Aquesta dialèctica respon a la imperiosa necessitat psíquica de trobar, d'una banda, el coneixement i la plenitud que anhe-la i, de l'altra, la pau interior i aquelles condicions en les quals hom se sent segur, pot descansar, i que són referència de la pròpia identitat.

Quan un surt de si mateix i es comunica, es desprotegeix psicològicament, es fa vulnerable. Per aquest motiu, al cap d'un temps relativament breu, ha de tornar al seu «refugi» per recuperar l'estabilitat, com una necessitat de tornada al «si matern». El «si matern» no és el si de la mare sinó aquelles condicions (entorn familiar, amics, país, etc.) que el fan sentir segur i li permeten relaxar-se; aquelles condicions en les quals no ha de donar explicacions, ni demostrar res a ningú, perquè tothom el coneix bé i sap qui és.

L'home, des del naixement fins a la mort, té necessitat de tornar periòdicament a unes condicions en les quals es trobi segur i protegit. Com més adult i madur és, aquesta periodicitat es fa cada vegada menor, ja que a mesura que es va fent adult es va fent autònom. I així, «el refugi» és la casa o lloc on existeix un medi protector, defensiu si es vol, recuperador de les pròpies defenses i estabilitat; un ha d'entrar i sortir de «casa» a diari, per recompondre's i per adaptar-se. Tanmateix, si hom es manté separat de l'exterior, de la resta, acaba convertint-se en un individu alienat i carregat de manies.

La necessitat del coneixement va lligada a la necessitat de la seguretat; el primer terme venç en l'infant perquè no és conscient del perill, el segon venç en l'adult, quan ja està escarmentat. La por a perir fa l'home presoner d'ella mateixa, o sia dels seus propis paranys.

La necessitat d'un centre-referència

L'home, com el nen, al mateix temps que sentir-se segur físicament i emocionalment, necessita un centre on dirigir-se i que sigui, ultra refugi, referència. Quan és petit són els mateixos pares; després, quan es fa gran, pot continuar sent la família o bé altres «coses» com una ideologia o religió determinades. Allunyar-se d'aquest centre i tornar-hi

ha estat l'acció més comuna de l'infant i ho serà també de cada adult. La necessitat de recuperar l'equilibri i la confiança en un mateix porten inexorablement al centre que t'estima, que t'accepta, que et vol, que et té en compte, que et fa sentir segur i viu, i amb què et comuniques per excel·lència. Però també que dóna sentit a la teva existència.

En créixer com a ésser humà, l'ansia de coneixement, de perfeccionament i de plenitud porten l'individu a cercar una referència, més enllà de l'àmbit familiar ordinari, per tal d'assolir la satisfacció dels seus requeriments no solament físics, sinó sobretot intel·lectuals i emocionals. Per això, a mesura que hom va madurant, el centre que havien estat els pares i educadors es va desplaçant envers alguna formulació congruent de la vida, filosòfica i moral moltes vegades, envers un ideal, que pot ser Déu o quelcom substitutori, per banal que sembli, que pugui inspirar la seva existència.

L'home necessita el reconeixement de la seva identitat, però també trobar sentit a la seva vida i sentir-se útil, és intrínsec a la seva naturalesa, i per això li calen unes referències fonamentals, ideològiques i intel·lectuals, que guiïn el seu comportament. La necessitat de referència «ideològica» és essencial en l'existència humana, com ho és l'amor: ser estimat i poder estimar. En un món tan contradictori i anorreador en el qual l'home resta, d'alguna manera, en el seu si més íntim, sol i esmaperdut, es necessita un ideal i una esperança que donin sentit i la força necessària per a l'acció individual.

Sobre les aptituds mentals i la personalitat

La ment es troba capacitada per efectuar diferents funcions, com percebre, reflexionar, comprendre, discernir, recordar, imaginar..., i està dotada de la capacitat intel·lectual, la memorística, la imaginativa, etc.,

que en conjunt conformen, d'alguna manera, el seu caràcter. Totes aquestes funcions estan interconnectades, cada una influeix sobre les altres, fins al punt que qualsevol problema que afecta una part afecta les altres.

Cada una d'aquestes «qualitats» són per a cadascú diferents, i per això una persona pot tenir més intel·ligència natural que una altra, però menys imaginació o voluntat, i viceversa. Tot plegat configura una situació inicial, un punt de partida i una mesura. En conjunt, aquestes característiques conformen el caràcter i la personalitat de cada individu. Tanmateix, res és inamovible; segons l'experiència personal, sobretot durant els primers anys, nous factors s'hi introdueixen que poden alterar radicalment la disposició inicial i ésser determinants per a la resta de la vida.

La intel·ligència només és un dels factors en joc, ni més ni menys important que els altres; l'educació de la voluntat, per exemple, és tan bàsica com l'educació de la intel·ligència. Per tant, cal considerar que el coeficient intel·lectual no posseeix intrínsecament un valor determinista, perquè entre altres raons pot modificar-se al llarg de la vida i, alhora, no té en compte una sèrie de circumstàncies que influeixen en el seu rendiment. El coeficient intel·lectual s'ha d'analitzar en un context d'edat, de situació geogràfica i cultural específiques. A més, la intel·ligència no es té per a totes les coses, hi ha gradacions i diferències; com hi ha cervells més ràpids que d'altres, encara que aquests segons, més lents, potser ho són no per menys «intel·ligents» sinó per més complexos i complets, raó per la qual és sempre equivocat voler mesurar el coeficient intel·lectual d'una persona per la rapidesa en la resolució d'un problema. També cal tenir en compte que la condició sensible és tant o més important que la intel·lectual, és la primera que fa sentir i viure: l'ésser humà no és feliç quan s'ho pensa ans quan ho sent.

En general s'ha de concloure que totes les persones són d'alguna manera sensibles i intel·ligents, tenen intuïció, imaginació..., i la voluntat necessària, que sol estar d'acord amb la mesura de l'anterior, per esdevenir éssers humans que es realitzen plenament cada dia, en una

feina social concreta, amb perfecte equilibri. Encara que totes són diferents i que és en la seva diversitat que unes es complementen amb les altres i s'enriqueix la humanitat.

Sobre la consciència i la sensibilitat

En cada moment de la història de cada individu, al costat de la seva ànima, referència vertadera que dota d'una consciència natural, hi ha una ment «inferior» programada, que actua com una consciència històrica dotada d'automatisme, subconscient, i al mateix temps una ment «superior», conscient i racional, que pot conduir la seva vida. La consciència, natural o històrica, no és pensament ni reflexió, simplement és, en cada cas, una intuïció natural o un instint «històric» subconscient. Aquesta intuïció i aquest instint poden ser, entre si, unívocs o disjuntius, segons siguin congruents o no l'un amb l'altre.

De tal forma que, la condició sensible d'una persona està relacionada amb la seva consciència i aquesta amb el seu nivell de desenvolupament: l'home que no té consciència de la realitat és un ésser primitiu, l'home desenvolupat té consciència de totes les coses i així com de la bellesa i discerniment de la veritat, també del bé i del mal. De fet, desenvolupar-se significa adquirir consciència de la realitat vertadera. Evidentment, el pensament és part indispensable d'aquest procés, perquè és, en última instància, per raó de les decisions lliurement adoptades que l'home es desenvolupa i es diferencia dels animals.

La consciència és en tot cas en cada moment una referència permanent, per raó de la qual ens emocionem o restem impassibles, ja que allò que ens impressiona, que ens fa emocionar, no es produeix a través de la reflexió o del pensament, sinó pel seu impacte en la nostra consciència. I allò que impressiona la consciència és allò que ens mou; allò que fa l'individu moure's i viure de veritat és allò que l'emociona.

L'individu és mogut per la seva condició sensible, que s'assoleix a través d'un procés històric de canvi i implementació permanent. La condició sensible i les seves circumstàncies fan l'ésser humà, fins al punt que la condició intel·lectual evoluciona depenent de la primera. La condició sensible no és estàtica, sinó que es modifica i evoluciona a través del temps i les circumstàncies; la nostra consciència i sensibilitat varien, i no només quant a la intensitat sinó també quant a la capacitat. Es pot tenir consciència per a segons què i no tenir-ne per a altres coses; i a més, la sensibilitat que es posseeix té graus de percepció diferents.

En qualsevol cas, en l'home, el físic, la ment i la consciència es troben intrínsecament relacionats i es desenvolupen interrelacionats, configurant un punt d'encontre en cada moment de la seva existència. Fins al punt que un problema que afecta una part pot convertir-se en un problema per a tota la resta i crear una disfunció total; un problema afectiu pot convertir-se en un problema de tota la ment i també físic, i viceversa.

La divisió de la ment i de l'energia humanes. La capacitat vital de l'organisme humà és limitada

L'energia humana és l'energia més important que hi ha, i per això s'ha de procurar conservar i no pas malgastar inútilment. Tanmateix, és l'energia que més es malgasta. L'energia humana és limitada i, tanmateix, es malgasta sovint per manca d'una visió adequada del que cal fer i per raó de les passions que ens arrossegueu per camins inútils. Si l'home emprés tota la seva energia correctament aconseguiria cobrir sempre els seus objectius. La divisió de la nostra energia es correspon moltes vegades amb la divisió de la ment.

Ultra això, l'energia humana es troba condicionada a la forma com es gasta. L'organisme humà hauria de funcionar sempre a un ritme adient, ja que existeix i evoluciona segons les seves pròpies lleis i té una capacitat limitada. Per aquest motiu, sistemes que en igualtat de condicions, en teoria, haurien de durar el mateix, s'esgoten diferentment segons la seva forma de funcionar, amb més o menys intensitat. Les persones més sensibles són les més vulnerables, i pot alterar el «*timing*» de la seva existència. És, d'alguna manera, com una màquina que quan ha exhaurit la seva capacitat de funcionament deixa d'existir com a tal. L'ésser humà és condició sensible i la sensibilitat és vulnerable.

Per aquesta raó, en un món com el nostre, massa sensibilitat en un medi inadequat, fa de l'individu un ésser no solament alienat, sinó fins i tot malalt. La persona massa sensible no pot romandre «normal» en l'actual societat, emmalalteix i mor abans d'hora, gasta per sobreviure excessiva energia: «l'energia vital». De fet, per a la vida cal, d'una banda, sensibilitat, de l'altra, l'estímul vital, el qual és al mateix temps mortal, en el sentit que en la resposta a aquest estímul es dona, a cada instant, vida. D'estímuls, n'hi ha d'efecte prolongat o d'extemporanis. També unes determinades condicions patològiques adquirides o hereditàries poden associar els seus efectes sobre la condició sensible.

S'ha dit que els escollits dels déus moren joves. Infinitat d'exemples mostren tal fet en el geni: Mozart, 35, Rimbaud, 37, Rafael, 37, Chopin, 39, Pascal, 39 (tant és morir d'una manera com d'una altra, pel que fa al cas és el mateix). Per què moren tan joves? Perquè han consumit les possibilitats del seu organisme. Diuen els guies grecs que t'expliquen la història del seu país en visitar-lo que, quan va morir Alexandre el Gran, a 33 anys d'edat, n'havia viscut com mil de la vida d'un home corrent i que per aquesta raó, més que per la malaltia, havia de morir. I és així que persones amb les mateixes possibilitats poden viure més o menys llargament en funció d'haver-se donat o no l'estímul paral·lel per a la vida i per a la creació en el camp específic de la seva possibilitat sensible.

La ment superior i la ment inferior

L'home es troba dotat, a més d'una ànima o referència a l'ésser vertader que nia permanentment al seu cor i que es troba lligada a l'esperit universal de totes les coses, també d'una ment en part lliure, en part condicionada: en part oberta al futur, en part programada pel passat. Segons quina hagi estat la seva experiència, l'individu ha incorporat a la seva memòria genètica uns automatismes que es disparen autodefensivament davant dels mateixos fets que els van provocar. De forma que aquest automatisme inconscient, ment inferior, governa moltes vegades les reaccions humanes instintivament, sense donar opció a la ment superior perquè discerneixi i decideixi sense temor. La ment inferior estableix de forma subconscient un automatisme irracional en les reaccions i comportament humans, contra la ment superior, que de forma conscient tracta d'aconduir la vida racionalment.

Així que, hi ha una ànima que és la referència principal de l'home, «essència» i referència absoluta, ofegada moltes vegades per l'instint de supervivència, en funció d'interessos i necessitats a curt termini, que ens allunya de la comunió amb la resta de la humanitat. Però hi ha també una ment superior que pot lliurement governar l'home per tal que actuï correctament (en oposició a la ment inferior, programada pel nostre passat i que instintivament reacciona en funció del temor del desconegut sense cap perspectiva ni consciència de la realitat vertadera). Cal, per això, trobar sempre la vertadera naturalesa espiritual de l'home i alliberar-lo del seu ego; adquirint consciència de la realitat i de les seves necessitats de forma objectiva.

Les persones actuen moltes vegades condicionades per la seva ment inferior, per la força del costum, amb reaccions instintives, davant la problemàtica existencial; en general per raó del temor davant del futur o del sofriment, molt poques vegades s'actua lliurement, des del coneixement i la raó. El subconscient sol dominar en bona mesura el comportament, de forma imperativa, sense deixar opció a la intel·ligència

per decidir lliurement. La irracionalitat s'imposa sobre la racionalitat, el costum sobre el fet cultural. Per aquesta raó, en comptes de ser amos del nostre destí, som esclaus dels nostres instints i passions, que s'imposen de forma compulsiva, inconscient i irracional, i que ens fan reaccionar sovint fugint de la nostra responsabilitat per temor del desconegut o del sofriment imaginari.

La ment superior —la raó i la vertadera llibertat des del coneixement—, només actua si es pot comprendre tot aquest entramat subconscient de la ment humana i si s'és un ésser civilitzat amb un grau de desenvolupament intel·lectual adequat. La ment superior és oberta i obra sense prejudicis i sense temor, no es troba enclaustrada ni condicionada per la força del costum, ni de les passions, és lliure i decideix des del vertader projecte creatiu de la humanitat, amb solidaritat, paciència, compassió i comprensió de totes les coses. I es correspon amb el vertader humanisme, la cultura i la racionalitat, contra els interessos creats, l'obscurantisme i la irracionalitat.

Característiques psíquiques de la ment inferior

Com a resultat de la confrontació històrica entre la ment superior i la ment inferior i de la seva evolució, l'home neix amb unes característiques que poden mantenir-se i exercir una influència determinant sobre tota la seva vida. L'emoció i el pensament es troben en part condicionats des de l'inici d'una forma subconscient i automàtica; i així, de la mateixa manera que hi ha unes característiques físiques i unes característiques intel·lectuals, hi ha unes característiques psíquiques preestablertes. Tot plegat configura un ésser humà divers: més racional o intuïtiu, més fred o emotiu, més introvertit o extravertit, més llop o més eriçó, més neuròtic o paranoic... Hi ha tantes característiques possibles que la classificació exhaustiva és quasi im-

possible. Tenir una mentalitat oberta és el que més diferencia unes persones de les altres.

És d'aquesta manera que la natura humana ha anat desenvolupant un subconscient a la defensiva, tancat i caracteritzat pel subjectivisme, dominat per l'angoixa i el temor, que és font de les seves pròpies passions i que es caracteritza en el seu comportament de forma diversa. Algunes d'aquestes característiques com la supèrbia, l'avarícia o la cobdícia, la luxúria o la concupiscència, la gola, la ira, l'enveja i l'egoisme, o la peresa davant la humilitat, la generositat, la castedat, la templança, la paciència, la caritat, la diligència, són conseqüència del desequilibri psicològic i emocional que l'evolució de l'espècie humana comporta.

Totes aquestes característiques no duen enlloc, fan l'home presoner, l'encadenen i l'esclavitzen, són el contrari de la vertadera llibertat, duen a la misèria moral i ètica i no pas a la felicitat. Només cal experimentar-ho per comprendre que no és en aquestes coses on es troba la vertadera felicitat; la manca de domini ens enfonsa cada vegada més en un pou d'egoisme i desamor. La vida humana no pot ser destruïda sota el lliure caprici d'un comportament mogut des d'un sectarisme, amb aparences de progressisme, basat en la ignorància i en l'ateisme, d'aquells qui confonen la llibertat amb el que no és més que primitivisme, i que no ha conduït mai a res més que a l'autodestrucció. Llurs raons podrien tornar a la prehistòria tot l'ordre creat per la civilització.

Tanmateix, hi ha una referència intrínseca fonamental en l'home, que té a veure amb la veritat i la felicitat que cerca, per la seva pròpia i més essencial naturalesa, que el lliga a un esperit universal que governa en última instància totes les coses. Al costat de la ment inferior, subconscient i dotada d'automatisme, i de la ment superior, racional i que el pot guiar, hi ha una referència vertadera i immutable que és l'ànima. Desenvolupar-se significa adquirir consciència d'aquesta realitat.

Psicopaties: la malaltia

Les pertorbacions neurofisiològiques es poden produir per irregularitats genètiques i poden comportar, entre d'altres, el desenvolupament d'una intel·ligència aguda i subjectiva i/o el desenvolupament d'una ment freda desproveïda de sentiments, sense consciència ni distinció entre el bé i el mal. També es pot produir una pertorbació neurofisiològica a partir d'unes determinades circumstàncies de desarrelament cultural, ateisme, referències paternes i/o maternes desfigurades. De fet, l'explicació de moltes actituds i comportaments que no són racionals cal buscar-la en «marques i traumes» o «estímuls» rebuts els primers anys de la infància. Moltes psicopaties (casos de neurosis, paranoies, esquizofrènies, etc.), malgrat que es tinguin antecedents patològics, sovint es desenvolupen amb el transcurs del temps, depenent molt de les circumstàncies personals.

Ara bé, molts comportaments obeeixen a les mateixes necessitats psíquiques que existeixen de forma innata, incorporades de forma genètica, i que s'han desenvolupat al llarg de la història de la humanitat. I també, com hem dit abans, als desajustos que es produeixen entre el món real i la possibilitat d'assolir-ne el coneixement i les conseqüències; fet del qual pot derivar l'aparició de reaccions d'autodefensa i d'actituds i comportaments d'automarginació que no poden ésser tractats racionalment, perquè no són comportaments racionals, sinó el resultat d'una marca profunda d'inadaptació per causes que suposen forces superiors a les que els interessats poden assumir mentalment. El nen fuig, escapa, s'amaga, quan vol evitar que se'l responsabilitzi: això és el que farà durant tota la vida davant les dificultats; diuen que no es troben bé (mal de panxa, etc.) si se'ls vol fer llegir o escriure quan tenen sis o set anys... Aprenen així que la mentida és útil per als seus propòsits i, amb el transcurs dels anys, incorporen aquestes mentides a la seva ment com si fossin veritat; de fet, les han utilitzat com a veritat i se n'han servit com si ho fossin.

La mentida no és només l'autodefensa dels dèbils, és també el món en què viu permanentment el malalt mental. El malalt, a falta d'un vertader coneixement de la realitat, es forja un món imaginari a la mesura de les seves necessitats, i encara que el seu desig pot ser poderós, és un home dèbil dominat per una ment delirant més forta que ell. En el malalt, la mentida té dos vessants: la mentida en què ell creu com si no ho fos i la mentida que ell sap que ho és. Per a un observador normal és quasi impossible de distingir l'una de l'altra i, per tant, distingir quines són les que formen part de la seva personalitat i que incorpora a la seva ment com a veritat. Aquest tipus de mentides són sempre les que van lligades amb deliris de grandesa, autocomplaença i protagonisme personal.

El paranoic, per exemple, es coneix per la mentida que ell mateix es subministra com una droga. Són qualitats de tota paranoia, l'astúcia i la mentida basades en una gran psicologia. L'astúcia que desenvolupen sol ésser d'una mesura superior a la normal, i són capaços de fer aparèixer les mentides com a veritat; en la seva ment són, circumstancialment, veritat. Els deliris els enceguen i els fan uns tramposos —és gent que no juga mai net—, i els impel·leix a fer el que fan: aparentment revolucionari, radical, inaudit, imaginatiu, sense defalliment, aparentment singular; poden enganyar tothom qui ignora a què corresponen aquestes característiques. El paranoic és constant, infatigable, fanàtic i, en molts casos, intel·ligent. Naturalment els paranoics són perillosos per a tothom qui s'hi oposa; la seva voluntat va lligada a una necessitat patològica, sigui en el camp del poder polític, econòmic, del sexe, o en qualsevol altre. Destruïxen tot el que se'ls posa davant, amics o enemics, els és igual. Tracten el proïsme amb l'engany i, si cal i estan en situació de fer-ho, amb la força.

A partir d'aquí és impossible tractar amb un malalt amb raons lògiques, com amb una persona normal; no es pot raonar, tot emprant la veritat, amb aquells qui tenen la ment pertorbada. Allò que és irracional no pot ésser tractat racionalment. És impossible pretendre solucionar raonant els problemes d'aquells qui els tenen precisament en no haver

estat compatible aquesta raó amb els seus interessos vitals. Fins i tot tenint raó, l'home s'ha d'acomodar per poder subsistir; d'això en deriven traumes que el marquen per sempre més.

Psicologia

L'individu ha de procurar restar unit sempre a la seva consciència natural, o sia a la seva ànima, i ha de procurar tenir una personalitat equilibrada. Perquè això sigui possible cal evolucionar en la seva consciència històrica en direcció a la seva consciència natural, que és aquella que el lliga amb harmonia a l'univers creat. En el món d'avui això és molt difícil, perquè l'home viu sense Déu, sense un coneixement prou objectiu de la realitat i en funció d'interessos a curt termini, que el fan miop per a totes les coses. Tan miop, que fins i tot viu en ciutats que es troben totalment «desconnectades de la naturalesa» i, per tant, de la possibilitat de trobar-se amb la seva vertadera humanitat; aquesta no-més pot existir lligada a la resta del tot universal, del qual és part inseparable.

D'altra banda, per tal d'existir amb equilibri, caldria que mentalment totes les parts fossin equilibrades entre si i que no hi hagués cap aspecte desequilibrat que sobresortís de la resta o afectés els altres aspectes desequilibrant-los. Així, una persona molt influenciable emocionalment, pot hipotecar tota la seva existència i veure's afectada profundament en la seva vida per manca d'un equilibri en la seva personalitat; o viceversa, una persona sense afectivitat també serà una persona desequilibrada amb un possible predomini de l'intel·lecte, d'una forma freda i desproveïda de sentiment.

L'individu rep informació del món exterior i la processa, de tal forma que tot el que percep impressiona la seva ment: intel·lectual i

emocionalment, i, per tant, tot el que passa pot afectar-nos d'una manera o altra. Fins i tot de l'observació del nostre propi comportament o de la manera de vestir o parlar se'n deriva una impressió i una conseqüència intel·lectual i emotiva. El físic, per exemple, és un condicionant important de la personalitat, com ho és el vestir. Si poses una persona al volant d'un cotxe esportiu o, en canvi, al volant d'un 600, el seu comportament varia, se'l condiciona; si vesteixes un noi de setze anys amb un gec de cuir i li dones una pistola, psicològicament el condicions a un comportament determinat: gec de cuir, ulleres negres, un grup d'amics, una pistola, un diumenge qualsevol a la tarda... El condicionament és tan important per a l'actor com ho és per a l'espectador.

I així, al món d'avui, el màrqueting, coneixedor de la psique humana, procura presentar els seus productes de forma que impactin l'individu, emocionalment, fent-li comprar allò que interessa en funció únicament de l'interès mercantil, que no té res a veure amb les seves vertaderes necessitats; fins al punt de canviar-lo, imprimint-li una consciència «històrica» de les coses completament equivocada. Per aquest motiu, cal tenir en compte la psicologia humana, molt influenciable; el fet psicològic és un factor determinant en la seva existència. Tothom pot ésser un artista com tothom pot ésser un homicida, només cal trobar les circumstàncies adequades. El cos, la ment i l'esperit van units, no són coses separades.

La dialèctica vital

La ment tendeix, per pròpia inèrcia, a l'estabilitat «psíquica»; aquesta estabilitat té molts punts d'equilibri aparent. La vida, tanmateix, és un fet dinàmic, implica moviment, canvi; tot allò que no es mou resta d'alguna manera inanimat. En la vida real, la dialèctica que s'hi produ-

eix consisteix, d'una banda, en la necessitat d'estabilitat, i de l'altra, en el canvi també necessari i, conseqüentment, en el camí que es recorre entre un punt d'equilibri i un altre.

Allò que motiva el canvi, que impulsa el moviment, és la informació que la ment assoleix a través del curs de l'experiència. D'aquesta manera ens trobem que, d'una banda, la ment tendeix sempre a recobrar l'equilibri psíquic, però que, de l'altra, aquest es veu constantment modificat en aparèixer informació nova. De forma que la vida mental és un procés dialèctic sense fi. Aquesta dinàmica és aparentment contradictòria: d'una banda, el cervell treballa buscant l'estabilitat, i de l'altra, la vida, a través dels corresponents estímuls, és «moviment», és a dir, canvi. La vertadera existència comporta una evolució constant, encara que no uniforme.

De la mateixa manera, quan alguna cosa imprevista t'afalaga o et fereix es crea instantàniament en el sistema psíquic un efecte que condiciona el teu comportament, fins que l'activitat del pensament torna a adquirir, amb la resposta, el domini; perquè les condicions psíquiques de cada ésser tendeixen a l'estabilitat, en la qual el cost energètic no tingui caràcter involuntari. Es produeix, altrament, un desequilibri entre el que és racional i el que és instintiu, que és pertorbador de l'ésser.

És així que, el comportament humà, condicionat per la ment, també es va modificant; i l'individu, dins unes determinades circumstàncies, va evolucionant i desenvolupant-se, esdevenint en aquest procés un home «nou». Només llavors, quan el coneixement ha esdevingut consciència, «ésser» d'un mateix, l'ésser humà recupera el seu complet equilibri i la justa correspondència entre «saber» i «ésser».

Tanmateix, hi ha gent, la gran majoria, que buscant l'estabilitat perd el moviment, i si la troba (l'estabilitat) és a canvi del «viure». L'equilibri no existeix més que en el si de la mateixa dinàmica quan, en relació amb un marc de referència ideal, aquesta dinàmica de la vida comporta el canvi a un ritme adient, de tal forma que pugui ser assolit per l'indi-

vidu d'acord amb les seves condicions i necessitats. Només així troba la pau i l'equilibri vertaders que el seu cor anhela des de l'inici i durant tot el recorregut.

III. LA FORMACIÓ HUMANA

*És més difícil conèixer la realitat
que imaginar coses que no són.*

*De la necessitat s'aprèn, si se sobreviu,
però una cosa és «saber» i una altra «ésser».*

Els valors humans

Per tal de conèixer quins són els autèntics valors humans no hi ha res més important que indagar com és de veritat l'ésser humà. Els valors que l'home considera tenen a veure amb les seves necessitats de tot ordre: material, intel·lectual i espiritual. Aquests valors es refereixen a la pròpia essència i integritat. En ell hi ha una aspiració profunda al coneixement vertader, a la llibertat, a la justícia i a la solidaritat, i hi ha un anhel imperible vers la bellesa i la felicitat. L'home cerca la plenitud. Tanmateix, la seva ànsia de pau i equilibri, d'amor i felicitat, està alhora condicionada per les seves limitacions. I per això, s'ha de considerar que la mesura d'aquest ésser humà és d'alguna manera ambivalent: alhora que depèn de la seva condició material també depèn del seu intel·lecte i del seu esperit, i també és finita i il·limitada.

Històricament, «el sentit comú» d'una persona es forma en relació amb les seves necessitats i amb els valors que li han estat inculcats. Ara bé, en determinats estadis o fases del desenvolupament de la societat, moltes vegades només s'és capaç de veure part de la realitat i, consegüentment, només una part molt petita de les seves vertaderes necessitats. Avui prevalen sobretot els valors materialistes; en la lluita de l'home per la seva supervivència tota la resta ha quedat en segon pla, i a tot arreu sobresurten aquests valors per damunt dels culturals i/o espirituals. Al nostre món tot és considerat com un objecte, fins i tot l'home. Els valors materials i «racionalistes» prevalen per haver negat amb el materialisme i l'ateisme, sense vergonya, que puguin existir els valors espirituals; els valors morals i ètics es veuen aclaparats, no gosen ni manifestar-se, insegurs del seu dret d'existir.

Tanmateix, l'home, amb totes les seves conquestes, no és pas feliç: les fòbies, els estats depressius, l'angoixa vital, l'ansietat, estan a l'ordre del dia. S'ha perdut el ritme, l'equilibri. Evidentment, això no és el que l'ésser humà vol ni té res a veure amb el que necessita. On es troben, doncs, els seus paràmetres de referència i la felicitat que cerca? Es troben en els valors caducs d'una societat amb somnis de grandesa? O bé en les coses senzilles de cada dia, en el descobrir-se a si mateix i en el saber estar? La persona necessita trobar el seu equilibri a través del ritme adient i li cal saber assolir i assaborir lentament cada cosa per trobar-hi el que realment té de valor; i així comprendre que els veritables valors són els de l'esperit, encara que per assolir-los calgui també tenir cura d'allò altre circumstancial.

La subsistència material es troba al nivell més baix d'aquesta escala, els valors espirituals al més alt. La lluita per la subsistència és una lluita de llops, la majoria de la humanitat s'hi troba implicada. La lluita pel desenvolupament intel·lectual i espiritual pertany al nivell més elevat; en aquest, la llei de la raó i de la solidaritat hi prevalen. El nivell de la lluita per allò material és el nivell de la precivilització; el nivell de la justícia i de l'amor és el vertader nivell de la civilització al qual l'home està predestinat. Al primer, corresponen l'egoisme i la insolidaritat, al segon, els valors transcendentals de la humanitat.

De forma que en l'ésser humà coexisteixen necessitats de diferent ordre: d'una banda, necessitats relatives a la supervivència material i fisiològiques; d'una altra, necessitats psíquiques i intel·lectuals resultat del seu mateix desenvolupament mental; i d'una altra, necessitats d'ordre espiritual. En correspondència amb aquestes necessitats en la societat hi ha diferents estaments interessats que hi estan implicats directament i que pretenen tenir-ne cura, a través de la política, la universitat, la religió... Els uns procuren o volen procurar el desenvolupament material, els altres, l'intel·lectual i els últims, l'espiritual. Però l'individu està fet de manera que només canvia a través del propi esforç, i només es construeix positivament a través de la seva creativitat. Per aquesta raó, el seu desenvolupament ha de ser portat a terme

a través d'ell mateix. I per això, la missió de la política és procurar crear el marc adequat que ho faciliti, establint la infraestructura legal i material necessària.

El desenvolupament integral de l'home: el nivell corporal, el nivell intel·lectual i el nivell espiritual

Les classificacions suposen sempre una simplificació de la realitat, però d'alguna manera es podria considerar que hi ha tres nivells en la vida humana:

- El de la lluita per la subsistència material.
- El del progrés intel·lectual.
- El de la recerca espiritual.

L'individu està condicionat pels límits físics però també per les possibilitats intel·lectuals i per la dimensió espiritual; en la lluita per la vida, aquests tres estadis hi són permanents. De forma que és el desenvolupament integral allò que més importa. Les seves condicions naturals, el medi, l'educació i la pròpia experiència contribuiran decisivament al seu progrés efectiu en tots aquests camps.

L'ésser, que no el posseir, es configura i evoluciona també a partir de cadascun d'aquests tres estadis, que d'alguna manera són els de l'animalitat, racionalitat i espiritualitat:

- 1r En l'estat «natural», primitiu.
- 2n Segons el desenvolupament intel·lectual:
 - en el seu estat social i cultural.
- 3r Al nivell de l'esperit.

Així doncs, la vida pot fer referència a tres estadis diferents: el de la suficiència material, l'intel·lectual i l'espiritual, en correspondència amb la seva lluita per l'alliberació de la fam, de la ignorància i del mal. El progrés en allò material no té cap sentit si no es produeix també en els altres camps.

La majoria de la gent cerca el benestar material i la capacitat econòmica perquè són necessaris per a la supervivència i perquè creu que la felicitat es pot obtenir així més fàcilment. En menor mesura cerca el coneixement, en paral·lel o *a posteriori*, a pesar que sense ell tampoc no hi ha felicitat; es pot romandre aparentment satisfet, però és una satisfacció animal, impròpia de l'home. I encara en menor mesura cerca allò que hi ha més enllà del que és materialment constatable: l'estadi espiritual, que obeeix a unes lleis que aparentment no són racionals; només pot viure en aquest estadi qui les coneix i les té en compte.

El destí de la humanitat és el de la lluita pel desenvolupament i la plenitud. El progrés per a cadascú només s'obté a través de la pròpia transformació; aquesta transformació, que no té fi, dura tota la vida. El camí del progrés és el camí vers la llibertat des de la ignorància i des de la impotència, assolint el coneixement i la capacitat de discernir, assolint també la responsabilitat. Madurar significa cercar i assolir el que és essencial.

L'objectiu del progrés és l'home, el desenvolupament i la plenitud i, per tant, l'alliberament de tot allò que el limita. Aquest desenvolupament, la seva automodelació, té lloc a través del treball. És a dir, que el domini de la natura de l'home, per a la seva pròpia creació, es produeix a través de la lluita pel domini de la natura del món que l'envolta. La creació de l'home es realitza a través d'allò que fa, i és l'instrument per mitjà del qual es transforma. I és així que el factor humà és el factor decisiu del progrés de la humanitat. Però aquest progrés s'ha de concretar en les persones, no és el de les coses que les rodegen, si bé aquestes poden constituir una circumstància favorable o desfavorable.

El coneixement de la realitat

És més difícil conèixer la realitat que no pas imaginar coses que no són. Tot és des del coneixement i no res des de la ignorància. Aquell que no sap sumar o resoldre equacions diferencials no pot pas conèixer qui suma o resol bé les equacions diferencials, i igualment no pot discernir sobre la totalitat de les coses que desconeix. Tanmateix, ningú neix ensenyat, tothom neix esclau de la seva ignorància, «miserable», i es forma a través de múltiples circumstàncies: unes de dependència aliena, altres de pròpia dependència, les unes factors externs, les altres factors interns.

Avui, per primera vegada en el curs de la història, l'ésser humà està en situació d'un coneixement efectiu de la realitat. D'una banda, aquest coneixement s'adquireix, en part, en el continu reconeixement del mateix que altres han descobert i han llegat a través del fet científic i cultural. Aquest coneixement, esdevingut des de l'experiència comuna, individual i col·lectiva, té avui la possibilitat de perpetuar la seva transmissió a les noves generacions gràcies als mitjans tecnològics i les noves formes de comunicació.

De l'altra, si bé la realitat és aparentment complexa, contradictòria i canviant, té sentit i aquest es pot copsar. Cal l'esforç d'una vida: cal l'esforç d'observar, de l'esperit crític, de cercar sempre la veritat, de viure sense temor. I és d'aquesta manera que la realitat només es percep correctament a través de l'experiència de la vida, per l'estímul que la necessitat imposa; sense experiència el coneixement resta inconsistent. El que se'n deriva, però, només s'adquireix amb humilitat; ja que és inexpugnable per als dogmàtics i per als simples. I suposa sempre un preu de l'esforç i de sofriment, i el premi de fer-se cada dia un home nou. És per tot això que només els qui tenen el valor i l'energia suficient afronten de debò la realitat, que sol comportar abans que res enfrontar-se amb un mateix o amb els propis interessos.

I és així que totes les coses són des del coneixement. La realitat s'aprèn i s'objectiva des del contacte directe, amb els sentits i la intel·ligència, de cada cosa. El desconeixement significa moltes vegades temor, angouia, desig... El coneixement real de les coses fa desaparèixer tots aquests equívocs, i sol tornar-te fred davant l'espectacle de la vida tota. És necessari conèixer allò que t'intriga i així deixarà d'intrigar-te. Però, per la limitació pròpia, tal vegada sempre hi haurà quelcom desconegut, sempre hi haurà quelcom que pot ser nou; per això potser també sempre hi haurà «impotència», temor i angouia, des de les pròpies limitacions i mancances.

També cal saber que, sovint, les coses que no es perceben apareixen com si no existissin —com pot ser-ho, per a l'olfacte o per a la vista, alguna cosa que no percebin—. Per aquest motiu, la nostra lluita ha d'intentar obtenir «microscopis i teleobjectius» per poder veure i entendre allò que no és perceptible a cop d'ull. Tanmateix, de la mateixa manera que un gos té més olfacte que nosaltres, com una àliga més vista, no per això, allò que no sentim o allò que no veiem, com allò que no entenem, deixa d'existir ni de ser menys del que és.

La marginació

No hi ha res més important que el coneixement de la realitat, perquè no hi ha marginat més gran que aquell qui no entén el món que l'envolta i del qual, tanmateix, ell forma part. Aquest ésser s'instal·larà en un altre món de fantasia, irreal i absurd, que el portarà a l'autodestrucció, irremeiablement: emmalaltirà psíquicament i morirà a la vida real. Per aquesta raó, no hi ha res més important que intentar actuar sempre d'acord amb un coneixement fundat en la realitat. El qui no omple la seva ment d'un coneixement efectiu de les coses, l'omple d'imaginació fraudulenta, i per això, renunciar, cons-

cientment o inconscientment, a comprendre el món significa marginar-se.

L'individu que no entén el món que l'envolta hauria de procurar formar-se per tal d'arribar a copsar-lo. Situar-se al marge d'aquesta realitat que no entén i que possiblement no li agrada i que, de fet, renuncia a entendre per impotència, implica l'automarginació. La conseqüència d'aquesta última opció és que llavors la ment es construeix el seu propi món i que, en comptes de nodrir-se d'un coneixement objectiu de la realitat, s'emplena d'allò que li dicta la pròpia fantasia; creant i autoalimentant d'aquesta forma una ment fantasiosa i un món irreal adaptat a la seva exigència autodefensiva. D'aquesta manera, l'individu va construint-se la pròpia destrucció (fins a arribar a la bogeria i a la mort).

D'altra banda, i si més no de forma complementària, com diu Benedetto Saraceno, cap de salut mental de l'Organització Mundial de la Salut: «L'ésser humà ha de dedicar més temps a acceptar-se i menys a tractar de ser allò que no és; a concentrar-se a acceptar allò que té i que és. A no obstinar-se a ser més jove, més guapo o més ric; aquesta és una font potencial de desordres mentals i depressions. També s'ha de rebutjar els models de competitivitat, culte del cos i de la imatge i dels diners, com a valor absolut, que ens imposen per a utilitzar-nos. Tampoc un no s'ha d'enquistar en l'afirmació hipertrofiada de la identitat nacional, tribal o grupal; s'ha d'aprendre a reconèixer la varietat, a acceptar l'altre, a fomentar la capacitat de tolerar. D'una sola identitat es mor o es mata; si s'idealitza el seu jo i la seva comunitat, no s'acceptarà la diversitat humana en el seu entorn i es caurà en la violència. Sense integració, tolerància i acceptació no hi ha ningú sa mentalment. Només la relació humana cura.»

En definitiva, si un projecta per a si mateix un futur equivocat, quan cerca ser algú altre o els altres, quan cerca només tenir coses materials i quan es tanca en si mateix, està construint la seva pròpia infelicitat.

La visió global i els detallistes

Cal actuar dins un ordre i, per tant, dins una visió global del que són els nostres objectius. Cada detall es troba inserit dins un conjunt de dades molt més ampli, i no es pot solucionar cap aspecte d'un problema determinat sense haver analitzat el context del qual forma part. La majoria de les barbaritats que es fan, fins i tot en nom del bé comú o des de perspectives creatives o artístiques, corresponen a detallistes sense una visió global del que estan fent.

Per a un exercici correcte de l'activitat humana, dins unes determinades coordenades històriques, cal un coneixement precís de la societat en els diferents aspectes: socioeconòmic, cultural, tècnic... I per això s'ha de tenir la capacitat d'anàlisi i de judici des d'una perspectiva àmplia; és impossible resoldre cap problema sense aquesta capacitat i coneixement general previs. Sí!, el món, l'home i la societat poden ser coneguts i transformats, però no és cosa fàcil; d'una banda hi ha molt poques ments capaces i, de l'altra, encara que la informació serà cada dia més completa i a l'abast de tothom, no serà mai copsada sense esforç i una metodologia adequada.

De forma que, d'un costat, la ment humana es troba cenyida per uns límits determinats molt difícils de modificar i, de l'altre, és fàcil observar que hi ha ments «especialitzades» i altres de «detallistes» que en l'actual sistema internacional de divisió del treball es veuen estimulades en la mateixa direcció que ja tenen i que, encara que aparentment es complementen, són per si mateixes ments incompletes; cap d'elles no té per si sola ni complementada amb les altres la possibilitat d'exhaurir un coneixement complet de la realitat. Analitzar els problemes en profunditat només poden fer-ho bé els qui posseeixen el do i la capacitat de percebre la globalitat i tenen consciència de la unitat del món enter.

L'especialització fa més parcial l'ésser humà del que ja ho és per les seves condicions hereditàries. És per aquest motiu que tots els homes i

dones haurien d'ésser educats, almenys fins a vint anys d'edat, per tenir un coneixement general i no pas especialitzat. L'especialització sense una visió àmplia del que es fa i per què es fa roman sense horitzó, condemnada per endavant a ésser aplicada erròniament. El detall ha d'estar sempre subordinat a la visió general, i aquesta s'ha de trobar inserida dins una perspectiva històrica àmplia i en relació amb el llarg termini.

Una cosa és, doncs, el que cal metodològicament per abastar la realitat, una altra, com està qualificada la ment humana per aconseguir-ho, i una altra, en conseqüència, com ha d'ésser cultivada: que és exactament al contrari de com ho és actualment.

L'acció. La unidireccionalitat de l'home lliure

Com afirma Helbert Spencer: «El gran objectiu de l'educació no és el coneixement sinó l'acció.» L'objectiu de l'educació no és el coneixement sinó l'acció, perquè és a través d'aquesta que l'home es construeix. De forma que el coneixement que l'home pot obtenir ha de servir per fer-lo més lliure i creador, ja que aquest coneixement té en si la finalitat primordial de saber com actuar. La llibertat no va deslligada del què fer-ne i, per tant, l'acte d'escollir hi és indissolublement unit. Qui en situació d'escollir correctament, des de la seva llibertat i raó, ho fes com un «animal», no seria més lliure que aquest. La llibertat d'un animal no és una llibertat «intel·ligent» sinó instintiva, determinada per necessitats primàries de supervivència, deslligades d'una responsabilitat creadora.

I això on ens porta? Si l'home només pot ser vertaderament lliure quan té el coneixement i la capacitat per discernir i escollir obrar en un sentit o un altre, el qui en aquestes condicions decidís escollir d'obrar incorrectament es faria no més lliure, sinó més esclau. Per això s'ha de

considerar que la llibertat només té una única direcció possible: la d'obrar sempre correctament.

La llibertat, perquè existeixi, s'ha d'emplenar de contingut, i no pot utilitzar-se en perjudici dels altres ni d'un mateix. Per aquesta raó, cal dir que no hi ha llibertat sense el coneixement que capacita per escollir; l'home lliure es fa a través de les seves pròpies decisions, des del coneixement. I la seva acció només pot ésser unidireccional —tanmateix, la llibertat ben entesa ho conté tot—. La llibertat des del coneixement comporta la paradoxa que l'acció que se'n deriva tingui poques alternatives; des del coneixement, l'exercici de la llibertat té una única direcció possible: la d'obrar correctament. Per tant, la llibertat només té sentit utilitzada des del coneixement per a l'acció del que és correcte.

D'altra banda, en escollir hom es compromet i, com a conseqüència, la llibertat resta condicionada, voluntàriament, al compromís que s'ha contret. La llibertat d'escollir implica responsabilitat i dependència i, per tant, queda contreta, limitada, condicionada automàticament. El seu valor s'estableix en referència amb la realitat a la qual pertany, i n'esdevé el seu paratge concret i la seva pròpia limitació.

L'individu influeix en la societat a través dels seus actes i n'ha de ser responsable, ja que, entre d'altres aspectes, allò que se'n deriva és un fet social que afecta tota la resta. I per això, d'una manera o d'una altra, l'home escriu sempre la seva pròpia història, malgrat les seves circumstàncies. A partir d'aquí, la història de la humanitat s'ha de llegir de forma col·lectiva, encara que no tothom hi tingui el mateix protagonisme. La nostra llibertat és una llibertat lligada a la de la resta de la humanitat; les respectives generacions hereten, com de pares a fills, les conquestes o retrocessos en favor d'aquesta llibertat.

De tal forma que, en relació amb el que alguns entenen per llibertat, podria dir-se que no n'hi ha més que per als necis; per a l'home savi només hi ha un camí, que és el d'obrar sempre correctament; en això

resideix la seva més alta llibertat. Perquè, per als primers, què és la llibertat? És un desig? Una abstracció? Què fa aquesta gent amb la seva llibertat? En té realment algú? La llibertat! Allò que tothom cerca i que ben pocs troben en la seva vertadera dimensió. La majoria de persones que cerquen la «seva llibertat», quan finalment troben la classe de llibertat que estaven buscant, no saben què fer-ne. De fet, l'individu continua, com es pot observar, esclau a tot arreu, malgrat les riqueses i els mitjans de què disposa. Tenir llibertat en un món amb tanta dependència és realment molt difícil; la llibertat és un somni daurat conquerit per la majoria d'homes.

La llibertat no és una paraula abstracta, la llibertat és responsabilitat, i, consegüentment, deure i treball. La llibertat té el preu de la pròpia vida i qui no el paga no pot obtenir-la; com va dir Goethe: «Només mereix vida i llibertat qui sap conquerir-les cada dia.» La vida i la llibertat no existeixen de franc sinó que cal guanyar-se-les: la vida i la llibertat es conquereixen dia a dia i només són obtingudes per qui lluita i canvia. La llibertat és el bé més preat, però el seu preu és tan alt que ben pocs estan disposats a pagar-lo.

El coneixement d'un mateix. Ser un mateix

En el transcurs de la història humana, sovint, la dificultat no és els problemes que s'han de resoldre sinó les persones que els han de solucionar. La resolució d'un problema depèn més del qui l'ha de resoldre que del problema en si mateix. I de la mateixa manera, per a aquells problemes que afecten «personalment», la personalitat de cadascú és la cosa més important; un mateix problema impacta de forma diferent segons el «tipus» de persona que afecta, amb independència d'altres condicions econòmiques o socials. Per això, l'estudi de la personalitat humana i les circumstàncies sota les quals es desenvolupa és molt important.

La personalitat és més important que la universitat; en la vida de les persones la seva personalitat és allò més important. Per això, a través de la formació, és necessari fer que sorgeixi la personalitat i fer descobrir quines són les seves característiques, fet que implica, en última instància, el coneixement d'un mateix. D'aquest coneixement en deriva acceptar com som per tal de poder guiar convenientment les nostres vides. Hom ha d'aprendre a conèixer-se i a valorar-se de forma realista, a través de l'observació del seu propi comportament i de la reflexió constant i al més objectiva possible.

A partir del coneixement, cada individu ha de fer el seu propi camí, diferent, d'acord amb les seves condicions. Voler que tots els camins vagin al mateix lloc i tots els comportaments segueixin un pla prèviament definit i homogeni és un dels grans errors de la societat «planificadora». Tots els nens del món comencen a parlar dient el mateix: «mam...», i juguen tots de la mateixa manera, però cadascun d'ells té la seva pròpia personalitat. No s'ha d'imposar ni dirigir la vida dels altres; només s'ha d'intentar comprendre com és cadascú per ajudar a fer que es conegui i pugui realitzar-se. L'individu ha de viure intentant ser sempre ell mateix, i per això cal tenir sempre la referència correcta de la seva consciència natural i de la seva consciència històrica. Tot i que en cada cas la superestructura ideològica social fixada per l'àmbit econòmic és determinant.

L'opció de la vida: viure en present

La primera condició per a la vida és viure en present. La referència de cada cosa és en el present.

Hassan Fathy, arquitecte egipci, té una narració que pel seu contingut extraordinari vull transcriure. Hi diu:

«Vigila, oh lector que tens aquest llibre a les mans, si has començat el viatge i desitges veritablement arribar al País d'Utopia; no has de passar més d'una pàgina per dia, i en cada una trobaràs indicat el camí que has de seguir en la teva jornada des que es fa de dia fins a posta de sol. Si observes aquesta regla, el llibre et conduirà al país en què la matèria és transparent fins a tal punt que al seu través es pot veure la veritat; i on els homes són feliços: aquest és el País d'Utopia.

Tanmateix, si desobeeixes i permets que la teva curiositat et porti a passar més d'una pàgina per dia, o si et deixes apartar de l'objectiu que has d'aconseguir abans de la posta de sol, sigui quina sigui la seducció o la raresa del que trobis, llavors perdràs el teu camí per sempre, ja que aquest llibre es troba disposat tant en el temps com en l'espai.»

Per tant, viure en present vol dir també no lligar-se a res per tal de fer sempre el camí que cal. Per això, ser un mateix i viure en present —i, per tant, no sentir-se lligat a res— són condicions necessàries per a la vida, les claus pel progrés humà i el camí vers la felicitat.

La responsabilitat

Com hem dit abans, l'objectiu de l'educació no és el coneixement pel coneixement en abstracte, sinó per a l'acció concreta, ja que, entre moltes altres coses, si totes les persones que protesten fessin el que han de fer, cadascuna al seu lloc, el món ja seria diferent. Perquè, com diu Brossa: «A la vida hi ha els qui parlen de les coses i els qui les fan», i en un altre ordre també es podria dir que hi ha «els qui creen els problemes i els qui els solucionen». La claredat que es té per dilucidar els nostres drets acostuma a faltar-nos per discernir el que són les nostres obligacions. Faria falta un codi d'obligacions igual que n'hi ha un de drets perquè es compensin adequadament.

Després d'un recés a la muntanya, en tornar, Moisès —que conduïa el poble jueu a través del desert fins a la terra promesa—, troba el seu poble en la idolatria i la disbauxa; i diu a Aaron, el qual havia quedat encarregat del govern mentre ell era fora:

MOISÈS: Què passa?

AARON: No ho sé.

MOISÈS: No n'hi ha prou. La ignorància és el mal.

Enmig del benestar no s'aprèn el que realment és important, totes les coses que valen la pena tenen un preu, i només les obté aquell qui el paga: no hi ha res sense esforç, com més alt més alta és la recompensa. El treball de cada dia i de cada persona és la clau del progrés individual i social. D'altra banda, el resultat d'aquesta lluita és un món millor per a tothom. De la lluita i del sofriment en sorgeix la llum i la joia. Tot i que, aparentment, el mal es veu moltes vegades recompensat més ràpidament que el bé, i això decep el qui intenta obrar correctament.

La vida és moviment. Al món d'avui, temps extraordinari, període de canvi permanent, que només disgusta els immobilitistes i els qui no han après a evolucionar, l'home només té una opció: assumir la seva responsabilitat, intentant fer el que li pertoca a partir de reconèixer que la realitat és com és. Cadascú al seu lloc, sense grandeses innecessàries que no canvien res ni a ningú. I així, al costat dels qui afirmen tota la «lletgesa» d'aquesta vida, cal afirmar la seva bellesa i la seva possibilitat de plenitud; dient no al conformisme, al pessimisme, a l'escepticisme, a l'evasió i a la violència, i sí a la vida senzilla i humil de cada dia, a les coses «petites», amb honestedat i autenticitat. Sí a la lluita per un món millor, per a tots i cadascun dels homes d'aquesta terra.

El talent. I l'estímul creador

Tot individu pot arribar a ésser un artista, és a dir, un creador. La llibertat d'escollir fundada en el vertader coneixement porta l'home al món de la creació i a l'acceptació de les seves mancances. Al Guggenheim de Nova York, al cancell d'entrada, a terra, hi ha una inscripció que diu: «*Let each man exercise the art that he knows*», que té aquest significat: 'Deixeu que cadascú exerciti l'art que li és propi'. Dit amb altres paraules, el seu autor, Salomon R. Guggenheim, creia que tothom podia ésser un artista.

Tanmateix, la major part de la gent exerceix funcions que poc tenen a veure amb les seves millors condicions, i no és que l'home pugui fer només una sola cosa, però hi ha en totes les persones aspectes, condicions, que els capaciten per fer molt millor una cosa que no pas una altra. Però a l'individu se'l coacciona i reprimeix des que neix fins que mor, moltes vegades ni se n'adona. Tergiversades les seves vertaderes necessitats i la possibilitat de realització personal, unes altres d'aparents n'ocupen el lloc, tot creant l'enorme buit que pateix.

Avui en dia, buscar allò que constitutivament ens pertany, com a éssers humans, tal vegada només pot fer-se veient el que sentim, no el que pensem, que sol estar carregat de prejudicis. No obstant, només quan una cosa i l'altra es trobin, podrà parlar-se del que és racional o irracional; i per ventura només llavors en un nou estadi de la racionalitat, en què l'home domini, fins i tot, la seva mateixa naturalesa subconscient i irracional, serà possible eliminar les contradiccions en l'home, que són les que generen, alhora, les que existeixen entre els homes.

Totes les persones poden, d'altra banda, desenvolupar les seves aptituds i aquestes porten sempre a algun lloc interessant. Tal desenvolupament només depèn d'ells, de llur treball i esforç personal; no hi ha vida ni llibertat sense lluita. A partir del principi existencial de la raça humana, l'home canvia i es fa a través del seu propi esforç. No cal

preocupar-se per quin sigui el camí escollit per cadascú, tots els camins porten al mateix lloc: al de la creació personal i, com a conseqüència, al coneixement d'allò més profund.

Ultra això, l'ésser humà es mou, en bona mesura, per raó de l'estímul que prové d'allò que és extern a ell. És, per tant, fàcil de manipular; segons la informació que se li comunica, se l'estimula i se'l pot moure. L'estímul se'l procura un mateix llegint, veient la televisió, anant al teatre o a una conferència, imaginant quelcom... (la imaginació és una font d'estímul permanent, però hauria d'estar sustentada en la realitat, formant part del món d'allò que és possible), o te'l procuren els altres quan volen que facis el que els interessa a ells. Tot home inculte és manipulable, tot individu desinformat pot ésser manipulat. La persona culta sap que ha de sotmetre's voluntàriament a processos compassats d'estimulació que l'incentivin a aprofundir en allò que li interessa. Sense estímul no hi ha interès, ni estudi, ni treball, ni progrés.

L'experiència

L'experiència, com comunament es diu, és la mare de la ciència. L'experiència és decisiva en tots els camps:

1. D'un costat, l'home es fa, es forma i evoluciona a través de la seva experiència. I és així que s'obté el coneixement i la saviesa de la vida, que consisteix en la capacitat de discernir i d'escollir què fer amb la pròpia llibertat.

2. De l'altre, també cal dir que un no troba ni sap efectivament res de si mateix, ni quines són les seves «qualitats», si no és a través de l'exercici d'allò que fa. Les condicions d'una persona es posen de manifest a través d'allò que realitza, i és així que cadascú n'adquireix consciència.

3. I de l'altre, tampoc no es coneix com són les coses realment fins que un no les ha experimentat. Com va dir Antonio Machado: «*No hay camino, se hace camino al andar.*»

Hom pot passar tota la vida llegint o imaginant sobre determinats conceptes i no haver-ne entès mai res; sols l'experiència personal i directa, activa, no d'espectador, és font principal de coneixement. Es pot, per exemple, llegir o imaginar sobre l'amor o l'odi i no haver entès mai ni l'un ni l'altre si no s'ha estimat o no s'ha odiat; de la mateixa manera que un cec no pot percebre el color. Només coneix el valor de les coses aquell qui les ha tingut a les mans, sigui la misèria o el poder, sigui l'odi o l'amor.

És necessari fer allò que un pensa, allò en què un creu, per trobar si és realment allò que un s'havia imaginat. Tanmateix, en aquest sentit, la vida no esdevé sovint res més que una cursa sens fi vers allò que un successivament creu que el pot fer feliç, perquè la realitat és quasi sempre ben diferent del que un s'imagina. Si l'home està convençut d'alguna cosa i ho porta a la pràctica, trobarà si és veritat o mentida, si no, acabarà fent-se un embolic: un món d'idees fals i, a més, insatisfactori. La veritat s'ha de buscar en els fets.

Sovint, la persona que pensa molt no viu gaire, i la que aparentment viu intensament pensa poc; per la qual cosa, més que pensar a viure s'ha de viure pensant. I per això, l'educació de la voluntat és tan important com l'educació de la intel·ligència, ja que la majoria de persones tenen intel·ligència per a comprendre les coses, però no voluntat per dur-les a terme. Arriba un moment en què el que cal ja no són idees sinó voluntat per a l'acció. Cal experimentar allò que un creu; la mateixa vida ensenya, si un actua.

'organització

Per entendre el món del qual formem part, des del llegat cultural i científic, i per tal de poder actuar-hi correctament, assolint els objectius que es volen aconseguir, cal organitzar degudament les nostres vides. De tal forma que, una vegada hem decidit què fer, hem de veure com fer-ho. I per això cal organitzar-nos en funció del temps del qual disposem i dels nostres recursos, establint unes prioritats i un ordre, en definitiva un programa d'actuació.

A partir d'aquí, tota organització requereix flexibilitat; a mesura que l'acció es desenvolupa s'ha de tenir la flexibilitat necessària per acomodar-se atenent el que cada situació mostra com a possible i convenient. I és també per aquest motiu que cal actuar sistemàticament: ordenant i reordenant tantes vegades com calgui a llarg, a mitjà i a curt termini els objectius, modificant-ne la programació en funció dels resultats i de les dificultats o facilitat d'assolir-los. Només actuant d'aquesta manera es pot aconseguir dur a terme un programa, sigui a escala individual, sigui a escala col·lectiva.

D'altra banda, l'organització sistemàtica augmenta la capacitat de treball i permet arribar a assolir els objectius més fàcilment. I de fet, no hi ha res tan important per arribar a la qualitat com treballar de forma sistemàtica a través d'un mètode adient. En si mateix, arribar a saber el que un vol i com aconseguir-ho requereix una formació, temps i un mètode aplicat sistemàticament.

Organitzar-se és necessari en tots els camps; per posar un exemple del que acabem de dir, començant per les coses més senzilles, podem exposar com s'han d'organitzar les reunions de treball amb què solen començar moltes tasques.

1. Hi ha d'haver sempre un ordre del dia.
2. A les reunions de treball no s'ha de pretendre encarar-se a la resolució de problemes que no hagin estat prèviament estudiats.
3. Tampoc no s'han de plantejar mai més problemes que els que es puguin discutir en un temps determinat.
4. El nombre de persones que ha d'intervenir condiciona evidentment la durada de les reunions, però, en general, aquestes no haurien de durar més de dues hores o dues hores i mitja.
5. L'ordre del dia ha de disposar els temes de fàcil a difícil, i acabar per fàcil. Una reunió no ha de començar mai amb un tema difícil ni tampoc acabar-hi. Per què? Per psicologia humana. L'experiència mostra que és el més convenient. Qui s'hi hagi trobat sap que és així, qui no, difícilment ho entendrà, encara que se li expliqui. (Les males notícies no s'han de donar mai el vespre —abans d'anar a dormir—, ni a primera hora del matí —abans d'estar completament despert—).

Finalment, cal ser conscient que no s'han de decidir les coses sense madurar-les, sinó a poc a poc, i que, tanmateix, una vegada decidit s'han de dur a terme amb fermesa, malgrat el nostre instint conservador; perquè el cor també és egoista i covard.

També s'ha de saber que el sistema i no les persones és el que fa possible la continuïtat, i que per això cal crear les institucions adequades. Les persones han d'estar dins el sistema. Què passa quan l'important és només l'home: digui's David, digui's Alexandre, es digui com es digui? Que després d'ells no en queda res; no hi ha ningú capaç de continuar la seva obra. En canvi, quan hi ha un sistema i unes institucions, aquestes permeten, d'alguna manera, la continuïtat.

'estratègia

Tot programa d'actuació ha d'incloure una estratègia. Tot programa d'actuació, individual o col·lectiu, públic o privat, que vulgui assolir uns objectius determinats, ha d'anar acompanyat d'una estratègia adient, per tal de preveure'n les seqüències i els mitjans adequats i, si cal, la seva acomodació en el temps i a les circumstàncies.

És necessari saber el què però també el com en tots els seus aspectes, i tot plegat requereix, a més d'una organització, una estratègia. L'organització i l'estratègia van juntes. Ensems, és necessari actuar de forma que si la idea no és correcta, el temps de la seva posada en pràctica permeti comprovar-ho i maniobrar adequadament, ja que el contrast amb la realitat permet veure més clarament si les idees són o no encertades. En funció del temps i les circumstàncies, de les condicions tècniques, econòmiques i humanes, pròpies i alienes, cal actuar amb visió del conjunt de la situació i dels objectius que es volen assolir, i per tot això cal una estratègia adequada.

Sense una estratègia que mesuri realment, en el temps, la possibilitat de l'acció, difícilment es pot dur a terme cap projecte, ja que una cosa és conèixer el que cal realitzar o transformar, i una altra de ben diferent la possibilitat d'assolir-ho, cosa que sovint no depèn només de nosaltres. Per començar, entre d'altres elements a tenir en compte, cal saber que les nostres idees solen ésser diferents de les dels altres i difícilment són acceptades si no s'utilitza una estratègia que les faci entenedores. L'estratègia ha de tenir en compte, alhora que els factors propis, el conjunt de factors externs. A més, sovint es requereixen mitjans dels quals no es disposa i que caldrà proveir adequadament.

L'estratègia és necessària sempre i en tots els camps per simples que semblin. El sentit de l'oportunitat, per exemple: és molt important fer les coses amb sentit de l'oportunitat. Així, per a una bona convivència entre les persones, el sentit de l'oportunitat és fonamental; esperar el

moment oportú per dir o fer les coses ens evitarà molts problemes. Per aconseguir-ho, cal molta psicologia i ser pacient. Posseir la capacitat de conèixer i discernir el que cal en cada moment i com dur-ho a terme a través d'una estratègia adient és un repte permanent per a cadascú. I per això no hi ha res millor que intentar imaginar les coses abans que succeeixin, així com les seves diferents alternatives i possibilitats. Hi ha d'haver la subtileza intel·lectual necessària per fer que allò que teòricament és possible ho sigui també a la pràctica.

La forma d'abordar els problemes

Com hem dit, la majoria de vegades els problemes no són el problema, sinó les persones que els han de solucionar. Només poden solucionar-los aquells qui estan degudament capacitats. Ara bé, en tot cas, no s'han de plantejar en el temps més que aquells problemes que en nombre i per la seva condició es poden resoldre. La majoria de problemes es poden resoldre, però si hom no està prou capacitat o no disposa del temps necessari difícilment ho podrà fer. Les persones han de conèixer quins són els seus límits i les seves possibilitats, per intentar obtenir els millors resultats possibles.

A partir d'aquí, amb aquestes premisses, cal considerar que un problema ben analitzat comporta automàticament la seva resolució (la ment sana és tan perfecta que no s'acomoda mai al desordre). Si bé només es pot resoldre correctament si es disposa de totes les dades que hi concorren i del temps suficient. La ment funciona com un ordinador que va coordinant dades i per fer-ho necessita temps; de forma que, un cop plantejats els problemes degudament i considerats tots els seus punts de vista, s'ha de deixar que hi treballi, sense pressionar-la. La ment ha de funcionar estimulada però sense pressions, necessita temps per informar-se, relacionar la informació i donar respostes. Per això és bo

deixar reposar les coses, quan estan embastades, per tornar-les a veure l'endemà; és a dir, dormir-hi, que és i que fou l'expressió simple, però sàvia, del que cal fer amb tots els temes que cal solucionar correctament.

L'home ha de conèixer, doncs, quines són les seves possibilitats i saber que el sistema nerviós no s'ha de forçar mai fins a l'esgotament, i que per això és molt millor treballar cada dia, de mica en mica, que en poc temps voler fer-ho tot. Hi ha qui, per exemple, llegeix un llibre sencer en sis o set hores seguides, i això és absolutament equivocat; s'han de llegir els llibres de mitja hora en mitja hora —a no ser que es tracti d'una novel·la de l'Oest o de l'Agatha Christie—. Tota feina s'ha de plantejar a un ritme adient. D'altra banda, en el treball, el rendiment de les primeres hores és sempre molt superior al de les següents, en part perquè la ment està ja preparada i a l'expectativa de la tasca que s'ha de realitzar i en part perquè el sistema nerviós està descansat.

El treball s'ha de desenvolupar a un ritme adient. L'aproximació al resultat s'ha de fer amb el temps suficient per permetre que la ment funcioni al seu ritme, sense presses. Si es vol fer tot a corre-cuita, cosa normalment impossible, el desgast d'energia i l'esforç intel·lectual i físic són més intensos i menys profitosos. I per aquesta raó, és més fructífer gastar l'energia tot dosificant-la convenientment que fer-ho sense planificació. Hi ha d'haver un plantejament de com emprar l'energia humana, que és, d'entre totes, la més important.

El treball

«El nostre món» no ha estat creat definitivament, es transforma amb el treball dels homes. L'home, que és part inseparable d'aquest univers, pot contribuir a canviar les coses per a bé o per a mal, o hi pot

romandre passiu. L'univers té les seves pròpies lleis i l'individu pot actuar d'acord amb aquestes lleis creativament, o bé en contra, destructivament. La societat ha estat creada directament pels homes, i el resultat de les nostres accions pot estar o no d'acord amb les lleis de l'univers del qual formem part.

El nostre destí és el de romandre treballant per millorar la nostra societat d'acord amb les lleis que regeixen la creació universal. És d'aquesta manera que també l'home contribueix a la seva pròpia creació. El treball és socialment necessari, però també imprescindible per a cada individu, ja que la pròpia creació humana n'és una conseqüència; el treball és l'instrument per mitjà del qual l'home es forja a si mateix. Per aquesta raó, és difícil imaginar un món en què no s'hagi de treballar. El treball serà cada dia més creatiu, però segurament n'hi haurà sempre (per estar en «forma» s'ha de treballar). També bona part de l'educació que l'home adquireix l'obté a través del treball. Per la qual cosa aquest constitueix d'alguna manera l'element ordenador de l'existència humana: l'experiència del treball és ordenadora. (Estudiar fins a vint-i-cinc anys d'edat i no haver treballat mai és poc encertat; la vida de l'estudiant és en gran part només una vida d'idees abstractes deslligades de la realitat).

Al mateix temps, és important fer la feina ben feta i, per tant, estar preparat per fer-la. Fer les coses ben fetes és en si mateix un plaer; la gent a qui li agrada treballar és perquè s'hi sent a gust, i és perquè fa bé la feina. A partir d'aquí, hi ha persones que tenen interès per la feina i d'altres que no en tenen gens, ni consciència de qualitat. I així, es pot observar com hi ha qui en poca estona fa la seva tasca (com si fos fàcil, perquè estan preparats i la saben fer), i d'altres que ni amb el doble ni amb el triple de temps la fan, ni bé ni malament. És per això que el que importa cada dia més és la preparació: el cervell; i el cervell d'uns treballa fins a solucionar els problemes que té plantejats, mentre que el d'altres no treballa més que a estones. I també per això cal dir que, en un cert sentit, estar moltes o poques hores davant de la feina té poca importància, el que realment compta és fer-la ben feta. Per això tampoc s'entén

gaire que la gent s'hagi de retirar obligatòriament, sense flexibilitat, a una edat determinada; hi ha persones que és quan disposen de les millors condicions intel·lectuals: «El millor treballador jove és moltes vegades el vell.»

'educació

No hi ha res més important que l'educació; però una educació sense una referència essencial i sense valors no va enlloc. A través de l'educació hom assoleix d'alguna manera el coneixement científicocultural que la humanitat llega d'una generació a la següent, i que constitueix el millor patrimoni que es pot rebre.

De fet, dediquem un terç de les nostres vides a estudiar i aprendre el que la civilització ens llega. La capacitat intel·lectual només és potencial, es neix sempre ignorant, és a dir, desvalgut i consegüentment limitat; viure significa créixer com a persones, i créixer costa suor i llàgrimes; i pocs arriben al final, molts hi arriben neuròtics o paranoics, la majoria esclaus, molt pocs lliures.

Per adquirir adequadament aquest coneixement, llegat dels nostres avantpassats, cal trobar-se inserit dins un sistema educatiu adient i cal molt d'esforç; per això és important sotmetre's a una disciplina que permeti un ritme de treball eficaç envers el teu objectiu. Cal, consegüentment, una educació dins d'un ordre i una disciplina —l'ordre i la disciplina impliquen l'èxit—. I no té res a veure amb els mètodes repressius, ni és incompatible amb la llibertat i el respecte necessaris per les condicions i possibilitats de cadascú.

Les persones volen obtenir-ho tot sense esforç; aquest camí, com diu Cervantes, és molt ample però no duu enlloc: el de la vida és un

camí estret i dur. I l'ésser humà ha de ser entrenat i educat en el camp de l'esperit i de la lògica —igualment que en el de la disciplina del seu cos—, talment un bon pianista.

En tot sistema educatiu s'ha de fomentar que les persones desenvolupin:

L'observació	i	l'esperit crític
La informació	i	l'estudi
El treball	i	la creativitat
El silenci	i	la solitud
La reflexió	i	la comunicació
El coneixement	i	l'ànsia de perfecció
L'amor	i	la renúncia

L'educació de l'ésser humà ha de comportar, al llarg del temps, una actitud humil, però entregada, d'esforç, per intentar comprendre el món que l'envolta i a si mateix; per tal d'arribar a ser útil a la societat i créixer en el sentit positiu. El món actual, com tots els mons, fa necessària la formació permanent al llarg de tota la vida.

El sistema educatiu

El sistema educatiu actual és un sistema deslligat de la realitat; si bé l'important pot ser explicat en els llibres, no s'aprèn a través dels llibres si no es relaciona correctament amb la realitat. A més, és un sistema sense valors que no duu enlloc.

No hi ha tasca més important que la d'educar (tant referit als pares com als mestres), si per això s'entén fer homes. De fet, una part important del que som ho devem als pares i educadors, també molt del que

no som i podríem ser; la qüestió rau a veure si som alguna cosa. La majoria dels pares no estan preparats per a educar, tampoc la majoria dels mestres. La professió d'educador és allò més important, perquè l'ésser humà és el més important de tot; aquell qui ha de treballar «la matèria prima» ha de ser el millor, perquè cada persona és única, i no pot malmetre's.

D'entrada cal considerar, d'un costat, que s'hauria d'educar amb la perspectiva de tota una vida, perquè tothom sàpiga desenvolupar-se per si mateix a partir d'una certa edat; a partir d'un cert moment és millor aprendre a través de la pròpia experiència; la tutela excessiva és contraproductiva, fa individus sense personalitat. I, de l'altra, que fer d'educador no és tenir només uns estudis que et capaciten per impartir una disciplina determinada, fer d'educador (i això avui no s'ofereix a les nostres escoles) és fer homes, però no és fàcil i no pot educar el qui no està capacitat per fer-ho. La tasca d'ensenyar és una tasca per a professionals, no per a aficionats.

Per tal d'educar correctament s'ha de ser un professional qualificat. Es pot educar a través de l'estímul o del càstig, o amb una combinació d'ambdós; educar imposant-se i castigant és el més fàcil; educar tan sols a través de l'estímul és molt més difícil, si no s'està preparat és quasi impossible. Educar en el sistema tradicional autoritari i repressiu o en el llibertinatge pot fer-ho qualsevol, educar en la llibertat només poden fer-ho les persones preparades expressament per a aquesta funció. En la societat actual, es parla molt de l'educació en llibertat, però: com pot oferir-la aquell qui no sap què és? Per educar en llibertat s'ha d'ésser abans un home lliure. No pot donar res aquell qui no té res per donar, no es pot oferir el que no es posseeix. Hi ha molt mestre jove que es creu que educar en llibertat és deixar que el nen faci el que li doni la gana; quina estupidesa més gran! —i quines patacades que es donaran, pobres nens, un altre dia—. Les actuals formes permissives són errònies i no fan res més que homes sense voluntat i confusos. Educar en llibertat implica els millors mestres: professionalitat.

També cal saber que sense una metodologia aplicada sistemàticament tampoc no és possible l'educació. Cap individu per si sol, per bo que sigui, no aconseguirà res de res si no és dins un sistema que tingui de l'educació una visió correcta i l'apliqui inserit dins un context global i de forma sistemàtica.

La forma d'estudiar

Abans de decidir què s'ha de fer en la vida, el primer que cal és intentar descobrir allò per al que un serveix; i per això cal descobrir, abans que res, allò que ens emociona, allò que ens fa sentir i, com a conseqüència, quins són els nostres talents. Si hom ho troba li serà fàcil estudiar, si no, molt difícil. Tot i que, sovint, l'estudi i la pràctica real d'una professió varien considerablement.

A partir d'aquí, en el camp de l'estudi, el primer que cal és aprendre a estudiar a través d'un mètode adient: Un percentatge elevat del nostre rendiment depèn del mètode amb què actuem, i per això és imprescindible ser organitzat, i distribuir convenientment el temps de què es disposa.

Algunes regles pràctiques serien: estudiar en un ambient tranquil, durant el dia —amb llum natural—, mai a la nit. Estudiar una mica cada dia és millor que molt de cop al final, tres hores diàries durant tot el curs és més que suficient; alternant l'estudi de les assignatures, dues o tres per dia, en períodes d'una hora amb intervals de descans. Les assignatures difícils cal distribuir-les al llarg de la setmana i mai se n'ha d'estudiar més d'una cada dia. S'ha d'estudiar fent tres lectures del text: la primera, per adquirir una idea dels conceptes que es desenvolupen i del conjunt, la segona, més lenta i més específica, i la tercera, per aprofundir en la seva comprensió i detalls; cadascuna d'aquestes lectu-

res s'ha de dur a terme en dies diferents. S'ha d'aprendre a subratllar i a fer resums.

A la vigília d'un examen cal evitar rellegir corrents el temari complet, ja que fer-ho augmenta la sensació que s'ignora la matèria i, conseqüentment, l'angoixa. En canvi, s'han de repassar els resums i esquemes, per tal de veure ràpidament el conjunt de l'assignatura i tenir clar el context específic en què es troba inserida cada part.

A l'hora de fer l'examen s'han de llegir atentament les preguntes i les instruccions i calcular el temps de què es disposa. Si no se sap una pregunta, s'ha de passar a la següent, i tornar a aquella més tard. Moltes vegades el que no es veu clar en el primer moment, apareix resolt sense esforç quan un s'ha relaxat i ha deixat el cervell que hi treballi. Quan la pregunta és llarga i complexa és bo dedicar un primer paràgraf a explicar esquemàticament la resposta. I per últim, com diuen els entesos, és preferible la qualitat a la quantitat. També és convenient una bona presentació.

Ultra això, en temps d'exàmens, més que mai, cal una alimentació equilibrada, sense abusar dels excitants com el cafè, les begudes amb cafeïna, el tabac, així com dels d'estimulants i dels tranquil·litzants, que a la llarga perjudiquen més que no ajuden. És fonamental dormir bé i llevar-se d'hora, i, per tant, també cal anar al llit aviat.

Descans i temps lliure per cultivar el cos i l'esperit

L'home d'avui no té temps per a res del més important —renunciant a allò que no li cal—, per fer allò que li és indispensable: per trobar-se a si mateix i ser feliç; entre altres raons, per manca d'organització i voluntat, perquè no ha estat educat de forma adequada. Només té temps

per treballar i veure la televisió o anar al futbol o al bar. I d'aquesta manera va eludint, sense adonar-se'n, la seva pròpia responsabilitat, (que no s'acaba només treballant). Hi ha persones que han de treballar per força durant tot el dia per poder viure, però moltes d'altres no; si ho fan, en molts casos, és per falta de conscienciació i per l'afany de tenir més coses materials.

L'individu necessita temps lliure per descansar, pensar, informar-se, llegir, resar..., per participar en activitats culturals i esportives, per a la prevenció sanitària i també per al silenci i la solitud. En definitiva, temps per a cultivar el cos i l'esperit: amb l'amistat, la comunicació, la participació ciutadana, etc. I això cal cada dia, no tan sols els caps de setmana o durant les vacances d'estiu; ja que és necessari per al seu degut equilibri psíquic. Per a fer qualsevol cosa s'ha de tenir salut, i per a fer-la bé s'ha d'estar descansat i tranquil. I ningú ha d'anar més enllà de les pròpies possibilitats perquè pot suposar la seva autodestrucció; tan dolent és no fer allò que cal com fer més del que es pot.

De manera que s'ha de treballar a diari, però el temps i les condicions en que es produeix han de dependre del desgast d'energia que ocasiona. L'equilibri psicosomàtic s'ha de mantenir sempre: treballar, informar-se, reflexionar, descansar... Mantenir el cos i la ment en bon estat vol dir aconseguir que ni per poc ni per un ús indegut es deteriorin i, per tant, mantenir-ne l'equilibri. De forma que el cos i la ment s'han «d'utilitzar» sense arribar mai a l'esgotament. El treball ha de desenrotllar-se en equilibri amb les altres activitats. Per viure la vida intensament, s'ha de viure a poc a poc, a un ritme adequat i de forma integral, per tal que l'ésser assoleixi la seva plenitud.

Unes quantes regles fonamentals per al bon equilibri de l'ésser humà

La mitjana de vida s'allarga entre altres raons perquè les condicions del treball i de la pròpia existència són cada vegada més favorables (amb més higiene i seguretat, sanitat i condícia) i menys danyoses, menys destructores, amb més prevenció i unes condicions de menor penúria, així com amb més temps lliure per al descans i la recuperació. Però sovint s'està en el perill de caure a l'altre costat, en el desequilibri, buscant fer coses amb una intensitat desmesurada en funció d'objectius equivocats, i d'aquesta manera en l'estrès, la fatiga crònica i la pèrdua de l'equilibri vital i de la salut.

Per això, a títol indicatiu, unes quantes condicions necessàries per a una bona salut i equilibri serien:

- ☐ Conèixer els propis límits i les pròpies possibilitats.
- ☐ Tenir paciència i ésser ordenat.
- ☐ No fer res amb esperit competitiu. Viure relaxat.
- ☐ Ritme adequat. Respirar correctament.
- ☐ Alimentació adequada, natural: menjar amb moderació, sopar aviat, beure aigua, no beure alcohol.
- ☐ Exercici diari, aireig i sol, dues hores diàries mínim. No fumar.
- ☐ Anar a dormir i llevar-se aviat (horari solar). Dormir 8 hores diàries. Fer 1/2 hora de migdiada.
- ☐ 50% de treball intel·lectual i 50% de treball físic al dia.
- ☐ Treballar ordenadament i sistemàticament, mai fins a l'esgotament ni físic ni psíquic. Treballar no més de 8 hores; 5 dies la setmana. No treballar més de 4 hores seguides mai.
- ☐ Descansar i trencar el ritme del treball a diari. Viure distès (sortir de casa i del despatx regularment).
- ☐ Rodejar-se de gent qualificada. Eliminar discussions i reunions inútils.

- Per tal d'economitzar temps i energia: fer cada cosa com cal i no fer més del necessari. El que es pot fer per telèfon no cal escriure-ho. El que es pot fer per escrit no cal directament...

L'estrès i la fatiga crònica són provocats per causes que ocasionen la pèrdua de l'equilibri físic i psíquic de l'individu, per l'excés d'uns determinats factors i el dèficit d'altres; així, l'excés d'estudi o de treball i el dèficit d'aire net, sol i exercici són condicions favorables per a veure-s'hi sotmès. L'estrès s'entén habitualment com excés, l'excés relatiu entre la capacitat i les obligacions. I d'aquí en deriven malalties «modernes», del temps d'avui, com la síndrome de fatiga crònica. Per eliminar la malaltia cal eliminar les causes, recuperant les condicions necessàries per a una bona salut, sense eliminar les causes és impossible eliminar el problema. I evidentment, un home malalt, que no se senti útil, difícilment serà feliç.

La vida és un joc

L'home viu en un món del qual desconeix les lleis més elementals i alhora més essencials; per aquesta raó, allò que decideix en cada moment no té les conseqüències que ell espera, sinó un resultat diferent que depèn d'unes regles de joc que se li escapen. Només pocs observadors clarividents, savis, veuen el que passa i el que passarà segons s'actui.

D'altra banda, el món en si mateix no és dominable només a través de la raó, perquè la seva estructura més radical escapa de la comprensió racional. Les lleis d'acord amb les quals el món es governa —almenys el món espiritual— no són racionals al nivell al qual l'home d'avui és capaç de percebre. Per aquest motiu, el que passa en realitat és que un aposta constantment el seu futur amb allò que decideix, com si la

vida fos un joc. I ho és, però només en l'estadi de la ignorància, que és el de tots els homes quan naixem i el de la majoria quan morim.

Per tot això, en el transcurs de la història de la humanitat i de la nostra existència, en última instància, sota qualsevol estadi de coneixement i circumstància, el que cal saber o arribar a comprendre, com diu Simone de Beauvoir, és que «cal arribar a sentir-se útil i per això, i també per combatre la tristesa, la malenconia i la desesperació, hem de donar-nos i dedicar-nos a altres persones i causes. Submergir-nos en tasques artístiques, intel·lectuals, polítiques o socials. Participar en esforços col·lectius evitant l'aïllament, i apreciar la vida d'altres persones a través de l'amistat, l'amor i la compassió. Si a més hi afegim l'activitat física, un esport apropiat i bon sentit de l'humor, es podrà oblidar les pastilles, i sentir així la joia de viure.»

PART SEGONA

La política

La política és el mitjà a través del qual és possible transformar la societat, canviant-la en tot allò que és necessari.

El coneixement de la realitat en què s'ha d'intervenir (econòmica, social, cultural...) i de l'ésser humà, centre d'aquesta realitat, constitueix la condició indispensable per actuar en política correctament. Difícilment es pot canviar per a bé el que no es coneix pel sol fet que no t'agradi.

EL SISTEMA POLÍTIC

I. LA SOCIETAT

II. LA DEMOCRÀCIA

III. L'ESTAT DE DRET

I. LA SOCIETAT

Ningú no és una illa que pugui viure deslligat de la resta del món al qual pertany; l'home només pot existir en comunió amb la resta de la humanitat de la qual forma part. L'individu és un ésser dependent des que neix fins que mor; i de la mateixa manera tota comunitat.

El factor humà

La societat es troba constituïda per emparar l'ésser humà, facilitar-ne el desenvolupament i fer possible el bé comú. Tanmateix, s'ha de considerar que si bé els avantatges de la societat organitzada —amb una llei i una justícia per a tothom igual— són infinitament superiors als seus desavantatges, la pertinença a la societat implica com a condició *sine qua non* la llibertat de l'individu (un soci lliure). Això fa que (tal com vam assenyalar a la part primera), d'alguna manera, en el nostre petit món, l'home continuï essent el centre «universal» entorn del qual tot gira, a la vegada que el factor determinant en la conducció d'aquesta societat.

Esdevé com a conseqüència un fi primordial de tota societat el progrés i perfeccionament humans, ja que l'avenç general depèn, en última instància, de l'avenç conjunt de tots i cadascun dels seus membres. De forma que no tindria cap sentit una societat establerta en funció d'un bé comú que no significués al mateix temps un ideal de perfeccionament humà. És per aquesta raó, que per la seva pròpia condició, un dels obstacles més importants per al progrés efectiu de tota comunitat el constitueix el mateix ésser humà, ja que el seu desenvolupament forma part d'un cicle que a la història de la civilització es repeteix indefinidament, per a cada individu: és el que va del néixer ignorant al coneixement i a la conscienciació, i en paral·lel a fer les coses ben fetes.

Per això cal tenir en compte aquest fet i saber que la llibertat —de cada persona i de cada poble al llarg de la seva història— s'ha d'emple-

nar de contingut, ja que si no, els avenços d'una època, no ja els avenços materials, que també, però sobretot els morals i intel·lectuals, poden perdre's fàcilment si no es comprèn adequadament com és aquest individu i com s'ha d'educar per tal que adquireixi el més ràpidament possible consciència de la seva pertinença a la societat i de la seva responsabilitat històrica.

El factor humà és el factor més important de l'anàlisi de qualsevol situació, però al mateix temps és d'allò més desconegut; per aquest motiu, n'urgeix l'estudi i conèixer quines són les seves pautes de comportament. En la majoria d'anàlisis que es fan es considera poc la seva importància. Tot i que és difícil objectivar situacions sense tenir en compte aquest comportament, en funció dels paràmetres que el mouen, que són variables, ja que es modifiquen de forma dinàmica per raons de cultura, caràcter i nivell econòmic, i que tenen a veure amb les seves condicions de vida i amb les seves possibilitats.

Llibertat i igualtat originàries?

Quin és el tipus de llibertat i d'igualtat amb les quals naixem? En teoria naixem tots amb els mateixos drets —drets humans, drets socials, drets nacionals— però és evident que el món real no es troba configurat de forma abstracta. En aquest sentit, la llibertat i la igualtat originàries dels individus que idealment es consideren que constitueixen una utopia com tantes altres, perquè entre d'altres raons, la pròpia condició humana, el marc educatiu, social i econòmic, comporten diferents punts de sortida i diferents possibilitats davant el sistema.

Afirmar que tots els homes neixen lliures i iguals no és més que un greu miratge: l'home no neix lliure, sinó subordinat a unes circumstàncies i a les seves limitacions; ni tampoc igual als altres, la realitat és que

tots naixem diferents, i no només en circumstàncies diferents sinó també amb diferents talents i condicionants, en els quals, de fet, ro-
mandrem indefinidament. Entendre erròniament aquestes diferències i la desigualtat que suposen i voler-les eliminar per decret és una greu equivocació, perquè és precisament per raó de les seves diferències que els homes es complementen i també és el que fa que la societat es mogui.

De manera que en els temes de la llibertat i de la igualtat cal distingir entre el marc institucional formal que consagra l'estat de dret quan aquest existeix i la realitat individual. El marc institucional de la igualtat i de la llibertat és necessari, però no suficient. Evidentment que aquest marc institucional ha de garantir que, en els seus drets, tots els homes siguin considerats iguals des del naixement fins a la mort, de tal forma que tots han de poder gaudir de les mateixes oportunitats i ésser considerats sempre iguals davant la llei. Tanmateix, a partir de les circumstàncies concretes i les diferències que hi ha, l'ús de la seva llibertat que faci cadascú serà allò més important i decisiu per al seu progrés i el de la societat a la qual pertany. La pròpia llibertat és en bona mesura una conquesta de cada individu al llarg de la seva vida.

La vida humana, la llibertat i la justícia: referències fonamentals de tota societat

Aquests són els principals drets de l'home i d'aquests deriven tots els altres: el dret a la vida, el dret a la llibertat i el dret a la justícia. Però aquests drets no s'aconsegueixen de llur simple declaració, sinó de mica en mica, al llarg de la història de la humanitat. I no sempre es recorren en un camí de sentit únic cap endavant, moltes vegades es va cap enre-
re, sobretot quan es perd el nord del que és important i del que no ho és. Per aquesta raó, el deure primer de l'Estat, una vegada constituït, és

garantir l'existència de la mateixa societat, salvaguardant aquests valors fonamentals de la vida humana, la llibertat i la justícia, considerats individualment i socialment.

La llibertat, com la justícia no constitueixen un estadi de plenitud absoluta al qual s'arriba definitivament, sinó que és sempre un estadi circumstancial, dialècticament dinàmic. Sense llibertat no hi pot haver justícia, sense justícia no hi ha pau ni llibertat; no és, per tant, una concatenació unidireccional sinó recíproca, ni és tampoc un estadi definitiu, sinó un punt d'equilibri que s'aconsegueix ajustant lentament l'organització de la societat en funció dels interessos generals.

Aquesta llibertat i justícia són, en tot cas, un objectiu permanent i la referència final de tota societat, i per aquesta raó cal un estat de dret que les garanteixi. Sense elles la societat està mancada dels seus elements de referència principals. Per tal de garantir la llibertat, la justícia i el bé suprem de la vida, hi ha d'haver un ordenament jurídic amb uns drets i uns deures que obliguin tots i cadascun dels components de la societat i que, a la vegada que salvaguardi els drets individuals, estigui en funció del bé comú de tota ella.

D'aquesta manera, l'objectiu més important de tota justícia social és, juntament amb el d'emparar el dret de la vida, el d'emparar el dret de la llibertat de l'home, ja que sense ella l'individu resta inoperant i desproveït del seu principal element d'humanitat. Ara bé, la concreció d'aquest marc de llibertat i justícia individuals ha d'estar referida a tots els homes; ja que el marc de la iniciativa de l'individu té com a referència necessària l'altre individu; no hi ha llibertat si no n'hi ha per a tothom. Per la qual cosa cal que l'Estat estableixi sempre les mesures de seguretat i salvaguarda d'aquests valors, com a garantia de l'existència de la mateixa societat.

La dignitat humana: els drets humans

L'home és l'únic ésser capaç d'un progrés personal, intel·lectualment i espiritualment, perquè és l'únic ésser capaç d'adquirir consciència de la seva pròpia existència. Aquesta «qualitat» humana és intrínseca a la seva estructura psíquica i anímica. La seva capacitat específica de raonar, de sentir, i la seva potencial voluntat i llibertat per actuar en conseqüència li atorguen un estatus especial dins el món en el qual es troba inserit. Aquesta capacitat de canviar i de progressar li confereix una qualitat «superior» a tota la resta.

El progrés que l'home és capaç d'assolir i que està lligat a la seva llibertat de forma indissoluble depèn fonamentalment d'ell mateix, i és el que li confereix una dignitat, almenys potencial, que el diferencia de tota altra cosa existent al nostre món. Aquesta dignitat li dóna intrínsecament el dret d'existir d'acord amb ella i per això el dret inalienable a la pròpia realització personal, a la recerca de la pau, de la justícia, del benestar... Per això la societat no pot en cap cas conculcar, sota cap excusa ni raonament sibil·lí, els seus drets naturals, fonamentalment el dret de viure en llibertat i de cercar la felicitat amb els propis mitjans. Aquests drets han d'ésser considerats inviolables.

Per aquest motiu, cap societat no pot existir al marge d'aquest fet en relació amb el qual es constitueix: el reconeixement de la identitat individual i de la seva autonomia; perquè en definitiva, la societat té per finalitat precisament facilitar el progrés de cada home a través de la connexió i relació amb els altres. La societat en constituir-se no pot eliminar el fet diferencial de cada individu, ni els seus drets, ni la seva autonomia, sinó tot el contrari, existeix per facilitar-ne el desenvolupament. La societat democràtica no pot suprimir ni menysprear aquests drets en cap cas, ni tan sols sota l'excusa d'un interès superior, perquè no hi ha cap interès superior al de respectar l'existència, la identitat, l'autonomia i el progrés de cada persona.

A partir d'aquí, la dignitat de l'ésser humà obliga a considerar el «dret» que té de viure amb els mitjans materials i culturals suficients per al seu ple desenvolupament i, per tant, a considerar com una política prioritària la de procurar aquests mitjans, que no s'han de donar un rere l'altre sinó simultàniament. És a dir, que no es tracta de decidir: «ah, doncs molt bé!, ara els suprimirem la llibertat i a canvi els donarem un tros de pa», sinó que es tracta de donar pa en la llibertat i d'oposar aquesta a qualsevol totalitarisme. Aquest és el gran repte de la política de tots els temps: l'home té el dret de viure amb dignitat.

La iniciativa individual

L'individu ha nascut per a la creació des del coneixement i la llibertat; i és així que, de fet, la iniciativa individual mou el món. El conjunt de la societat és mogut pel pensament i la iniciativa dels individus, per aquesta raó, no hi ha res tan important per al canvi i per al progrés que la seva iniciativa. La iniciativa individual és la font del progrés; sense ella no hi ha progrés de cap tipus, ni cultural ni científic, perquè allò que el fa possible és la seva pròpia possibilitat creadora.

Creure en l'Estat benefactor i no creure en la iniciativa individual és condemnar l'home i la societat a la dependència, al lliure albir dels buròcrates i de la mediocritat, és deixar un país en mans de la incompetència i dels sectaris. L'eliminació de la iniciativa individual i la seva suplantació per sistemes i models totalitaris, sota l'excusa de l'interès «general» i la tergiversació dels veritables valors humans, converteixen l'home capaç, de ciutadà en súbdit impotent, que espera que l'Estat o els altres li solucionin els seus problemes; i això comporta, la conversió del poble en «massa». En el primer cas, la lluita per la subsistència i la llibertat depenen directament d'aquest mateix home; en el segon, es renuncia d'entrada a tota la resta a canvi de subsistir —a canvi d'un tros de pa—.

No hi ha llibertat si no hi pot haver iniciativa; com no hi ha vida si no es té la possibilitat de desenvolupar-se, si no hi ha lluita, esforç, àdhuc sofriment, si no hi ha interès i qualificació. La iniciativa individual és insubstituïble, l'ésser humà té unes potencialitats que no poden ésser malmeses a través de cap direcció aliena. Tanmateix, en estadis d'indigència, la vida es troba subordinada a altres imperatius, aparentment prioritaris —el que a la gent li interessa és sobreviure—, i en aquests casos, moltes vegades, els conceptes «formals» compten poc.

L'individu i la societat: el contracte social

L'individu no és social si no és, alhora, ell mateix, conscient i responsable, si no pot escollir dins un marc de llibertat i sense coacció; a partir d'aquí, en escollir —amb la llibertat— hom es compromet, i així, la seva llibertat resta condicionada, voluntàriament, al compromís que s'ha contret. Ara bé, qualsevol societat que estigui organitzada en funció de tot el seu conjunt, ha d'establir normes que regulin l'activitat dels seus integrants per tal de fer possible una convivència pacífica i de progrés, disposant el seu funcionament de la manera més justa possible per tal de resoldre els conflictes d'interessos que s'hi donen, i de tal forma que l'individu ha de subordinar-se als objectius de l'interès general.

L'home s'organitza en societat per tal d'assolir els avantatges que comporta, infinitament superiors als desavantatges, però el fet de pertànyer a una determinada societat confereix a cada home uns drets i uns deures. Cadascú de nosaltres, pel fet de formar part d'aquesta societat, té uns drets i unes obligacions, i les darreres, agradin o no, constitueixen la condició *sine qua non* per tal que hi hagi pau i la societat no deixi d'existir. Aquests drets i aquests deures són un fet històric, és a dir, depenen de cada lloc i circumstàncies i són, per tant, canviants.

L'home que viu en societat (que no viu a la selva) adquireix sense cap propòsit el compromís d'acatar les regles que aquella societat s'ha imposat; si no li agraden, ha de lluitar per canviar-les o anar-se'n. La societat, però, qualsevol societat és imperfecta i l'home ha de procurar millorar-la amb el seu esforç; vol dir això, que ha d'ésser actiu i conscient de com amb els seus actes hi pot influir. L'egoista que obra només per a ell és un ésser perillós, perquè normalment, amb la seva acció, perjudica el progrés del conjunt; l'home solidari és aquell que accepta pagar el tribut d'esforç personal per millorar les condicions de la societat a la qual pertany.

Del contracte social en deriva l'estat de dret, l'ordre jurídic a partir del qual la convivència i el progrés són possibles. Configurat aquest estat de dret, el qui s'hi oposa, o el vulnera, s'oposa a la voluntat del poble (el poble contra Richard Nixon, per exemple), és a dir, es confronta el dret configurat pels representants del poble contra aquell o aquells que el vulneren. L'estat de dret configurat de forma democràtica constitueix el pilar bàsic de tota societat. Per regular l'activitat humana en funció d'interessos de justícia, d'equitat i de solidaritat, és absolutament necessari l'establiment d'un marc constitucional que consagri, d'una banda, el pluralisme de la societat amb respecte pels drets humans i la iniciativa individual i, de l'altra, l'interès general com a indestruïble del primer, en funció del bé comú.

Els pobles de la terra. La identitat i l'autodeterminació dels pobles

A través de l'evolució històrica, els pobles s'han configurat al llarg de mil·lennis, amb unes característiques que defineixen la seva identitat i que són diferenciadores entre si. Aquestes característiques distintes que defineixen, entre d'altres, la seva idiosincràsia i personalitat, es re-

lacionen amb la situació geogràfica, el clima, els recursos naturals, la història..., i, consegüentment, amb el desenvolupament econòmic, els costums, la llengua, el fet cultural..., i tenen el dret d'existir i d'ésser respectades, ja que constitueixen la base de la seva configuració identitària.

Als parcs nacionals de l'estat de Califòrnia hi ha unes sequoies centenàries que tant per la història com per la majestuositat, bellesa i significació que les caracteritzen són ateses i amanyagades acuradament. Els sistemes ecològics d'aquells parcs naturals són considerats com una part important del patrimoni de tota la nació, que es preserva i protegeix contra qualsevol possible o hipotètica destrucció. La societat humana s'ha fet i ha evolucionat al llarg de mil·lennis, i la civilització que se'n deriva constitueix un sistema tan ric i digne de ser protegit com els sistemes ecològics enmig dels quals es troba. És molt fàcil destruir, però molt difícil i de llarg termini organitzar una societat com cal; per aquest motiu, els seus valors han d'ésser preservats de tots els visionaris curts de vista i de la ignorància que és pròpia de personalitats desarrelades. Ni la solidaritat ni la justícia social poden significar mai un igualitarisme mal entès, destructor de les pròpies condicions de vida i de la pròpia cultura.

En el context d'una història i cultura diferents, cada poble ha de poder regir el seu propi destí; per això, el principi d'autodeterminació és un dret bàsic que ha de ser reconegut en totes les cartes magnas del dret internacional i de tots els estats. Com l'home, la nació ha d'ésser lliure de decidir el seu destí. El dret a l'autodeterminació de cada poble, com de cada persona, pressuposa el reconeixement de la seva identitat —dels seus drets— i de la sobirania que resideix en el poble.

La nació és també un fet històric

La nació és un fet canviant, de la mateixa manera que ho són la seva llengua o la seva cultura. El concepte de nació és també (conté implícitament) un concepte dinàmic. La nació i l'Estat són un fet històric, com la política que se'n deriva, ja que tot es mou i tot està relacionat.

Vivim en un món unitari, que tendeix a la unitat; tot en aquest món està relacionat, i no hi ha res, ni l'home ni la societat, que tingui el seu futur deslligat d'aquest fet d'unitat i de relació amb els altres homes i amb els altres pobles. De manera que la pretensió de preservar de forma tancada el caràcter «nacional» és un fet reaccionari, que no-més s'explica per la ignorància i la por davant del que és desconegut; pretén perpetuar l'*statu quo* davant del canvi. De fet, el món físic, el món material, és un món que obeeix a unes lleis que el relacionen tot ell, i en el qual l'afectació d'una part condiciona i fa dependre el comportament de les altres; de la mateixa manera que el món físic, el món intel·lectual i el món espiritual també estan relacionats. La idea i el sentiment es transmeten d'un extrem a l'altre de la terra i influeixen en el seu mutu esdevenir.

El nacionalisme que s'expressa deslligat d'una concepció unitària del món està condemnat a perir, perquè la història dels pobles es mou, sigui quina sigui la voluntat humana, segons una dinàmica d'unitat que és imparable i que ho relaciona tot. Només cal considerar, per il·lustrar-ho, el comportament dels sistemes econòmics arreu: tot sistema econòmic evoluciona històricament en correspondència amb uns factors de producció, segons unes lleis tècniques que són independents de la voluntat humana; la seva eficàcia obliga a una organització objectiva, sense ideologia, de la qual en depèn, a més de la productivitat i del resultat econòmic, el mateix progrés científic i fins i tot cultural; de tal forma que s'estableix a escala mundial una comparació en els resultats respectius que es concreta en el progrés de cada una de les parts.

Considerar «la independència» d'un país de forma simplista, sense el reconeixement de la complexitat del món i de la seva unitat, és, en si mateix, propi de gent immadura, guiada pels prejudicis més que per la raó. Aquells que desitgen l'autogovern creient que és possible romandre independentment autàrquics no han entès res de com és el món nostre, en el qual tot es troba interrelacionat. La independència en abstracte no té sentit, però sí que cal la capacitat de decisió sobre els propis afers, tenint consciència del món del qual es forma part i en el qual té sentit la pròpia existència.

El sentit dels nacionalismes avui

La humanitat ha d'ésser contemplada com una sola «comunitat». La concepció d'un món amb fronteres que divideixen és una concepció obsoleta que no té futur, perquè és molt més el que uneix la humanitat que el que la separa. Els valors que uneixen aquesta humanitat són valors permanents, aquells que la separen són circumstancials, passatgers; les diferències respecte d'altres cultures són purament aleatòries.

Els pobles han d'ésser governats des de cada lloc atenent a les seves diferències i especificitats, però l'autogovern de cada comunitat nacional no té absolutament res a veure amb la concepció segregacionista que es té des de certes perspectives tancades. Pot existir perfectament una comunitat amb el seu autogovern al nivell que li correspon en funció dels seus interessos específics, però al mateix temps s'ha de connectar i atendre a un principi de solidaritat global que també ha d'existir per a tot el conjunt. L'internacionalisme des d'aquesta perspectiva té sentit i continua més vigent que mai. Els nacionalismes no poden ser excloents, sinó tot el contrari: de la seva autoafirmació, se n'ha de derivar la plena inserció al món al qual es pertany.

D'altra banda, un poble pot ser políticament independent i per raons diverses perdre la identitat, o pot, en canvi, trobar-se políticament unit a altres pobles i existir plenament amb la seva pròpia identitat. El contrari seria tant com imaginar que, de la mateixa manera, només pot existir la identitat individual restant «independents» de tota la resta, quan en realitat l'home no pot existir aïllat sinó que necessita els altres. De forma que el respecte per la identitat de cada poble és allò que és important, potser més que el fet de ser políticament independent; en aquest sentit, sí que la «independència» cultural ha d'ésser un fet efectiu sempre, per a cada comunitat, d'acord amb les seves característiques.

I així, el mateix respecte que es té per un individu s'ha de tenir per un poble. Ara bé, la mateixa necessitat que té l'home de la societat, tenen unes nacions de les altres; de manera que el contracte polític, econòmic i social entre els diferents pobles és un contracte necessari lligat a la mateixa possibilitat de supervivència de cada un d'ells. I de fet es constata que, entre d'altres, sense independència econòmica no hi ha independència política, i que interdependència econòmica implica interdependència política.

Interdependència

Ningú no és una illa que pugui viure deslligat de la resta del món al qual pertany; l'home només pot existir en comunió amb la resta de la humanitat de la qual forma part. L'individu és un ésser dependent des que neix fins que mor; i de la mateixa manera tots els pobles de la terra. De fet, en aquest món cada vegada més petit i més interrelacionat, no hi ha cap possibilitat de sobreviure sol. Per aquesta raó, no hi ha independència sinó per decidir la dependència, ja que cada vegada que es pren una decisió es crea aquesta dependència. Al món d'avui, l'activitat

humana té un caràcter social que abraça tota la humanitat, totes les coses estan relacionades i tendeixen a connectar-se, sigui en el camp de l'economia o en qualsevol altre —com diu Camilo José Cela, és com parlar del mar i els peixos—. D'aquesta manera, la comunicació es converteix en el motor de la nostra societat.

El nostre món fa necessàries la col·laboració i la solidaritat. L'home viu dins un univers que és unitari i que tendeix a la unitat, en el qual és molt més el que pot unir-nos que dividir-nos: la divisió és el passat, la precivilització; la unitat és el futur, la civilització. El progrés vol dir associació, col·laboració, sociabilitat, pacte, acords; vol dir anar endavant amb els altres, participar de l'avenç científic, tecnològic..., participar del que cadascú aconsegueix. Anar sol vol dir fiar-ho tot a les pròpies possibilitats, vol dir desaprofitar les que els altres també aporten, a qualsevol indret del món, al progrés de la humanitat. —L'autarquia és un suïcidi; la història n'està plena d'exemples—. L'home només pot desenvolupar-se sota les condicions d'una societat de vasos comunicants, en la qual s'aprofita el que cadascú pot aportar i no pas en l'aïllament. La societat —com la ciutat— no és sinó un cos interdependent per fer possible el progrés.

D'altra banda, els homes s'agrupen en societat per gaudir dels avantatges, a canvi han de respectar les normes que la societat s'imposa perquè pugui existir i progressar amb el màxim de justícia, pau i llibertat. De la mateixa manera, quan un país pacta amb un altre, a través de les relacions comercials, culturals o de l'ordre que sigui, automàticament contrau uns deures i una responsabilitat dels quals no pot fer deixadesa, sota cap pretext, si vol que el continuïn considerant com un igual; ja que un país que no compleix les seves obligacions contractuals és com un home sense paraula i així serà tingut pels altres. Pactar vol dir, per tant, per a cadascú, decidir entre alternatives, però vol dir també restar condicionat per la teva decisió. L'acord lliga als altres en el camí del progrés o de la regressió i, automàticament, et fa dependent, condiciona la teva llibertat, t'obliga a estar-hi a les verdes i a les madures. La independència desapareix en fer ús de la llibertat d'escollir.

Escollir és un fet necessari, imperatiu; sense pacte no hi ha relació fructífera, no hi ha progrés comú.

El desenvolupament de la interdependència

El nostre món és un món interdependent; la llibertat que tens no més serveix per decidir amb qui tractes i amb qui t'alties. Una vegada decidit, la independència es torna dependència mútua, i en això es basa la societat: en l'acte de pactar i, per tant, de comprometre's, i en la seva inherent responsabilitat. D'aquesta manera, la independència dóna pas a la interdependència, que és, a més, el fet social per excel·lència. Ni l'home ni cap societat han nascut per a la individualitat ni la independència, sinó que constitueixen en si mateix un fet social, de tal forma que la seva existència i la seva activitat estan relacionades amb les dels altres homes i societats i només adquireixen tot el seu sentit dins de l'entramat general.

La societat és un tot indivisible per sobre de qualsevol frontera, i ha d'ésser contemplada des de la solidaritat i la igualtat més que des d'aquells aspectes que ens fan diferents, aspectes que no ens han de separar sinó enriquir mútuament. Les diferències no existeixen per romandre isolades i sense comunicació, sinó per tot el contrari: per contribuir a enriquir des de perspectives diferents els mateixos grans problemes de la humanitat, el gran debat de les nacions.

És trivial adonar-se'n: que la humanitat forma part d'un mateix tot, i que cada part d'ella mateixa ha de jugar un paper i saber trobar quin és el seu lloc; i que el progrés s'incardina en unes coordenades generals i no particulars. En la perspectiva del món actual el context geogràfic i cultural explica moltes coses, però no justifica tenir una visió tancada, que no és més que autodefensiva i que es correspon amb

gent de pocs recursos. Els límits de la societat actual no són els límits de cap frontera «nacional».

Els acords i pactes a escala mundial, conseqüentment, han de produir-se sempre en benefici de totes les parts, no només d'uns determinats països, i sobretot, si més no per solidaritat, han de produir-se tenint en compte els més necessitats. Realment cal un nou ordre internacional, un nou pacte, «New Deal», en què es contempli l'interès de tots els països de forma solidària, ja que és l'única manera justa d'aconseguir que el progrés redundi en benefici de tota la humanitat.

La societat com a fet dinàmic

Un dels aspectes més impressionants d'aquesta societat nostra és precisament el fet que tot es mou, canvia molt ràpidament, introduint constantment elements nous i aparentment pertorbadors del marc de referència. Però és tan cert que, avui més que mai, es pot afirmar que només sobreviu qui està preparat per al canvi, qui posseeix una mentalitat flexible i adequada per acceptar que les coses evolucionen i que ho fan molt de pressa.

El progrés, o més ben dit, la necessitat de progrés, comporta la lluita i el canvi, la lluita contra els elements naturals i l'adversitat, la lluita per la justícia social i el benestar. Tot plegat a partir d'un ésser humà incomplet que cerca tenir i ésser, omplir-se —més enllà del que són els seus dèficits—, d'allò que suposa que el pot fer feliç. I tot això es produeix en el context d'una societat diversa i canviant, que es planteja constantment el repte de la seva pròpia existència, el significat de la vida i la superació de les condicions que mantenen l'home esclavitzat. I així, hom pot afirmar que, d'alguna manera, allò que fa moure el món són les seves diferències i els seus desequilibris: entre la ignorància i el saber,

entre posseir i tenir realment, en la recerca de la vertadera consciència i llibertat, entre no ésser i ésser quelcom... Les coses es mouen quan hi ha diferències, cercant l'equilibri, com en uns vasos comunicants; de manera que un món en què no hi hagués diferències seria un món letàrgic.

Al mateix temps, en el món d'avui, la civilització industrial descansa en el pilar de la tecnologia sempre innovada pels avenços que la investigació fa possible. Sense tecnologia aplicada no existiria la forma de civilització del món occidental actual, ni el seu progrés. L'individu, per tant, ha d'adaptar hàbits i mentalitat a l'impuls que el canvi tecnològic comporta en tots els aspectes; perquè la vida és un fet dinàmic, qui no ho entén, o no ho accepta, està condemnat a sucumbir. Ara bé, la tecnologia ha d'estar al servei de l'home i no a l'inrevés, per tal de poder contribuir realment a resoldre els problemes de la humanitat, per a la seva subsistència i per al seu progrés material, però també per al seu vertader progrés cultural, ètic, moral i espiritual. Deixem, per tant, la societat en llibertat perquè s'adapti als temps, però tinguem consciència clara sempre de quin és l'objectiu de tot progrés.

Societat oberta, societat tancada

La societat oberta posseeix una dinàmica de progrés que no té la societat tancada; una societat tancada en si mateixa és una societat que porta el germen de l'autodestrucció. L'experiència mostra que les societats més impermeables són les més estàtiques a llarg termini i estan condemnades a perir; de fet, estan perint a tot arreu. No hi ha alternativa a la necessitat d'una societat oberta; l'alternativa és l'atur i la misèria. I per això, cada vegada està més clar qui s'ha de salvar i qui ha de perir: els primers són aquells que estan oberts al moviment del món, els segons aquells que romanen tancats en si mateixos. Sovint, els homes,

buscant la seguretat i l'estabilitat perden el dinamisme, o la dinàmica, sense la qual tot s'atura; i aturar-se vol dir anar enrere. La societat oberta és el futur, la societat tancada és el passat.

Tanmateix, moltes vegades, els pobles no són oberts o tancats com a conseqüència d'una decisió lliurement adoptada, sinó per raons històriques o geogràfiques que hi concorren. Les circumstàncies del lloc, per exemple, poden fer que un país dinamitzi o no el seu sistema econòmic i que el facin receptor de mà d'obra o no, i com a conseqüència també que la gent sigui més o menys oberta, tolerant, assenyada i més o menys mal·leable; per tant, aquestes circumstàncies són determinants en el fer-se de cada comunitat. Ningú no pot, per tant, vanagloriar-se de formar part d'una condició millor; és en l'acceptació d'unes circumstàncies que s'imposen, que es genera, que en deriva, la dinàmica que fa cada comunitat ésser com és i amb unes qualitats diferents davant la resta del món.

D'altra banda, els processos de desenvolupament econòmic i de reconversió industrial provoquen a tot arreu una demanda de mà d'obra adequada a les necessitats del sistema. Aquests processos de transformació econòmics són inevitables, cal dur-los a terme imperativament si no es vol acabar absolutament alienats. Els processos migratoris conseqüents ajuden al creixement econòmic amb una oferta de mà d'obra menys rígida que l'autòctona; i en la seva varietat, signifiquen un incentiu a favor d'una mentalitat més oberta, i això és el millor i més bo de tot —també evidentment per als immigrants—.

D'aquesta manera, també, la barreja de races, en contra del que el racista pugui pensar, fructifica en una raça millor, mentre que, la raça «pura», que no es barreja, es reproduïx en una de pitjor. De fet, els moviments migratoris han contribuït sempre decisivament al canvi, al dinamisme i a l'acomodació mútua, en benefici de tot el conjunt. La barreja subsegüent entre gent de dins i de fora constitueix un element dinamitzador de la comunitat, un revulsiu. Ai d'aquells que no estimin oberts als processos migratoris, acabaran passius i inerts. Tanmateix,

aquests moviments han d'ésser heterogenis i s'han de produir compassadament, perquè si es produeixen amb fluxos unidireccionals d'una comunitat damunt d'una altra i de forma sobredimensionada, l'una o l'altra poden acabar destruïdes, o mantenir-se disgregades i/o marginades mútuament.

El resultat és que els pobles, a través d'aquests processos d'obertura i confluència, s'heterogeneïtzen, i per això, finalment, més que una societat homogènia, amb un tipus de ciutadà de característiques similars, esdevé una societat heterogènia, i el concepte de poble o nació en resulta afectat, fins al punt que més que de nació s'hauria de parlar simplement de comunitat o de societat. Aquesta pot tenir també unes determinades característiques que la identifiquin, però són diferents dels conceptes «clàssics» que identificaran la nació o un poble per tenir una cultura comuna, una idiosincràsia diferenciada i, en definitiva, unes característiques, també físiques, que els identificava explícitament. Això, avui, està en vies d'extinció.

Per una societat a la mida de l'ésser humà. El ciutadà: individu social no marginat

En el món actual, la recerca i l'edificació d'un model de societat a escala de l'individu és condició indispensable per retrobar el marc adequat en el qual aquest pugui desenvolupar-se com a ésser social i com a ésser integrat al cosmos. Per aquesta raó, en primer terme, cal tenir en compte que la destrucció de les condicions naturals de l'entorn comporta la destrucció de l'equilibri dels sistemes ecològics i també, com a conseqüència, del sistema social en què l'individu es troba inserit. L'equilibri humà es correspon amb l'equilibri ecològic, de la mateixa manera que es correspon amb l'equilibri de la societat en tots els seus aspectes.

L'escala humana té uns límits en la seva privacitat i en la seva sociabilitat que no poden ésser sobrepassats: la solitud i la comunicació demanen possibilitats per a la solitud i la comunicació. S'han de construir, per això, ciutats on l'home pugui ésser protagonista, on pugui comunicar-se i pugui estar sol quan ho necessita —sense el silenci i la solitud no és possible la creació ni, consegüentment, la comunicació—, i on pugui existir com a individu amb voluntat de contribuir a la construcció d'un món millor, i fer-ho inserit en el col·lectiu humà que l'integra. S'ha de crear una societat a una escala adequada on aquest ésser humà pugui viure sense ànsia i sense neguit.

L'individu social, el ciutadà, només és possible en un medi adequat i en una ciutat ben construïda. La ciutat ben construïda fa el ciutadà, de la mateixa manera que la ciutat mal construïda, que el suburbi, fa individus marginats; sense una ciutat construïda correctament no hi ha ciutadà, no hi ha individu social sinó gent marginada. La ciutat mal construïda, els barris marginats, són la base de la delinqüència i la marginació, on l'home es construeix de forma antisocial; la ciutat mal construïda fa gent alienada amb greus problemes de sociabilitat. L'individu només es completa a si mateix com a persona quan s'obre als altres i això només és possible fer-ho en una ciutat construïda correctament.

En resum, com hem dit, la destrucció de les condicions de l'entorn comporta la destrucció de l'equilibri del sistema social en què l'individu es troba inserit. Com a conseqüència, la societat desequilibrada, l'escala desorbitada, inhumana, de totes les coses, deixen l'individu impotent i generen així la seva passivitat i protesta, també el clam per la protecció de l'Estat benefactor; les neurosis i la paranoia. A una societat passiva li correspon un Estat actiu, a una societat desprotegida, d'homes impotents, un Estat potent, fort i poderós.

La construcció de la societat: la construcció de la ciutat

Avui, la societat pren lloc per excel·lència a la ciutat, de tal forma que la seva construcció constitueix un dels fets més importants del nostre món. La ciutat fa possible l'individu social més que en cap altra circumstància, la investigació científica i la seva aplicació, l'intercanvi d'informació, la comunicació del pensament..., facilita les relacions socials i el progrés en tots els camps. Però l'objectiu del progrés és l'home i, per tant, aquesta ciutat ha de mantenir-se com a marc adequat per a la creació d'aquest home; la construcció de la ciutat ha de fer-se en relació amb la construcció de l'ésser humà.

La ciutat no és tanmateix un fet casual, sinó fonamentalment la conseqüència del desenvolupament econòmic, social i cultural que cerca resoldre els problemes i satisfer les necessitats de la societat. Recíprocament, esdevé així un dels objectius de tota política fer possible una ciutat amb la deguda qualitat urbana, en què es faciliti el desenvolupament de totes les activitats que són pròpies dins el seu marc (activitats culturals, econòmiques i socials de tota mena), perquè és a través d'aquestes activitats que es construeix la mateixa societat.

La ciutat ben construïda continua essent, doncs, un dels objectius de tota política, perquè sense una ciutat organitzada correctament no poden existir les activitats ni les relacions que s'han de produir per tal de fer possible, al mateix temps, «l'edificació» de la seva comunitat. La ciutat ben construïda constitueix en definitiva el marc de la nostra convivència i fa possible el progrés de la societat.

És per tot això, que el marc físic de la ciutat és element indispensable perquè s'hi desenvolupi l'acció i la vivència de l'individu; també la participació democràtica en depèn. Recuperar, per tant, la ciutat, transformant-la en un medi adequat, és inexcusable perquè el ciutadà hi recuperi la possibilitat activa i l'estímul, i perquè hi sigui possible una participació democràtica real. A tal efecte, s'ha de recuperar la identi-

tat dels barris, el seu equilibri, els llocs de relació i d'equipament, i crear la infraestructura que permeti una ciutat que realment funcioni, on l'individu es trobi integrat i hi sigui responsable, i no tan sols un número despersonalitzat i alienat, impotent.

El marc cultural: l'alliçonament històric

L'objectiu del progrés és l'home, el seu desenvolupament i la seva plenitud; l'automodelació a través del treball i la cultura. Procurar aquest desenvolupament esdevé una de les tasques més importants tant de la pròpia societat civil com de qualsevol política que es vulgui considerar. Per aquesta raó, s'ha de lluitar per una societat de cultura —que no de consum— que permeti assolir el coneixement i l'acció encaminats al bé comú, per tant, al bé de cada home, afavorint-ne el seu ple desenvolupament corporal i espiritual, *mens sana in corpore sano*, amb una visió per sobre del subjectivisme i dels interessos mesquins.

Ara bé, la condició indispensable pel progrés és la llibertat. Aquesta llibertat ha de comportar un sistema polític, econòmic i cultural adequats. El marc cultural, en llibertat, és tan important com tota la resta; els sistemes culturals tancats porten als diferents tipus de fonamentalismes que hi ha. En un món obert i dinàmic, la cultura hauria de constituir l'àmbit natural de l'home. L'ambient cultural condiciona el seu comportament i és una circumstància que influeix en ell decisivament. Immers en aquest ambient, l'estímul creador esdevindria el factor determinant per al seu desenvolupament i per a la seva plenitud i felicitat. Substituïm doncs aquest món d'estímuls interessats per un món de cultura adequat i esdevindrà l'home nou.

La història contemporània es recolza en els avanços científics i artístics del nostre passat més immediat i també de les civilitzacions més

antigues, perquè cada cosa rep el suport de l'anterior. I així, la cultura grecoromana va nodrir la societat fins al final de l'edat mitjana —món limitat i al mateix temps món absolut—. L'home medieval tenia un concepte estàtic de l'univers i creia que el temps i l'espai eren paràmetres de referència absoluta. A partir del Renaixement es reconeix que la Terra no és el centre estàtic de l'univers i amb els nous mitjans tecnològics es produïren avanços en tots els fronts, que duren fins als nostres dies. D'aquesta manera, la història de la humanitat se'ns mostra a través de la seva cultura universal; aquesta cultura, al mateix temps que ens alligona, és el llegat que ens pertoca millorar. La civilització comporta la transmissió del coneixement d'una generació a l'altra, avui aquesta transmissió és més possible que no havia estat en el passat.

El món occidental s'ha desenvolupat al llarg dels segles i, a través de la seva cultura, sustenta avui una gamma de pobles moderns i democràtics que tenen la missió històrica de cooperar solidàriament en les condicions generals de pau i de progrés universals, especialment del món subdesenvolupat. Perquè això últim sigui possible el primer que cal és que es consolidi, en aquest món, la concòrdia i la justícia social; a partir del qual seria possible una estratègia global eficaç de desenvolupament, des de la seva pròpia identitat.

El món canvia i la història ens alligona perquè sapiguem obrar correctament; no és fàcil, la misèria material i espiritual dels pobles els duu, una vegada i una altra, per les vies del genocidi i de la intemperància política. Tanmateix, no es pot deixar de mirar endavant, obertament, perquè l'abstracció en els nostres dèficits ens faria encara més tancats i limitats del que som. L'home s'ha de fixar objectius que el facin caminar. Mirar endavant vol dir mirar enfora, vol dir fixar-nos objectius socials que estiguin d'acord amb les nostres possibilitats. I per això cal un món en el qual la cultura esdevingui una referència fonamental que doni suport.

II. LA DEMOCRÀCIA

*Jo no crec ni en el dret diví dels reis ni en la sobirania del poble...
Jo crec en la sobirania de la raó, de la justícia, del dret:
és la sobirania legítima que busca incansablement el món
i que buscarà sempre, ja que la raó, la veritat i la justícia
no resideixen enlloc completes i infal·libles.*

FRANÇOIS GUIZOT (1787–1874).

Polític i historiador francès,
ministre d'instrucció pública de 1832-1837,
període en el que es va reformar l'ensenyança primària
que va portar l'Estat a assumir la instal·lació
d'una escola a cada municipi de França.

El concepte de sobirania i de legitimació del poder

La idea del contracte social pressuposa que la societat organitzada es troba constituïda —en funció d'uns interessos comuns— com a conseqüència d'un pacte implícit sense el qual l'existència d'aquesta societat seria impossible. Considera també que la societat ha de comptar amb unes institucions que actuïn en representació del poble i en les quals aquest delega competències per al seu propi bon govern. En el sistema democràtic es considera que només existeix legitimació del governant quan aquest resulta elegit a través de la participació de tots els ciutadans. La legitimació del poder democràtic deriva i s'exerceix per delegació del poble, que és en qui resideix el concepte de sobirania.

A partir d'aquí, un objectiu de tot sistema democràtic és el d'elegir els seus representants per les tasques de legislar, administrar justícia i el govern executiu. Aquests representants no són elegits incondicionalment, sinó en funció d'un programa de govern que han de presentar simultàniament a la seva candidatura, i que també s'elegeix pensant que és el millor necessari en cada moment. De la seva acció de govern n'hauran de rendir comptes al final del seu mandat. En teoria això ha de ser així, cosa diferent és el que succeeix en la pràctica, i si el poble està capacitat per saber el que ha d'escollir.

Per escollir adequadament cal una qualificació, sense la qual un no sap on va, i un coneixement fundat i objectiu d'allò sobre el qual s'ha de decidir. La majoria de vegades la gent no està preparada per entendre de què va el tema polític, social, econòmic... De manera que es

deixa enganyar fàcilment per quatre engalipadors sense escrúpols que no tenen cap altre objectiu que el d'assolir el poder i mantenir-s'hi en funció dels propis interessos. Per aquesta raó, el primer problema amb què s'ha de lluitar, en tota societat que vulgui esdevenir vertaderament democràtica, és com resoldre aquesta qüestió, és a dir, com donar cultura i aquesta formació a la gent.

La llibertat i el respecte per la iniciativa creadora de l'individu és condició *sine qua non* i la força motriu del progrés. Tanmateix, la informació objectiva i l'educació a l'abast de tothom, a través de tots els mitjans possibles, sense el monolitisme dels sistemes totalitaris, dins del pluralisme que està d'acord amb el de la mateixa societat, són la base necessària per capacitar objectivament la decisió «democràtica» de l'individu. El despotisme il·lustrat no és pas bo per educar, la societat només es fa madura a través de la seva experiència històrica.

La democràcia

La democràcia constitueix el sistema polític potencialment millor que hi ha, entre d'altres raons perquè a través d'ella el ciutadà pot participar en la resolució dels afers que l'afecten; i pot participar-hi a diferents nivells, també amb el dret a ser elegit per dur a terme la tasca necessària per millorar aquesta societat. Democràcia és participar no només amb veu i vot sinó sobretot amb l'acció constructiva de cadascú. Tot i que fer política no necessàriament vol dir fer de polític; fer política també vol dir treballar pel que un creu en el camp específic que més li interessa i que està d'acord amb les seves condicions i afinitats. Vol dir en definitiva tenir consciència dels problemes de la societat i situar cada cosa al seu lloc, d'acord amb una escala de valors que situï el bé comú per sobre l'egoisme i la insolidaritat.

Ara bé, el sistema democràtic no és un sistema perfecte, ni ho serà mai cap sistema polític, perquè els homes naixem tots de la mateixa manera, amb la mateixa imperfecció i limitacions, i el cicle de la vida es repeteix exactament igual per a tothom. L'home neix limitat, en primer terme per la seva pròpia necessitat de supervivència; neix limitat també intel·lectualment per comprendre el món que l'envolta, i només arriba a assolir i a tenir consciència del tot del qual forma part a mesura que es construeix a si mateix dins d'un sistema de valors i una llibertat adients. L'individu adquireix consciència de la societat de la qual forma part de mica en mica, a mesura que es desenvolupa a partir d'una formació adequada. I és per aquesta raó, també, que la qualitat del sistema «democràtic» implantat és decisiu.

La qualitat de la democràcia depèn del nivell de cultura de la gent així com de la qualitat del sistema implantat, perquè es troben íntimament relacionats. Tanmateix, el sistema implantat depèn poques vegades del poble, més aviat ho fa d'aquells «il·lustrats» que proposen els models polítics, socials i econòmics més o menys encertats. I és per aquest motiu que les situacions democràtiques ideals no existeixen quasi enlloc, les situacions democràtiques acceptables són pròpies de països avançats i amb un mínim de cultura, i no pas dels països subdesenvolupats econòmicament i culturalment. Una cultura mínima i un sistema d'institucions correctament conformat són condicions indispensables per a la democràcia.

La conseqüència de tot plegat són dèficits de diversa índole, entre els quals caldria assenyalar com els defectes principals que caracteritzen sovint el sistema democràtic: la manca de qualificació política del ciutadà, la partidocràcia en què sol derivar i l'existència d'unes classes socials que intervenen i influeixen perniciosament en funció d'interessos de classe i econòmics, al marge de l'interès general. D'aquesta manera és com, des de la ignorància i els interessos creats, s'imposa la corrupció i amb ella el càncer que pot destruir el sistema.

La política és un fet històric

La política és el mitjà a través del qual és possible transformar la societat, canviant-la en tot allò que és necessari. Però la política és un fet històric, depèn de cada situació concreta, circumscrita a cada lloc i a les circumstàncies; per aquesta raó, s'ha d'endegar sense dogmatismes ni sectarisme, amb objectivitat i coneixement de la realitat que es vol transformar. El coneixement de la realitat en què s'ha d'intervenir i de l'ésser humà, centre d'aquesta realitat, constitueix la condició indispensable per actuar en política correctament. Difícilment es pot canviar per a bé el que no es coneix pel sol fet que no t'agradi.

De forma que a cada moment històric li correspon una acció política determinada que faci possible transformar la societat d'acord amb les seves necessitats. És per això que la societat moderna requereix unes estructures econòmiques, polítiques i socials que puguin acomodar-se ràpidament al canvi que es produeix permanentment en els seus factors de producció, en la qualificació humana, científicament, etc. Perquè tota comunitat que hagi d'afrontar el repte de la seva transformació ha de comptar amb unes estructures adequades, que permetin arribar als objectius que cal assolir.

La missió de la política és fer possible el progrés de la societat, des de la subsistència material a les seves cotes més elevades, intel·lectuals i espirituals —essent per això imprescindible l'educació i una cultura cívica— que esdevenen així, conjuntament, els primers i més importants objectius de tot bon govern. La tasca dels governants és procurar crear el marc adequat, establint la infraestructura legal i material que ho faciliti.

Quan la política no s'acomoda a les necessitats dels temps canviant, el canvi es produeix per la força, revolucionàriament. En determinades situacions de règims immobilitistes i antidemocràtics, amb certes condicions de greu injustícia, només és possible actuar radicalment, trencant l'ordre vigent (imposat interessadament per uns quants), per raó d'un

mínim de justícia social i de progrés. Tot i que sovint, els radicalismes no generen altra cosa que destrucció i deriven en totalitarismes pitjors. Les revolucions s'han de fer sempre per tal de democratitzar la societat, no per constituir dictadures.

El pluralisme de la societat

Fer a hores d'ara una anàlisi convencional sobre les diferents formes de societat, sorgides al llarg de la història i de la seva evolució, no és d'interès aquí. Tanmateix, interessa ressaltar que la societat no és quelcom abstracte sinó que la mouen individus amb idees i interessos determinats. Que la societat és i serà sempre el resultat d'un conjunt complex de circumstàncies i que les anàlisis unidimensionals no hi tenen cap sentit. Que la societat evoluciona diferentment segons les èpoques, els líders i les situacions que es produeixen. Que aquestes situacions no són uniformes ni en les seves característiques ni en les seves possibilitats, i que les generalitzacions no hi valen.

Que l'ésser humà és el mateix a tot arreu, però que les seves pautes de comportament poden ser diferents i que no depenen només de condicions, per exemple, de tipus econòmic, sinó de múltiples aspectes. Que el factor humà és un determinant important en l'anàlisi de qualsevol situació i que tant les seves idees com les seves necessitats són un punt de referència inexcusable. Que els individus són tots diferents; que dins la majoria no predomina precisament la qualitat sinó la mediocritat, i que a molts els mouen interessos mesquins o si més no equivocats. I que en funció de totes aquestes variables els comportaments són diversos i moltes vegades irreductibles.

La societat és, doncs, un conglomerat d'interessos i situacions nuat per idees i accions que deriven de factors múltiples i complexos, que

només les ments simples redueixen unidimensionalment a aquesta o a aquella conveniència. Les societats no són «monolítiques», la societat és plural, tant en la seva composició com en les seves manifestacions. La societat és diversa, tant com ho són els individus que la formen.

Els individus s'agrupen —en la societat— per tal d'obtenir resultats d'acord amb els seus interessos. Com a conseqüència, en la seva diversitat, aquesta societat s'estructura en funció dels interessos que tenen els diferents grups i classes socials. A partir d'aquí, la societat s'imposa normes que regulen la convivència i que estableixen marcs de referència per a l'actuació de l'individu, dels diferents grups i del mateix Estat; aquestes normes han de permetre resoldre els conflictes que s'hi presenten i si és possible prevenir-los.

Les forces fàctiques i el poder polític

El sistema polític ha de ser l'adequat per fer possible el progrés de la societat. Tanmateix, aquest sistema polític a la pràctica es juxtaposa en cada cas a una realitat concreta, en la qual una cosa és el poder institucional de l'Estat i una altra de ben diferent el poder real, i qui el té. De tal forma que, fins i tot, una cosa és la llei i l'altra, com s'aplica i al servei de qui està. En els països democràtics sembla feta pels representants del poble, però no està al servei d'aquest. En els països «socialistes» feta per la classe d'avantguarda, «minoría il·lustrada», i també aparentment al servei del poble, però es troba realment sotmesa a altres interessos del poder constituït, de domini social i de confrontació interessada.

La societat es compon de grups i «classes» socials amb interessos diversos i moltes vegades oposats. Els grups més forts imposen sempre la seva «lleï», digui el que digui aquesta en la lletra. Reduir en la pràctica aquests grups al manament d'un interès superior que procuri el

benestar i el progrés del conjunt és una tasca difícil. Els grups de pressió (l'oligarquia, el clero, els militars, la burocràcia, els sindicats..., el corporativisme en general) es mouen tots ells per la inèrcia del propi interès i per la situació de privilegi, que procuren perpetuar amb les mateixes raons que tants homes es donen també per autojustificar els seus actes per irracionals que semblin. Procuren, d'entrada, establir un sistema polític a la seva conveniència i posar-lo al seu servei; compten per fer-ho, entre d'altres, amb el poder dels diners i/o també normalment amb més mitjans al seu abast que la resta. I això no ho canvia ningú, amb prou feines cap revolució.

I així, encara que a la societat moderna les classes socials són aparentment més difícils d'identificar, la realitat és que existeixen diferents nivells socials que es corresponen amb el diferent nivell econòmic o poder adquisitiu i cultural de la gent, i que normalment els qui estan més amunt són els qui manen i els qui imposen la seva ideologia d'acord amb els seus interessos: és l'elit; són els qui gaudeixen del «sistema» i de la seva justícia, tot ha d'estar al seu servei; aquests grups, que són nodrits per «l'oligarquia» de cada moment, formen encara avui la classe dominadora. Tot i que la resta, els petits burgesos i la classe treballadora, també es troba organitzada en «gremis» i sindicats per a la defensa de llurs interessos. I cadascú ha de formar part de la societat tenint consciència del context social dins del qual es troba inserit, per tal de poder jugar el paper que li correspon.

A tota societat plural hi haurà sempre grups diversos amb interessos contraposats, i la política ha de procurar un marc que faci possible la convivència entre els diferents grups i el progrés general de la manera més justa possible. Per aquesta raó, d'un costat, els estaments públics haurien de representar sempre equilibradament les diferents forces socials en joc sense el predomini d'unes sobre les altres; i d'un altre, a una societat que és plural li ha de correspondre un poder situat en un pla el més objectiu possible, múltiple, independent i equilibrat. La societat és tan rica en la seva composició i manifestacions que és bo que les institucions es conformin d'acord amb aquesta complexitat.

La democràcia i la partidocràcia

A molts llocs, la democràcia es troba suplantada per la partidocràcia, és a dir pel poder que s'exerceix a través dels partits polítics d'una forma tancada. Els països on només tenen joc els partits polítics i, per tant, només els homes que són d'aquests partits, estan allunyats d'una veritable forma de democràcia, ja que, en definitiva, la democràcia ha de garantir el funcionament correcte de l'Estat amb unes institucions independents que s'autocompensin adequadament. En molts casos, com diu Pimentel: «La democràcia està segrestada per uns partits polítics als que la Constitució i les lleis han entregat tot el poder, sense limitació ni contrapès. (...) En aquests casos no hi ha separació de poders, no hi ha tres poders independents: l'executiu, el judicial i el legislatiu. Hi ha un sol poder que controla i determina els altres: és el dels partits polítics.»

Els partits polítics són necessaris per configurar alternatives polítiques i canalitzar-les, però sovint cauen en el clot del corporativisme, i acaben dominats per quatre que viuen de la política i que usen el poder que els dona la seva posició per condicionar, en funció dels seus interessos, els de l'Estat. Quan en un sistema polític els partits substitueixen, limiten i ocupen les possibilitats d'accés al poder de qualsevol ciutadà, la democràcia es desvirtua i es converteix en un escarni del que hauria de ser: la democràcia dona pas a la partidocràcia.

Una de les manifestacions més perniciososes de la partidocràcia són les llistes tancades en la concurrència electoral, a través d'elles, les mateixes quatre persones ho dominen tot, desvirtuant l'elecció directa i el valor de la democràcia. El ciutadà ha de poder elegir persones concretes, i aquestes han de respondre directament davant dels seus electors. El govern ha d'ésser exercit sempre finalment per persones directament responsables, i el que cal és que siguin elegides en última instància pel poble i no pas pels partits polítics.

Al mateix temps, i atès que el govern hauria d'ésser exercit sempre per les persones més preparades, en aquest sentit, moltes vegades, els partits polítics són més un entrebanc que no pas una facilitat. La vertadera democràcia ha de fer possible que els més capaços puguin ésser elegits; la política l'ha de fer gent professional i capacitada, però que no té per què estar necessàriament dins un partit. Els partits polítics, l'únic que fan, sovint, és propiciar el caciquisme i les capelletes tancades. El sistema electoral ha de ser un sistema obert, aquells en què els partits controlen els homes en la lluita electoral i imposen llur ideologia són sistemes tancats.

Parlant del sistema partidocràtic italià, Indro Montanelli diu: «Nosaltres no estem a favor de la ruïna del sistema; estem a favor d'un canvi radical d'aquest. El mal que afligeix el sistema és tan poc fosc que fins i tot els cecs poden veure'l. És víctima de dues usurpacions que van inseparablement unides. Una és la d'un poder legislatiu, o sigui, del Parlament, que prevarica sobre el poder executiu, és a dir, sobre el Govern. L'altra és la dels partits sobre el Parlament i, per tant, també sobre el Govern, condemnats ambdós a una permanent inestabilitat.

»La causa d'aquesta degeneració és el sistema electoral proporcional, actualment repudiat per totes les grans democràcies, que, en concedir un dret de representació a tots els grupuscles, redueix les majories a unes vertaderes i autèntiques esquadres inútils, condemnades a la paràlisi. De manera que el vertader i únic àrbitre de la vida política segueix essent el partit, que s'ha convertit en l'amo de la vida pública i que envaeix tots els seus camps: administració, economia, escola, justícia; en suma, un monstre encara més insidiós i corruptor que la Màfia.

»Aquí és on s'ha d'introduir el bisturí substituint el sistema proporcional pel sistema majoritari, que condueix sempre al mateix resultat: transforma la carrera entre partits en una carrera entre homes, convertint aquests en els vertaders protagonistes de la lluita política i sotmetent cadascun d'aquests més al control i al judici dels electors que l'han escollit que al control del partit.

»Aquesta és l'única manera de desbaratar la infame partidocràcia que ens asfixia, ens corromp i ens saqueja. Sense aquesta reforma, totes les altres són inútils.»

Les diferents alternatives partidistes

La societat s'ha de governar; sense govern no hi ha res més que caos i desgavell (vegeu el que passa a tot arreu on no hi ha govern), i per governar cal oferir un programa concret i realista proposant els canvis que són necessaris per anar endavant en funció del que és possible a partir d'un coneixement exhaustiu de la realitat. En relació amb aquesta realitat, normalment, quan es governa, les possibilitats queden més reduïdes del que molts es creuen quan estan a l'oposició.

Al mateix temps, la gent, el poble, vol poder escollir entre ofertes diferenciades i clares però realistes, pràctiques i sense radicalismes innecessaris, la qual cosa fa que en última instància els programes de govern es vagin aproximant. Per aquest motiu, els partits polítics s'han d'anar acomodant als canvis socials i econòmics, per tal d'ésser útils a la societat, d'acord amb els temps (ja que, evidentment, no es pot anar creant partits nous cada dia que només serveixen en molts casos per dividir i crear confusió, tot plegat un mal servei al país). L'ambició de poder ha de ser pacient i acomodàcia. Per tant, cal considerar políticament convenient que les diferents alternatives s'enquadrin dins d'unes poques opcions, essent en aquest sentit el bipartidisme una «fórmula» adequada —i pròpia dels països avançats—, que facilita la bona governació.

Així mateix, encara que no ho sembli, la gent, i encara que només sigui per criticar-ho, vol ser governada; i per això és pel que estan els polítics. Per aquesta raó, el que cal són alternatives clares de govern: les

mitges tints continuen no servint per a res. Fora dels professionals de la política, la majoria de persones no són ni de centre, ni de dretes, ni d'esquerreres, el que volen és poder millorar de forma raonable la seva condició, i així voten avui o demà una cosa o l'altra segons allò que més els convé. I que quedi clar que igualment voten per una dictadura de dretes que per una d'esquerreres, només hem de repassar la història. De fet, els termes *dreta* o *esquerra* queden condicionats per la situació que s'ha d'aconduir. Quan en un país les alternatives de canvi i de progrés són poques i acostades, parlar de centre, dreta o esquerra és poc més que fer retòrica.

D'altra banda, tot governant, el polític es torna moderat, és la regla general, li interessa conservar-se en el poder, és en això que es manté radical. I de fet, és la realitat «històrica» d'un país i el seu nivell de vida els que condicionen i emmarquen definitivament l'acció de govern —sempre que el governant no sigui un boig i es dediqui a altres coses—.

L'organització d'una societat a escala de l'individu

Hom diu que la democràcia és el sistema que permet el govern del poble per al poble, si bé això no ha estat mai així. S'afirma que la democràcia la inventaren els grecs, o més exactament els atenesos; tanmateix, d'aquesta democràcia culta, només en podien fer ús els ciutadans lliures d'Atenes i evidentment no els seus esclaus. És ben palès que d'aquell temps fins ara les coses han anat canviant, però no tant com alguns es pensen.

La democràcia ha de significar «el retorn» del protagonisme als diferents estaments de la societat civil (amb equilibri, sense el predomini d'uns sobre els altres), i el que correspongui als polítics, només allò que els correspongui. Però això només podrà esdevenir-se fent possible

que l'individu se senti actor, és a dir, organitzant la societat a una escala adequada a aquest individu, reduint les coses a escala humana, i retornant els centres de decisió tant a prop del ciutadà com sigui possible.

L'organització política, econòmica i social, el marc cultural i físic d'una escala adequada són els condicionants bàsics per fer possible una societat en la qual l'home recuperi el seu estatus i la seva categoria. I això vol dir assolir autonomia a tots els nivells, per recuperar la il·lusió i la força, per recuperar l'esperança i la responsabilitat, l'esperit i la capacitat, i d'aquesta manera desistir-se del desencís i de la sensació d'impotència que d'ordinari senten les persones davant la desmesura i, entre d'altres, davant els propis estaments públics.

L'Administració pública s'ha de trobar al més a prop possible dels problemes i de les persones implicades. Per aquesta raó, el principi de subsidiarietat és la idea correcta de com s'han d'organitzar els diferents nivells de l'Estat, atribuint a cadascun les competències que li són pròpies; en funció d'aquest principi, que estableix que els problemes han de ser resolts al nivell més a prop possible del ciutadà. Al mateix temps, una Administració pública eficaç —que implícitament vol dir honesta i competent— és condició *sine qua non* per al bon funcionament de l'Estat i per a la correcta percepció per part de la societat civil.

Els vertaders líders: representants genuïns de la societat

La societat necessita líders que la condueixin. Els líders són els que creen la dinàmica i l'esdevenidor imprimint en la societat principis i acció que generin el bé comú, la justícia i la solidaritat; qüestionant la passivitat i l'interès egoista. Ho deia Kennedy d'aquesta manera: «Ciutadans, abans de preguntar-nos què pot fer l'Estat per nosaltres, preguntem-nos què podem fer nosaltres per aquest país. Ciutadans del

món sencer, preguntem-nos tots junts què podem fer per la causa de la llibertat de l'home», i així consta a la seva tomba, a Arlington. Els líders són individus amb visió global i de futur, estratèges; persones que, quan van al davant, saben maniobrar per fer que la direcció sigui la que cal, inspirant els ideals de progrés i canvi necessaris. Canviar la direcció no és fàcil, i que sigui l'adient menys; pel que es caracteritzen per dues coses fonamentals: tenir idees pròpies i ésser gent d'acció, és a dir, són capaços de dur a terme allò que prediquen.

Els líders han aparegut a la història dels pobles, des de l'edat més antiga, segons els seus dots i les circumstàncies. És evident que a l'inici la societat tenia unes característiques molt diferents, d'acord amb les quals el paper del líder estava en funció del rol que cada membre del clan o del grup havia de jugar. A partir del moment en que la societat es desenvolupa i s'organitza per gaudir dels seus avantatges, s'elegeixen els líders en funció de llur capacitat, s'escullen els més aptes; i s'institucionalitzen i s'imposen normes, de les quals d'alguna manera deriva el sistema polític de representació que evoluciona fins als nostres dies.

Ara bé, hi ha molts tipus de lideratge, el primer lideratge que es necessita és l'intel·lectual, el dels homes savis, el de la gent madura. De fet, els vertaders líders d'una societat són sempre els pensadors amb experiència, i per això el nivell més alt de representació l'haurien d'ocupar aquests intel·lectuals: els qui pensen el món, el seu significat i el seu esdevenidor. Per la qual cosa seria bo que hi hagués sempre format un «senat» d'homes lliures, independents, de reconeguda capacitat i prestigi; i no de necis, que, adscrits a través dels diferents partits polítics i les corresponents llistes tancades, estan per servir-los i servir-se de la cosa pública, sense cap iniciativa que els justifiqui en la seva funció

Tanmateix, sovint, els homes realment singulars no sempre sorgeixen a la llum pública al mateix temps que les dificultats, sorgeixen només en situacions excepcionals i, per raó de llurs característiques, només són possibles en elles. Quasi sempre, els mediocres escullen els qui són com ells, és el dret de la majoria, fins que les coses es compli-

quen, llavors cerquen alternatives més radicals, i algunes vegades apareix «l'home» i ho encerten, però d'altres, no apareix més que gent sense escrúpols i «els dictadors». D'aquesta manera és possible constatar que n'és de difícil que coincideixi històricament l'home adequat i que al mateix temps sigui reconegut com a tal. L'esdeveniment és excepcional, perquè com afirma Sartre: «La qualitat es troba en molt poca quantitat i moltes vegades no pot sobresortir ofegada per tants imbècils que no saben res però que volen ser a tot arreu.»

Els governants

Per la seva pròpia condició, a la política hi pot accedir tothom: gent honesta o corrupta, competent o incompetent; no es requereix cap títol ni prova d'aptitud o d'honestedat, tot es pressuposa d'una forma ingènua. Tanmateix, la política l'ha de fer gent honesta i preparada i no pas corrupta i incompetent. De forma que el govern, a tots els nivells, hauria d'ésser exercit sempre pels millors, no només el govern polític, sinó també el govern econòmic o qualsevol altre. Els conductors d'un país haurien d'ésser els millors en tots els sentits i no com succeeix a la pràctica, mediocres dintre la mediocritat general. Perquè per conduir un país cal gent incorruptible i molt talent si no se'l vol embarrancar. I perquè en tots els camps el factor més important és la qualificació humana.

La democràcia ha de permetre la selecció de les persones més competents i honestes, i, partint d'aquí, hi ha d'haver el governant, el gestor del dia a dia, amb un programa de govern que es pugui dur a terme. Però, en el món de la política, com en qualsevol altre camp de l'activitat humana, s'ha de tenir idees pròpies, ja que no hi ha espai polític propi sense una definició pròpia de la política i de l'acció subsegüent. A més de tenir idees pròpies i ésser capaç de dur-les a la pràctica, dues

qualitats també importants que ha de tenir el bon polític són: d'una banda, tenir una visió correcta del conjunt de la problemàtica en la qual s'ha d'intervenir i, de l'altra, saber escollir les persones que poden servir millor la causa de l'interès públic. Totes aquestes qualitats només es troben en la gent amb experiència.

Per tot això, cal dir que l'acció política no pot deixar-se en mans dels teòrics, sinó dels homes d'acció. Els qui han passat la vida «predicant» no tenen una visió correcta de la realitat, perquè el coneixement objectiu de les coses només s'obté a través de l'experiència. Els teòrics són gent que creu en ideals que no han contrastat mai sobre el terreny, però pels quals, en molts casos, farien una revolució; sense experiència, parlen d'idees «ideals» i no saben que la realitat es conforma amb complexitat. Tampoc saben res d'estratègia, creuen en idees «pures» sense matisos, i creuen en la «raó» de les idees, sense haver-les contrastat més que a través dels llibres. Al mateix temps, com que no saben el que costa aconseguir que es materialitzin, quan depèn d'ells se'n realitzen ben poques, abandonen davant les primeres dificultats, perquè no estan avesats a la vertadera lluita. L'acció política no pot deixar-se en mans dels teòrics sinó dels homes d'acció, dels homes «d'empresa».

És possible que algun dia les màquines substitueixin l'home en un determinat nivell de decisions, i tal vegada, també, que la tecnologia durà a una societat objectivament informatitzada i que, en aquest supòsit, les condicions del govern d'una societat puguin ser diferents, però mentre la gran majoria no tingui el coneixement, ni la informació adequada, hi ha d'haver altres homes que no siguin sectaris, que no siguin partidistes —que siguin honestos i capaços—, que actuïn en funció del bé de la comunitat, utilitzant l'estratègia que sigui més adient i sempre de forma democràtica. A aquests efectes i per tal de garantir la seva deguda preparació tècnica i «qualificació ètica», l'Estat hauria de comptar sempre amb una «Escola d'Administració Pública» que servís per a la formació tant del funcionariat com de les persones que es volen dedicar a la política, que inculqués normes adients d'honestedat

i bon govern. De la mateixa manera que no hi pot haver un funcionari sense una formació adient tampoc no hi hauria d'haver polítics sense ella.

'estratègia i el ritme de l'acció política

En governar un país s'han de tenir formulats uns objectius a llarg termini, amb un programa d'actuació en correspondència i l'estratègia per assolir-los, des d'un coneixement objectiu de la realitat i de la seva possibilitat de transformació. Cal conèixer de manera realista quins són els problemes i com es poden resoldre en un termini determinat establint a tal efecte un programa de prioritats a partir del qual, el bon governant, ha de procurar tenir sempre ell la iniciativa, de les idees i de l'acció, d'acord amb una estratègia ben definida.

El qui governa ha de saber que per dur a terme qualsevol tasca de govern cal haver considerat sempre l'estratègia més adient; sense ella grans idees poden veure's abocades al fracàs. En política, com en tot, a més del «què», s'ha d'estudiar el «com», i comptar amb una estratègia adequada, que implícitament conté el ritme al qual s'ha de desenvolupar l'acció. El qui coneix com són les coses en la realitat i no tan sols com haurien d'ésser idealment, sap que no es pot aconseguir res sense una estratègia que tingui en compte les condicions concretes en què s'ha d'intervenir. La majoria de la gent no sap el que més li convé i aquells que ho saben no coneixen el camí per arribar-hi.

Pel que fa a aquest tema cal dir que, en política, les masses són fàcils de moure per objectius a curt termini i interessos sectorials, però no ho són per objectius a llarg termini i de bé comú, que és el que es necessita per construir un país. A més, quan els problemes i les diferències són molt importants, la discussió interessada no serveix per a res,

perquè la majoria d'individus es comporten quasi sempre en funció dels seus interessos. Sovint, el que mou l'ésser humà és més un sentiment egoista que no pas altruista, només cal mirar aquells que es diuen revolucionaris, que ho són fins que han solucionat llurs problemes i que de seguida obliden els ideals que no els pertoquen directament; i aquells que, quan s'han instal·lat al poder, sigui quina sigui la seva condició, actuen de la mateixa manera que aquells que els han precedit i, si cal, amb injustícia.

Ara bé, en democràcia, el governant té l'obligació de governar i, per fer-ho, cal que el poble hi estigui d'acord, sense imposicions, persuadint-lo. Però per convèncer es necessita temps i, per aquest motiu, és convenient llençar les idees amb l'antelació suficient, perquè ningú se senti enganyat quan vingui l'hora. No es pot esperar, malgrat tot, convèncer ningú, i per això s'ha de parlar i raonar amb calma i, quan sigui necessari, això sí, fer el que calgui. Per desgràcia, quan no hi ha temps —per dur a terme qualsevol projecte—, s'ha d'obrar amb rapidesa i amb discreció; són imprescindibles per guanyar qualsevol batalla. Les persones que vociferen en els assumptes en què s'ha de guardar silenci o s'ha de ser contingut solen ésser uns necis.

Evidentment, també es pot optar per manipular les masses manipulant la informació que se'ls dona, en molts casos a través de l'estímul interessat, sectari, parcial o partidista, sota l'excusa del bon fi que se cerca. Això és el que fan tants poders fàctics i tants governs anomenats «democràtics» i per descomptat els dictatorials, emprant els mitjans que calgui per aconseguir el que consideren convenient, sense importar la naturalesa d'aquests mitjans. També, quan no hi ha prou realisme ni cultura en el poble, aquest sol ésser el sistema més comunament utilitzat.

A partir d'aquí, una de les diferències importants entre el govern democràtic i el dictatorial és que, si bé tots dos s'equivoquen sovint, mentre el primer rectifica quasi sempre, el dictador, en canvi, no rectifica mai. El que permet el règim democràtic i no la dictadura és rectificar;

en el primer cas, els errors afecten directament el qui els ha provocat, no així els que cometen els dictadors, que no afecten més que els altres. És, a més, sempre un greu inconvenient haver d'acceptar que un estava equivocat. D'altra banda, hi ha qui creu que amb la llibertat i la democràcia s'evita l'error, però no és així, el «poble» també s'equivoca, quasi sempre, i per descomptat els seus governants.

Per totes aquestes raons, encara que és possible imaginar el futur, no sent possible conèixer a nivell de model, d'una manera exacta, en què pot consistir el canvi en la pràctica, cal que les transformacions es facin sempre a un ritme controlable. De la mateixa manera que l'ésser humà no creix de cop i volta ni canvia d'una vegada per sempre, que les ciutats no es fan de la nit al dia, i que es passa gradualment d'una estació de l'any a una altra, les transformacions s'han de temperar des del coneixement de forma progressiva. Seria sempre interessant conèixer a nivell de model en què pot consistir el canvi en la pràctica, però com que això és molt difícil, cal que les transformacions es facin a poc a poc, i si és possible amb capacitat de retrocés, és a dir, que no siguin irreversibles.

La governabilitat d'un país i la seva pacificació social

En la guerra, l'instint «bàsic» substitueix la raó, la necessitat imperiosa s'imposa i la raó deixa pas a la lluita ferotge dels nostres instints per a la supervivència. Perquè actuï la raó, el primer que cal és que hi hagi pau. Per aquest motiu, l'Estat, la seva organització i la justícia social que ha de comportar són una exigència absoluta. Sense Estat, un país es desintegra, és l'anarquia, l'autodestrucció; de forma que l'home viuria permanentment enmig del caos, sota l'imperi del més fort, en la lluita constant d'uns contra els altres. Com a conseqüència, la inseguretat, la incertesa i les seves necessitats més elementals fan de l'home un

salvatge. Sense estat de dret és la llei de la selva, amb el dret l'instint deixa pas a la raó. I a partir d'aquí és possible l'estabilitat que desitja, la seguretat i l'equilibri, la pau i la felicitat que la seva estructura psíquica cerca sempre.

Per a l'acció política, com per a escriure un llibre, es necessita pau, pau social i assossec, encara que allò que t'inspiri sigui un gran desassossec o una gran inquietud. Per portar a terme qualsevol tasca de govern cal una pau social estable. La pau i l'ordre són el primer que és necessari perquè hi hagi progrés, i perquè això sigui possible es necessiten unes institucions polítiques i socials adequades, que s'autoequilibrin i regulin i que permetin que cadascuna d'elles jugui el paper que li correspon.

En aquest sentit, els sistemes polítics en què les institucions no es troben correctament configurades i en comptes d'estar per allò que els és propi es dediquen a altres coses, com la preservació dels seus interessos partidistes, el que estan propiciant, de fet, és que es deteriori el clima social que es necessita per dur a terme la seva tasca. En aquest terreny s'ha de dir que, en les democràcies parlamentàries on el parlament en comptes de dedicar-se a legislar i a controlar objectivament el que és de la seva incumbència es converteix en un camp de batalla permanent i de lluita pel poder és font irremeiable d'instabilitat política. El parlament, si funciona adequadament, constitueix una de les institucions fonamentals de representació i estabilitat d'un país, si no, tot el contrari.

Ultra això, cal dir que, quan les institucions es troben mal configurades, hi ha una determinada concepció de fer oposició lligada a portar sempre la contrària als qui manen, la seva política s'expressa en tots els casos a remolc de l'acció de govern; aquesta forma d'actuar és equivocada. Els partits d'oposició solen abandonar-se a una actitud a la contra, més que a una oposició d'alternatives, i ho fan perquè és el més fàcil; portar la iniciativa d'una situació, quan no es té el govern, és molt difícil. A més, hi ha molta gent que no té opinió pròpia, sol for-

mular-la en oposició a la dels seus contraris (a qui ells identifiquen com els seus adversaris). Un sistema polític correctament estructurat ha de permetre canalitzar l'oposició i tot tipus d'opinions dins d'unes vies constructives.

D'altra banda, cal tenir present que, a causa de les pròpies passions humanes, així com per la ignorància i els interessos creats, en el món de la política com en tants altres, sovint, allò primer amb què ha de lluitar el polític honest és amb la incompetència i la corrupció de molts dels qui el rodegen; aquest és només part del preu que ha de pagar. El que no ho accepta no pot estar en política i, conseqüentment, tampoc no pot obtenir cap resultat favorable derivat de la seva participació. (De la mateixa manera que la realitat que s'ha de conèixer i transformar no és només altri o tot l'altre, és també un mateix.) Cal transformar la societat i perquè això sigui possible abans hi ha d'haver el coneixement de la realitat que es vol transformar, també en aquest terreny. Les institucions polítiques i les normes adients haurien de permetre neutralitzar aquests dèficits potencials.

El govern de les minories. Les forces marginals com a forces revolucionàries i com a revulsiu de la societat

Si la sobirania resideix en el poble, aquest hauria de tenir sempre els mitjans per conservar-la; tanmateix, se l'enganya fàcilment i sol abandonar-la a mans d'aquells que li prometen «el benestar». Les societats sense experiència democràtica es deixen enganyar amb facilitat; les societats madures no tan fàcilment, encara que, com l'assedegat en el desert, també poden patir un miratge. La societat, com l'individu, només adquireix consciència de la realitat a través de l'experiència, la seva metamorfosi és el resultat de la seva vivència.

Tanmateix, les circumstàncies que influeixen en el curs dels esdeveniments de cada comunitat són un fet canviant, per raó de la seva pròpia dinàmica, i a unes èpoques de predomini d'unes tendències li'n succeeixen altres de diferents i, fins i tot, d'oposades; perquè els principis de la inèrcia i de l'acció i la reacció són universals i atemporals. D'aquesta manera, la història de la humanitat es desenvolupa al llarg de diferents cicles: cicles econòmics, cicles socials, cicles culturals..., segurament tot va lligat. Els cicles que aquí vull considerar són els de la influència real de les minories en relació amb les majories en l'ordenació legislativa i en la conducció fàctica d'una societat.

El govern democràtic hauria de comportar normalment el govern de la majoria, però no sempre és així. Les minories radicals, pel seu interès, divers i radical, es fan escoltar més que el ciutadà del carrer, que el treballador anònim (la gran majoria de gent treballadora treballa sense esperar de ningú la solució dels seus problemes). Per la qual cosa, per bé o per mal (hi ha vegades de tot), els primers solen moure la resta i, per tant, es podria dir que moltes vegades no és la majoria sinó que són les minories «selectes» les que de veritat manen. D'aquestes minories n'hi ha de cultes i il·lustrades i n'hi ha de barroques, de carques, de *passotes*, de dretes, d'esquerres i de tot el que es vulgui; i no sempre tenen raó, però el que sí que tenen sempre són «llurs» raons.

D'entre elles, n'hi ha d'organitzades permanentment i n'hi ha que s'organitzen circumstancialment. Si se'ls fes sempre cas seria impossible governar un país sense bandejar-lo constantment, però no tenir-les en compte és també molt perillós, perquè les seves accions solen ser desestabilitzadores. Per aquesta raó s'ha de deixar aflorar les minories i s'ha de donar als seus líders una mica del que no tenen i volen, que sol ésser: protagonisme, diners, poder..., i glòria mundana. I així es tornen mansos, com els burgesos. Si se les sap utilitzar, contribueixen a la governabilitat, altrament a la inestabilitat. Les minories, com també les forces marginals, poden comportar-se com a forces revolucionàries i/o progressistes i com a revulsiu de la societat, o com a forces reaccionàries segons se les tracti.

El perill més gran de les minories rau en el fet que poden arrossegar les masses. Un sol individu singular pot arrossegar tota la resta, de fet, el món el mou molt poca gent, persones amb idees i acció singulars. Aquestes idees no sempre són correctes. I s'ha de tenir molta cura amb els «redemptors» —uns revolucionaris, d'altres reaccionaris—, ambdós amb interessos més que amb desinterès. Sovint, en aquests casos extrems, quan un no sap estar per sobre dels seus propis interessos, hom no és més que un pobre infeliç que només veu la part que li interessa de la realitat, ofuscat pel que no sigui el seu propi ego; com un pobre animalet que ha de donar sortida a l'imperi anímic que gravita sobre ell, delerós d'una llei i d'una justícia sectàries i de forma desenfrenada.

El crepuscle de les ideologies?

¿Som davant una època en la qual els nous factors productius, principalment ciència i tecnologia, faran que desapareguin les ideologies? La concepció filosòfica i ideològica de com ha d'esdevenir el futur d'aquesta humanitat existirà sempre. Possiblement desapareixeran les ideologies que han existit fins ara i la concepció que hi havia a partir d'elles, igual que ha desaparegut la concepció del món antic; però d'ideologies n'hi haurà sempre, perquè hi haurà sempre projectes alternatius per a la humanitat des de perspectives diferents. Tanmateix, la prospecció del futur estarà més fundada en el coneixement objectiu que en els idealismes i la imaginació. La dinàmica de la història esdevindrà definitivament una dinàmica que dependrà de la ciència i de la tecnologia més que de les ideologies, i aquest fet és objectivament molt important, perquè fonamenta una nova manera d'entendre el nostre món i el seu decurs.

Per aquest motiu, cal albirar un futur en el qual només el coneixement profund de la realitat permetrà opinar; la imaginació infundada i

idealista s'acabarà. Aquest és indubtablement un fet positiu, perquè elimina tot el subjectivisme de les anàlisis que es basen només en el desig d'un món millor, però sense saber com és realment aquest món nostre i com funciona. El discurs actual ha d'ésser un discurs fundat i realista. Per transformar allò que no agrada de la nostra societat cal abans el coneixement de la realitat que es vol transformar, sense aquest coneixement no és possible entendre el que cal fer ni com. Bertrand Russell assenyala molt encertadament en aquest sentit que: «Més valdria que els filòsofs s'haguessin dedicat a intentar conèixer i explicar la realitat present, que a imaginar com serà el món futur.»

Cal considerar també que l'actual revolució industrial (la informàtica, les telecomunicacions, la biogenètica...) té més poder que les ideologies. Aquesta revolució permetrà a cada individu assolir un nivell d'informació real i de coneixement com mai abans, i donarà a cadascú la possibilitat del seu ple desenvolupament. I per això, quan hi hagi plena llibertat perquè circulin les idees, a través dels mitjans moderns de comunicació, de forma que es pugui tenir la millor informació possible permanentment i sense intromissions partidistes, de la forma més objectiva possible, les ideologies que donaven fonament a projectes infundats i a utopies inabastables i els sistemes basats en l'especulació i la conveniència partidista s'hauran acabat.

III. 'ESTAT DE DRET

*En la guerra, l'instint «bàsic» substitueix la raó,
la necessitat imperiosa s'imposa,
i la raó deixa pas a la lluita ferotge
dels nostres instints per a la supervivència.*

'estat de dret i la democràcia

L'existència de la societat organitzada en funció del bé comú —com a conseqüència d'adquirir consciència dels seus avantatges—, no és un fet casual ni gratuït sinó el resultat d'un procés de civilització. La societat és un fet històric que necessita unes normes que emparin la seva existència i en regulin el funcionament, basant-se en uns objectius que contemplin la necessitat d'avançar solidàriament. Aquesta societat, degudament organitzada, permet aprofitar per a tothom els avantatges del progrés cultural, social, científic, econòmic..., que altrament es dilapida en benefici d'uns quants i es malmet per a la majoria.

D'aquesta manera, l'estat de dret es configura a través del marc jurídic i institucional que la societat es dona a si mateixa per fer possible la pau, l'ordre, i el progrés. La seva legitimitat deriva de la qualitat del sistema implantat, i només és, de fet, el sistema democràtic el que permet configurar un estat de dret que emani del poble i sigui representatiu de les necessitats reals de la societat; l'estat de dret configurat democràticament constitueix la condició *sine qua non* que legitima la seva pròpia acció. L'estat de dret vol dir l'imperi de la llei sobre tot el que, en la seva absència, es converteix en arbitrari, i per això davant d'ell tothom resta obligat.

Aquest estat de dret, en constituir-se, ha d'indicar clarament quin és la seva finalitat, que no pot ser altra que l'establiment d'un marc de convivència basat en la justícia, que permeti l'existència i el desenvolupament de la societat en funció d'un bé comú. Ara bé, aquest bé

comú no pot imposar-se a costa dels drets individuals, ja que la seva salvaguarda és una condició indispensable per a la iniciativa de la pròpia societat civil. Per això, la preservació dels drets de l'individu així com el dret a compartir els beneficis que l'existència de la societat comporta ha de ser un objectiu definit explícitament per la constitució de l'Estat. De forma que aquest és el seu repte doble: fer possible, al mateix temps que el respecte i la preservació dels drets individuals, el progrés del conjunt.

En cada moment, les lleis positives que la societat es dona són el resultat de la «conveniència» històrica. Tanmateix, en el món actual, la democràcia no ha de comportar un subjectivisme i un relativisme equivocats, un món en el qual cadascú campí a la seva, acomodant-ho tot a la seva conveniència, sense intel·ligència per reconèixer la veritat ni valor per afrontar-la, com si fóssim en un món de dèbils mentals. Des de raons tècniques han d'existir regles que preservin i protegeixin la societat per tal de fer possible el seu funcionament i progrés; des de l'ètica i/o la moral, també.

La funció de l'Estat

Encara que sembli una paradoxa, la primera funció de l'Estat és la de preservar l'existència de la mateixa societat, establint a tal efecte les institucions i normes que siguin necessàries —a través de les quals s'expliciti la raó de ser del propi contracte social—, de forma que permetin ser la referència dels avantatges de la seva existència. L'Estat ha de crear, a tal efecte, mitjançant un text constitucional, el marc jurídic i institucional que sigui més adient per al bon govern de la comunitat que ha de regir i representar, establint la forma de govern i de les institucions necessàries. La constitució d'un país ha d'ésser ratificada pel poble; a partir d'ella l'estat de dret es configura i es desenvolupa. La garantia del

respecte al marc constitucional requereix un òrgan jurídic d'interpretació, el «tribunal constitucional», que ha de ser independent dels altres poders i, per tant, elegit de forma adequada.

L'estat de dret té la missió històrica d'establir un marc de convivència basat en la justícia, ja que en la injustícia la societat es desintegra i deixa d'existir com a tal. Aquest marc serveix de referent per a la pròpia competència de l'Estat i de les seves institucions, i així també les funcions legislativa, executiva, judicial i els diferents poders institucionals, que s'han de veure harmonitzats per tal de garantir plenament els veritables propòsits constitutius. La justícia, tanmateix, té un primer nivell de referència en el mateix ciutadà i, per això, l'estat de dret ha de regular l'establiment d'un marc jurídic que empari els drets i la llibertat d'acció d'aquest ciutadà, sense perjudici per a ningú altre.

L'Estat ha d'instrumentar també, amb l'acció política i la bona administració, les mesures pertinents per tal de fer possible el progrés efectiu de la societat: el desenvolupament econòmic d'un país, els problemes de demografia, d'ordenació del territori, la preservació dels sistemes ecològics, el seu nivell cultural; són algunes de les més importants qüestions que ha de tenir en compte qualsevol acció de govern. I per aquest motiu, per tal de poder dur a terme adequadament la seva tasca, ha de comptar amb un sistema fiscal que permeti la justa redistribució de la riquesa que es genera, de forma que es puguin crear les infraestructures educatives, sanitàries, assistencials, etc., que són necessàries per al desenvolupament integral de tota comunitat; per anar tots junts endavant alhora, per evitar en definitiva la marginació d'una part i l'existència de dues categories de ciutadans: aquells de primera, que s'aprofiten de tots els avantatges d'aquesta societat, i aquells de segona, que per raons diverses queden exclosos dels seus beneficis.

La societat civil

Hobbes, Locke, Montesquieu i Rousseau, entre d'altres, consideren l'individu des de diferents perspectives i des d'elles creen llurs teories: el consideren, d'alguna manera, intrínsecament bo o dolent, o que es modela i que actua segons de les circumstàncies i, a partir d'aquí, creen llur filosofia política i llur concepció de l'Estat. Tanmateix, l'home és, com hem dit abans, quelcom en moviment que es construeix a partir de la seva pròpia activitat. Per això cal la premissa de la seva llibertat i la seva responsabilitat. Tot i que, només en el marc d'una societat en comunió amb la resta del món al qual pertany, l'individu pot desenvolupar-se realment i realitzar-se.

L'Estat té el deure sagrat de fer possible la llibertat de l'individu i l'exercici d'aquesta llibertat. Per tant, el poder que democràticament la societat civil li confereix per delegació, l'Estat, en una confrontació dialèctica permanent, només el pot usar per fer d'aquesta societat una entitat d'individus socials, lliures i responsables, per tal que sigui aquesta societat civil la que realment actuï.

La societat no ha d'acceptar l'home passiu que espera que els altres li solucionin els problemes sense fer res a canvi, la societat ha d'empènyer l'home a ser actiu i responsable. L'Estat no pot desposseir l'individu de la seva responsabilitat, en ella es basa l'existència i funcionament de la mateixa societat. La societat civil es troba, d'alguna manera, situada al marge de les institucions polítiques de l'Estat, aliena als òrgans del poder polític, però és abans i després que aquest.

L'Estat ha de contribuir a crear la infraestructura adequada perquè l'individu pugui assolir el seu desenvolupament, però contràriament del que pot semblar, aquells que en comptes d'aportar llur esforç a favor de la comunitat només es pregunten el que fa l'Estat per ells, són els que posen quasi sempre llurs interessos, egoistes i infecunds, per damunt dels dels altres. Aquella filosofia que creu en un Estat benefac-

tor en què tothom pugui viure bé a costa seva sense considerar que, perquè això sigui possible, cal abans que tothom treballi, és una filosofia que porta la societat a la seva autodestrucció i misèria. «Abans de preguntar-nos què fa l'Estat per nosaltres cal que ens preguntem què fem nosaltres per la societat.» L'home ha d'estar disposat a donar part del seu «benestar» a canvi del progrés del conjunt de la societat, que avui és tot el nostre planeta.

El sistema de valors d'una societat

Totes les revolucions que s'han fet, s'han fet en nom de valors humans i socials; els sistemes polítics resultants n'han estat només una conseqüència. Una societat sense valors és una societat sense nord. Aquests valors, establerts des de posicionaments filosòfics i, per tant, intel·lectuals són tan importants com el mateix sistema, com la mateixa estructura política i social. Tota acció política ha de tenir com a referència un sistema de valors i una filosofia política i social determinada, que respongui a les vertaderes necessitats humanes.

De fet, existeix i existirà sempre una referència als valors humans autònoma, independent de qualsevol consideració econòmica o sociològica que es vulgui fer. És cert que hi ha valors que són circumstancials, però n'hi ha d'altres, en referència a l'home i, per tant, a la seva conducta, que són permanents, la consideració d'aquests valors en un sentit o altre és el que fa progressar o retrocedir la societat. Quan s'imposen els valors egoistes i insolidaris la societat va cap enrere, quan s'imposen els valors altruistes i solidaris la societat va cap endavant.

El sistema polític, el sistema social i el sistema cultural han d'anar acompanyats d'un sistema de valors ètics i «morals», i la institucionalització d'aquests valors és tan important com la institucionalització

política, social i cultural, tot plegat és el que fa que una societat vagi endavant o enrere, i que sigui, per tant, una societat avançada o decadent. Els valors d'una societat han de considerar-se sempre en funció del progrés efectiu d'aquesta societat. Per això, els valors humans i els valors de la societat en conjunt s'han de procurar articular de forma compatible, perquè són coincidents. Una societat en què el bosc no deixi veure els arbres estarà tan desorientada com aquella en què els arbres no deixin veure el bosc.

Quan no hi ha un Estat organitzat d'acord amb uns valors interessats en el bé comú de tota la societat, és la lluita de la selva on només sobreviu el més ferotge i el més fort. La societat humana s'hauria de distingir de l'animal per unes altres característiques: un grau més elevat d'humanitat i comprensió. De fet, la majoria de normes per les quals la societat es regeix no són normes escrites sinó arrelades en el costum, és el que s'anomena *dret consuetudinari*; les normes positives establertes explícitament per òrgans legislatius o administratius ordinaris —el dret positiu— han d'ésser compatibles amb el dret natural. Al llarg dels segles s'ha debatut molt sobre la naturalesa humana, i el cert és que els valors d'una societat n'inspiren l'acció, i que són aquests valors els que n'inspiren també l'estat de dret i en correspondència el sistema polític.

Els poders de l'Estat: la seva divisió i la seva limitació

En tot sistema democràtic el poder emana del poble i, per tant, cal preservar-ne la capacitat d'elecció, assegurant que ningú no podrà canviar aquest fet. Per aquesta raó, l'estat de dret ha de preservar com a objectiu primer i més important la llibertat de l'individu, ja que sense llibertat no hi ha democràcia, desapareix la capacitat democràtica de la societat, i sense democràcia no hi ha estat de dret ni legitimació del poder. Per tant, allò més important que qualsevol constitució ha d'es-

tablir —per raó del bé comú— és, d'una banda, la preservació dels drets individuals i dels drets dels pobles i, de l'altra, la forma de govern amb les seves institucions fonamentals i el procediment per a la seva renovació.

D'altra banda, que el poder que emana del poble i que es concreta en les diverses institucions sigui legítim no vol pas dir que sigui perfecte, ni tan sols millor, i per aquest motiu cal que aquest poder de l'Estat sigui un poder acotat. Cal que el poder que es delega estigui dividit i sigui limitat en el contingut, en el temps i en la forma en què es pot exercir. El poder ha de trobar-se distribuït de forma equilibrada entre les diferents institucions de l'Estat i ha de tenir una referència constitucional.

La separació i la independència dels diferents poders institucionals (legislatiu, executiu i judicial) ha d'ésser real i efectiva; també la de tots els altres poders que de fet existeixen en cada moment, perquè sense independència el pluralisme desapareix i també l'equilibri entre les diferents forces i, com a conseqüència, es produeixen reaccions i enfrontaments que són contraproductius per a l'estabilitat i l'equilibri democràtics. Els poders de l'Estat han de ser independents entre si, cadascun d'acord amb les seves competències: el legislatiu ha de legislar, creant el marc jurídic adequat, per fer possible el funcionament de la societat d'una manera justa; l'executiu ha d'administrar els afers públics que se li encomanen, d'acord amb projectes polítics presentats davant del poble i ratificats per aquest; i el judicial ha d'interpretar i fer complir les lleis.

Les persones que resulten elegides per ocupar càrrecs institucionals han de ser conscients del que representa. Hi ha qui es creu que és ell la institució i, en comptes de servir, se'n serveix. De fet, hi ha dos tipus de polítics, governants i, en general, administradors de la cosa pública: els qui serveixen les institucions per les quals han resultat elegits i els qui se'n serveixen per als seus interessos i/o per al seu protagonisme i la seva projecció.

Condicionament històric de l'estat de dret. Models d'organització i desenvolupament

El factor més important d'estabilitat i de progrés d'una societat té a veure amb el tipus de sistema polític i econòmic que s'estableix. Ara bé, tots els sistemes es troben subordinats i depenen de les condicions específiques de la societat en la qual han d'intervenir. De forma que no hi ha models ideals (només són en els llibres) d'organització i desenvolupament polítics més que aquells que la realitat permet. Un sistema polític mal configurat propicia la confrontació política i, a partir d'aquí, la confrontació permanent de les seves institucions. Tanmateix, les institucions han de servir per al bon govern i no pas per dificultar-lo.

D'altra banda, els sistemes polítics no sorgeixen de forma espontània i gratuïta sinó per raó de la seva pròpia evolució a través de la lluita pel progrés, i revesteixen la forma obligada que s'ha fet necessària en cada moment. A cada lloc i circumstàncies li correspon un determinat sistema polític, compost pel conjunt de les institucions que poden garantir l'organització i el desenvolupament d'aquella societat, i no es pot afirmar unívocament quin ha de ser el «caràcter» d'aquestes institucions en cada cas. A més, l'Estat no pot ésser quelcom estàtic, sinó que ha d'ésser flexible i canviant en el temps de la seva acció i de la seva influència.

No es pot, per tant, generalitzar pel que fa a quin és el millor sistema polític per a cada país, cada situació pot tenir maneres diferents d'ésser conduïda. No es pot considerar el govern de les nacions de forma teòrica fent abstracció de les condicions concretes de cada lloc. Els països endarrerits, materialment i culturalment han de ser governats de forma diferent de com han de ser-ho els països avançats. Tot i que hauria d'existir, això sí, la garantia que l'interès general prevaldrà sempre sobre qualsevol altre interès de grup o classe, i que, al mateix temps, l'experiència del decurs històric serà assolida de forma col·lectiva, ja que el contrari (el despotisme il·lustrat) no fa més que retardar

l'experiència sobre la vertadera naturalesa que tenen els problemes i la via cap a un sistema que serveixi adequadament.

Cada país es troba en circumstàncies diferents: demogràfiques, econòmiques, socials, culturals, geogràfiques, climàtiques..., i no hi ha solucions úniques encara que idealment es puguin considerar. Moltes i diferents teories d'interpretació i generalització, extrapolant el passat i el que ha succeït a altres indrets, han fracassat al llarg dels segles. La història ens alligona, però no es repeteix mai mimèticament. Es pot recórrer el món enter observant com és, mirar de comprendre els diferents sistemes polítics i considerar els que poden ésser més idonis, i no és possible generalitzar, perquè les situacions són diferents. No es pot generalitzar ni extrapolar el que passa a Rússia al que passa al Canadà, el que passa a Cuba al que passa a Austràlia.

Per tot això, és inútil predicar un mateix model democràtic, ja que la diversitat es molt amplia. No és el mateix la Xina, amb mil milions de xinesos i unes determinades condicions de desenvolupament que, posem per cas, Califòrnia, amb una població de quaranta milions i unes condicions de desenvolupament completament diferents, o que Suïssa. Que en el futur les coses poden ésser diferents? Evidentment, per això la política ha de ser contemplada sempre a llarg termini; però pretendre que tots siguem iguals, sota un mateix sistema polític ideal, és una metàfora sense cap sentit. Aspirar a la interpretació unívoca del món enter sense considerar les seves diferències és, ara com ara, una aspiració vana. S'ha de respectar el dret de cada país a la pròpia recerca i endegament dels seus afers segons la seva realitat específica. En aquest sentit, la no-ingerència d'un govern en els altres ha de ser un principi bàsic de la política internacional.

El sistema republicà i el sistema monàrquic

Les monarquies actuals, amb drets vitalicis i de successió il·limitada, continuen constituint un greu impediment per l'establiment d'un sistema polític al més democràtic i representatiu possible. Aquestes monarquies i els sistemes que se'n deriven són un llast del passat impropï de la civilització moderna. Tota situació de monopoli del poder genera, entre d'altres mals, corrupció; la història n'és plena d'exemples. D'altra banda, els defectes d'aquest sistema fan que aquestes monarquies i els sistemes «republicans» que n'han derivat constitueixin un greu impediment per a una organització adequada de l'Estat, i és per això que han de desaparèixer finalment de la història de la humanitat.

El sistema polític dels països europeus que deriva dels règims monàrquics (com la monarquia parlamentària espanyola o en forma de república a la italiana) es troba condicionat per la figura d'un cap d'Estat sense poder executiu, que no es troba elegit directament pel poble, que impedeix una divisió clara del poder i que, per aquesta causa, és molt més imperfecte que els sistemes republicans creats *ex professo*, com l'americà, en què el cap d'Estat és elegit directament pel poble i té el poder executiu. El fet d'haver desproveït el cap d'Estat (el rei, en el cas de les monarquies) del seu poder executiu, no evita la imperfecció d'aquest sistema corporativista davant el sistema més democràtic i popular que és el republicà. El sistema republicà és l'únic que conté una divisió clara dels poders de l'Estat, que en garanteix la respectiva independència i que n'estableix el mutu control.

Els sistemes polítics que tenen un cap d'Estat sense poder executiu, com és el cas de les monarquies actuals, atorguen al parlament el dret d'escollir aquest poder executiu, és a dir, el dret d'escollir el cap de l'executiu, en funció d'un sistema electoral en què al mateix temps que s'elegeixen els parlamentaris s'elegeixen de forma indirecta els caps de llista com a potencials caps de govern. Aquest parlament és dotat d'una capacitat discrecional que li permet, fins i tot, en funció de pactes en-

tre els diferents partits, elegir un cap de govern al marge de la voluntat popular. Són sistemes que no propicien la independència necessària entre el poder legislatiu i el poder executiu.

I així, el sistema polític i electoral de la monarquia parlamentària, en què alhora que s'elegeixen legisladors s'elegeix, de fet, un cap de llista com a primer ministre, introdueix al parlament una barreja de funcions que li fan perdre de vista el que hauria d'ésser el seu principal objectiu: legislar, per tal de crear el marc legal, l'estat de dret. D'aquesta manera el parlament es converteix en un camp de batalla permanent, en funció de poder assolir el poder executiu, i les lleis deixen de fer-se amb independència i en interès de l'Estat; es mercadeja en funció del poder o de l'expectativa de governar. La competència del parlament per nomenar primer ministre introdueix una barreja de funcions que desvirtuen el sistema i converteix les seves institucions en dependents l'una de l'altra. El mateix es pot dir dels sistemes «republicans» en què també s'elegeix el president de la república i el primer ministre de la mateixa manera, a partir d'un sistema electoral amb un parlament que té el poder d'elecció dels representants del poder executiu.

També, la forma en què es troba establerta la funció de fiscalitzar i de controlar l'executiu per part del parlament constitueix en el fons una intromissió permanent que es projecta en funció d'interessos partidistes. Només cal recordar el que era la IV República Francesa (abans de De Gaulle), com funciona el sistema italià o el sistema polític actual espanyol; tots ells presenten greus dèficits de funcionament que els fan propicis a la ingovernabilitat en temps de crisi. En èpoques de crisi el sistema parlamentari europeu no serveix per governar, el sistema presidencialista és l'únic capaç de fer-ho. L'espectacle de la lluita pel poder que es dona al parlament, constantment, és un dels factors més grans de corrosió de la credibilitat del sistema. El debat polític, que es produeix al parlament i que ha d'ésser públic i dirigit al país, ha de referir-se fonamentalment a les lleis que s'hi tramiten i al que té a veure amb el control del govern; en aquest últim cas, el debat ha de fer-se en funció d'un programa de govern i no pas en funció de les mocions de censura.

Les mocions de censura, a més, avalen la possibilitat de pactes contranatura, a què estan disposats sempre determinats polítics sense cap escrúpol.

Avui es té per igualment democràtic el sistema presidencialista que l'anomenat parlamentari; no obstant, entre l'un i l'altre, hi ha diferències abismals: en el segon no hi ha independència entre els diferents poders, sinó mútua dependència ja que, a partir del resultat electoral (i segons quin sigui el sistema electoral, proporcional o majoritari), o bé el partit majoritari que té el poder executiu governa també el parlament o, al revés, amb un parlament sense majoria aquest condiona el govern fins a fer-lo inoperant. En el primer cas les lleis no les fa el parlament, les fa el govern de torn, és a dir, l'executiu, i en el parlament només s'hi tramiten; i en el segon, el parlament, en comptes d'ajudar a governar, el que fa sovint, en funció dels interessos de partit, és impedir-ho. El resultat és: o unes institucions en dependència i connivència permanents o unes institucions permanentment enfrontades.

Les garanties constitucionals

L'estat de dret ha de crear un marc de referència estable, que sigui garantia d'igualtat jurídica per a tothom. Per aquest motiu, el primer que ha d'existir és la garantia constitucional que el poder no serà exercit arbitràriament. La indefensió del ciutadà deriva, moltes vegades, de l'actuació des del lliure albir del governant, en funció de conveniències personals i/o partidistes. I així, és curiós que el que és considerat delictiu per als particulars no ho sigui per als polítics; temes com el finançament il·legal de les campanyes electorals o la utilització del poder polític i de la seva influència, incomplint les normes quan convé, són considerats de forma diferent quan atenyen els polítics que quan altres delictes menors atenyen els ciutadans ordinaris. Què hi pot haver més greu que

usurpar el poder, arribar-hi i mantenir-s'hi per procediments il·legals, o, per exemple, controlant els mitjans de comunicació públics i privats amb la mateixa finalitat? Saltar, en definitiva, les regles de joc per assolir el poder i mantenir-s'hi, en una versió moderna dels drames shakespearians del que suposa, a l'època moderna, la lluita pel poder. De tal forma que s'hauria de concloure, sovint, que estem governats per una banda de delinqüents.

Els defectes del sistema polític arrossegueu les persones, persones en principi honrades que es deixen arrossegar per la conveniència de mantenir-se en el poder; i és així que rodolen també pel pendent del descrèdit. L'afany de permanència en el poder és injustificable en tot sistema democràtic que ho sigui de veritat. La democràcia es concreta fonamentalment en la possibilitat d'alternança en el govern. Una democràcia en què es puguin usar els ressorts legals per fixar les dates electorals, en funció de l'interès partidista de continuar governant indefinidament, peca intrínsecament de falta de legitimitat. La discrecionalitat que es torna arbitrària quan convé al propi interès vicia els fonaments de l'ordre democràtic, com també ho fa la prepotència dels partits polítics. Les eleccions s'han de produir regularment sense possibilitat discrecional de dissoldre el parlament per part de l'executiu; la majoria de les vegades es dissol el parlament en funció de les enquestes electorals, la qual cosa és sempre inconstitucional.

De la mateixa manera, el parlament no ha d'assumir funcions que no li són pròpies; la seva funció principal és la de legislar, és a través del parlament que es forja i configura l'estat de dret. Per això, és també un greu defecte del sistema democràtic que, des del parlament, pugui qüestionar-se constantment el lideratge del qui ostenta el poder executiu després de cada resultat electoral. L'executiu ha de poder governar, d'acord amb el programa amb el qual ha estat elegit, sense veure's constantment assetjat per l'oposició. Si es fa possible constitucionalment fer caure el govern a través d'una moció de censura, l'oposició no té cap altre objectiu que aquest: el de desgastar el govern en funció del propi interès d'assolir el poder, desviant així el parlament de la funció que li

és pròpia. I, d'altra banda, obliga el governant a emprar constantment la seva energia a respondre als atacs de l'oposició, en comptes d'estar per allò per al qual ha estat elegit; el governant hauria d'emprar sempre la seva energia per al que cal, que és governar.

Quant al poder judicial, ha de trobar-se també inserit dins un sistema democràtic d'elecció i representació que en garanteixi la independència sense possibilitat de coacció per part de cap altre poder. Ha de ser elegit amb el màxim d'autonomia i d'independència respecte dels altres poders i, evidentment, ha de poder exercir les seves competències i el control jurisdiccional d'aquests altres poders sense connivències de cap classe. No hi ha espectacle més deplorable que el que va fer el Tribunal Suprem dels Estats Units en impedir el recompte manual de vots de l'Estat de Florida, en les eleccions presidencials de l'any 2000 —en contra del que va dictar el mateix Tribunal Suprem de Florida—, a partir d'una composició de jutges que foren elegits el seu dia pel pare de Bush o per Reagan i que, en molts casos, estaven lligats —si no ells, llurs familiars més directes— amb la campanya electoral i amb els interessos del partit republicà. En casos com el d'Espanya, la forma d'elecció del Consell General del Poder Judicial i del Tribunal Constitucional els converteix en òrgans lligats al poder polític i en connivència amb ell de forma irrefutable, cosa que és sempre una manca de garantia d'independència i imparcialitat.

La constitució democràtica. De la monarquia parlamentària al sistema republicà

El govern democràtic (del poble i per al poble) requereix l'elecció diferenciada i al més directa possible de tots els representants dels diferents estaments. La necessària independència dels poders de l'Estat i la preservació democràtica de la societat demanen l'elecció directa per

part de tots els ciutadans de tots els òrgans de govern; l'elecció directa i diferenciada de cadascun dels òrgans i de les persones és condició indispensable de democràcia i de la seva responsabilitat subsegüent, així com de la seva independència.

La funció legislativa i l'executiva són funcions completament diferents i per a cadascuna s'ha d'elegir les persones més adequades: els que poden ser bons per legislar poden no ser-ho per governar; hi ha homes savis que serveixen per legislar, però que no tenen caràcter per governar. A més, per a cada cosa s'ha d'estar preparat: els governants han d'ésser gent preparada com també els legisladors. De manera que les eleccions han de tenir lloc de forma diferenciada: o s'elegeix per legislar o per governar, ja que són coses diferents. El cap d'Estat ha de tenir una capacitat reconeguda —en un món tan complex com el d'avui— per tal d'interpretar correctament la política nacional i internacional i actuar activament en interès del que representa; el cap d'Estat no pot ésser només una figura decorativa que actua condicionada pel govern de torn. De què li ha de venir a una persona, per dret successori, entendre de política i dels temes subsegüents tan específics que això comporta? Per aquesta raó, el cap d'Estat ha de ser elegit de forma adequada; la seva elecció correcta és condició *sine qua non* de tot sistema democràtic.

El sistema parlamentari que deriva de les monarquies parlamentàries elegeix de forma ambigua un parlament del qual han de sortir dues coses diferents: d'una banda, el cos legislatiu, de l'altra, l'elecció dels governants; és un greu error que s'ha d'esmenar. De forma que, quan l'elecció de l'executiu és feta pel parlament a través del sistema partidocràtic, entre moltes altres coses, el primer a què es veu obligat el candidat, és a pactar amb els altres partits un programa de govern —en funció dels interessos partidistes—, que és sovint contradictori amb el programa de la campanya electoral. Conseqüentment, en aquest sistema parlamentari, quan no hi ha majoria absoluta, els governs forts són pràcticament impossibles i poques vegades es governa com cal.

El legislatiu requereix una elecció diferenciada i el seu mandat no pot ésser escurçat, sota cap excusa, per cap decisió de l'executiu. L'executiu requereix igualment una elecció directa, diferenciada i autònoma, que perquè sigui eficaç ha de ser limitada en el temps i no ha de poder ser objecte de mocions de censura. Tant el parlament com l'executiu han d'estar proveïts de mandats propis i independents: ni el legislatiu ha de poder enderrocar un president elegit pel poble, ni el president de l'executiu ha de poder dissoldre el parlament sota cap excusa. Els mandats han d'estar fixats de forma clara i apartidista. Només els comportaments delictius han de ser intervinguts judicialment, en tot moment, per a tot-hom igual. De forma que el president de l'executiu ha d'ésser elegit directament pel poble com també els representants del poder legislatiu. S'han d'establir els terminis de cada mandat, sense cap altra possibilitat de coacció ni cap més límit que el del marc legal. El nombre de mandats ha de ser limitat. Les competències i les prerrogatives de cada institució dins dels mandats que els són propis han de ser plenes, i no poden ésser o quedar tutelades per ningú més que pels tribunals, si és el cas.

Calen unes estructures polítiques obertes enfront d'unes estructures polítiques tancades. Les llistes electorals han de ser obertes: els ciutadans han de poder escollir les millors persones per a cada càrrec. Les llistes tancades i les eleccions indirectes són una mofa de la democràcia. El protagonisme l'ha de tenir el ciutadà, la persona, no pas els partits polítics. El ciutadà ha de poder elegir directament tots i cadascun dels òrgans de govern i totes i cadascuna de les persones implicades. La substitució de l'elecció directa per l'elecció indirecta o a través de llistes tancades converteix la democràcia en un sistema partidocràtic sense garanties. Tots els dèficits que s'atribueixen a determinats sistemes polítics són dèficits que tenen l'arrel en la seva concepció mateixa. El sistema elegit ha de permetre la governabilitat de l'Estat sense interessos partidistes.

Finalment, els mitjans de comunicació han de ser independents de qualsevol altre poder: polític, econòmic... Aquesta independència ha de quedar garantida per les lleis.

De la iniciativa individual a la iniciativa de l'Estat. La iniciativa individual garantia d'ésser de la societat civil

La filosofia que estableix el dret de l'individu a viure amb dignitat comporta automàticament la necessitat de garantir-li un nivell mínim de benestar; i es veu estimulada per la constant reivindicació social d'aquest individu per raó de tot allò que considera els seus «drets inalienables». Aquestes «raons» impliquen, progressivament, l'intervencionisme de l'Estat en detriment de la iniciativa individual i/o privada; de tal forma que la societat civil queda condicionada i limitada per les seves pròpies decisions i pel requeriment de protecció de l'Estat.

El ciutadà demana cada dia més i més serveis, i més i més seguretat a l'Estat, i aquest adopta, segons la mateixa filosofia, les mesures pràctiques per fer efectiva aquesta exigència de benestar i seguretat. Ara bé, en eliminar l'estímul que la necessitat imposa i la conseqüent acció creadora de l'individu, aquesta filosofia es converteix en la base d'una font inesgotable de passivitat i «passotisme», en detriment de la iniciativa creadora del mateix individu. Es demostra fefaentment que l'intervencionisme de l'Estat per sobre d'uns nivells determinats és contrari al benefici d'una societat activa i al seu progrés efectiu.

Per tot això, és convenient que la intervenció de l'Estat es mantingui dins uns límits que no envaeixi l'àmbit propi de la iniciativa privada, i que en preservi la independència i la llibertat. L'Estat ha de limitar la seva intervenció a qüestions bàsiques i per tal de garantir els nivells mínims que el funcionament just i solidari de la societat ha de tenir, segons els recursos econòmics de què es disposa en cada moment i que són els que ho fan possible; però ha de «deixar» que l'individu compleixi amb els seus deures igual que exigeix els seus drets, perquè és el millor per a ell; el dret de l'home a viure amb dignitat no l'allibera pas de la responsabilitat de fer que això sigui possible. S'ha d'estimular la iniciativa de l'individu; sense aquesta iniciativa no hi haurà resolució dels problemes de la societat.

Així doncs, la necessitat de planificació i de protecció no hauria d'ésser mai un fet contradictori amb el de la iniciativa individual. Tanmateix, el que es constata és que l'individu isolat resta condemnat a perir davant la burocràcia de cada sistema; per gran que l'home sigui, és impossible esforçar-se contra la inèrcia que domina tantes vegades la història. És difícil nedar contra corrent. Per això, cal mantenir viva la societat civil, sense la seva dinàmica tot s'atura, i el que hauria de servir per protegir-la acaba sent sovint la causa de la seva inoperància.

-

Els diferents nivells competencials de l'Administració estatal. El principi de subsidiarietat

Hi ha consens, des d'una concepció política moderna, en la necessitat de la divisió dels poders de l'Estat entre els diferents estaments (el legislatiu, l'executiu i el judicial); no així, a qui corresponen les diferents competències a cada nivell de l'Administració. Tanmateix, és imperatiu crear l'organització adient que permeti actuar eficaçment, i per això, allò primer que ha de quedar clar, és en qui recauen aquestes competències.

Cal establir, d'una banda, una organització de l'Estat amb institucions de govern amb competències pròpies i independents (cadascuna de les quals exerceixi les funcions respectives: legislativa, executiva i judicial); i de l'altra, cal tenir clar qui té i ha de desenvolupar als diferents nivells de cadascuna d'aquestes institucions les tasques corresponents. Igual que han de quedar clares les competències dels diferents òrgans institucionals, han de quedar clares les competències dels diferents nivells de l'Administració pública. Les competències de l'Estat es refereixen a diferents funcions i tenen diferents nivells i han de recaure, per a l'equilibri necessari, dins de cada estament, als dife-

rents nivells a què corresponen, de forma que es pugui actuar d'acord amb principis de màxima eficàcia.

A l'Estat federal per exemple, s'hi consideren tres nivells: el nivell federal, el nivell estatal i el nivell local; cadascun d'aquests tres nivells ha de tenir clar quines són les seves competències i quina és, per tant, la seva autonomia respecte de les altres parts. La definició dels diferents nivells competencials de l'Administració estatal, d'acord amb el principi de subsidiarietat, és una qüestió fonamental per tal d'omplir de contingut i d'atribuir a cadascuna de les parts allò que els correspon per a l'eficàcia necessària en l'administració dels afers públics. Les competències que són delegades (per la societat) no són delegades arbitràriament a unes determinades institucions o a uns òrgans de govern aliens o allunyats dels problemes que s'han de dilucidar; per resoldre un problema se l'ha de conèixer i res més important per fer-ho que viure'l de prop; per aquesta raó, cal que les institucions siguin al més a prop possible del ciutadà en funció de la jerarquia i importància dels temes i de la capacitat de resolució d'aquests.

La governabilitat: una exigència màxima. L'exercici del poder ha de ser eficaç, responsable i equilibrat

El resultat de l'aplicació de l'estat de dret ha de comportar l'eficàcia del govern elegit. Per aquest motiu, és necessari que les institucions tinguin el poder ple que han de tenir i la credibilitat necessària. En aquest sentit, cal que el govern sigui exercit d'acord amb els programes electorals presentats per cada candidatura; ja que no hi ha res més estúpid que aquells que resulten elegits es dediquin després a governar amb accions que no tenen res a veure amb el que van prometre, fet que genera immediatament desconfiança i el descrèdit de la política i dels governants.

Ara bé, sense una Administració qualificada i eficaç, cap programa de govern no pot ser dut a la pràctica, ni és possible millorar un país ràpidament. Perquè un país vagi endavant, l'Estat ha de comptar amb una bona Administració; tal cosa només és possible quan els servidors d'aquest Estat són gent honesta i competent, conscient i responsable. Per la qual cosa, així com els polítics, els funcionaris de l'Estat haurien d'ésser els millors, perquè, entre d'altres coses, han de donar exemple; els encarregats de fer complir les normes han d'ésser els primers en complir-les, si no és així resten mancats d'atributs ètics i morals per obligar els altres.

En qualsevol circumstància, el poder ha d'ésser un poder efectiu que permeti aplicar una política determinada i fer complir les lleis. Quan la tasca que s'ha de desenvolupar per canviar la societat és difícil, i no es disposa de temps suficient per donar explicacions, cal una organització disciplinada que permeti assolir els objectius fixats. També, quan no hi ha cultura per comprendre el que és necessari, o quan el nivell de vida és tan baix que les explicacions, per si soles no són suficients, hi ha d'haver organitzacions d'elit, que permetin «imposar» la política que convé en cada moment. I per això cal una Administració pública adequada, eficaç i responsable. Donar explicacions, quan hom no les pot comprendre, comporta una irreparable pèrdua de temps i de capacitat de maniobra. L'ideal de màxima transparència és molt poques vegades possible.

Segons la situació econòmica i social d'un país es requereix una acció política o una altra. En el cas dels països subdesenvolupats, només es pot canviar ràpidament a través d'un poder fort, i aquest ha de tenir sempre el suport en una Administració eficaç. Per aquesta raó, en casos de força major, quan és necessari preservar l'existència de la societat —sovint en societats subdesenvolupades—, també l'exèrcit és una organització imprescindible (per exemple a la Xina o a l'Afganistan). L'exèrcit (que normalment no discuteix mai les ordres que se li dona, i que per això cal que es trobi ben remunerat) ha d'ésser un instrument apolític però al servei d'uns objectius polítics; per això és convenient

que estigui format per bons professionals que sàpiguen obeir, per tal de garantir la finalitat perseguida, i per tal de poder obrar amb rapidesa, amb la reserva necessària i amb la màxima eficàcia.

Tanmateix, quan tot falla apareix la dictadura. Les dictadures solen derivar de situacions de greu inestabilitat i poden ser inevitables en determinades circumstàncies. En aquests casos, el poder «polític» ha d'ésser també un poder radical, un poder monolític, entorn de poques idees. Per la qual cosa, el partit únic i el poder absolut són el que normalment s'acaba imposant, encara que no sigui el més convenient. Aquest monolitisme hauria de servir per canviar l'estructura econòmica i social. Amb el canvi, la societat genera unes noves condicions que permetran l'obertura, la pluralitat i el donar explicacions.

L'estat de dret: el sistema judicial

La manca de realisme com, per exemple, la idea que l'home és bo per naturalesa pot comportar grans errors a l'hora d'articular el dret dels pobles que inicien la seva singladura democràtica. Hi ha d'haver llei i s'ha de fer complir. Quan no hi ha responsabilitat, hi ha d'haver llei i normes que algú té l'obligació de fer complir. Sense llei no hi ha marc de referència i la indeterminació és causa de desordre i d'inestabilitat. La llei s'ha d'obeir sempre, encara que no ens agradi i tot i que sigui imperfecta. Les normes, però, han d'ésser dinàmicament actualitzades per fer possible la convivència i el veritable progrés de la societat.

Si no fem complir les lleis, si no existeix llur acció moderadora i ordenadora de la conducta humana, s'haurà d'acabar posant un policia rere cada ciutadà —qui diu un policia diu un inspector d'hisenda. On no hi ha llei que es faci complir hi ha d'haver policies. Sense llei i sense el temor que causa, l'individu, que es deixa endur per naturalesa, es

comporta sovint sense cura dels seus actes envers els altres, només coneix i atén les seves pròpies raons, i trepitja capriciosament tot el que s'interposa en el seu camí. Ara bé, la llei i les normes s'han d'imposar amb equilibri i moderació general. No s'ha de prejudicar els comportaments, però, això sí, s'ha de prevenir els que puguin ser incorrectes.

D'altra banda, qui no sap comportar-se en societat i respectar els altres en els seus drets legítims o en allò que és d'interès públic ha d'ésser educat i reprès adequadament si cal. En tot cas les conductes que siguin contràries al dret establert han de ser tutelades pels tribunals. Les lleis i normes han d'ésser respectades i fetes complir (només és excusable que no ho siguin en períodes revolucionaris). Les normes que la societat s'imposa, per a una millor convivència, han de ser respectades; altrament desapareix el marc estable que és necessari per al desplegament de les activitats de la societat.

El problema del sistema judicial, tanmateix, pot ser doble: primer, per la imperfecció de les lleis, redactades a corre-cuita i de forma incompleta, o en funció d'interessos partidistes; segon, per la incompetència dels jutges, de qui es pressuposa un nivell i dedicació que sovint no tenen. Per governar un país en qualsevol àmbit cal tenir uns valors ètics i morals i una qualificació professional adequada i, si això cal a tot arreu, en particular cal en el camp judicial.

La independència dels mitjans de comunicació.

La informació objectiva, dret bàsic de tota societat

Els mitjans de comunicació són un dels poders fàctics més importants de la societat, l'anomenat *quart poder*. És per aquest motiu que, en un sistema democràtic, han de ser independents del poder polític i del poder econòmic. I per això, hi hauria d'haver unes institucions,

aconduïdes per bons professionals, que garantissin aquesta independència. Sense aquesta condició bàsica, la informació es converteix en desinformació i en causa d'equívocs permanents en funció d'interessos aliens a l'interès públic. Un sistema en el qual els mitjans de comunicació estiguin lligats de mans per llur connivència amb els governants o al servei dels interessos del sistema econòmic no és un sistema democràtic; perquè no permet la lliure expressió de què aquests mitjans han de ser reflex. Tot sistema polític ha d'assegurar, en relació amb els mitjans de comunicació, la seva independència del poder polític i també del poder econòmic. Els mitjans de comunicació han d'estar al servei de la societat.

D'aquesta manera, els mitjans de comunicació haurien de contribuir a l'estabilitat del sistema. Tanmateix, llur falta d'independència i, com a conseqüència, llur falta d'objectivitat els converteix, quan es donen aquestes condicions, en uns òrgans molt perillosos i en font de la mateixa inestabilitat. La notícia s'instrumentalitza fins a la desinformació, segons els interessos polítics i econòmics; en tots aquests casos esdevé equívoca i perjudicial.

També succeeix que sovint «la notícia» es comercialitza i es dona o deixa de donar en funció del propi interès, per tal d'augmentar l'audiència. A partir d'aquí, contribuir a l'espectacle es converteix implícitament en un objectiu: les notícies, com més anormals siguin millor. Aquesta informació és evidentment negativa, perquè estimula accions en direcció equivocada. Les notícies creatives i positives s'haurien de destacar sobre totes les altres. Els mitjans de comunicació haurien de saber fer més atractiva la bona notícia que no pas la desgràcia; perquè a través de l'exemple s'aprèn, i tant s'aprèn el bé com el mal. Tot i que tampoc no és bo explicar la història en termes de bons i de dolents, sinó en el seu terme just, en què el bé i el mal són a tot arreu. És important ser imparcial i explicar el que passa de forma objectiva.

No vull entrar aquí en altres qüestions com poden ser la falta de professionalitat i de maduresa de molts periodistes, llur superficialitat en allò de què parlen i llur desconeixement, perquè això també passa a totes les altres professions; seria en totes igualment greu si no fos pel diferencial, en aquest cas, de l'impacte mediàtic que se'n deriva. La premsa, la ràdio i la televisió no haurien de contribuir mai a provocar histèries col·lectives i molt menys tractant-se de futbol o de Lady Di. Que els mitjans de comunicació influeixen en l'opinió pública i que tenen poder és evident; però, comptat i debatut, els mitjans de comunicació moltes vegades no fan més que, a l'engròs, el que fan «les verdulaires», els murmuradors i els xafarders, a nivell de carrer, distorsionant la realitat.

Per totes aquestes raons, a part de la necessitat d'una informació independent, objectiva i completa de les coses, no deixa de ser sempre oportú plantejar-se com influeix la notícia que es dona, bona o dolenta, en el curs dels esdeveniments; no fos que, en comptes d'informació, s'obtingués al mateix temps, com a resultat, un vertader despropòsit. Per la qual cosa, a aquests efectes, els mateixos mitjans de comunicació haurien de crear mecanismes autoregulators en funció de l'interès general.

El modern Leviatan. L'increment del poder del bé i del mal

A l'altre costat del que seria convenient, cal considerar que l'Estat es converteix cada vegada més en el monstre, el famós Leviatan de Hobbes, subjugador i despietat, que imposa les seves regles i les seves normes als altres més enllà d'allò raonable, mentre que per als qui el representen l'excepció és la regla general, des de llur incompetència, corrupció i connivència amb què d'ordinari actuen. De tal forma que acaba havent-hi dos tipus de ciutadans: els de primera categoria, que

són els polítics, els buròcrates i els seus amics, per a qui les normes és com si no existissin; i tots els altres, que es veuen aclaparats per elles. L'Estat convertit en un monstre que es devora a si mateix per raó de la seva pròpia perversió, o més ben dit, per la perversió de les persones que el serveixen: la corrupció politicoadministrativa com una màfia ben organitzada al servei dels interessos dels polítics i funcionaris i dels interessos lligats a aquests de mil formes diverses.

Avui, el poder de l'Estat, com el de l'home, es veu incrementat per la ciència i la tecnologia aplicada. La tecnologia fa que tothom tingui cada dia més poder. La capacitat per al bé o per al mal, que en el passat quedava limitada per les dimensions físiques i mentals que l'home posseïa i a l'acció que aquestes limitacions comportaven, es veu avui incrementada fins a un límit insospitat, a causa de les possibilitats tecnològiques del món actual. Per aquesta raó, seria convenient considerar la viabilitat de neutralitzar, des de la mateixa tecnologia, la possibilitat d'ésser mal utilitzada, sobretot per part d'aquests ens tan impersonals com són les institucions de l'Estat i els seus òrgans de govern, que poden arribar a exercir un control total sobre la societat.

Ultra això, l'home no és de fiar: l'home es ven i es compra; l'home és feble i les passions el mouen a llur caprici. L'increment de les seves possibilitats incrementa també la seva responsabilitat, però la seva capacitat de comprendre-ho i d'actuar en conseqüència no és de fiar. En un món sense valors, els ideals «dels primers temps» deixen pas d'ordinari a la corrupció i a la incompetència dels sectaris i dels aprofitats més enllà d'allò imaginable. Aquesta corrupció i aquesta incompetència, si no són derrotades, portaran el sistema capitalista —com qualsevol altre— a l'autodestrucció, a través de la perversió intrínseca que posseeix i que s'expressa a tots els nivells. També i principalment al nivell de l'Estat, «institució» que hauria de regular i ser garantia de l'existència i funcionament de la societat per raó de la qual es justifica.

La revolució politicosocial

El progrés és imperatiu. Tant és així, que quan una societat queda aturada, anquilosada és retrògrada, injusta i antisocial, quan el bé comú queda relegat a un segon terme, davant l'interès egoista d'una minoria o unes minories, el desassossec i el sentiment «anti» s'apoderen del carrer. I com a conseqüència, sota determinades circumstàncies en què el poble té el sentiment que no hi ha altra possibilitat, es pren foc i la societat esclata, perquè no hi ha altra opció per anar endavant que enderrocar les muralles que ho impedeixen. La revolució és així, d'alguna manera, conseqüència de l'estupidesa humana o, si es vol, de la manca de consciència històrica. De fet, els qui no són capaços de ser radicals en temps de pau són els qui més fan possible les revolucions. Per aquesta raó, seria sempre millor evolucionar voluntàriament; aquell que es nega a evolucionar acaba fent possible la revolta i el canvi per la força.

Tanmateix, cal dir que, perquè una revolució triomfi, cal una organització amb gent preparada i molta energia i recursos, i tot plegat no són pas coses comunes, fàcils de trobar. I que en tot cas, el resultat d'una revolució és sempre incert, perquè normalment té un abans i un després: un abans ple d'ideals, exigent de solidaritat i justícia, i un després quan, amb el buit de poder que sol produir-se, acaben imposant-se els grups més «organitzats» i més forts, amb els seus interessos —el partit comunista de torn, la jerarquia eclesiàstica o militar en el seu cas—. Per això, abans que la revolució és millor la reforma permanent i compassada de l'Estat i dels diversos estaments socials, acomodant-se als nous temps i a les noves necessitats.

A més, per raons que hi hagi, les revolucions no deixen de ser sempre destructives i molt exposades. Construir costa molt més que destruir. Per construir —per crear una nova societat— calen, a més d'ideals, moltes altres coses: de la teoria a la pràctica hi sol haver una llarga distància. De forma que les idees correctes s'haurien de poder assolir sempre a les bones i no pas per la força. La violència és sempre un error,

sigui quina sigui la raó sota la qual s'empra. Els mitjans inadequats generen situacions inadequades i fins diferents dels que eren els propòsits inicials. (Tot i que, possiblement, la violència és inevitable i serà emprada sempre d'una forma o d'una altra per raó de les pròpies passions humanes.)

Durant molts segles, els homes de tot el món han estat sotmesos a l'experiència de la guerra, que, bé que indesitjable, ha estat un mal necessari per canviar la societat, anquilosada en el passat i en els privilegis. Aquesta experiència ha permès comprendre la relativitat de totes les coses que es creien inamovibles i ha fet la gent menys intransigent i més acomodaticia. La manca de revolucions i de guerres en el sentit tradicional pot implicar una manca d'experiència i de radicalitat; tal vegada per això, sense elles calen substitutius que permetin assolir el mateix nivell de comprensió i de flexibilitat. I és potser per aquest motiu que la guerra es veu substituïda en el món actual per la «necessitat social» d'experiències que situïn l'home en el punt exacte de com són les coses realment. L'experiència que no s'obté d'una manera s'ha d'obtenir d'una altra.

EL SISTEMA ECONÒMIC

- I. EL SISTEMA ECONÒMIC.
CONSIDERACIONS GENERALS**
- II. L'ECONOMIA DE MERCAT.
ECONOMIA I PLANIFICACIÓ**
- III. EL DESENVOLUPAMENT
ECONÒMIC I SOCIAL**

I. EL SISTEMA ECONÒMIC. CONSIDERACIONS GENERALS

*Hi ha una llei universal que és immutable i més poderosa
que qualsevol altra: la llei de la unitat
i de relació de totes les coses.*

'imperi de les lleis del món que ens envolta

L'univers creat es troba regit per unes lleis a tots els nivells, que existeixen i actuen malgrat la condició humana; aquestes lleis actuen tant sobre el món material com sobre el món espiritual en què ens trobem immersos. Algunes d'elles són conegudes, d'altres no. Les lleis que regeixen el món físic que ens envolta i també el món econòmic i social: lleis de la naturalesa, tècniques, de comportament humà..., existeixen i funcionen encara que no les coneguem, són intrínseques a la condició física, econòmica, social, etc., del nostre univers. Tot plegat constitueix un imperi que actua al marge de la voluntat humana.

Erròniament, des de la ignorància, hi ha qui creu que el món funciona d'acord amb les «idees» dels homes, sense saber que les lleis que aquests dicten no serveixen per a res si no tenen en compte aquelles altres a les quals tot es troba circumscrit. De fet, l'home mateix es construeix d'acord amb unes lleis que ha d'observar. L'univers evoluciona segons les seves pròpies lleis i l'home, pobre, l'única cosa que pot fer és procurar descobrir quines són aquestes lleis, per tal de tenir-les en compte i col·laborar en llur funcionament. Cal estar atent a tot i acceptar les nostres limitacions amb humilitat.

Les lleis econòmiques actuen malgrat la nostra voluntat, i això ho va assenyalar molt encertadament Marx (una cosa ben diferent és el que han fet i tingut en compte els seus deixebles, en particular pel que fa referència als règims marxistes). «Les lleis econòmiques si existeixen són independents de la consciència i de la voluntat dels homes, és a dir,

l'objectivitat de les lleis econòmiques consisteix en el fet que són una característica real dels processos econòmics i, conseqüentment, llur condició, llur objectivitat, està per damunt de la consciència i la voluntat dels homes». Aquestes lleis han d'ésser conegudes i tingudes en compte si no es vol anar de fracàs en fracàs. Qualsevol política que prescindeixi de les lleis de funcionament del sistema econòmic està abocada al fracàs més absolut, encara que es faci en nom dels treballadors, de la justícia social o de la solidaritat.

Al costat de les lleis tècniques i de balanç de producció i de les lleis de comportament i d'entrellaçament de les accions humanes que considera el marxisme, hi ha unes altres lleis més generals que constitueixen el marc en què es mouen les primeres, com per exemple la llei de la unitat i la llei del moviment de totes les coses —en totes les seves dimensions—, a partir de principis que s'escapen de l'anàlisi marxista de la història. No tenir-les en compte, per una concepció materialista que és excloent de tot allò que no interessa considerar, comporta sempre que l'anàlisi pretesament fundada i científica no sigui més que una anàlisi parcial i sectària i per això condemnada al fracàs. (En el terreny de les lleis que regulen el funcionament del sistema econòmic, el capitalisme les ha tingut en compte millor que no pas el comunisme).

La llei de la unitat i relació de totes les coses. Els sistemes econòmics tendeixen tots a relacionar-se i a créixer implícitament

Hi ha una llei universal que és immutable i més poderosa que qualsevol altra: la llei de la unitat i de relació de totes les coses. En economia, com en tota la resta, s'estableix sempre una relació necessària entre tots els seus factors a nivell mundial; això fa que intrínsecament totes les economies tendixin a relacionar-se i conseqüentment es facin

interdependents, de manera que aquella economia que es troba més ben relacionada, que és més oberta i flexible, és la més pròspera.

A partir d'aquí, el mercat, de la mateixa manera, tendeix a interrelacionar-se, a créixer i a fer-se un de sol. De fet, tots els sistemes econòmics, especialment el sistema d'economia industrial, tendeixen per pròpia inèrcia al creixement, a expandir-se i, en correspondència, les seves empreses, al domini del mercat en el qual intervenen. Per aquesta raó, conscientment o inconscientment, la política de l'Estat s'acomoda a aquesta necessitat de l'economia, intentant imposar sempre els seus interessos. Tot sistema econòmic que es desenvolupa tendeix a l'expansió, de la mateixa manera que tota empresa tendeix a assolir una productivitat més elevada i que aquesta demana un mercat més gran. Qualsevol sistema econòmic tendeix per pròpia inèrcia a l'expansió i, d'alguna manera, al «domini» del mercat, és un fet autònom deslligat de qualsevol altra consideració, com ho és el fet que el funcionament de tot sistema econòmic és una qüestió tècnica i no pas ideològica.

D'altra banda, la grandària de l'empresa permet una economia d'escala basada en una millor qualificació humana, tècnica i financera. De forma que l'empresa grossa es menja sempre la petita perquè disposa de més poder i qualificació: més capacitat tècnica, financera, investigadora, més qualificació humana..., i, per tant, pot ésser més competitiva. La relació en el seu si de tecnologia i mà d'obra permet uns salaris més elevats com més gran és. D'aquesta manera, apareix implícitament la necessitat d'una grandària d'empresa adient, que pugui assolir un funcionament òptim en relació amb el mercat que serveix. La grandària de les empreses es troba condicionada al mercat; l'empresa que disposa d'un mercat més ampli pot desenvolupar-se més; no és el mateix una empresa dins un mercat de trenta milions de persones que dins un mercat de tres-cents milions.

Ara bé, el creixement de les empreses no es produeix en abstracte, al marge del marc econòmic i social en el qual té lloc, sinó tot el contrari, implicant-s'hi, inserint-s'hi, i per tant, en mútua connexió i

interrelació amb tot l'entramat econòmic i social en el qual existeix i es desenvolupa. De forma que al final del recorregut l'empresa mateixa resulta transformada per les condicions sota les quals actua, de la mateixa manera que la societat rep la influència del fet organitzatiu i productiu de les empreses.

La dinàmica del sistema econòmic: la necessitat d'un sistema flexible

El món és canviant en tots els seus aspectes, és un fet dinàmic, raó per la qual s'ha d'estar sempre a l'aguait de la innovació i mentalment preparats per al canvi; la qual cosa és molt difícil, perquè la psique humana busca constantment l'estabilitat, és a dir, l'equilibri «estàtic». I així, l'empresa és un fet dinàmic, que ha d'adaptar els seus factors de producció, mitjans materials i humans a l'evolució necessària i a les transformacions de la societat.

La velocitat del canvi provoca marginació per a tots aquells que no s'hi adapten, aquests estan condemnats a perir. Tanmateix, la marginació provoca rebel·lia i conats de violència; aquesta violència, que és connotació d'impotència, serà vençuda pel progrés. El canvi és imparable, ho arrasa tot, és, per tant, també destructor; arrasa tot allò que s'hi oposa. La velocitat del canvi provoca la inadaptació de la ment i dels seus hàbits. És possible que les noves generacions s'hi acostumin i hi estiguin previngudes; avui com avui, el fet que les coses canviïn tan de pressa provoca molts problemes i traumes. La societat s'ha de preparar per afrontar un futur d'aquesta naturalesa, preventivament, per situar cada cosa al seu lloc.

El món actual és un món en moviment i qualsevol camp de l'activitat humana necessita flexibilitat per a acomodar-s'hi. Tot sistema

requereix flexibilitat per acomodar-se a l'exigència d'un món en canvi constant. Un sistema econòmic flexible s'acomoda més ràpidament a les necessitats del món econòmic i és més capaç de competir. En el món d'avui, sense flexibilitat no hi ha possibilitat de sobreviure. Per aquest motiu, com menys regles hi hagi, en aquest, com en tots els mons, millor.

Per aquesta raó, qualsevol legislació que no reguli acuradament i faciliti «la reconversió» de les empreses en el temps serà sempre una legislació contrària a una societat de progrés, perquè permetrà creure, erròniament, que el treballador i l'empresa no han d'estar preparats per al canvi i ni tan sols a l'aguait. I per això, els qui a una edat determinada pensen que l'estabilitat consisteix a tenir una feina assegurada i un bon sou no han entès res del que pot passar. Tot el que té vida canvia, evoluciona contínuament. Les empreses —com les persones— que no s'adapten cada dia a les noves exigències, als imperatius de la societat, acaben malament. La reconversió s'ha de fer cada dia; si no es fa és quan després cal la revolució, i aquesta es produeix sovint a remolc d'esdeveniments que s'haurien d'haver pogut evitar.

El sistema econòmic i el sistema polític actuen amb dependència l'un de l'altre

Tot sistema econòmic funciona d'acord amb unes lleis tècniques que existeixen amb independència de quina sigui la nostra voluntat. La pròpia dinàmica de qualsevol sistema econòmic tendeix a l'expansió i al domini del mercat en el qual actua, és una exigència tècnica que depèn de la necessitat de més productivitat, independent de la voluntat humana; i a remolc d'aquesta exigència el sistema econòmic arrossega el sistema polític. La dinàmica del sistema econòmic arrossega tota la resta, de forma que també el sistema polític actua amb dependència del

sistema econòmic. Tot es decideix segons els interessos econòmics, no hi ha política que pugui sostreure's d'aquesta regla, encara que no se'n tingui consciència.

En cada moment històric cal un espai econòmic adequat en correspondència amb les possibilitats del sistema productiu, que així mateix existeix de forma dependent amb el sistema industrial i científic i en funció del grau de desenvolupament de les forces productives de la societat. Avui, la situació d'aquestes forces productives, la ciència i la tecnologia aplicada i la qualitat del mateix factor humà demanen un món obert i un mercat ampli que comporten de forma natural i implacable la globalització de l'economia i, conseqüentment, de la política i, per tant, també dels sistemes jurídics de garanties.

En el món actual, no hi ha possibilitat d'independència política si no hi ha possibilitat d'independència econòmica i, per tant, analitzar la possibilitat de la independència política a partir de premisses falses i la consideració d'un marc inadequat no té cap sentit, perquè no té cap viabilitat. Les nacions petites per si soles no poden existir de forma autàrquica, han de connectar-se amb les altres economies de l'entorn geoestratègic, polític i econòmic al qual pertanyen. El concepte d'independència queda d'aquesta manera circumscrit a la possibilitat real de connectar-se i, per tant, d'associar-se en un pla d'igualtat amb les altres nacions, per tal de formar d'alguna manera un espai que tingui la dimensió suficient per fer possible l'existència d'una economia pròspera, en funció de la seva pròpia exigència d'un mercat suficientment ampli en el qual es pugui desenvolupar el sistema productiu.

Aquesta necessitat de sobreviure en el món econòmic actual i de relació intrínseca, d'obertura i d'un mercat ampli, estableix implícitament la necessitat de compartir, a determinats nivells, les competències en matèria econòmica, política, de seguretat, etc., i, conseqüentment, la necessitat d'establir un marc polític comú en correspondència amb la realitat econòmica. I d'aquí la conveniència d'un Estat degudament organitzat que doni resposta al món real que s'ha de governar, des de la

visió del conjunt de les comunitats, nacions, o països que s'hi veuen implicats. No voler unir-se, no voler pactar, no voler cedir sobirania «nacional» en allò que afecta tothom, el conjunt d'una comunitat més àmplia, és equivocat, reaccionari i va contra els mateixos interessos que pretenen defensar-se.

La investigació i el progrés tecnològic.

La revolució social a remolc de la revolució tecnològica

La societat, com l'individu, tendeix a acomodar-se a les circumstàncies, encara que sigui involuntàriament: és la llei del mínim esforç i la conseqüència d'una «necessitat» d'estabilitat i equilibri naturals. Ara bé, essent com és el món, quelcom en moviment, hi ha un punt d'equilibri diferent per a cada instant de la seva trajectòria, hi ha un punt d'equilibri «ideal» per a cada situació. El moviment introdueix les contradiccions que fan necessari el canvi, no existiria la revolució social si no hi hagués moviment.

La revolució social només és possible consolidar-la amb el canvi que es produeix davant nous factors de producció que modifiquen l'*statu quo* precedent i obliguen a unes noves relacions de producció. Avui, més que mai, la revolució social és conseqüència sobretot de la revolució tecnològica; hi ha una reciprocitat entre la condició social i la condició científica i tècnica. A un món «ignorant» li corresponen unes estructures, al món científic i tècnic n'hi corresponen unes altres; a un món subdesenvolupat li corresponen unes estructures de poder i unes classes socials, a un món desenvolupat unes altres més d'acord amb el que és «just» en cada moment.

El progrés real depèn de l'ús que es faci de la ciència i la tecnologia. Actualment, el sector de la investigació i de la innovació científica i

tecnològica significa una revolució permanent. La revolució social va sempre a remolc seu i només té sentit com una conseqüència seva. De forma que, de fet, els vertaders revolucionaris són els qui fan possible aquest progrés amb la millora de les condicions de vida de la societat. Els qui fan possible la ciència i la tecnologia, com l'art, són uns quants homes, molt pocs, que treballen i fan bé llur feina, perquè els agrada allò que fan.

És, per tant, el progrés científic i tecnològic allò que porta el creixement i el desenvolupament de l'economia i el principal factor d'igualitarisme de la humanitat; la societat del demà serà més justa, no gràcies a la solidaritat humana sinó gràcies al progrés tecnològic. Si ens haguéssim de refiar de la solidaritat humana, pobres pobres; tot el que l'home entén per solidaritat no és res més, sovint, que donar una ínfima part del que li sobra, i ho fa més per justificar-se i per autocomplaença que no pas per un sentit de justícia social. La solidaritat hauria d'ésser entesa com un acte de justícia social abans que com una caritat mal entesa; però, en l'home, preval d'ordinari l'egoisme i la irresponsabilitat més que la consciència i el sentit de justícia. L'home ordinari és un ésser molt subjectiu, que no té consciència de l'univers del qual forma part, ni entén que la justícia «ideal» a la qual aspira depèn dels seus propis actes.

La tercera revolució «industrial»: la revolució informàtica

A més del que suposa la revolució informàtica per la incorporació als processos industrials, de producció i de distribució, d'increment de productivitat i qualificació, entre d'altres, s'ha de considerar que la revolució informàtica és també una revolució que és per a l'intel·lecte el que la revolució industrial va ésser en el camp d'allò material. De tal forma que, si d'alguna manera es pot considerar que la misèria material

només pot ésser eradicada a través de la revolució industrial, es pot considerar també que la misèria intel·lectual només pot ésser eradicada a través de la revolució informàtica.

La revolució industrial és una revolució en el camp de la producció i distribució dels productes; la revolució informàtica és, a més, potencialment, una revolució en el camp de l'intel·lecte. La necessitat de resolució dels problemes materials de supervivència i benestar va donar lloc i fer possible la revolució industrial; la necessitat de resoldre els problemes intel·lectuals i espirituals de la humanitat i de la seva comunicació fa necessària la revolució informàtica. La revolució industrial facilita a l'home la solució dels seus problemes materials, la revolució informàtica el pot fer lliure. La revolució industrial és sobretot una revolució quantitativa, la informàtica és sobretot una revolució qualitativa.

La revolució industrial ha creat un món de coses materials, la revolució informàtica potencia —així ho vull creure— un món de riquesa intel·lectual; permetrà el coneixement de la realitat i, per tant, l'objectivitat, permetrà l'acció positiva i la creativitat en benefici de tota la societat. Com a conseqüència, aquest món de misèria espiritual que té tantes coses que no necessita i tan poques de les que realment li calen donarà pas a una nova aurora dels valors de l'esperit en els quals s'ha de fonamentar la vertadera felicitat humana. La investigació i el progrés científic i tecnològic en tots els camps fan possible el progrés de la humanitat avui com mai abans.

Ambdues revolucions són en aquest punt inseparables; la informàtica s'incorpora als processos industrials i viceversa, i tenen conseqüències en tots els camps: econòmics, polítics i socials. És d'aquesta manera que la revolució informàtica posarà fi a totes les dictadures igual que la revolució industrial va posar fi al feudalisme. La revolució informàtica ha posat fi al sistema «soviètic», de la mateixa manera que la revolució «industrial» va posar fi a la misèria material i els privilegis feudals. Les dictadures no poden sobreviure a la revolució informàtica, i al que suposa, específicament, en el camp de la comunicació «universal». La

«tercera revolució industrial» posa a l'abast de l'home la informació i el coneixement adients per a l'avenç efectiu de tota la humanitat, i la tasca dels polítics, amb visió global dels problemes de la societat i conscients del temps i dels cicles històrics, és posar aquest coneixement al servei d'objectius de progrés i de solidaritat.

La revolució informàtica només és possible en un marc de llibertat

La revolució industrial necessitava un marc social que la fes possible i on pogués desenvolupar-se. La revolució informàtica necessita igualment un marc apropiat per al seu desenvolupament, i una característica indispensable d'aquest marc és la llibertat; sense llibertat la revolució informàtica queda coartada, resta inoperant.

Hem parlat moltes vegades del que és la llibertat des de la perspectiva de la iniciativa individual que genera, però molt poques des de la perspectiva del marc que representa per a l'obtenció de l'estímul que és font precisament de tal iniciativa. Sense llibertat no hi ha una informació objectiva, cultura, ni progrés científic. De manera que la societat que no estigui oberta a rebre la informació correcta a cada instant, la ciència, la tecnologia..., és una societat condemnada a quedar obsoleta. La informació, d'altra banda, implica coneixement i vol dir poder. La informació a l'abast de cada individu farà avançar la humanitat per la via del progrés intel·lectual tant com la revolució industrial per la via del progrés material. Des de la llibertat i la informació es genera l'estímul que mou la societat.

Tant és així, que un poble sense informació és un poble sense estímul i un poble sense estímul és un poble que resta passiu. A l'ésser humà el mou l'estímul, interior o exterior; sense estímul no hi ha

creativitat i la gent s'acostuma a tot, fins i tot a la misèria, fins i tot a la injustícia; i al cap d'uns lustres aquestes situacions s'han tornat aparentment normals. Sense llibertat no hi ha vertader estímulo, i si un home no se sent estimulat no treballa i es torna un ésser passiu, que s'acomoda a una inèrcia de paràsit. És clar que també es pot estimular l'acció individual des de la propaganda interessada i de fet molt hi ha d'això a la nostra societat; però l'estímulo vertader té una qualitat diferent, no és uniforme ni genera accions alienes al seu vertader interès.

A partir d'aquí, allò que mou l'home, moltes vegades, és el creure que és possible millorar la seva situació; i no hi ha res millor per a creure-ho que veure altres homes que lluiten, que s'han emancipat i que han assolit un estadi superior de benestar, materialment i culturalment. Per això mateix, aquells països que restin, voluntàriament o involuntàriament, tancats en si mateixos i que no s'obrin a la influència del món exterior estan condemnats a quedar ressagats. Quan no hi ha estímulo ni cultura, l'home resta passiu i alienat, resta impotent en la seva ignorància.

La demografia com a factor econòmic. Recursos naturals i recursos humans

És difícil preveure de què viurà l'home en el futur i què farà. Hi ha qüestions, però, que tenen una resposta certa, el cicle de la vida: néixer, créixer i morir, és sempre el mateix, i les necessitats humanes, espirituals i materials, són i romandran semblants durant mil·lennis; i a llur satisfacció només s'hi pot contribuir a través del coneixement i l'acció ininterromputs. La societat planifica el seu desenvolupament en relació amb els recursos humans i naturals, i posa la tecnologia al servei d'ideals de progrés i de benestar; però tant els recursos humans com els

naturals són en cada moment limitats, i també ho és la tecnologia de què es disposa; per aquest motiu, si les necessitats que hom ha d'afrontar fossin il·limitables o creixessin descompassadament no es tindria mai la possibilitat d'exhaurir-les.

En aquest context, un dels temes més importants que ha de resoldre la societat moderna és el de l'increment demogràfic i el del corresponent assentament urbà. Els avenços sanitarioassistencials fan que la mortalitat sigui cada dia menor i la perspectiva de vida cada dia més llarga; tanmateix, els recursos naturals són els mateixos i s'han d'utilitzar racionalment. El creixement demogràfic ha estat realment exponencial (tot i que actualment la civilització occidental s'ha imposat ja el control demogràfic). El control de l'increment demogràfic està unit amb la possibilitat de resolució dels problemes de creixement econòmic i qualificació humana; l'increment excessiu, sense control, en relació amb la riquesa material i els recursos disponibles comporta inexorablement un empitjorament de les condicions de vida en el conjunt de la població. Per això, la demografia de cada país ha de ser planificada i orientada, com a factor econòmic, dins l'estudi general de l'economia; no fer-ho és tant com pretendre solucionar la malaltia sense eradicar-ne alguna de les seves causes més importants.

I si és important planificar el creixement de la població i el seu assentament en el territori, no ho és menys conèixer i planificar, sempre a llarg termini, els recursos naturals i la qualificació dels recursos humans. Els recursos naturals són limitats, els recursos humans, al llarg del temps, poden ser il·limitats. Aquests últims són els més importants, amb ells es transformen els primers a conveniència i racionalment o, pel contrari, es malmeten. Els recursos humans tenen un desenvolupament lligat a l'educació i a la cultura, és a dir, al progrés intel·lectual.

El coneixement de les nostres necessitats i de la capacitat material permet avaluar i planificar alternatives i models de societat, el desenvolupament d'aquesta societat i, consegüentment, el seu benestar. La

consideració de tots aquests factors: població, assentament i recursos, són aspectes bàsics per proposar models de desenvolupament veritablement fundats. No és pas que tot això hagi de ser planificat inflexiblement, sinó ben al contrari, perquè el decurs de la història és un fet dinàmic; conseqüentment la planificació ha de ser feta amb ment flexible i tolerant, sense deixar de tenir la perspectiva dels límits i de les possibilitats en què la realitat es concreta.

Els recursos humans són el més important a tot arreu, ara bé, per a la subsistència i, per tant, per a la supervivència i el progrés de la raça humana, s'ha de conèixer i respectar el medi natural i l'explotació dels seus recursos ha d'ésser feta racionalment. L'equilibri demogràfic en relació amb els recursos naturals i el medi ambient és fonamental. La destrucció sistemàtica, irracional i salvatge que s'està produint actualment pertot per afavorir un creixement econòmic curt de vista ha de veure's substituïda ràpidament per un comportament responsable que permeti la seva preservació i la de la pròpia espècie humana. L'ésser humà ha iniciat ja la seva pròpia autodestrucció, amb l'imperi de la llei que busca només l'aparent benestar material, és a dir, el creixement i el consum pel creixement i pel consum: pel seu benefici econòmic destrueix el que calgui, a qui sigui i tot allò que s'hi oposa.

L'assentament urbà

El creixement demogràfic afecta el creixement de les ciutats en la seva grandària i en la seva forma, així com l'explotació dels recursos naturals existents a l'abast per a l'avituellament, la preservació dels sistemes ecològics i, conseqüentment, del medi ambient. Per aquesta raó, la forma en què es produeix aquest nou assentament urbà ha d'ésser considerada primordial; és a dir, on s'han de localitzar les activitats, la

residència i els serveis de la població, amb una planificació que tingui en compte i sigui compatible amb el respecte per les condicions naturals de l'entorn.

El creixement de les ciutats i llur nova construcció, per donar allotjament a l'augment de població i/o a la demanda de millora per raó de l'increment del nivell de vida, és un dels problemes capitals de la societat moderna. La seva resolució equivocada comporta en l'actualitat l'habitatge indigent de milions de persones que malviuen als suburbis que, construïts els últims decennis com a ciutats dormitori al voltant de les urbs, són generadors d'un marc irracional i alienant i, consegüentment, la causa de comportaments de marginació (hostilitat i rebel·lia) inherents al medi. L'assentament urbà en les ciutats i llur exemple han de ser acuradament estudiats en funció d'objectius a llarg termini.

La ciutat no prové del no-res, no es fa de cop i volta, la ciutat es fa amb el temps, lentament, amb seny; altrament, el que es faci s'haurà de tirar a terra al cap d'uns quants anys. La qualitat d'una ciutat, el medi urbà, la seva imatge, el seu ambient (els equipaments, els espais d'esbarjo, les places i els parcs, l'equilibri entre l'espai del vianant i el de l'automòbil, la infraestructura adequada...), en definitiva, el marc que constitueixen, genera formes de comportament i pautes de ciutadania. Aquest marc de la ciutat, aquest marc escenari on el ciutadà es mou, és per a aquest la base del seu equilibri psíquic i del seu comportament equilibrat. Sense ciutat no hi ha ciutadà. (Les urbanitzacions de segona residència no serien necessàries si l'assentament urbà de primera fos adequat, és a dir, si les ciutats estiguessin ben construïdes).

La ciutat ha de tenir també un límit en la seva grandària, la ciutat no pot créixer indefinidament. La nova implantació d'assentaments urbans ha d'obeir a criteris ben estudiats d'equilibri territorial, a través dels corresponents plans d'ordenació, des de perspectives del marc del territori, marc físic i geogràfic, en relació amb tots els condicionants d'infraestructura de serveis, comunicació, urbanització, orientació, etc.

Cada ciutat ha de tenir la dimensió que li correspon, i construir-se a una escala adequada a la de l'ésser humà, a qui ha de servir i per a qui ha de generar l'estímul creatiu i de comportament cívic i responsable.

El desplaçament dels centres del poder econòmic

El sistema econòmic del món antic era un sistema condicionat per l'explotació dels recursos agraris, ramaderia, pesca, etc., i basat en el treball físic de la majoria de la població; la seva supervivència depenia del que ells mateixos cultivaven manualment, o d'activitats i recursos que requerien llur força física. El món industrial, amb la producció mecanitzada, en sèrie, de productes i llur acumulació i intercanvi, esdevé una societat mercantil, del comerç i la indústria, generadora de múltiples aplicacions i productes que serveixen per cobrir part de les necessitats humanes. Funciona amb l'explotació dels recursos naturals, principalment els energètics, i en depèn, i comporta el treball assalariat per a la gran majoria de la gent.

En dependència amb els recursos naturals, humans i tècnics, la societat s'ha anat desenvolupant i interconnectant per tal d'assolir un espai suficientment ampli de producció i intercanvi. Ara bé, aquests processos de producció i comercialització i el volum que comporten s'han tecnificat i qualificat de tal manera que requereixen una mà d'obra especialitzada i altament qualificada. La societat actual necessita un factor humà qualificat, sense el qual no podria existir i que fa que allò que més compta sigui el treball cerebral i no el físic. Al món actual, els processos industrials en bona mesura s'han automatitzat. Gràcies a aquests processos de producció automatitzats, aquesta societat té un gran potencial d'acumulació de riquesa i benestar, i en ella hi compta fonamentalment el factor intel·lectual. Tot plegat s'ha traduït en la necessitat de més qualificació: educació, sanitat i serveis, per a la majoria.

De forma que, mentre a les societats rurals la terra era el factor de producció més important i el sistema econòmic girava entorn d'aquest fet, i per això el centre mundial de l'economia estava situat segons aquest condicionament, a l'època industrial, el centre mundial de l'economia es va traslladar cap als recursos i la producció dels nous productes industrials (per exemple: amb la industrialització es produí un desplaçament del centre econòmic europeu cap al nord, relacionat amb el pas d'un sistema econòmic basat en l'agricultura mediterrània a un sistema econòmic basat en la indústria). Avui, a l'època de l'anomenada tercera revolució industrial —entre d'altres, l'època de la revolució informàtica—, el centre mundial de l'economia pot estar situat al mateix temps a molts llocs, perquè no depèn ja de les matèries primeres amb què funcionaven els sistemes econòmics del passat, sinó principalment de la qualificació personal i per tant dels recursos humans de què es disposa.

Els cicles econòmics poden ésser controlats

Avui, tot es troba relacionat d'una manera o d'una altra amb més evidència que mai, i un dels camps en què més es manifesta aquesta interconnexió i mútua dependència és el camp de l'economia. Els cicles econòmics són fonamentalment el resultat o la conseqüència dels acords o els desacords que es produeixen al llarg del temps entre els diferents factors econòmics i socials del nostre món, per raons d'índole diversa; en uns casos per causes que ens són imputables i en d'altres per causes que vénen induïdes des de fora. Però contràriament al que creuen molts economistes, aquests cicles econòmics poden ser controlats; el malefici que suposa creure que inexorablement es produeixen alts i baixos, no té cap altre fonament que el d'una història basada en la ignorància i per tant en la impotència, per manca de coneixement i mitjans per controlar-la.

L'economia depèn de molts factors, i de variables i paràmetres que permeten mesurar-ne el funcionament. El coneixement de tots aquests factors és d'una complexitat extraordinària, entre altres raons perquè són canviants en el temps depenent de múltiples circumstàncies, entre les quals els canvis científics i tecnològics. Així mateix, la diferent situació en què es troba l'economia dels diferents països i llur mútua influència fa que l'estat de l'economia general depengui no només del que passa a casa nostra sinó també del que passa a fora; i per això cal estar interessat no només en la nostra política econòmica sinó també en la dels altres.

També cal considerar que, fins fa poc, el món es trobava dividit en l'aplicació de diferents sistemes polítics i econòmics: l'economia de mercat del món capitalista, l'economia planificada del món socialista i l'economia de mercat però intervinguda per l'Estat, que volia estar al mig del primer i del segon. Avui, amb la fi del comunisme, tot tendeix al mateix i únic sistema d'una economia de lliure mercat. L'economia de mercat necessita desenvolupar-se i depèn de diversos factors: de la productivitat, el nivell d'atur, la inflació, l'endeutament públic i privat, la capacitat de finançament, els tipus d'interès... I tot això en un món interconnectat a tots els nivells, de manera que el que passa en un lloc repercuteix en tots els altres. Evidentment que en funció del volum i la importància de cada economia s'afecta la resta.

L'estudi de tots aquests factors econòmics i de les seves variables, a través de l'anàlisi estadística i el càlcul de probabilitats, hauria de permetre un coneixement suficient per tal de poder intervenir en cada cas i garantir el desenvolupament i l'estabilitat. La qual cosa no deixa de ser difícil, ja que sovint la política econòmica que més convindria mirant a llarg termini no pot ser aplicada perquè hi ha altres problemes, socials o polítics, que a curt termini ho impedeixen. Tanmateix, en la mesura en què es disposa del coneixement de les lleis que regulen el curs econòmic, l'Estat disposa de les dades i mitjans suficients per controlar-ne el decurs.

L'Estat ha d'intervenir per tal de mantenir un marc de desenvolupament econòmic que sigui al més estable possible. Aquesta estabilitat està condicionada per la dinàmica del món modern, pel canvi constant que es produeix a tots els nivells i en tots els àmbits; aquest canvi s'ha de canalitzar mantenint-lo dins de la trajectòria que sigui convenient. Cal conèixer la realitat i preveure'n diferents alternatives —preveient el que pot passar—, per anar sempre per davant dels esdeveniments i no pas a remolc d'ells; només així és possible d'evitar els desajustos perillosos.

Un món de futur treballant o sense treballar? El treball, una necessitat doble i també una benedicció. Un dret i un deure al mateix temps

Marx diu que, mitjançant el treball, l'home actua sobre la naturalesa, la transforma d'acord amb les seves necessitats, però simultàniament, mitjançant el treball, l'home es modela a ell mateix: «es forma», adquireix i desenvolupa en si mateix la capacitat d'executar diverses activitats... «El treball», diu Marx, «és en primer terme un procés entre la naturalesa i l'home, procés en què aquest realitza, regula i controla mitjançant la seva pròpia acció el seu intercanvi de matèria amb la naturalesa. En aquest procés, l'home s'enfronta com un poder natural amb la matèria de la naturalesa. Posa en acció forces naturals que formen la seva corporeïtat, els braços i les cames, les mans i el cap per, d'aquesta manera, assimilar-se, sota una forma útil per a la seva pròpia vida, les matèries que la naturalesa li brinda. I alhora que actua d'aquesta manera sobre la naturalesa exterior a ell i la transforma, transforma la seva pròpia naturalesa, desenvolupant les potències que dormiten en ell...» (Karl Marx, *El capital*, llibre 1, tom I, edició especial, pàg. 130).

El treball centra tota la història de la humanitat. Marx explica com, a través de treballar i transformar la natura exterior a l'home, al mateix temps, aquest transforma la seva pròpia naturalesa, fent-se i desenrotllant les seves qualitats. A través del treball l'individu es crea a si mateix, l'home desenvolupa les seves possibilitats a través de l'exercici, l'home que roman aturat malmet el seu propi desenvolupament. De tal forma que el treball és per a l'home una necessitat doble, per sobreviure i per fer-se a si mateix; per això, el treball és el primer dret i deure de tot individu, perquè és la primera necessitat tant per a la seva supervivència com per a la seva pròpia transformació. Aquells que veuen el treball com una maledicció no han entès res de com està fet l'home, ni de com es transforma. L'ésser humà no té altra alternativa ni possibilitat de progrés que aquella que es produeix a través del treball; el treball no té alternativa, no és una maledicció, sinó per contra allò a través del qual es crea.

L'home es fa, es construeix, a través del treball. Pot ser una classe de treball molt diferent de l'actual, pot ser més creatiu (l'home esdevindrà creador) però serà treball. No hi ha alternativa: el creador es crea, alhora, a si mateix. Per aquest motiu si hi ha, per a cada individu com per a la societat, quelcom més necessari que cap altra cosa és poder treballar, perquè el treball és el mitjà gràcies al qual l'home es transforma a si mateix. En aquest sentit, l'home tindrà sempre la necessitat del treball. I és per això que és tant un dret com un deure, en la mesura en què tot individu té uns drets en relació amb la pròpia supervivència i desenvolupament, així com té unes obligacions respecte a la societat en la qual viu.

Caràcter social del treball

El marxisme diu molt encertadament que la producció i la distribució de béns té caràcter social, perquè l'home no treballa aïllat sinó dins una societat que es troba tota ella relacionada, encara que no se'n

tingui consciència. El caràcter d'aquesta producció i distribució de béns té un caràcter social ja que és una producció i distribució que té lloc en el context d'unes condicions que afecten tota la societat. El treball de l'home és el factor principal en la producció i la distribució de béns i serveis d'una societat, així com del propi desenvolupament humà, i per això, en correspondència, el primer i més important manament del socialisme és el de treballar perquè es considera l'element central de l'existència. Aquell que treballa és un individu social, aquell que no, és un home insolidari; el treball és el paràmetre que serveix per a avaluar la contribució, la solidaritat de cada individu, al progrés de la societat. D'aquesta manera, el treball hauria d'ésser el principal punt de referència en qualsevol societat.

Així mateix, el treball és l'element ordenador de l'existència i de les possibilitats de cada persona. L'individu no és o deixa d'ésser quan pensa el que vol o el que pot ésser, sinó quan es realitza a través del treball fent quelcom; és aquest treball el que li permet d'obtenir una resposta a les seves necessitats. «L'obrer», afirma Marx, «no es limita a fer canviar de forma la matèria que li brinda la naturalesa, sinó que, al mateix temps, realitza en ella el seu fi, que ell sap que regeix com una llei les modalitats de la seva actuació, i al qual ha de supeditar necessàriament la seva voluntat.» (Karl Marx, *El capital*, llibre 1r, tom I, Fondo de Cultura Económica, Mèxic, 1959, 1967, trad. de W. Rores, p. 130-131).

Per totes aquestes raons, s'ha de desenvolupar una cultura del treball. El treball és el principal element ordenador de l'existència humana i de la societat, i és un mitjà per a llur desenvolupament. El treball és centre de l'activitat de l'individu, i és l'única alternativa revolucionària perquè canvia les persones i les coses, i per això s'ha d'arribar a ser capaç de fer-lo ben fet. «El treball ens farà lliures», deien els revolucionaris del 17, i tenien raó, perquè és el millor mitjà de progrés. El treball hauria de quedar garantit en totes les societats, garantit per a tothom, i per aquest motiu s'ha de buscar la forma de repartir el treball que hi ha, no només per raó de l'interès econòmic sinó com a eina imprescindible.

dible per construir la humanitat. El treball és el mitjà necessari que s'ha de realitzar per tal que, al mateix temps que cooperant al progrés de la societat, l'individu pugui arribar a assolir els seus propis requeriments de realització personal.

Sobre el treball i el capital

En *Treball assalariat i capital*, un dels famosos assaigs d'economia política de Marx, aquest sosté que el capitalisme comporta l'apropiació de les plusvàlues que genera el sistema productiu per part del propietari dels mitjans de producció, l'empresari o capitalista, a costa del treballador, proletari, que l'únic que fa és vendre la seva força de treball a canvi d'un salari que només li permet sobreviure. Un dels grans temes del marxisme ha estat aquest, el de considerar que és del treball d'on deriva fonamentalment tot el procés productiu i tota la riquesa que es genera, tot i que després és el capitalista qui de fet s'apropia els beneficis i plusvàlues. Aquesta teoria s'elabora, en part, a partir d'una filosofia «socialista» del món econòmic i social que prescindeix de la realitat de la pròpia condició humana, en considerar que tot val el mateix i que tots som iguals; en prescindir del principi de «desigualtat» —per raó de les diferències— que mou el món, de les diferents iniciatives i responsabilitats dels individus i de les diferents capacitats que tenen i dels riscos que estan disposats a assumir.

La consideració de la propietat dels mitjans de producció en cada fase històrica ha constituït un dels punts principals de l'anàlisi marxista i ha centrat el problema de l'antagonisme de classes en la societat capitalista —entre els diferents interessos que hi ha—, pel fet que una minoria d'individus són propietaris dels mitjans de producció i que la majoria depèn d'ells. Tanmateix, com s'ha vist en la història recent, en el socialisme marxista portat a la pràctica, ésser copropietari de tot

(la propietat social dels mitjans de producció) en realitat ha comportat no ésser propietari de res, i tant era treballar molt com poc, ser responsable com no ser-ho. De fet, al sistema alternatiu ideat per Marx només hi havia un empresari, l'Estat, i tothom guanyava un sou, fixat per ell (sense vagues), que amb prou feines donava per viure.

Les plusvàlues, que en el socialisme marxista anaven a parar a l'Estat, decidit per quatre persones, s'empraven, sense democràcia, per all que més convenia: normalment era bombes nuclears i tancs. En correspondència, el nivell i qualitat de vida eren dels més baixos del planeta, les ciutats soviètiques eren les més contaminades, els serveis no tenien cap qualitat, i l'individu era tractat com un número, sotmès al caprici dels reguladors i planificadors de torn: la Nomenklatura. En definitiva, molt pitjor que en el capitalisme; en aquest, el treballador pot estalviar i invertir, i acabar sent un soci accionarial de les grans empreses del país i, per tant, obtenir també un benefici proporcional d'aquestes.

En un món en llibertat és inevitable que, d'acord amb les diferents característiques (capacitat, iniciativa i responsabilitat), hi hagi sempre en el camp economicoempresarial, com en tots els altres camps, uns homes més emprenedors que d'altres —segurament aquests altres tindran una iniciativa i creativitat superiors en altres camps—. Aquestes diferències comportaran sempre, inevitablement, una assumpció de riscos diferents que, en funció del resultat de l'activitat econòmica, farà que mentre uns estiguin remunerats a través d'un salari els altres ho estiguin segons els resultats empresarials. Que sigui una cosa o l'altra depèn fonamentalment, en el món d'avui, de la iniciativa, treball i responsabilitat de cadascú.

La propietat dels mitjans de producció. Els seus nivells individual i social

La propietat dels mitjans de producció determina el caràcter de tot sistema productiu i les seves contradiccions, condiciona la seva organització i l'apropiació de les plusvàlues que genera. Segons Marx, l'existència de la propietat privada en el capitalisme constitueix la contradicció fonamental que fa necessari el canvi a una societat socialista en què, sense contradiccions de classe, el desenvolupament de les forces productives es produeixi de forma flexible i acabi suposant el factor de superioritat definitiu sobre el sistema precedent.

Tanmateix, com s'ha vist en el comunisme, construït a partir de la teoria del socialisme marxista, quan s'està en una societat en la qual s'ha eliminat la propietat privada, el seu caràcter social en la pràctica tampoc no existeix. Allò que en teoria és de tothom en realitat no és de ningú. Al final hi ha uns senyors que actuen com a gestors i que decideixen com si en fossin els propietaris; però que tampoc no en tenen cap cura, perquè també guanyen un sou i no els afecta directament que dels mitjans de producció se n'obtingui una productivitat i/o rendibilitat o una altra. I també hem vist com, en aquest socialisme marxista i pel fet subsegüent que es deriva de la mateixa organització de la societat, també n'hi ha uns que tenen més que els altres, uns que manen i uns altres que obeeixen, uns senyors que decideixen i uns altres que no hi pinten res.

Que els mitjans de producció hagin d'ésser privats o no, és un tema que el temps anirà mostrant, en qualsevol cas sembla que un règim mixt de propietat és el que millor es justifica individualment i socialment. La societat ha de considerar les coses tal com són, l'individu social és quelcom concret i els interessos individuals i els socials han d'ésser tinguts ambdós en compte, de forma que hi ha d'haver un nivell de propietat individual com també un règim de propietat social o pública, que permetin assolir determinats nivells de «benestar» en cada àmbit: tant l'individual com el col·lectiu.

En abstracte tot és de tothom: el coneixement, la saviesa, les riqueses..., l'univers creat és de tota la humanitat present i futura, però després depèn de cadascú que això es concreti en quelcom real per a ell i per a la societat a la qual pertany; la diferent iniciativa i la diversitat inherent que deriva de tota societat plural farà la resta. De fet, hi ha una dinàmica al món que es produeix a partir del principi de la diferència i la «desigualtat» entre totes les espècies vives i també entre els individus de cada espècie. Les diferències entre els individus són de tot ordre (físic, intel·lectual i moral) i això comporta diferents aptituds, actituds, consciència i responsabilitat. Per això mateix, al costat del dret a una vida digna, cal consagrar el dret a la propietat privada, intel·lectual, etc., que la mateixa iniciativa humana comporta, com a característica que deriva de la seva pròpia identitat. El fet de «tenir» no només té una dimensió en el camp material sinó també en l'intel·lectual, artístic o ètic, i també en aquests camps la mesura del seu valor ens diferencia els uns dels altres.

A l'inici de la societat civil, de la seva primera constitució i organització, hi ha dues «institucions» que es creen per tal de donar-li estabilitat: l'una és la propietat privada i l'altra, el matrimoni. El matrimoni s'institueix per posar ordre en el camp afectiu, sexual, del dret successori..., d'una gran complexitat, i que cal regular pel bé de l'individu i de la societat. La propietat privada constata les diferents aptituds, iniciatives i responsabilitats.

Obligació a la inversió productiva

La societat ha de regular de forma adient, en benefici de la majoria, el resultat de qualsevol sistema econòmic, amb independència de qui sigui el propietari dels mitjans de producció. No és, de fet, tan important qui n'és el propietari, sinó com els utilitza i com s'empren

els beneficis que se n'obtenen. Per aquest motiu, tan important és considerar la propietat dels mitjans de producció com què es fa de les plusvàlues que generen, perquè si l'Estat se les apropia, fent-ne un mal ús, pot ser pitjor que quan resten en mans privades. Interessa garantir que la inversió que es faci, de la riquesa generada pel conjunt del sistema, sigui una inversió útil per al progrés de la comunitat. L'Estat així ho hauria d'incentivar fiscalment, per la qual cosa s'hauria de primar la inversió productiva i gravar la improductiva.

L'Estat ha d'establir normes, a través d'una legislació adient, que garanteixin que el resultat econòmic ha de revertir en una inversió que sigui productiva, que estigui dirigida a assolir objectius de bé comú, que creï treball i riquesa, i que tendeixi a satisfer les necessitats de la societat, creant aquells equipaments i serveis que aquesta ha de posseir mínimament. I per aquesta raó, també la mateixa empresa privada ha de ser concebuda, a més de centre de treball, com un centre de formació i desenvolupament personal, econòmic i cultural.

Certament, l'home transforma la natura i assoleix la possibilitat del seu propi benestar mitjançant el treball. Al mateix temps, amb el treball, el sistema productiu genera una riquesa amb la qual s'amortitzen els béns de capital, es retribueix el treballador i s'obté una plusvàlua que constitueix el benefici. En el sistema capitalista, una part d'aquest benefici es destina a pagar impostos, una part es reinverteix per millorar l'empresa i una part es distribueix entre els socis capitalistes. Però per tal que aquesta organització sigui tan justa com es pugui, tot individu hauria de poder participar en la propietat efectiva dels mitjans de producció d'una forma concreta i en la seva direcció econòmica a través de l'elecció dels òrgans d'administració corresponents: s'hi ha de sentir lligat i amb responsabilitat directa.

S'ha d'aspirar que totes les persones tinguin el dret de participar activament en les decisions econòmiques, culturals i polítiques d'una societat, per poder ésser i sentir-se individus plenament integrats, quelcom més que un objecte; tot i que només una formació adequada

permetrà definitivament que aquest dret sigui efectiu i no tan sols formal. En molts casos, el treballador continua essent considerat com una mercaderia, sense autonomia, i l'únic que pot fer és vendre la seva força de treball a un preu o a un altre segons el mercat de treball. Tanmateix, en l'existència humana hi ha dos estadis clarament diferenciables que comporten diferents dependències: l'estadi de la subsistència i el del benestar, en relació amb els quals m'atreviria a definir (modificant la concepció del segle XIX i marxista del terme *proletariat*) que proletari avui seria aquell que ha de treballar per sobreviure, sense poder escollir; i no aquells altres que poden escollir i que, mitjançant llur treball, no solament subsisteixen sinó que també obtenen el benestar material i espiritual desitjat.

El centralisme democràtic? El pluralisme i la descentralització. El socialisme democràtic

Al llarg del temps, el món ha pogut experimentar i contrastar la teoria i pràctica de diferents sistemes econòmics imposats i aplicats d'una manera o altra. En el seu conjunt, se'n poden extreure diferents conclusions:

La societat ha de comptar amb una organització política, social, econòmica, etc., que es pugui observar, comprendre i controlar. I per això, sempre ha estat més fàcil imaginar i dirigir el que pertoca des d'una concepció centralista, uniforme i monolítica, que permetre el lliure joc plural d'aquesta societat, des dels seus diferents àmbits d'autonomia.

D'aquesta manera, l'organització centralista de la societat es podia correspondre amb un món on les coses anaven molt a poc a poc, amb un món aturat en el qual calia imaginar i entendre'n l'ordre, per poder

controlar-ne els esdeveniments, que havien de servir el poder establert. Passaven poques coses i duraven molt de temps.

La societat actual canvia molt ràpidament i hi cal una organització descentralitzada i flexible, a prop del ciutadà, que s'acomodi constantment als canvis que es produeixen. La societat del passat era menys plural en els seus interessos que la d'avui. A aquesta li és imprescindible l'estímul que genera la llibertat, sense llibertat i l'estímul que fa que els homes investiguin i treballin no hi ha progrés. Per això, sense aquestes condicions, la societat no pot progressar al mateix ritme que aquelles on sí que hi ha un marc adequat que facilita la iniciativa lliure i creadora de tot individu.

La societat oberta, el pluralisme i la descentralització són una mateixa cosa. En el món d'avui, aquestes condicions constitueixen una necessitat imperiosa: a les raons econòmiques i humanistes que ho fan necessari, s'hi sumen ara les raons de la revolució informàtica i de les comunicacions i el seu corresponent desafiament. El «centralisme democràtic» de la societat marxista era un concepte contraposat al del «moviment» que presideix avui totes les coses, i constituïa en si mateix un fet irracional.

* * *

La societat, a través de l'experiència històrica, ha anat adquirint consciència de la teoria i pràctica del marxisme, així com també, en la seva confrontació intrínseca, dels dèficits i de les virtuts del capitalisme. A la vegada, el coneixement efectiu de les lleis que regulen el món econòmic fa necessari que aquestes es tinguin en compte; d'aquesta manera, l'ortodòxia ideològica dona pas al pragmatisme que la necessitat imposa. De forma que, a tot arreu, en la mesura que la realitat econòmica es fa cada vegada més assequible al coneixement i permet cada vegada més la seva regulació, hom formula i aplica polítiques per aconseguir-ne el control.

Avui, el capitalisme del món occidental ha abandonat el *laissez faire*, igual que els països excomunistes, la planificació centralista. Tanmateix, des d'ambdues posicions l'Estat intervé per regular els processos econòmics. El capitalisme s'ha tornat molt més intervencionista que no ho era, igual que el postcomunisme tracta de trobar altres vies que substituïssin el «centralisme democràtic» que tants fracassos va recollir. El món es mou, d'alguna manera, des dels seus dos extrems vers un socialisme democràtic.

En conjunt, l'alternativa del socialisme democràtic pressuposa l'estat de dret configurat democràticament i, per tant, un marc de llibertat i un règim democràtic. El marc de la llibertat és un marc irreductible per a l'exercici de la lliure responsabilitat individual, i el règim democràtic la garantia de l'estat de dret configurat al servei de tota la societat i, consegüentment, de l'imperi de la llei per a tothom sense privilegis ni excepcions. Vol dir també, anant més enllà, la concreció de la divisió dels poders i de la seva mútua independència.

En definitiva, socialisme democràtic ha de significar llibertat i justícia a través d'un sistema polític directament vinculat al poble i als seus representants; elegits de forma tan directe com sigui possible, sense intermediaris ni mediacions partidistes ni corporatives de cap classe. I en què l'exercici de la llibertat individual i social ha de quedar emparat per les lleis. Al mateix temps que hi ha d'haver l'exigència d'una justícia social, un dret dels pobles, que tingui en compte, per sobre de l'interès egoista, l'interès de tota la societat i que en funció d'aquest planifiqui la resolució dels seus problemes de manera solidària.

De les condicions econòmiques i socials en deriven sistemes polítics que en conjunt han anat evolucionant a través del temps fins als nostres dies, des de posicions d'autarquia i absolutisme a d'altres de més obertes, integradores i democràtiques.

II. 'ECONOMIA DE MERCAT ECONOMIA I PLANIFICACIÓ

*El progrés i la riquesa de les nacions
depenen de la creativitat humana.*

La democràcia, l'estat de dret i l'economia de mercat

Els fets econòmics —com qualsevol altre aspecte de la civilització humana— són fets històrics, és a dir, estan inserits dins l'evolució de la societat i es produeixen com a resultat de la confluència de factors de diversa índole. La història dels Estats Units no és la història d'Europa com tampoc no és la història de la Xina. Els fets i les idees arrenquen des de moments diferents i els factors que hi incideixen són també diversos. A partir d'aquí, hi ha períodes i cicles d'un signe o d'un altre en tots els camps d'una societat en evolució a través del seu curs i de la seva experiència i, a un període on predominen unes idees i uns fets sovint el succeeixen d'altres per reacció amb la tendència precedent i/o per connexió amb aquesta. Com a conseqüència, d'acord amb diferents circumstàncies i ideals (d'humanitat i de solidaritat) els diversos Estats s'han procurat models econòmics diferents, aquests models econòmics presenten tots, per llur anàlisi, aspectes bàsics semblants.

La societat moderna organitza el seu sistema polític i econòmic a partir d'una realitat plural d'interessos, i es conforma a través de la democràcia, l'estat de dret i l'economia de mercat. L'economia de mercat és per a les democràcies del món occidental el que és l'economia «planificada» per al món comunista. En l'economia planificada, les necessitats que s'han de cobrir les determina l'Estat, per a tothom, de forma centralitzada i monolítica. L'Estat decideix el que s'ha de produir i, per tant, consumir, la informació que el ciutadà ha de tenir, i fins i tot el que convé que pensi en funció d'un bé comú predeterminat per quatre. En l'economia de mercat és aquest el qui determina, desenvolupa

lupa i aclareix les necessitats que s'han de cobrir i el qui s'encarrega de satisfer-les a través de l'oferta i la demanda que s'estableix lliurement; això pressuposa un mercat prou ampli, obert i plural.

El mercat és el punt de trobada i en certa forma de confrontació de totes les iniciatives que tenen per objectiu la satisfacció de les necessitats individuals i col·lectives, i el punt en el qual reben l'acceptació o el rebuig en funció de llurs característiques: qualitat, preu, etc. L'economia de mercat no es refereix només a un mercat de coses materials, sinó que és també el punt de confluència de totes les iniciatives de la societat per tal de satisfer el que aquesta demana, sigui en el camp dels béns de tipus material, intel·lectual, artístic o espiritual. L'economia de mercat s'estableix sobre la base de considerar la llibertat de l'individu i les seves necessitats com el més important que cal respectar i satisfer respectivament des del pluralisme i la diversitat, sense monolitisme ni dirigisme de cap classe. Per això cal preservar-ne el caràcter, impedit les situacions de monopoli o de prevalença, així com la desinformació o (el que és el mateix) la informació interessada; l'economia de mercat, perquè ho sigui, requereix una oferta i una demanda que facin possible la lliure competència, sense monopolis.

La riquesa de les nacions

L'avanç de la humanitat es produeix com a conseqüència de la superació de les seves limitacions: materialment, intel·lectualment, i en el seu progrés moral i ètic. El coneixement de la realitat fundat i tan científic com sigui possible, a través de la investigació, experimentació i descobriment en tots els camps, permet a aquesta humanitat avançar. Perquè sigui un avanç real i constatable cal que sigui el de tots. I perquè sigui possible, cal «invertir» enormes quantitats de talent i estudi i, per tant, en formació i de capital; per això només és possible si s'inverteix

en investigació i desenvolupament i si es disposa de la gent qualificada per a fer-ho. No hi ha riquesa comparable a aquella que deriva de la inversió en investigació i les seves aplicacions resultants.

De manera que la investigació i el coneixement aplicat que se'n deriva són la base del progrés de la humanitat. El desenvolupament de les forces productives, en la confrontació de l'home amb la natura, constitueix la base del progrés. Amb aquest, unes solucions deixen pas a unes altres i l'economia ha d'adaptar-s'hi. La superació dels problemes i necessitats de la humanitat amb el descobriment i la incorporació de nous productes i serveis, adients a tal objecte, estableix automàticament una demanda d'aquell nou mitjà descobert, que genera en correspondència tota una nova economia.

A partir d'aquí, el creixement de tot sistema productiu és una necessitat intrínseca del seu funcionament, que va lligat a l'increment de la productivitat que els avenços tecnològics comporten. L'increment de la productivitat és condició indispensable de tot sistema econòmic, sense el qual es perd competitivitat i, consegüentment, mercat. I és a partir del moment en què per raó del creixement econòmic derivat es supera el sostre de les necessitats mínimes que comença la possibilitat d'estalviar i d'una inversió selectiva. Si no hi ha creixement no hi ha riquesa que es pugui repartir.

En conjunt, el creixement depèn del grau i qualitat de la industrialització. Aquesta pressuposa tecnologia i innovació, i requereix persones preparades, capital financer, infraestructures adequades... La industrialització és un procés sense fi, per la qual cosa la investigació i la inversió paral·leles hi són indispensables. I demana també un mercat ampli, el més ampli possible en correspondència amb la capacitat productiva. La industrialització és el requisit indispensable per al creixement econòmic.

D'altra banda, l'increment de la productivitat i la competitivitat està lligat al que passa als altres llocs; el qui produeix més i millor és el qui triomfa, el qui no pot seguir el ritme pereix. De forma que una

característica de tot procés econòmic és que s'estableix una relació a escala mundial dels sistemes productius dels diferents països. Per això, cada país ha d'escollir aquells camps en què pot ser més competitiu d'acord amb les seves condicions i recursos. Les conseqüències de ser més competitiu i d'una major productivitat ho afecten tot: els preus dels productes, els beneficis, els salaris, etc., i, conseqüentment, el nivell i la qualitat de vida.

D'alguna manera s'ha de concloure que el progrés i la riquesa de les nacions depenen fonamentalment de la creativitat humana, ja que és a través de la investigació i de les seves aplicacions que es deriva l'avanç en tots els camps i en particular els processos d'increment de productivitat, qualificació i nivell de vida. Però també depèn de l'organització del treball en relació amb els altres factors productius que concorren en cada moment històric i, per tant, del sistema instituït: del sistema polític, econòmic i social, (ja que els defectes del sistema ho arrossegueu tot). Per fer-ho possible i per aconseguir el funcionament òptim del sistema econòmicosocial i la millor utilització i el millor desenvolupament dels seus factors de producció, la qualificació humana és el més important.

L'estat del benestar

El progrés de l'ésser humà i de la societat o es produeix i es concreta en ells mateixos —a nivell de qualificació personal i social— o és com si no existís, ja que el progrés material en el qual hom viu no és més que un marc que li permet desenvolupar-se o no; el progrés de la humanitat és el progrés de l'ésser humà, no el de les coses que el rodegen, si bé aquestes poden constituir una circumstància favorable o desfavorable. Per aquest motiu s'ha de considerar que el progrés de la societat és sempre relatiu, perquè només compta realment el que l'home asso-

leix al llarg de la seva vida, i aquesta és sempre un procés cíclic, en què el néixer i el morir són irrefutables.

De forma que el futur continua presentant a l'home el repte del seu propi progrés, per a cada individu, a cada època i a tot arreu. La lluita pel progrés de la humanitat i la vigilància en aquesta lluita continuarà ocupant la història de la humanitat. No hi ha cap situació que pugui considerar-se consolidada definitivament, aquells que creuen que el progrés assolit és definitiu no han entès res de com funciona el món. Creure que la lluita per la transformació de la naturalesa humana o el mateix progrés material són irreversibles constitueix un greu error. L'home ha de viure sempre atent, sempre expectant, la seva lluita no té fi.

De la mateixa manera, la seguretat social, les pensions, el salari d'atur, les obres socials, etc., són conquestes obtingudes en la lluita pel reconeixement dels drets i la dignitat de l'home. Tanmateix aquestes conquestes no són irreversibles; s'hauria de mirar que fossin perdurables, però, de garantia, no n'hi ha cap, tot depèn del nivell de riquesa i justícia social en cada moment. No hi ha res que sigui per sempre, tot és circumstancial, i no hi ha res pitjor que adormir-se sobre els llorers creient que el més important ja està fet. La riquesa és efímera, i els pobles que no estan sempre alerta acaben abatuts per llurs dèficits més que per circumstàncies alienes.

Implícitament, hi ha un cert contrasentit entre ambdues coses: el progrés de l'home i el seu benestar i seguretat. En un cert sentit, es podria dir que la recerca desproporcionada de la seguretat comporta sempre pèrdua de llibertat i que romandre en el benestar comporta una pèrdua de la necessitat, condició *sine qua non* per al seu propi progrés. La incertesa i, en certa manera, la inseguretat és una condició necessària per a l'evolució de l'espècie humana. La vida és una aventura, malgrat l'assegurança que tots voldríem tenir contra l'infortuni o la desventura, i qui no està sempre alerta davant les vicissituds i els imprevistos que la dinàmica del món comporta acaba engolit per aquesta. Sovint, el qui ho vol tot assegurat s'oblida del propi deure, però, això

sí, es refia del que correspon als altres, principalment a l'Estat. D'aquesta manera, l'objectiu mal entès de l'Estat benefactor acaba essent el de servir tot un món de paràsits, que provocaran, sens dubte, des de dins d'ell mateix, l'autodestrucció. El millor estat del benestar que hi pot haver és aquell que garanteix el treball i la responsabilitat del nombre més gran de ciutadans.

La planificació

És difícil governar bé; per fer-ho, avui més que mai, cal conèixer tant com es pugui el funcionament del sistema econòmic. Aquell que no sap sumar no pot distingir entre qui suma bé i qui ho fa malament. El món s'ha anat fent petit, i l'home disposa actualment de mitjans que permeten en bona mesura el coneixement de les lleis econòmiques i un cert control de les condicions de llur desenvolupament.

Planificar vol dir veure què s'ha de fer, quines són les prioritats que hi ha en funció dels recursos de què es disposa, i vol dir, també, veure de quina manera s'ha de dur a terme allò que s'ha decidit, amb l'estratègia més convenient que s'ha de seguir. La planificació ha de comportar fonamentalment la previsió de les reformes necessàries per dur a terme, a cada moment, la política que serveixi millor els interessos generals. Cal planificar les alternatives en funció dels objectius que la societat es fixa en la mesura que sigui possible assolir.

En governar un país s'han d'establir uns objectius i unes prioritats que, en bona lògica, haurien de correspondre's amb l'interès general. De fet, per arribar al poder polític i governar cal una interpretació determinada de la realitat que es vol transformar i un programa de govern que expliciti la tasca que es vol realitzar i els objectius que es volen aconseguir, essent un objectiu important, entre d'altres, el de la

millora de les condicions «materials» de vida de la població. Per aquest motiu, és necessari oferir una alternativa de progrés realista, basada en un coneixement efectiu del funcionament del sistema econòmic.

La política econòmica ha de fixar les seves prioritats, però no d'una manera rígida i inflexible, ans al contrari, sabent que l'evolució dels factors econòmics farà necessari adequar constantment el plantejament que es faci a aquesta realitat canviant. I de la mateixa manera que es projecta una política econòmica, també cal fer-ho en tota altra activitat. En urbanisme, per exemple, s'ha de planificar per veure com és possible organitzar el territori en funció de l'equilibri territorial necessari: on s'han de construir les noves ciutats, l'exemple de la ciutat antiga i com s'ha de produir la seva reforma, així com quina serà la gestió que s'haurà de dur a terme per fer-ho possible.

Planificar vol dir racionalitzar l'activitat humana, fent les coses amb ordre, segons unes prioritats determinades i d'acord amb les possibilitats de cada moment. I aquesta funció no és exclusiva de l'Estat des d'una concepció «teocràtica» i centralista, sinó de les diferents corporacions democràtiques cadascuna dins l'àmbit de llur competència, sense perjudici de la coordinació que s'hagi de produir entre elles.

L'anàlisi econòmica

Històricament, l'anàlisi econòmica s'ha desenvolupat en relació amb els seus diferents aspectes:

1r. L'anàlisi «microeconòmica»

Estudiant sobretot l'economia des de la perspectiva de l'acció de l'individu en el marc de l'empresa privada, perquè sota qualsevol cir-

cumstància aquest és sempre un factor determinant en relació amb els altres factors de producció. Així com des de la perspectiva de la relació de cada empresa amb les altres dins de cada àmbit en el que s'interrelacionen i del mercat al qual serveixen.

Referent a això, cal assenyalar: que la salvaguarda de la iniciativa de l'individu com a principal agent del espai econòmic, dintre d'un sistema en llibertat, és un tema bàsic; sense la seva iniciativa i la seva imaginació —en el camp de l'activitat econòmica com en tots els altres camps de l'activitat humana—, no hi ha cap possibilitat d'èxit. Si no hi ha llibertat d'iniciativa el sistema econòmic resta sense responsabilitat, perquè aquesta va lligada a la llibertat individual.

La iniciativa de l'individu, en el sistema productiu i en la creació de riquesa, és tan important com la de l'Estat en allò que a aquest li correspon i ha d'ésser reconeguda i respectada dins un marc que garanteixi el seu bon fi en relació amb el col·lectiu general; ambdues iniciatives no són incompatibles. La iniciativa individual és el principal factor de progrés d'una economia; l'Estat, té el deure de fer que aquest progrés repercuteixi en benefici de tota la societat.

2n. L'anàlisi «macroeconòmica»

Estudiant la societat en conjunt i les variables generals que condicionen, interrelacionades entre si, el funcionament econòmic, així com la intervenció de l'Estat per tal de regular adequadament el sistema; en passar de considerar el fet econòmic des de la perspectiva de l'empresa privada, en funció de l'interès privat, a la seva consideració com un fet social i d'interès públic. L'individu, inserit en un ordre social determinat, ha de saber reconèixer el marc «benefactor» que l'Estat està obligat a crear per tal de preservar l'interès general sobre el privilegi indegut i l'extorsió.

Tanmateix, la iniciativa de l'Estat ha de quedar clarament definida, sense que es pugui desenvolupar a caprici del governant de torn.

I per aquesta raó, d'una banda, ha de comportar la creació d'un ordenament jurídic que garanteixi un marc de relacions econòmiques just i que la riquesa que es creï vagi dirigida a assolir els objectius que el bé comú demana; i, de l'altra, ha de procurar organitzar i gestionar una bona administració dels afers que li són propis, creant els serveis generals mínims que facin possible el desenvolupament equilibrat de la societat.

3r. L'anàlisi dinàmica

Estudiant l'economia com a fet dinàmic, tenint en compte les diferents etapes del seu desenvolupament. En particular, en relació amb el factor tecnologia, és a dir, com s'utilitza el mitjà tecnològic i la relació de dependència i d'automodelació de l'individu que s'hi relaciona.

Un sistema econòmic, com tot allò que té vida, és a dir, que es mou, ha d'ésser flexible; no poden establir-se condicionants inamovibles que en comportin la rigidesa, perquè llavors, el fet dinàmic i constantment canviant que és l'activitat econòmica, es veu impedit i acaba paralitzat.

4t. L'anàlisi dels factors psicològics

S'ha de dir que aspectes en aparença irracionals —ja que ben mirat no ho són— poden influir sobre la marxa econòmica de forma decisiva, distorsionant el que en teoria podria preveure's ateses unes condicions determinades, i impedit que el fet econòmic pugui qualificar-se de científic perquè escapa totalment d'allò que és racional.

I per aquest motiu, tenint en compte que les previsions econòmiques es veuen sotmeses a l'albir del fenomen psicològic, que condiciona el comportament social d'una forma determinant, cal l'estudi del factor psicològic, de la manera com intervé en l'activitat econòmica, la interfereix i la condiona.

Les anàlisis microeconòmica i macroeconòmica són aspectes que han estat i són estudiats amb profunditat, no així l'anàlisi de l'economia com a fet dinàmic i dels factors psicològics que l'afecten.

Marc econòmic

Qualsevol bon observador que hagi visitat la Unió Soviètica o la Xina, l'Índia o Egipte, els Estats Units o Anglaterra, i hagi reconegut i contrastat una mica el que és la realitat dels seus diferents models de societat i especialment econòmics, haurà pogut constatar la necessitat de:

1. Llibertat. L'activitat econòmica necessita un marc general de llibertat, en el qual la iniciativa de l'individu és tan o més important que la de l'Estat. El factor humà és el factor productiu més important.

2. Flexibilitat. Necessitat d'un marc que permeti unes relacions flexibles entre tots els factors de producció, perquè el fet econòmic no és un fet menys dinàmic que qualsevol altre aspecte de l'existència i de l'evolució d'una societat. El fet econòmic és un fet dinàmic i no estàtic. No hi ha estadis de permanència ni en el benestar ni en la seguretat i garantia de la subsistència, com no n'hi ha en qualsevol altre aspecte de la vida.

3. Interrelació. El món econòmic està cada dia més interrelacionat en producció i en mercats; es fa cada vegada més abastable i més controlable. Per això les relacions econòmiques s'han de contemplar des d'una perspectiva global i interrelacionada, en què sobreviurà el més qualificat i capaç, és a dir, el que tingui unes estructures productives millors.

No són vàlids a llarg termini els egoismes corporativistes ni curts de vista, que no duen més que a l'atur i a la misèria. El que compta és conèixer la realitat i transformar-la, amb dinamisme, amb coratge, amb la pròpia aventura personal. Només des del coneixement i la imaginació, el treball i el risc, es poden conquerir fites de benestar material i espiritual més elevades.

La política macroeconòmica i la microeconòmica

Les decisions que en política econòmica sovint es prenen afecten tant la macro com la microeconomia. Tot i que, en general, un només es fixa en les macromagnituds, la política econòmica ha de tenir en compte la seva aplicació concreta, i per tant, l'economia a escala de cada empresa i sector, ja que és a partir d'aquí que provenen els resultats macroeconòmics.

Per aquest motiu, l'Estat ha de crear, entre d'altres, el marc legal adient que permeti i empari la lliure iniciativa —l'empresa privada—, de la mateixa manera que ha de regular la seva pròpia activitat, d'una forma estable i progressiva, en aquells camps en què l'interès públic així ho requereix.

D'una manera concreta, en tot sistema econòmic és necessari, com diu Leontief, organitzar la demografia, la producció i la distribució de la riquesa. I per això cal:

1. Competències. Abans que tot, ha de quedar clar quines són les competències i responsabilitat dels diferents estaments de la societat civil i de la pròpia Administració pública. Els principis de subsidiarietat i autonomia són fonamentals per aconseguir-ho. S'ha de limitar la burocratització; l'Estat en els seus

diferents nivells no ha de constituir una càrrega passiva, com ho sol ésser. I per això, cal democratitzar el sistema polític i qualificar i tecnificar l'Administració pública; la preservació de la seva honestedat és una qüestió prioritària.

2. Iniciativa i responsabilitat. L'Estat ha de salvaguardar la iniciativa privada i protegir-la, perquè és la base de la societat civil. Pel que fa a això, cal dir que el factor humà n'és el més important i, consegüentment, l'educació una qüestió prioritària, imprescindible, avui més que mai, per tal d'assolir la possibilitat d'una societat del coneixement al servei de tota la humanitat.
3. Demografia. Ha d'existir, d'alguna forma, una regulació del creixement demogràfic. I al mateix temps, per al degut equilibri territorial, hi ha d'haver una política d'assentaments i localització de la població i de les seves activitats de forma ordenada, creant a tal efecte les infraestructures necessàries, reduint els dèficits de qualitat de vida que són imputables a una mala planificació i control demogràfic i urbanístic. La ciutat ha de mantenir el seu contacte i integració amb la naturalesa.
4. Producció i recursos. El sistema productiu s'ha d'organitzar amb visió de futur, en funció d'una economia de mercat oberta i tant representativa com sigui possible dels interessos reals de la societat, amb una utilització assenyada dels recursos disponibles. S'ha de diversificar l'abastiment energètic. La dependència actual d'energies no renovables cal que sigui substituïda en el futur per l'explotació d'altres fonts energètiques —com la solar—, no contaminants i il·limitades. S'ha de protegir el medi ambient i preservar els espais i recursos naturals, el sòl agrícola i forestal productiu, l'aigua, etc.
5. Redistribució de la riquesa. S'ha de redistribuir la riquesa que es genera a través d'una fiscalitat justa que permeti la creació

d'una societat del benestar amb serveis i recursos adequats a les seves necessitats. I crear les infraestructures necessàries que en facilitin el desenvolupament, en els terrenys bàsics de l'alimentació, sanitat, educació i habitatge, ordenació del territori i assentaments de la població, i també en el de les comunicacions i d'avituellament i transformació dels recursos disponibles.

El creixement econòmic i la productivitat comparativa

Ningú no pot pretendre viure instal·lat en cap classe de seguretat aliena a les lleis d'acord amb les quals funciona el sistema econòmic. El mercat obert es relaciona amb altres mercats i s'estableix una comparació dels resultats: aquell que pugui oferir uns productes més competitius en qualitat i preu serà el mercat i l'economia que s'acabaran imposant. Això fa que en tot sistema industrial l'increment de la productivitat sigui un factor necessari i determinant del seu futur. Sense una productivitat adequada no hi ha competitivitat i, consegüentment, les empreses entren en crisi i han de plegar. Per aquesta raó, la reconversió es converteix en un fet permanentment necessari. El creixement i la qualitat no són incompatibles i haurien d'anar sempre junts.

La capacitat productiva, comparativament millor o pitjor, depèn de la forma en què els diferents factors entren en joc. Per tal d'obtenir el resultat millor i més competitiu cal racionalitat i la planificació adequada dels diversos factors, i per això el primer que s'ha d'evitar és tot allò que impedeix la transformació dels diferents sectors i empreses. Es parla molt de canvi d'estructures, però els mateixos que ho fan són els qui s'hi oposen a l'hora de la veritat, per raó del seu propi interès més immediat i curt de vista, impedingint actuar en conseqüència. Per liderar el canvi i per anar endavant, calen idees clares del que s'ha de fer, i cal

tenir en compte que allò que mou l'ésser humà no són idees abstractes sinó aquelles que expressen un sentiment comú, quelcom que és necessari i que un bon líder ha de saber comunicar.

La construcció de les nacions més pròsperes com el Japó i Alemanya després de la Segona Guerra Mundial respon al repte de la seva necessitat de supervivència i al seu propi caràcter. L'urderota els conferí un factor psicològic favorable al treball i a la disciplina, tot va quedar supeditat a la reconstrucció nacional. En el cas d'Alemanya, la seva divisió en dues va ser una motivació més gran i van reconstruir el país, establint i orquestrant el sistema industrial més perfecte. Els sistemes japonès i alemany mostren clarament el que pot donar de si una economia ben dirigida i ben organitzada: el resultat són unes taxes de creixement mantingudes per sobre de la mitjana. En el moment en què Toyota produïa trenta-quatre cotxes a l'any per empleat i Nissan vint-i-quatre, Citroën Hispania en produïa quinze, Fase Renault i Fiat dotze, SEAT nou i Alfa Romeo set. I no s'ha de confondre augment de producció amb augment de treball, perquè és principalment un problema de tecnologia i noves formes de producció i organització. Produir més no s'ha de confondre amb treballar més. Però, això sí, els increments salarials s'han de correspondre amb l'increment de la productivitat: no es pot augmentar els salaris un 10% i disminuir la productivitat un 5%.

Només produint més i, per tant, creant nova riquesa:

1. Es pot augmentar el poder adquisitiu del treballador i es poden crear nous llocs de treball.
2. L'Estat recapta més, sense necessitat d'augmentar la pressió fiscal, i pot, consegüentment, crear nous serveis i infraestructures sense endeutar-se.
3. Pot haver-hi més estalvi per a la inversió, tant pública com privada.
4. Es facilita l'exportació sobre la importació i, per tant, un saldo favorable de la balança comercial i de pagaments.

5. Una economia forta amb nivells alts de productivitat és garantia d'una moneda estable que facilita un poder adquisitiu elevat davant les altres.
6. S'aconsegueix l'estabilització de l'economia i, per tant, dels seus paràmetres de referència; de les macromagnituds econòmiques més importants com són l'atur, la inflació, el dèficit públic, els tipus d'interès, etc.

Al mateix temps, no és només el que es produeix, és a dir, el grau de riquesa o renda que es crea el que compta sinó també el que ja es té consolidat, com per exemple les infraestructures: escolars, sanitarioassistencials, esportives, de comunicacions, etc. i les seves institucions, organització i cultura. Els països europeus són països rics, i els africans són països pobres. Per això, reestructurar un país ric costa molt menys que fer-ho amb un de pobre, perquè el nivell de riquesa dóna més possibilitats i flexibilitat per a actuar en un sentit o altre.

L'estalvi i la inversió, condicions indispensables per al creixement econòmic

La societat primitiva consumia tot el que produïa. Era, de fet, una societat a precari carregada de plagues, de fam i de misèria; l'acumulació de la riquesa hi estava reservada a molt pocs. El sistema industrial permet la producció en sèrie, l'estalvi i la inversió com mai no s'havia donat. El capitalisme que se'n deriva és un model econòmic que permet l'acumulació de riquesa i, consegüentment, el seu ús en un sentit o altre.

L'estalvi i la inversió es converteixen d'aquesta manera en la clau del creixement i de la riquesa. Aquell que gasta més del que té està cavant

la seva pròpia fossa; aquell que consumeix tot el que té viurà sempre a la intempèrie; aquell que estalvia i inverteix es farà ric. La inversió suposa d'ordinari, per al particular i les empreses, un augment de productivitat i de riquesa, és una aposta de futur. En el moment en què es decideix invertir o consumir hom està decidint el seu futur econòmic. Gastar en béns de consum no aporta riquesa, només benestar. La inversió en béns d'equip aporta riquesa i maldecaps.

La inversió productiva s'efectua en béns que es consumeixen a llarg termini, i susceptibles mentrestant de produir renda i, per tant, de ser amortitzats. Els béns lligats directament al procés productiu, o béns de producció, converteixen llur titular en empresari. Si bé, a mesura que es produeix la concentració de capital i augmenta la dimensió dels processos industrials, alhora que el mercat es fa cada vegada més ampli i està cada vegada més interrelacionat, la gestió de les empreses —a la vegada que llur propietat es diversifica— depèn, sobretot, dels consells d'administració i dels tecnòcrates. Per contra, el consum està associat conceptualment al consum de béns necessaris, però que es consumeixen a curt termini.

En temps de crisi, el poder adquisitiu dels particulars i de les empreses cau ràpidament i, com a conseqüència, la demanda es redueix i pot generar una crisi generalitzada en els diferents sectors. Encara que hi ha molts tipus de crisis, en principi aquestes comporten menys demanda tant en relació amb els béns d'inversió com amb els de consum; la demanda disminueix començant pels béns de més cost i duradors, com els mateixos béns d'equip o els corresponents al sector de la construcció, després disminueix en els sectors de béns intermedis, com el de l'automòbil, etc. L'últim que deixa de gastar la gent és el petit import per comprar benzina i poder sortir de la ciutat el cap de setmana.

El sistema econòmic del món occidental: l'economia de mercat

El sistema polític del món occidental, representat, escenificat, per la democràcia i l'estat de dret, implica un sistema econòmic que s'ha convingut a denominar *economia de mercat* (davant l'economia estatalitzada del món comunista, aparentment establerta sota l'excusa de la justícia social).

Aquesta economia de mercat comporta que el sistema productiu s'hagi d'acomodar a l'oferta i la demanda que el mercat precisa per tal de satisfer les necessitats (materials, intel·lectuals i també espirituals) de la societat. Economia de mercat vol dir, en teoria, que dins d'un mercat obert i de lliure competència, en funció de la demanda i de l'oferta, té lloc la producció, la distribució i el comerç dels productes i béns adients per satisfer les necessitats referides.

En aquest mercat, tanmateix, en anar-se desenvolupant, hi haurà sempre empreses grans i d'altres de petites, el ciutadà individual i la gran corporació mercantil. Tot plegat configura unes relacions i un resultat econòmic que s'han de regular per garantir el funcionament correcte en relació amb els objectius d'interès general.

De la mateixa manera, en aquesta economia de mercat, l'Estat lliberal, en principi no intervencionista, ha d'intervenir d'ordinari per tal de garantir un marc d'estabilitat i un creixement econòmic sostingut, intentant evitar els desequilibris macroeconòmics que d'altra manera poden sorgir; i així, per tal d'aconseguir, de la millor manera possible, l'increment de la productivitat, el control de l'atur, de la inflació, dels dèficits, etc.

Per a aquesta finalitat compta fonamentalment amb la política presupostària, que implica una determinada política fiscal; i a partir de la qual es deriva una determinada política social i, consegüentment, una

política laboral, de pensions, etc., per tal, entre d'altres, de conduir l'economia en funció d'objectius adequats, cap a un creixement i una estabilitat que signifiquin un progrés permanent.

Finalment, el mateix Estat o, en representació seva, els bancs centrals, en funció de l'evolució de les variables econòmiques que fan al cas, estableix la política monetària que es considera més convenient per tal d'aconseguir el control específic de la inflació amb un creixement econòmic sostingut, així com un finançament adequat de les empreses i consumidors. La política pressupostària, la política fiscal i la política monetària han de permetre, degudament conjugades, assolir els objectius de progrés i estabilitat econòmics i socials que es cerca.

La política pressupostària

En el sistema d'economia de mercat, l'Estat controla actualment uns recursos que giren entre el 30 i el 40% del PIB nacional. És evident, per tant, que la seva capacitat d'intervenció en l'economia d'un país és molt gran, fins i tot a l'Estat de tarannà liberal. A partir d'aquest fet, l'Estat pot decidir actuar, en funció d'un tipus de política o de filosofia política, d'una manera o d'una altra. Tals recursos són canalitzats per mitjà dels pressupostos que anualment aprova el parlament, establint a través d'aquests la política social, la política d'inversions, etc., que es considera més adequada en cada cas. El pressupost es converteix d'aquesta manera en l'element més important de la política econòmica i social que té l'Estat per tal de crear la base indispensable per al desenvolupament d'un país.

L'Estat estableix la seva política. El que se'n derivi ha de tenir en compte el món en què vivim, interrelacionat, i en el qual cal anar tots junts endavant, per aconseguir el vertader progrés econòmic, social,

cultural... Aquestes polítiques depenen de cada «moment històric» i només són possibles en funció del grau de desenvolupament de les forces productives i de la capacitat de generar riquesa i progrés que té la societat en el seu conjunt. I tot plegat s'ha de fer atenent les lleis de tot tipus d'acord amb les quals el món es mou; no fer-ho és anar contra el progrés i, per contra, tenir-les en compte és favorable a l'avenç en tots els camps. Per la qual cosa cal coneixement i objectivitat, al marge de tot interès partidista i/o visceralitat.

Aquesta política pressupostària —guiada per l'interès general— ha d'afavorir el creixement econòmic, facilitar la intervenció en tots aquells camps en què faci falta, creant a tal efecte les infraestructures i serveis necessaris, i ser, entre d'altres redistribuïdora de la renda nacional, procurant unes condicions adequades, la garantia de subsistència, l'atenció i el benestar mínims per a la majoria. A partir d'aquí, hi ha d'haver, congruentment, una política d'inversions, una política industrial, comercial, laboral, sanitarioassistencial, mediambiental, cultural, educativa, etc. En definitiva, la política econòmica implica una actuació en tots els camps de la societat.

Al mateix temps, no escapa a ningú que, en correspondència amb la política general pressupostària, hi ha d'haver una determinada política fiscal. Perquè és precisament a través dels impostos que el pressupost es nodreix; impostos sobre les activitats i rendes de les persones físiques i jurídiques. I és evident que el nivell impositiu no pot ser un fet arbitrari, perquè depèn del nivell de riquesa o pobresa en què es troba cada país. I també perquè aquest nivell impositiu determinarà, en correspondència, una capacitat d'estalvi, d'inversió i de consum del sector privat i, consegüentment, uns certs estímuls o una manca d'aquests.

El món actual fa possible la intervenció de l'Estat per configurar un ordre social just. Aquesta intervenció és necessària també per assolir un marc de referència estable i unes condicions que facilitin el creixement sostingut de l'economia. Sense un marc d'estabilitat adequat no és possible el funcionament de cap sistema econòmic, l'Estat ha d'in-

tervenir per assegurar aquesta estabilitat, creant a tal efecte el marc jurídic i normatiu adequats. Hi ha la necessitat de fer compatibles el canvi amb l'estabilitat.

'ocupació i l'atur. La política laboral

La població laboral d'un país es troba distribuïda en funció del seu grau de desenvolupament econòmic. En una economia subdesenvolupada la major part de la població es troba ocupada al sector primari; en una economia en vies de desenvolupament la major part de la població es troba ocupada al sector industrial; en l'economia desenvolupada la majoria es troba situada al sector serveis. De manera que, esquemàticament, fins al final del segle XIX, el sector que ocupava més població era el sector primari, durant el segle XX, el sector secundari, i al segle XXI, ho serà el sector terciari. A través del temps es produeix un transvasament de productors d'un sector a l'altre de forma progressiva i imparable: és inevitable. I així, estadísticament es constata que el progrés tecnològic comporta sempre un intercanvi de població activa entre els diferents sectors productius, que són també en cada cas els principals creadors de riquesa.

L'activitat econòmica actual està sotmesa a la reconversió permanent i no hi ha cap garantia de «permanència estable» per a ningú, ni tan sols per a la mateixa empresa. L'empresa d'avui neix, es desenvolupa i desapareix a gran velocitat, per imperatiu, entre d'altres, de la dinàmica tecnològica. El mercat demana sempre flexibilitat, de manera que tota rigidesa li és perjudicial, ja que acaba actuant contra els mateixos que l'han imposada. El mercat demana poques regulacions, perquè la seva dinàmica necessita una acomodació ràpida a les noves condicions. Per aquest motiu, en el camp laboral, s'han d'establir unes regles clares de regulació de l'ocupació que permetin la reconversió permanent de

les empreses. Conseqüentment, la millor política laboral és la que tendeix a la formació continuada del treballador per mantenir-lo preparat per a la reconversió.

El mercat de treball té les seves pròpies lleis en funció de la quantitat i la qualificació del personal, i no hi pot haver altra política laboral que la que està en funció de les lleis del mercat. Les lleis del mercat i de la producció han d'ésser respectades sempre si es vol sobreviure. Sovint, la seguretat que es vol aconseguir amb contractes molt rígids va contra el bon funcionament de les empreses, ja que aquestes han d'acomodar la seva mà d'obra a les necessitats productives, igual que s'hi han d'acomodar tots els altres factors. Es vulgui o no, la mà d'obra és un factor com tots els altres, i tots els factors de l'equació guarden entre si una relació determinada; l'ocupació i, conseqüentment, l'atur depenen dels altres factors i es troben condicionats a aquests.

Malgrat això, és evident que un dels objectius de qualsevol política ha d'ésser la lluita contra l'atur i, per tant, s'han de trobar formes que temperin aquest problema quan existeix. També per això, en una economia de mercat, s'ha de promocionar els empresaris, els qui estalvien, els qui inverteixen i que creen riquesa, els qui s'arrisquen i creen treball. Sense confiança en la iniciativa privada no hi haurà inversió ni plena ocupació. L'empresa petita i mitjana és la que ocupa més gent. Les petites empreses ocupen en una economia industrial el 60% de la gent que treballa, les mitjanes el 25%, les grans només el 15%. Les grans empreses tenen més tecnologia i més capacitat financera, però proporcionalment ocupen menys mà d'obra, encara que més ben pagada.

Tanmateix, qualsevol política de plena ocupació que al mateix temps tingui en compte la necessitat de mantenir estables els altres factors, com per exemple la inflació, ha de reconèixer que la plena ocupació és un objectiu difícilment assolible, perquè qualsevol situació de plena ocupació (per sota d'un 5%) desencadena automàticament tensions inflacionistes, una alça dels salaris i, conseqüentment, dels preus dels productes. Per aquesta raó, qualsevol política econòmica de creixement

continuat està abocada a la importació de mà d'obra barata o bé al trasllat de les indústries a altres àrees en què aquest abastiment de mà d'obra sigui més fàcil. L'escassetat d'un determinat producte desencadena automàticament l'increment del seu valor d'una forma artificial.

El repartiment del treball

La divisió del treball ha estat una conseqüència de la necessària organització per a un augment de la productivitat. Després, la tecnologia corresponent ha substituït l'home. La divisió del treball ha estat un mal, la tecnologia que ha substituït l'home en aquest procés, un bé incalculable. Doncs bé, de la mateixa manera que s'ha dividit el treball perquè convé al sistema productiu, s'ha de repartir el treball entre totes les persones en condicions de treballar, perquè no hi ha res més important ni més convenient socialment que tothom treballi.

El treball no només és un dret, el treball és també el deure principal de tot individu, en aquesta i en qualsevol societat o sota qualsevol règim. De fet, el dret i el mèrit de cadascú hauria d'estar fundat sobretot en relació amb el treball que realitza. Per aquest motiu, l'Estat hauria de garantir la distribució i retribució justa del treball. De forma que la solidaritat hauria de començar sempre amb el repartiment del treball. Les lleis han d'emparar el qui treballa i haurien d'obligar tothom a treballar, repartint el treball que s'ha de dur a terme. Aquest és el vertader igualitarisme: acceptar repartir el treball que hi ha entre tots els homes i dones i remunerar-los d'acord amb el seu mèrit.

En els països del socialisme marxista no hi havia aturats. A l'URSS i a la Xina, sota el comunisme, per posar exemples significatius, qui no treballava no menjava: tothom treballava i tothom cobrava el que decidia l'Estat. És a dir, d'una banda es repartia el treball i, de l'altra, el

salari restava supeditat a les condicions de l'economia i als interessos generals del país. Tot i que ateses les condicions del sistema és clar que ningú volia treballar, perquè guanyaven pel fet de ser-hi amb independència del seu mèrit i responsabilitat i de produir més o menys. A l'URSS i a la Xina hi ha hagut sempre dins el comunisme una regla d'or: «Qui no treballa no menja». I una altra: «L'Estat garanteix feina per a tothom a base de repartir-la i d'imposar els salaris que convenen a l'interès nacional».

En un règim en llibertat i democràtic, tot individu ha de ser considerat igual als altres davant la llei, però cadascú és diferent de l'altre, i el comportament i les condicions de cadascú haurien de determinar el que es mereix. L'home ha d'ésser tractat segons el seu comportament. Treballar cada dia, de forma responsable, té més valor que suïcidat-se i és l'única revolució vertadera que pot fer-se. En realitat, els qui treballen són els qui creen les condicions d'una societat millor. Decididament, és bo donar a cadascú el que es mereix. Crear, en conseqüència, una cultura del treball: ensenyar que el treball ben fet (sigui quin sigui) és el factor de productivitat i canvi més gran del món costa molt més que ensenyar a repartir el que és dels altres; per a això no cal gaire alligona-ment, l'individu insolidari està sempre a l'aguait de la rapinya.

La política fiscal

La política fiscal té com a objecte proveir l'Estat dels recursos econòmics necessaris per tal que pugui exercir degudament la seva funció, afrontant-ne els costos de l'organització i les bases del desenvolupament econòmic i social d'un país. L'Administració pública pot esdevenir, a partir d'aquí, un ens més o menys actiu que canalitzi els recursos de què disposa segons criteris de justícia social i benestar, creant a tal efecte les infraestructures i serveis necessaris i garantint la igualtat

d'oportunitats i la justa redistribució de la riquesa. Ara bé, aquesta funció de l'Estat ha de tenir lloc a través d'un sistema fiscal just, amb mesura, dins d'una delimitació raonable i del que és possible.

La recaptació fiscal depèn del nivell econòmic i només és possible quan és possible l'estalvi. De forma que per sota d'uns determinats nivells de renda la pressió fiscal pràcticament no pot existir, ja que si l'individu no en té prou per viure —per menjar, per vestir, per a un habitatge digne—, difícilment pot tributar. I, per tant, quan es parla d'impostos, s'ha de parlar de la renda a la qual es troben referits; no és el mateix un determinat percentatge impositiu sobre una renda baixa que sobre una renda alta, a menys renda menors poden ser els impostos; de manera que comparar nivell d'impostos amb rendes desiguals és incorrecte i no diu res. Com més alt és el nivell econòmic, més alta pot ésser la imposició fiscal. A partir d'un determinat nivell hi ha d'haver uns impostos que determinin en si mateixos una certa solidaritat d'aquells que paguen respecte dels qui no ha fan. Tot i que, possiblement la solidaritat no pot ésser decidida massa democràticament, perquè tindria sempre com a punt de referència l'interès de cadascuna de les parts.

L'estat del benestar és cada dia més important, per la qual cosa cada vegada necessita més recursos. Però està comprovat que, a partir d'un cert nivell, l'individu no està disposat a pagar més i, consegüentment, a treballar més. La gent no n'és conscient quan demana més serveis del cost que tenen. El nivell impositiu depèn del nivell de riquesa d'un país, però per sobre d'un determinat sostre desincentiva la iniciativa individual i, de fet, la gent es nega a pagar. Cada situació demana nivells d'intervenció diferents però s'ha d'ésser conscient sempre d'aquest fet: la intervenció de l'Estat per sobre d'un determinat nivell, fet que vol dir en paral·lel una imposició fiscal desproporcionada, suposa renunciar a la contribució de bona part de la iniciativa privada en la construcció de la societat. Raó per la qual el nivell impositiu, a nivell general i, en correspondència, la intervenció de l'Estat, ha de limitar-se a cotes raonables que jo fixaria de mitjana al voltant del 30% del PIB, almenys pel que fa al tipus de socie-

tat i a les rendes del món occidental. La imposició fiscal desproporcionada, per sobre d'un determinat nivell, estimula la passivitat.

Es dirà, d'acord amb la concepció «socialista», que ja està bé que les persones no s'escarrassin més del que necessiten. Bé, aquesta concepció comporta al mateix temps que tota aquella gent amb iniciativa que creen empreses, treball i riquesa, treballin a mig ritme i també que la gran majoria dels treballadors, a partir d'un determinat nivell de renda, deixin de tenir interès i de posar-hi l'esforç que en altres condicions hi posarien. El món actual està vivint l'experiència de diferents nivells d'intervencionisme i es pot comprovar que les societats més intervingudes són les més passives i aquelles que tenen menys regulació les més dinàmiques. Com més impostos, més intervenció de l'Estat i menys activitat del sector privat, més dirigisme i menys autonomia.

D'altra banda, amb més impostos, normalment hi ha més càrregues passives, perquè encara que l'Estat també inverteix, sol ésser una inversió poc productiva que sovint no fa res més que autoalimentar la seva pròpia despesa. L'experiència mostra que aquelles societats en les quals hi ha menys impostos, és a dir, que són menys intervencionistes, com per exemple els EUA o el Japó, creixen econòmicament amb unes taxes superiors a les d'aquelles altres en les quals la intervenció de l'Estat, per exemple a Europa, és més important. Els països amb menys impostos, que són també els que tenen una economia menys intervinguda, són els més pròspers.

'economia submergida

Hi ha situacions en què l'economia submergida és tan important que cada dia hi ha menys gent que paga impostos, i hi ha una minoria que cada vegada en paguen més. L'economia submergida genera

una quantitat enorme de diner «negre» que se sostreu de qualsevol tipus d'imposició. Per això la lluita contra el frau fiscal és pura il·lusió «òptica» si al mateix temps no s'elimina l'economia submergida. D'altra banda, no es pot continuar incrementant la imposició fiscal dels que són legals i no fer res respecte de sectors submergits que són els principals defraudadors de l'erari públic, siguin empresaris, siguin treballadors. L'economia submergida existeix, funciona a costa de les empreses i treballadors que actuen legalment. Aquell senyor que cobra un subsidi que no ha de cobrar, aquell funcionari que treballa en dos llocs diferents de forma incompatible, o aquell empresari o treballador que no declaren llur treball són uns defraudadors de l'erari públic.

L'economia submergida té moltes raons de ser. En primer lloc, cal dir que moltes vegades falta sentit social i que, per això, cal desenvolupar-lo a través d'una informació adequada i tant objectiva com sigui possible sobre quines són les necessitats de la societat, considerada aquesta com un tot, i del que cal en aquest sentit per anar tots junts endavant al mateix temps.

També cal dir que, part de l'economia submergida existeix perquè és «connatural» a l'individu resistir-se a pagar impostos, en part perquè aquests són massa elevats, i en part perquè instintivament es pensa que són inútils, perquè no se sap on van a parar, o perquè hi ha consciència que s'administren malament. Per aquesta raó, és molt important que l'Estat expliqui amb claredat on van a parar els impostos, a què es destinen i com s'administren, perquè són de tots els contribuents i aquests tenen el dret de saber-ho.

El ciutadà té l'obligació de pagar els impostos que li pertoquen, però, a canvi, ha de tenir el dret de conèixer i controlar la despesa pública. La mala administració i la corrupció són sovint tan manifestes que el ciutadà s'hi rebel·la, i ho fa de l'única manera que pot. Sense una bona administració és justificable que la gent es resisteixi a pagar impostos. El qui no sap administrar no pot tenir diners a les

mans, i aquest és un fet molt més freqüent del que es creu pel que fa a l'Administració pública.

Finalment, també cal asseverar que hi ha moltes activitats il·lícites, mafioses, que es desenvolupen al marge de la llei, i que en aquest camp, com en qualsevol altre, les conductes delictives han de ser perseguides.

'intervencionisme de l'Estat

Velles teories ens parlen de quin és el paper que ha de jugar l'Estat en el camp econòmic i, evidentment, hi ha opinions per a tots els gustos: des dels qui creuen que no ha d'intervenir en res fins als qui defensen que ha d'intervenir en tot. Els temps canvien i la necessitat d'intervenció o no de l'Estat també, de manera que no es poden fer afirmacions sense perspectiva històrica, és a dir, amb abstracció de la realitat canviant. És segur que en el temps pretèrit la intervenció de l'Estat era diferent de l'actual, tot i que l'Estat ha exercit sempre un control sobre l'activitat econòmica; el poder polític i el poder econòmic han anat sempre junts.

Tanmateix, és ben cert que l'economia s'ha mogut durant molts segles sense gaires estadístiques ni una comptabilitat general, així com sense gaires mitjans tècnics per poder-la controlar i fer-la esdevenir una ciència, tal com s'està intentant en el temps actual. I per descomptat, l'atur, la inflació i la política fiscal o monetària eren considerats de forma molt diferent. Avui hem de deduir inequívocament que l'Estat modern disposa dels recursos per conèixer i controlar el curs de l'economia de cada país i que, essent així, el seu deure és intervenir per regular i afavorir el desenvolupament de forma equilibrada. De fet, la intervenció de l'Estat en les qüestions econòmiques esdevé cada cop més important. El liberalisme, el *laissez faire*, predicat i exercit durant

tantes dècades en el passat, és avui només història, perquè el poder de l'Estat és cada vegada més rellevant i la quantitat de «buròcrates» i llur capacitat de control, cada vegada superior.

La intervenció de l'Estat és necessària per configurar l'ordre social i l'estabilitat. L'Estat ha de garantir l'existència i el funcionament de la societat, fent possible el progrés dins d'un ordre, i per tal que hi hagi justícia en els conflictes d'interessos que es produeixen, per a la qual cosa ha de crear el marc legal en què puguin concórrer en llibertat les diferents iniciatives, d'acord amb el pluralisme que hi ha. Tanmateix, la funció de l'Estat no ha de ser només d'establir un ordre jurídic, administratiu i de fiscalitzar l'activitat privada; la funció més important de l'Estat és la de preveure els problemes i prevenir-los amb una acció adequada. Per això també, al mateix temps, ha d'administrar amb eficàcia els recursos econòmics de què disposa per tal de garantir les infraestructures bàsiques i serveis sense els quals no hi ha desenvolupament econòmic, ni cultural, ni de cap tipus.

Ara bé, d'aquí a caure en la temptació de suprimir la iniciativa de l'individu —com van fer els anomenats països socialistes—, hi ha una llarga distància; als països que han adquirit un cert nivell de desenvolupament econòmic això és pràcticament impossible. La dictadura i el dogmatisme només són possibles en un món subdesenvolupat, en què el que es juga la gent sovint és, fins i tot, la vida, i naturalment dóna el que sigui —també la llibertat— per obtenir a canvi un tros de pa i per poder sobreviure. Al món en què hi ha un cert nivell econòmic, parlar de «dictadura del proletariat» no té cap sentit. La gent no està disposada a perdre la seva iniciativa i la seva responsabilitat, la llibertat de pensar, de parlar, d'associar-se, a canvi de la seguretat que l'Estat dóna; que no deixa de ser una seguretat molt limitada, perquè en definitiva s'acaba obtenint d'aquest Estat ben poca cosa.

De fet, quan l'Estat ho controla tot arriba un moment en què, com a l'exUnió Soviètica, l'individu no vol treballar. Hem assistit a la lluita dels últims dirigents de l'Estat soviètic contra la corrupció, con-

tra l'abstencionisme a la feina... I per què ha tingut lloc això? Perquè qualsevol que hagi estat a la Unió Soviètica ha pogut comprovar el mateix: que la gent no volia treballar. La gent no volia participar amb el seu esforç d'un sistema que no li donava pràcticament res més que allò que cal per a la supervivència i que el que feia amb les plusvàlues del seu treball, en la confrontació mundial i l'antagonisme, era fabricar bombes o míssils, però realment res del que s'esperava. La societat en què s'elimini la iniciativa privada serà la societat més alienada que existeixi, i l'individu s'hi rebel·larà de l'única manera possible: de forma passiva, sense treballar.

Per tant, d'un costat l'Estat ha d'intervenir per regular convenientment l'economia general a través de la consideració de tots els factors macroeconòmics i dels paràmetres corresponents, però essent conscient que és la societat civil, a través de les empreses i la iniciativa individual, qui ha d'assumir el risc i l'acció concreta en el terreny econòmic; l'Estat només ha d'assumir les competències i obligacions administratives i de gestió, per tal de regular convenientment el desenvolupament de la societat.

L'Administració pública: la despesa pública i el nivell de serveis

La mala política és deguda als polítics, encara que aquests siguin elegits democràticament. Quan un país s'arruïna, perquè ha gastat més del que pot, i perd la seva capacitat financera i el seu crèdit, s'esdevé la crisi econòmica, l'atur i la misèria (com el 2000 a l'Argentina, a causa d'una política econòmica equivocada, que va fer perdre al país la seva competitivitat i la seva capacitat de generar recursos suficients). D'això se'n deriven la inestabilitat social, la fallida conseqüent de l'estat de dret i la revolució. El que s'hauria d'haver fet per evitar-ho és, d'entra-

da, no cometre els greus errors de política econòmica que es van cometre, com la fixació d'una paritat entre el dòlar nord-americà i el peso argentí, insostenible a llarg termini en tractar-se de dues economies amb nivells de productivitat completament diferents i, d'altra banda, administrant millor el nivell de riquesa que hi havia, evitant la corrupció i la incompetència a tots els nivells.

L'Estat ha d'intervenir en el sistema econòmic per aconseguir-ne un funcionament estable i al mateix temps per nodrir aquells camps de l'economia, —com ara les infraestructures bàsiques— sense els quals altres camps no poden desenvolupar-se, però ha de deixar d'intervenir en tot allò en què no és necessari. La revolució tecnològica actual, basada en les idees i la creativitat individual, porta el debat de la intervenció de l'Estat a un altre pla, diferent del passat, de forma que aquesta s'ha de reconvertir a les necessitats actuals, retornant el protagonisme a la societat civil. I, d'aquesta manera, també el sistema impositiu, en correspondència, ha d'acomodar-se als nous temps disminuint la seva intensitat.

Referent a això cal assenyalar que, en l'administració d'un país, moltes vegades el problema no és tant quin ha de ser el nivell impositiu, sinó quina és la seva bona o mala administració. Els impostos permeten, entre d'altres coses, la inversió pública i el manteniment dels serveis; però hi ha moltes maneres de gastar els diners, i tan important com es recaptin, ho és com es gasten. La mala administració dels recursos públics és més freqüent del que la gent s'imagina, de tal forma que la dilapidació del diner públic i la burocràcia són l'altra cara de la moneda dels serveis que s'ofereixen a canvi. Els diners que recapta l'Estat i que no s'inverteixen bé, es gasten de totes maneres; els diners es gasten si no és per a bé, per a mal. I per això, una Administració que només es preocupi de recaptar diners, que no tingui un control de la despesa pública, és sempre una mala Administració.

A partir d'aquí, s'ha de considerar que a cada moment hi ha un nivell productiu i un nivell impositiu, hi ha un cost de la vida i un nivell

de serveis. La relació entre aquests quatre factors determina la qualitat del nivell de vida de la societat a cada moment i estableix el benestar comparatiu entre les nacions. La diferència entre els guanys, els impostos i el cost de la vida és el que constitueix l'estalvi i permet, conseqüentment, la inversió. Sembla normal considerar que a més impostos hi hauria d'haver més i millors serveis; el cert és que això no es compleix sempre, depenent de com s'administren aquests impostos, els serveis tenen un nivell o un altre. Hi ha països on les rendes són baixes, els impostos alts i els serveis deficientes. Avui, per exemple, els països més rics del món són els que tenen menys impostos i tanmateix més i millors serveis. Les nacions més riques, en les quals el ciutadà viu més bé, són aquelles on es guanya comparativament més diners, els impostos i el cost de la vida són baixos i els serveis són bons.

La burocràcia

El funcionari normal sol ésser un individu preocupat per aplicar la llei als altres «objectivament», ben estrictament, però tan subjectivament com sigui possible als seus interessos. I si tenim en compte que molts polítics estan en la política com si fossin funcionaris, la conclusió és: pobres ciutadans! L'Estat és impersonal, els funcionaris no tenen cura de l'Administració pública més que en allò que els pertoca directament.

I així, la burocràcia d'un país acaba essent una de les forces fàctiques més conservadora i reaccionària, que utilitza el poder, en primer lloc, per al seu benefici. L'amiguisme, el favoritisme i la corrupció són algunes de les lacres més freqüents que van lligades al seu comportament, al seu interès i al seu corporativisme. La burocràcia és un dels poders fàctics, corporativistes, més importants que cal tenir en compte. D'aquesta manera, la burocràcia i, per extensió, l'administració

pública, a causa també dels «professionals» de la política, constitueix un perill permanent perquè tendeix a apoderar-se de l'Estat i a posar-lo al seu servei.

De fet, la despesa que genera la incompetència i la corrupció públiques és incomparablement més alta, per fer la mateixa gestió, que quan actua la iniciativa privada. Ultra això, l'Administració pública és comparativament molt més ineficaç que l'empresa privada, entre d'altres raons perquè els polítics no són empresaris i tanmateix han d'administrar empreses, que a més no són seves. De manera que moltes vegades es dilapiden els diners recaptats sense cap control. I per això, s'ha de tenir en compte que, com s'ha dit, qui sembla funcionaris recull impostos, perquè a més iniciativa pública més impostos, i a més impostos menys iniciativa individual. I és per aquest motiu, també, que cal limitar la intervenció de l'Estat al mínim imprescindible, per ampli que pugui ser aquest concepte.

L'Administració pública, sovint, és sinònim d'incompetència i de corrupció, que funciona com una màfia ben organitzada, amb els diners del contribuent. L'única manera de millorar l'Administració pública és qualificant-la degudament amb persones honestes i de nivell professional adequat. Lluitar contra la ignorància i els interessos creats és molt difícil, i sense tenir consciència del que representa la funció pública que es desenvolupa és quasi impossible millorar res. Tanmateix, aquest és un món on impera la mediocritat, com a tots els mons que hi ha hagut i tal vegada hi haurà, potser per això difícil de governar. Esperem que la tecnologia sigui també, en aquest camp, un factor que superi les velles estructures.

'Estat empresari

La filosofia política de després de la Segona Guerra Mundial (1939-1945) ha estat clarament influenciada per la visió keynesiana d'un Estat que hauria de tenir capacitat per influir decisivament en l'activitat econòmica. Aquesta filosofia és conseqüència de les crisis econòmiques de la primera meitat del segle XX (1929), i de la necessitat de poder-les controlar; es constatà la incapacitat de la societat civil per fer-ho. Aquesta concepció economicosocial va considerar que l'Estat podia regular, mitjançant una política fiscal anticíclica, l'activitat productiva de les nacions, eliminant les depressions i aconseguint la plena ocupació. D'això a considerar que l'Estat havia de garantir un nivell mínim de serveis i benestar per a tothom només hi havia un pas.

L'Estat, al llarg del segle XX, ha fet quelcom més que això, s'ha convertit en un productor de béns i serveis en funció del caràcter estratègic dels sectors de què es tractava o d'altres raons de tipus estructural: de tipus econòmic, social, laboral, etc. El resultat d'aquest intervencionisme, fonamentalment en el camp de l'empresa industrial, ha portat a grans dèficits que s'havien de sufragar amb els diners dels contribuents. Sempre ha estat així: quan l'Estat pretén fer el que no li correspon acaba posant impostos per desembolicar el que no havia d'haver embolicat. Aquest posicionament de l'Estat capitalista té a veure amb un món confrontat ideològicament, durant el segle XX, amb la concepció «socialista» que pretén que l'Estat es converteixi en garant d'un sistema econòmic més just i en l'empresari únic. Aquesta via al socialisme, ha estat una via «exploratòria» de la qual s'està de tornada. Tot i que, de fet, la socialització de certs aspectes de la societat es produeix a tot arreu des dels seus diferents punts de sortida. L'Estat es converteix en garant d'un nivell de benestar mínim per a tothom amb independència de qui sigui el propietari dels mitjans de producció. Es tendeix que la sanitat, l'educació, les infraestructures bàsiques..., siguin garantides mínimament per l'Estat benefactor a tot arreu.

Tanmateix, la història del segle xx mostra que l'Estat no hauria d'exercir mai situacions de monopoli quan hi poden haver formes alternatives des de la iniciativa privada. Si es vol fer compatible la iniciativa pública amb la privada, per tal de no desaprofitar ambdues vies, amb llur capacitat i energia, cal que hi hagi respecte mutu i que quedi clar quin ha d'ésser el nivell d'intervenció de cadascuna. De fet, la intervenció de l'Estat s'hauria de reduir a allò imprescindible, a establir les bases per fer possible un desenvolupament obert de la societat i a garantir unes condicions que assegurin la igualtat d'oportunitats. Ara bé, aquest intervencionisme està en funció del nivell de desenvolupament; el nivell d'intervenció de l'Estat pot haver d'ésser màxim en països subdesenvolupats i mínim en països desenvolupats.

La iniciativa de l'Estat i la privada no s'han de veure oposades, perquè no ho són, sinó complementàries; i ambdues són necessàries perquè les coses funcionin. La intervenció de l'Estat és un fet necessari en molts camps, però si no es vol condemnar la iniciativa privada a l'ostracisme, cal que se la tingui en compte i se la deixi actuar. La política que relega la iniciativa privada a un segon terme es condemna a la passivitat i desaprofita l'energia creadora amb què pot contribuir. Facilitar el desenvolupament i la iniciativa dels individus i no pas coartar-los és el que s'ha de fer. L'Estat, això sí, ha de fixar els límits, el marc de l'acció dels ciutadans, per garantir que l'actuació d'uns no anirà contra els drets ni els interessos legítims d'altres, per tal d'assegurar la convivència i el progrés.

En definitiva, l'Estat no hauria de quedar mai involucrat a llarg termini en assumptes empresarials que no són competència seva. La gestió de les empreses correspon als empresaris. Altrament, tota intervenció de l'Estat per sobre d'un determinat nivell és desincentivadora per a la iniciativa de la societat civil. L'intervencionisme excessiu de l'Estat torna l'home passiu. La iniciativa de l'Estat és necessària, però ha de ser compatible amb la iniciativa privada, i no s'han d'autoexcloure sinó que s'han de complementar. La llibertat demana pluralisme i no pas una oferta unívoca (ideològica i partidista); a la

pràctica, és el mercat el que dicta la seva pròpia llei, i l'empresa privada és sempre, de fet, en última instància, més efectiva que la pública. La realitat és que, d'una banda, l'Estat no pot abraçar en cap cas tots els aspectes de l'activitat econòmica amb eficàcia i, de l'altra, que a la iniciativa privada li cal, moltes vegades, el paper de l'Estat en determinades àrees infraestructurals en les quals no hi ha rendibilitat possible. En això, com en totes les coses, és necessari arribar a trobar el punt d'equilibri.

La necessitat d'un marc d'estabilitat: la inflació

Tot sistema econòmic té necessitat d'una referència estable del valor de les «coses». D'ordinari se sobreentén que és el mercat qui en el lliure joc de l'oferta i la demanda estableix el punt d'equilibri en el preu dels productes i serveis en cada moment. Tanmateix, amb l'evolució econòmica es produeix un desajust entre l'oferta i la demanda per raó d'un dèficit de producció o de mercat que fa que els preus evolucionin condicionats, en general a l'alça. Tot plegat comporta el que comunament s'anomena *inflació*, o sia, l'increment de preus dels productes i serveis. Però això no és tan simple com sembla, fins i tot en un mercat obert amb concurrència múltiple, moltes vegades els preus es fixen en relació amb altres factors: de política social, de política industrial o comercial, etc., com en el cas dels preus agraris a la Unió Europea per raons de protecció i preservació d'un determinat sector. Quan els preus evolucionen a l'alça o a la baixa per raons que escapen de la vertadera naturalesa del mercat, cal restaurar-hi les condicions primigènies.

Davant d'un mercat amb una oferta i una demanda desajustades cal una resposta adequada per tal de recuperar-ne el caràcter obert —múltiple i sense intervencions— i la dinàmica que permeti determinar correctament el preu dels productes. Per aquesta raó, l'Estat ha d'inter-

venir per liberalitzar l'economia, per tal d'aconseguir un mercat al menys intervingut i al més obert possible i, al mateix temps, en què la correspondència entre l'oferta i la demanda permeti un equilibri adequat. A partir d'aquest equilibri, cal veure les reformes estructurals que és necessari afrontar. El cost dels productes està directament lligat a la flexibilitat del sistema: com més rígid sigui un sistema, pitjor; sense flexibilitat el cost de la producció només té una direcció a l'alça.

L'increment de preus és un factor erosiu del nivell de vida, que requereix una lluita frontal contra les seves causes. Suposa una disminució constant del poder adquisitiu que, si no s'afronta de forma estructural, requerirà, per compensar-ho, increments de salaris que així mateix repercutiran en un increment de costos i així successivament en un encadenament sense fi. L'increment o disminució dels preus depèn de la productivitat (quan la productivitat augmenta, els preus baixen) i també dels seus costos. La qualificació industrial té uns costos d'inversió, d'amortització i de personal. En la mesura en què aquests costos siguin comparativament menors a l'increment de la productivitat, el cost resultant dels productes serà menor.

La inflació és un dels mals greus de qualsevol economia; suposa sempre una disminució de la competitivitat del sistema. Un dels fenòmens que autoalimenta la inflació és la pèrdua d'una referència correcta del valor dels productes entre si. Quan les coses canvien de valor massa ràpidament desapareix la referència específica d'aquest valor i, consegüentment, no hi ha estabilitat ni cap garantia que els increments de productivitat siguin reals. D'altra banda, sense una referència estable del valor dels productes i serveis, no hi ha possibilitat d'invertir amb garanties d'èxit. La inflació és en el sistema econòmic un greu element desestabilitzador. Sense un domini clar de la inflació, la inestabilitat que se'n deriva constitueix una font constant de problemes.

El sistema financer. La política monetària

El sistema financer canalitza l'estalvi en relació amb les activitats inversores i les diferents iniciatives que hi ha en cada moment. Els recursos provinents de l'estalvi es canalitzen, entre d'altres, en funció d'obtenir el finançament correcte del sistema econòmic. La política monetària estableix les normes que regulen el funcionament del sistema financer per tal de garantir una utilització raonable dels recursos disponibles i l'estabilitat del sistema. És a través de la política monetària que s'estableix el sistema de garanties i els tipus d'interès de referència.

La política monetària es troba controlada pels bancs centrals. L'ur tasca consisteix a regular l'oferta i la demanda en funció del finançament que requereix el sistema econòmic per tal d'incentivar-lo o de desincentivar-lo, i per tal de mantenir la inflació controlada sense que, al mateix temps, el creixement econòmic es vegi asfixiat. Aquesta política monetària es formula amb independència d'altres polítiques, encara que de forma subordinada al context econòmic, per tal d'evitar que els polítics de torn caiguin en la temptació d'utilitzar-la a curt termini i de forma aliena al vertader interès econòmic. La política monetària cerca regular, en definitiva, el creixement de la massa monetària en circulació i, conseqüentment, el mercat dels diners. De la mateixa manera que hi ha una política que es refereix al mercat de qualsevol producte, hi ha una política que es refereix al mercat dels diners. La demanda i l'oferta disponible determina la política monetària.

El preu o interès a canvi del qual els diners es canalitzen permet regular també la quantitat que es destina a un fi consumista o d'inversió, estimulants la taxa de consum o d'inversió d'una economia, augmentant la demanda interna i la producció, i incidint així en la regulació del mercat i, conseqüentment, en la formació dels preus. Quan hi ha massa diners, els preus tendeixen a pujar en augmentar la demanda, a no ser que la producció augmenti també en la mateixa proporció; i viceversa, quan hi ha més oferta que demanda, els preus tendeixen a

baixar. Igual que quan hi ha una oferta excessiva, per exemple, de mà d'obra, aquesta acostuma a abaratir-se. D'aquesta manera es pot incentivar o desincentivar el desenvolupament econòmic i regular-lo convenientment en els seus paràmetres macroeconòmics de referència fonamental.

El sistema financer capta i presta diner per tal de finançar els projectes que es necessiten dur a terme, sigui per part de les empreses sigui per part dels particulars: per crear infraestructures, per adquirir béns que es consideren necessaris per millorar les condicions de les empreses o la qualitat de vida dels ciutadans, etc. A aquest efecte, el diner es capta i es presta a uns interessos en relació amb aquells que els bancs centrals fixen per a les transaccions entre les entitats financeres. Essent, doncs, el finançament del sistema econòmic una de les finalitats principals dels diners estalviats, de les empreses i particulars, és necessari que tinguin un preu assequible, al més ajustat possible, per tal que aquest finançament es proveeixi sense elevar el cost productiu, ja que, en cas contrari, en comptes de suposar finançament suposa un endeutament i una inflació superiors. En un sistema amb taxes altes d'inflació el finançament de les empreses és impossible, perquè el preu dels diners se situa a un nivell excessiu i és de fet incentivador del procés inflacionari.

El sistema mercantil va inventar aquest nou element d'intercanvi que són els diners, però que té unes característiques molt peculiars. En èpoques d'inflació el diner ociós perd ràpidament el seu valor; això l'obliga a moure's ràpidament per tal d'obtenir una rendibilitat raonable. La dinàmica del mercat (la rapidesa en què s'opera avui en dia) fa del diner un producte sotmès a tot tipus d'operacions i especulació. El diner és un bé molt volàtil que fuig del perill que representa tot tipus d'instabilitat i que per això es torna molt especulatiu. El mercat del diner (com el mercat borsari) esdevé en la societat moderna un factor econòmic determinant.

El mercat de valors. 'economia productiva i l'economia especulativa

El mercat de valors és el punt d'encontre entre una oferta empresarial que cerca capital per finançar-se i, per tant, uns «socis» que vulguin comprar accions de les seves empreses, i persones que cerquen invertir llurs estalvis per obtenir-ne una rendibilitat (repartiment de dividends), així com una possible revaloració dels valors en què s'inverteix. Les empreses que necessiten finançament poden recórrer al sistema creditici pagant interessos, o bé poden sortir al mercat per buscar socis que vulguin comprar les seves accions. En triar la segona via estan, evidentment, repartint el valor de l'empresa entre milers o milions de persones, però al mateix temps poden aconseguir el finançament que cerquen.

El mercat borsari depèn fonamentalment del curs general de l'economia, perquè normalment, quan l'economia creix, les empreses creixen en volum i beneficis, i al revés, quan hi ha depressió, les empreses entren en crisi, han de reduir personal i obtenen menys beneficis. La valoració que el mercat fa de les empreses depèn de la relació que hi ha en cada moment entre capitalització i beneficis; quan aquests baixen o puja el primer, però no simultàniament, la relació es desequilibra. D'altra banda, els dividends també depenen dels beneficis obtinguts i de la política d'inversions i creixement de cada empresa.

L'inversor en aquest tipus d'empreses pot invertir amb vocació de permanència o no, a llarg o a curt termini, invertir o especular. L'inversor a llarg termini inverteix perquè creu en el projecte empresarial; l'inversor a curt termini més que un inversor és un especulador que busca treure el màxim profit amb el menor temps possible en funció de les oscil·lacions del mercat, és a dir, del preu de les accions. Normalment, l'inversor borsari espera obtenir rendiments elevats, però evidentment la inversió borsària té uns riscos molt superiors i només és aconsellable a través d'experts. Tot i així, les variables que intervenen són tantes i tan canviants que és molt difícil pronosticar uns resultats

determinats. La borsa a curt termini exigeix un seguiment continuat i tens, per la qual cosa és aconsellable la inversió a llarg termini en bones empreses i no l'especulació.

També cal dir que fins ara hi havia un mercat amb unes empreses que competien d'acord amb unes regles i en un marc d'intercanvi força estables, i que això s'ha acabat: el mercat d'una economia globalitzada és un mercat molt dinàmic. L'obertura i la globalització dels mercats i, consegüentment, la lluita de les empreses pel control del mercat mundial, fa més convenient comprar altres empreses que invertir per ampliar la pròpia, que és el que s'havia fet fins ara. Possiblement, i molt a llarg termini, es tornarà a estabilitzar la situació quan s'hagi arribat a un cert equilibri de poder en el mercat mundial entre unes empreses i les altres. La societat industrial va necessitar molt de temps per fer-se i, si bé es transforma constantment, avui el negoci es concreta en la compra i la venda d'empreses ja existents per par dels nous «mercaders», en molts casos banquers, i no pels empresaris, per tal d'obtenir un major domini i rendibilitat. L'assetjament a l'empresariat clàssic i els canvis en el mercat han fet desaparèixer el creador d'empreses a favor d'un tipus de mercader a qui l'únic que interessa és el benefici.

A cada època li correspon un tipus d'empresari, com també un tipus de treballador. L'empresari creador d'empreses, l'home d'iniciativa que forjava des de zero una gran empresa, que dedicava tota la vida a un ram determinat de la indústria o del comerç, està en crisi. Avui, en molts casos, les empreses ja no es creen, es compren i es venen, són absorbides o desapareixen a gran velocitat. L'emprenedor clàssic treballava i creava i volia fer diners per elevar el seu nivell de vida i el seu nivell social; però el que feia amb els diners era, en la majoria dels casos, invertir-los en la pròpia empresa per fer-la créixer i poder competir; els interessos empresarials i d'administració eren una mateixa cosa. Avui, la comercialització dels «nous» productes es fa per empreses multinacionals, dirigides per executius que estan poc lligats al seu procés de creació. Bona part dels homes d'empresa d'avui són uns mercaders als qui el primer que interessa és el propi enriquiment. La velocitat del

canvi i les crisis fan desaparèixer els empresaris i aparèixer el «capitalista», com fan també desaparèixer l'inversor i aparèixer l'especulador.

'anàlisi de l'economia com a fet dinàmic

L'economia, com cap altra cosa, ha de ser contemplada i analitzada tenint en compte els canvis que constantment es produeixen en tots els camps. El seu curs està influenciat per factors diversos i canviants; no són només els factors estructurals de les pròpies empreses, sinó també el fet polític, el fet psicològic, i tota una altra sèrie d'aspectes que influeixen en la presa de decisions econòmiques. Per descomptat, també tota aquella classe de decisions que s'adopten pels altres (de tot ordre: econòmic, social, polític, cultural, etc.) hi influiran irremeiablement, la decisió d'invertir en un camp o altre, la política comercial, etc. Tot plegat fa que s'hagi d'actualitzar permanentment l'anàlisi econòmica i que les projeccions a llarg termini hagin d'estar sempre en revisió.

Els nous avenços tecnològics en tots els terrenys que se succeeixen ininterrompudament, l'evolució del mercat, els canvis politicosocials..., tot influeix, tot s'ha de tenir en compte alhora. El context general i el context específic, tot canvia, i en el món d'avui, molt ràpidament. Per aquest motiu, calen instruments d'anàlisi multidisciplinaris i especialistes de tota naturalesa, per tal de poder configurar un model de futur que sigui plausible i versemblant. Al mateix temps, la velocitat a la qual es produeixen els canvis, a la qual s'han d'adoptar les decisions i amb la qual són executades implica la necessitat d'estar preparats per fer-ho ràpidament; és una qualitat indispensable.

De forma que, globalment —en aquest món obert i en moviment que tendeix a la unitat i a la comunicació en tots els camps—, cal preveure l'esdevenir econòmic i els seus possibles escenaris. Per aquesta

raó, els instituts d'anàlisi econòmica, que de moment l'únic que fan és explicar el que passa *a posteriori*, han de donar pas a institucions de caràcter global i realment científic, a escala mundial, que permetin imaginar diferents models de canvi i que serveixin de marc de referència a partir de diferents hipòtesis de treball, en funció de totes les variables que hi intervenen i dels diversos paràmetres de referència, per tal que es pugui conèixer com cal la realitat que s'ha de transformar. La interconnexió mundial de l'economia obliga que aquestes institucions avaluin i tinguin en compte els processos de desenvolupament de tota la societat, d'una forma global i solidària. El món només pot anar endavant si hi anem tots junts, alhora.

D'altra banda, els models tancats en els quals no hi ha informació ni estímul i en què ningú no vol treballar són un fracàs històric. Sense obrir aquests sistemes a la informació objectiva, científica, i sense l'estímul corresponent, no tenen res a fer enfront dels models oberts i flexibles. Societat oberta vol dir societat que es comunica, que es relaciona tornant a les seves fonts. Aquesta és la vertadera, l'única direcció del progrés, i això és el que cal sempre i a tot arreu: un coneixement fundat a partir d'una informació tant objectiva com sigui possible i l'estímul que en deriva per construir un món millor.

Els factors psicològics en economia

L'ésser humà viu i actua dins d'uns condicionants psicològics extraordinaris, de forma que, per exemple, una cosa tan simple com la confiança o la desconfiança en la marxa o en el futur de l'economia pot ser la diferència que fa que aquesta vagi bé o malament, que la gent actuï, inverteixi i compri o quedi parada i a la defensiva. Raó per la qual, en aquest terreny, com en tants d'altres, els mitjans de comunicació són tan importants, perquè poden contribuir a generar una cosa o l'altra.

La realitat econòmica, com tota altra realitat, no es mou només per raons objectives, sinó també per una altra sèrie de condicionants que poden ser en part irracionals però que tenen tanta força o més que les primeres. Per aquest motiu, cal el màxim d'informació sobre tots els fets i que l'opinió i racionalitat es puguin fundar correctament. Tanmateix, sempre hi ha hagut i sempre hi haurà una caixa de Pandora dels nostres temors i angoixes que ens fa i farà tothora actuar compulsivament per irracional que sembli.

No tot en un sistema econòmic és racional ni es pot mesurar matemàticament; hi ha factors de tota índole que influeixen en el parer de la gent. Tot plegat hi introdueix sovint una variable de tipus psicològic difícil de ponderar, que actua constantment, i que és en part el resultat d'un cúmul d'informacions creuades, unes d'un signe, altres de signe contrari, que són molt difícils d'avaluar i de saber com influiran sobre el comportament final de les persones i, en última instància, sobre el curs econòmic. El fet psicològic influeix extraordinàriament en la marxa de l'economia.

A tot aquest estat de coses hi contribueix extraordinàriament el màrqueting de la societat actual, que només cerca influir sobre l'individu per fer-li comprar, sovint amb l'engany més descarat en descriure la qualitat i preu dels productes que ofereix. El màrqueting «emborratxa» l'audiència i d'aquesta manera, després, li ven el que vol. El màrqueting de les empreses fa que tothom vulgui comprar, i comprar l'últim producte que ha sortit al mercat. Tal vegada cal considerar que la societat actual ha perdut el rumb, s'ha passat d'una societat miserable d'una precarietat absoluta a una societat en què només es vol acumular, acumular coses materials. Però això no fa pas feliç la gent, perquè perd l'equilibri i el ritme, deixa de ser ella mateixa, es converteix en una peça més del sistema: guiada per aquest i d'ell dependent. Cal recuperar la mesura i saber que l'important és una vida digna i que aquesta no existeix si a més de coses materials no hi ha consciència, coneixement i comprensió de la pròpia existència.

Els altres mercats

En el context d'un món interrelacionat hi ha una dinàmica integradora que acull tots els països amb uns objectius econòmics semblants. En un món obert i en moviment tot tendeix a integrar-se compartint fites de prosperitat que es poden concretar a llarg termini. Tanmateix, en llur diversitat, hi ha unes economies que des de la seva posició dominant se n'aprofiten millor que altres. Aquest creixement d'uns a costa de la resta augmenta les diferències, la marginació, les injustícies..., i acaba creant problemes a nivell mundial, odi, violència... Per aquesta raó, caldria veure el desenvolupament des d'una perspectiva global en què totes les parts en sortissin beneficiades, i en aquest sentit seria útil aconseguir la integració econòmica del món subdesenvolupat dins el concert mundial d'economies desenvolupades.

El mercat mundial demana cada vegada més llibertat de circulació de mercaderies, capital i persones. Els països rics volen portes obertes per exportar els seus productes, tanmateix les tanquen a la lliure migració d'aquells mateixos països als quals exporten; tot i que quan ha calgut s'ha importat la mà d'obra barata del Tercer Món (en el seu moment esclaus) en millors condicions i amb menys exigència que la pròpia. Volen la possibilitat de penetrar el mercat mundial amb llurs productes i llur capital, volen dominar el mercat, però volen també el proteccionisme per al que no els convé. Si es vol un mercat obert, hauria d'ésser-ho per a tot.

Abans, els països colonitzadors explotaven els recursos naturals dels països colonitzats a través del domini militar i polític; ara, igualment, els països subdesenvolupats sofreixen l'explotació dels seus recursos per part dels països industrials. Avui, el món capitalista situa les factories de producció diversificant el risc amb una implantació múltiple que cerca dominar un mercat mundial cada dia més extens; s'acomoden a la posició geogràfica, condicions socials i polítiques, així com a la mà d'obra barata que millor els convé. La inversió que es fa als països po-

bres no es fa pel bé d'aquests sinó pel propi interès de les empreses multinacionals, amb l'explotació que calgui dels recursos existents i de les persones.

La societat del benestar és una societat egoista i insolidària que només cerca el propi interès i que fa ben poc per ajudar a millorar les condicions dels països pobres de l'anomenat Tercer Món. Una vegada més, el món occidental (el món ric) tracta d'imposar-se a la resta; ningú no s'atura a analitzar-ho perquè no li convé fer-se una mala consciència. En un món sense fronteres el repartiment de la riquesa situaria la mitjana molt més avall per als del món desenvolupat. I és evident que tothom als països desenvolupats, tant els treballadors com els capitalistes, s'ha beneficiat d'aquest sistema de relacions econòmiques tan injust. Per canviar aquest estat de coses caldria afavorir el desenvolupament econòmic, social i polític del món subdesenvolupat amb inversions i finançament, promovent l'educació i l'adequació de les infraestructures per tal que hi hagi prosperitat i, en definitiva, perquè la gent no hagi d'abandonar els seus països d'origen, la seva cultura i les seves arrels.

III. EL DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC I SOCIAL

*Hem après a volar com els ocells i a nedar com els peixos,
però no hem après el senzill art de viure com a germans*

MARTIN L. KING (1929-1968).

Premi Nobel de la Pau l'any 1964 i líder del moviment pacifista
i de defensa dels drets civils de la minoria negra dels EUA.

La consciència d'un món interrelacionat

Al món actual hi ha un fet diferencial en relació amb totes les èpoques anteriors, i és que per primera vegada es té consciència històrica d'un món interrelacionat i en dependència mútua. Aquesta relació és de tot tipus: en llenguatge, en cultures, en economia, en objectius..., i, per tant, també en política.

Aquesta consciència comporta, d'un costat, saber que la resolució de qualsevol afer depèn d'unes coordenades generals que cal conèixer i tenir en compte, ja que no es transforma la realitat en sentit positiu si no es coneix. I de l'altra, reconèixer que les necessitats de l'ésser humà i de la població mundial en el seu conjunt han d'ésser satisfetes des de la solidaritat i la col·laboració corresponent, encara que dins el pluralisme que el respecte per la llibertat i per la identitat de cada país comporten.

Escodrinyar, doncs, el futur és fer-ho des d'una perspectiva global i solidària. Els recursos mundials, tant els coneixements científics i culturals com els recursos materials, han d'estar a l'abast de tothom per fer possible el desenvolupament de tots els pobles. Els països industrialitzats han de contribuir al progrés dels països pobres que tenen estructures de producció endarrerides. Arribarà un moment que ens salvarem o ens ensorrarem tots junts; no hi ha lloc per als egoismes dels de la confraria de «qui dia passa any empeny» i a costa de la misèria dels veïns.

Som en un únic món i només es pot concebre d'una forma global, amb solucions i perspectives que tinguin en compte totes les parts: què és el que cal en el món «occidental» i què és el que cal en els països endarrerits econòmicament per avançar conjuntament. Per primera vegada en la història es disposa de mitjans i recursos que ben emprats poden fer sortir la humanitat de la misèria, i que permeten progressar envers fites de cultura i espirituals més elevades.

Aquesta nova situació mundial de consciència històrica i de possibilitats com mai hi havia hagut per resoldre els problemes de la humanitat obliga a replantejar totes les nostres relacions i com a conseqüència a introduir aquelles reformes «estructurals» que són necessàries per coexistir i per anar endavant tots junts.

Per un nou ordre internacional

Cal un nou ordre internacional, és necessari i possible. Necessari perquè el que succeeix a qualsevol indret ens afecta a tots de la mateixa manera, perquè tot està relacionat, la interdependència mundial en tots els camps és cada dia més gran, inevitable; i possible, perquè el món és cada vegada més a l'abast d'ésser entès i «controlat», en particular gràcies a l'avanç científic i tecnològic que permet resoldre els problemes i eliminar les diferències de tot ordre.

En concret, un dels temes més controvertits que cal resoldre avui és el de la relació entre països rics i països pobres, entre «el Nord i el Sud», igual que abans entre països socialistes i països capitalistes, entre «l'Est i l'Oest». I la primera cosa que cal dir és que aquesta relació és necessària perquè el nostre món és únic i els problemes a qualsevol lloc són els nostres problemes; i que aquesta relació és possible, perquè la ciència i la tecnologia actuals fan possible superar tant els problemes de

la pobresa com les diferències ideològiques o d'un altre tipus. I, com a conseqüència, és necessari analitzar i veure com ha d'esdevenir-se aquesta relació per tal de fer possible el progrés i la pau a tot arreu.

També cal dir que la via per facilitar el canvi d'actituds i superar els recels és la «comunicació» i la col·laboració en tots els camps (econòmic, social, cultural, etc.), passant a compartir el que, d'altra banda, són els mateixos problemes a tot arreu. L'educació de la gent per al seu propi desenvolupament i la comunicació i col·laboració entre els pobles esdevé allò més important. I a partir d'aquí, tant des dels recursos existents i llur disponibilitat, com des de la solidaritat i el respecte mutu a l'esdevenir i a l'evolució propis de cada país, cal establir en tots els camps unes noves normes que regulin el comportament de totes les parts implicades per anar tots junts endavant alhora.

La política imposada pels qui detenen una major capacitat econòmica i riquesa és una política injusta, una concepció equivocada i caduca. S'ha de facilitar la tecnologia i afavorir l'educació als països subdesenvolupats, en termes de solidaritat i respecte. D'altra banda, els països que tenen més recursos naturals i energètics han d'evitar la temptació de fer amb els altres el que es va fer amb ells en el passat, en el domini polític i econòmic. En conseqüència, cal regular el dret internacional a tal fi en un pla d'igualtat.

En el món actual, s'han d'atendre les necessitats peremptòries dels països subdesenvolupats, amb un intercanvi progressiu de la tècnica i dels recursos i, principalment, a través de promoure'n l'educació. Els països rics han de destinar a aquest afer un percentatge just de la seva renda; cosa fàcil si es deté la cursa armamentista. Si no es fa així, la desigualtat, la fam i la injustícia impel·liran cada dia més a la violència i, lògicament, a la inestabilitat. Els qui no són capaços de ser radicals en temps de pau són els que més ho fan possible. És tan perillosa una mala política com ho és el terrorisme. De fet, aquest és conseqüència, moltes vegades, d'allò primer.

El colonialisme i la nova globalització

Les coordenades del nostre món es dibuixen des de perspectives noves que es concreten, d'alguna manera, de la forma següent:

Els avenços científics en tots els camps, que es concreten al llarg del temps, entre d'altres, amb la revolució industrial dels segles XIX i XX, així com l'augment demogràfic, per raó de la millora en les condicions de vida: higienicosanitàries, etc., en major o menor mesura a tot arreu, introdueixen avui factors que alteren radicalment les condicions de relació i dependència econòmica de la població mundial.

Tanmateix, en un altre pla, la nova Icària, l'altre món de color de rosa que va permetre l'expansió del món antic, l'Amèrica, s'ha acabat. El món es va fent cada vegada més petit i limitat; sense perjudici del que pot comportar en un futur més o menys llunyà la descoberta de l'espai.

També, la fi del comunisme a la Unió Soviètica canvia les coordenades de referència mútues tant del món occidental com del món excomunista. El liberalisme, més que el capitalisme, amb tants defectes com es vulgui, s'ha imposat. El referent a tot arreu és, avui, la llibertat, la democràcia, l'estat de dret i l'economia de mercat.

De la mateixa manera cal considerar que, tot i que al segle XX, en finalitzar la segona gran contesa mundial, els països guanyadors imposaren una vegada més llurs regles, llurs valors i el seu ordre a la resta del món, i que si bé aquest es va anar fent més controlable per la capacitat de la nova tecnologia, no ho fou prou per a evitar que els últims pobles encara colonitzats assolissin la seva independència. D'aquesta manera, els valors d'Occident deixaren de ser-ho per a tots aquests pobles; en realitat mai no ho havien estat. L'Europa forjadora de cultures i civilitzacions havia començat una nova «decadència», i els pobles d'Àsia i d'Àfrica que hi havien estat sotmesos van deixar de retre-li vassallatge i de ser-li

submisos, malgrat la temptació constant d'aquella d'intervenir, en funció dels seus interessos, per recordar-los la seva «superioritat».

De forma que l'ordre imposat per Occident en les seves àrees de domini politicosocial, cultural i econòmic s'ha acabat o està en vies d'extingir-se. L'occidentalització del món ha arribat a la fi. L'ordre imposat al marge dels drets dels pobles i de la seva idiosincràsia és rebutjat per aquests, perquè naturalment no té altre objecte que el de la prevalença d'una sola de les bandes i la misèria cultural i econòmica de l'altra. Era i és natural que les nacions noves i joves reaccionessin contra aquells valors i aquells pobles que els havien subjugat amb menyspreu absolut. A més, a la llarga, es van adonar de quina era la seva riquesa i de com en depenia Occident. D'aquesta manera, va finir l'època colonial de viure els uns a l'esquena dels altres: els blancs a costa dels negres i dels «rojós», unes classes per mitjà de les altres. La prepotència dels grans sobre la majoria s'ha extingit o està a punt de fer-ho.

Ara bé, el món econòmic, com hem dit tantes vegades al llarg d'aquest assaig, té les seves pròpies lleis i són implacables, s'acaben imposant sempre; és la realitat contra la utopia i els idealismes infundats. I això fa que, avui més que mai, per les noves tecnologies i els nous factors de producció que se'n deriven, el món tendeixi a estar tot ell relacionat més que mai. Com a conseqüència, la globalització que se'n deriva és un fet irreversible que hauria de comportar una nova perspectiva envers fites d'un major progrés i prosperitat a nivell mundial. Els qui no ho entenen i s'hi rebel·len s'automarginen. Sempre hi ha hagut gent marginada, per moltes i diverses raons: no entendre el món que ens envolta n'és la principal, però no es pot estar *per se* sempre en contra de tot, ni negar tot allò que no entenem o no ens agrada. El que cal és, activament, intentar comprendre-ho i, en el seu cas, proposar alternatives.

La globalització és un fet imparable i necessari. Tot i que cal controlar les forces, els poders polítics i econòmics que n'emergeixen, i que poden, això sí, si no es vigila, desviar en benefici propi el que hauria de

ser per a tothom. El progrés assolit ha de repercutir en tota la societat i no només en uns quants grups capitalistes i multinacionals. I per això sí que cal estar atent i lluitar, per tal d'anar tots junts endavant i preservar, d'altra banda, tot allò que ja és de tots, com el medi natural i totes les riqueses, la cultura i la civilització, que la humanitat ha aconseguit al llarg dels segles i que constitueix un patrimoni de tota ella.

La societat del futur: un món sense fronteres

Aquest és el gran repte de la nostra societat i dels anys venidors: la relació necessària de totes les coses com a conseqüència de l'evidència de la unitat de la qual tota la humanitat i tot l'univers participa, que es posa de manifest a través d'una espècie de força centrípeta que fa que tot tendeixi a aquesta unitat i, per tant, a la seva comunicació. És una llei universal més forta que la nostra voluntat: la llei de la unitat de totes les coses i així també de la solidaritat necessària entre totes les parts.

El domini per les empreses del mercat mundial demana mercats oberts. Tanmateix, cada vegada més, les fronteres «nacionals» es van tancant per protegir-se d'un excés de mà d'obra dels països que busquen treball, que busquen sobreviure, i que han d'abandonar llurs llocs d'origen per aquesta circumstància. Vivim la contradicció d'un món sense fronteres, cada vegada més obert, plural i dinàmic en determinats aspectes de l'economia: mercaderies i capital; però més tancat que mai a la lliure circulació de les persones. Per aquesta raó, quan es parla de liberalització dels mercats «de productes» i no del mercat dels treballadors s'està incorrent en una gran contradicció. Tanmateix, un dels factors més dinamitzadors que hi ha hagut en la societat moderna fins ara ha estat el fenomen migratori. Poques anàlisis s'han detingut a considerar la importància que han tingut, com a factor de canvi i de progrés, el nomadisme i l'internacionalisme. Els moviments migratoris massius no

són bons ni per a uns ni per als altres, però sí que ho són els moviments ordinaris de la gent que cerca nous horitzons. Un món sense fronteres és, o seria, un món molt millor.

Món dinàmic vol dir necessàriament món obert, món flexible. Tanmateix, el progrés s'ha de cercar preservant la identitat, la cultura i l'arrelament de la gent als seus llocs d'origen, per la qual cosa aquest progrés s'hauria d'impulsar en els mateixos indrets d'on provenen les migracions, per tal que no fossin necessàries en els termes de la necessitat peremptòria que tracten de cobrir. Per aquest motiu, cal que s'inverteixi en els països pobres i que es procuri llur desenvolupament.

La qualitat més destacable dels EUA, com a exemple de país construït amb gent de tot el món, és que es tracta d'un món obert i dinàmic, en què l'estímul per millorar les seves condicions és una conseqüència de la seva pròpia composició. És una societat oberta per raó de les condicions del mateix sistema; allà, com a tot arreu, les circumstàncies són determinants i fan possible el canvi. Una societat múltiple i diversa. Una societat «bigarrada», contradictòria —motor del canvi—, una societat nòmada per excel·lència, sense arrelament a cap indret concret, sense cap cultura enclaustradora, on tot està en funció de l'interès de cada individu. Per això mateix és fàcil d'adaptar-s'hi i de barrejar-se, els uns amb els altres, com enlloc. Una societat «ladina» però també generosa, previnguda encara que impetuosa, amb iniciativa i, en definitiva, oberta a tot i a tothom, que és el que importa, que és el que hauria de ser a tot arreu.

Això és el futur; el futur correspondrà a un món divers, múltiple i contradictori, però cada vegada més abastable. Serà un món en el qual no hi haurà «nacionalismes» sinó persones per a qualsevol lloc i per a «qualsevol estació», ciutadans del planeta Terra. Els nacionalismes tancats i excloents que només creuen en les seves «diferències», que només entenen la seva cultura i que només miren llur pròpia arrel no tenen cap futur, estan condemnats a perir. Només cal sortir una mica del propi país, sense deixar d'estimar-lo, per comprendre que el món del futur

serà un món obert, sense fronteres, sense exclusions ni «exclusives», serà un món per a tothom, a tot arreu. Ni l'autodeterminació ni l'autogovern poden ésser exercicis tancats en si mateixos, no tan sols per l'egoisme i la insolidaritat que això suposaria, sinó fins i tot per raons de la pròpia dinàmica i del progrés de la mateixa comunitat a la qual es pertany.

El futur tecnològic. L'inici d'una nova era

El nostre món és el de la tecnologia, cada dia més abastable i més interrelacionat. La ciència aplicada permet avanços insospitats en múltiples camps i, consegüentment, una millora de les condicions de vida del conjunt de la societat. Això fa també que l'ésser humà tingui cada dia més coneixement i més poder. La ciència i la tecnologia poden eliminar la misèria d'aquest planeta en un termini relativament breu i fer possible alliberar l'home i alhora construir una societat del coneixement al servei de tota la humanitat. És un futur d'esperança plenament justificada.

Els països més avançats tenen molt clar quins han d'ésser els camps més importants de la investigació científica i de la seva aplicació. No més cal visitar els Estats Units: centres d'investigació, centres industrials, Silicon Valley, el Kennedy Space Center de Cape Canaveral, els centres d'investigació del genoma humà..., i així des de la costa est a Califòrnia, per comprendre que països com aquest estan llançats en els camps del futur en què creuen i en els quals la inversió pot ésser més productiva, tant per a les empreses privades com públiques, tant per al ciutadà del carrer com per a la societat en conjunt. La investigació de l'espai, la investigació informàtica, la investigació de formes alternatives d'energia, la investigació de l'àtom, la bioquímica, la genètica..., són alguns dels principals camps de la nova era.

I així, la investigació genètica, amb la codificació del genoma humà, permetrà avenços insospitats en el camp de la salut, en les seves expectatives de qualitat de vida i edat, així com en el coneixement del funcionament del cervell humà. Tot plegat suposarà una nova frontera.

També en la investigació de l'espai és evident que el llançament de satèl·lits artificials i naus tripulades incrementarà la capacitat d'investigació del mateix globus terraquí i de l'espai exterior. Per aquesta raó pot canviar en pocs anys, a una velocitat inaudita, el nivell de coneixements referit a tots els camps: més i millor informació sobre la Terra (clima, orografia, fenòmens de tot tipus...), transmissió dels avanços científics i la cultura a l'instant pertot arreu... El nostre planeta és cada dia més a l'abast, la tecnologia fa que no hi hagi distàncies; amb la revolució informàtica en molts casos les distàncies és com si no existissin. —Si bé el món de les galàxies es descobreix cada dia més gran, inabastable en la seva magnitud, i malgrat que també pot ésser escodriñat, investigat, encara és realment un camp respecte al qual l'home i els seus mitjans són molt limitats.—

D'aquesta manera, l'home cerca i assoleix de mica en mica el coneixement de les lleis que governen el nostre univers i es capacita per afrontar i resoldre els seus problemes. Hi ha molta gent espantada pel que serà o pot ésser el nostre futur en relació amb el progrés de la tecnologia i l'automatització dels processos productius i de distribució de l'activitat econòmica; res més equivocat, no ens ha de fer por el futur. Potser serà una explosió nuclear la que acabarà amb nosaltres i la civilització actual, però no la tecnologia aplicada al sistema productiu.

Només els pobles amb estructures polítiques, econòmiques i socials rígides quedaran autoexclosos, inevitablement, d'aquest procés. Aquesta és l'era de les comunicacions. Tot individu, grup o nació que hi visqui d'esquena quedarà relegat a un segon ordre. La societat canvia impel·lida pel progrés; les forces que són intel·ligents promouen el canvi, les que no, són eliminades. Quan el canvi és necessari però no és possible perquè les forces fàctiques s'hi oposen, cal la revolució. S'ha

d'estar a l'aguait del progrés i del canvi que significa, i s'ha d'estar preparat per afrontar-lo, perquè és per al bé de la societat, i oposar-s'hi és equivocat.

El futur existeix i és possible, amb la resolució dels problemes de la humanitat a través dels mitjans tecnològics, el control demogràfic i l'assentament urbà correcte, així com amb la planificació a llarg termini per a la utilització assenyada dels recursos naturals i el respecte degut al medi ecològic. Dins la perspectiva d'un món solidari (que no vol dir igualitari) en el qual hi hagi, a partir de la supervivència material garantida, la possibilitat de l'educació, la cultura i el coneixement de la realitat, i així de la seva transformació. S'ha de planificar fent-ne l'individu protagonista. I aquest futur ha de ser assolit per tota la humanitat, la tecnologia ho fa possible. Només des de la solidaritat i la col·laboració és possible un món més just i més pròsper per a tothom.

La contribució amb solidaritat al desenvolupament del Tercer Món

Les dades per a una societat de progrés no poden constrènyer-se a l'àmbit reduït d'un sol país; avui, les distàncies són cada vegada més assequibles i les diferències d'arreu esdevenen més palpables que mai. I així, no valdria la pena malgastar la nostra energia per una causa limitada a l'increment va d'un progrés aparent, moltes vegades únicament d'ordre material, si no estigués unit al sentit i a la pràctica de la solidaritat amb tots els qui no tenen mitjans de subsistència, no només de la pròpia comunitat sinó del món enter.

A l'Occident es parla de solidaritat per superar la crisi econòmica, però es continua pensant només a superar-la en relació amb aquells països en què ja hi ha un elevat nivell de riquesa i benestar, i no que la

crisi econòmica ha estat i és la constant en els altres dos terços de la humanitat. Els mitjans de comunicació contribueixen a engrandir els termes i l'extensió real de les crisis socials, econòmiques i polítiques del món desenvolupat, i per això pot semblar tan important qualsevol crisi econòmica del món occidental com la situació de misèria que viuen en paral·lel els països del Tercer Món permanentment, que no tenen res a veure i no és més que un absurd.

Les situacions de crisi mostren el grau de solidaritat d'uns països vers els altres. Les crisis duen moltes vegades al proteccionisme més exacerbat. Els països es tanquen en si mateixos per no rebre els desajustos dels altres i, d'aquesta manera, les fronteres romanen tancades a la immigració i a la recerca de nous horitzons. Les forces de l'egoisme són un fet predominant en la nostra societat, es diguin socialistes o capitalistes, ambdues es comporten igual. I no és que l'home no pugui ser solidari, és més aviat que no hi ha la recerca d'objectius clars en funció de la consciència de valors que serveixin realment per a les necessitats de tota la humanitat. El màrqueting i la publicitat, el que diuen les classes dominants i les minories «il·lustrades», també el que diuen els mals polítics fan creure en models i maneres que no condueixen enlloc. Tothom vol més i més, perquè les circumstàncies ho imposen, perquè el medi ho reclama. Si s'estimulessin pautes de comportament diferents, probablement la gent també es comportaria de forma diferent.

S'ha de contemplar el món de forma indivisible i cada ésser humà dins aquesta unitat. Els països desenvolupats han de servir llur tecnologia als qui també la necessiten per avançar. La inversió a llarg termini en ciència i tecnologia és favorable a la resolució definitiva dels problemes, i no així la inversió aparent i la caritat a favor de la indigència; a la llarga, aquesta inversió ens fa més pobres a tots i és pròpia dels qui només pensen amb el cor, és a dir, amb els peus. Els països pobres han d'adquirir educació com a factor principal de llur progrés. Les superpotències han de renunciar al domini del món; de fet, les ideologies solen mantenir-se durant molts anys, en una prova de força entre si,

sense cap sentit, a canvi del sofriment de la major part de la població. Els interessos de grup i les forces fàctiques contribueixen sovint a la injustícia més que al progrés solidari.

El nivell de confrontació entre els diferents mons polítics deixaria d'existir en bona part si es miressin els afers que els separen des de la perspectiva del llarg termini i de la dinàmica d'una nova realitat feta possible amb el desenvolupament de tots els pobles per la via de la col·laboració i la solidaritat. El món canvia, es vulgui o no, quan la realitat ho fa possible i necessari, tant com per la voluntat de lluita. «La realitat és més tossuda que les idees i acaba imposant-se sempre», va dir Lenin.

El desenvolupament econòmic

Han de passar tots els pobles per les mateixes fases del desenvolupament econòmic i social? Evidentment que no. No tots han de passar per les mateixes fases del desenvolupament per assolir el progrés econòmic i social. La màquina de vapor, el motor d'explosió, l'electricitat, la informàtica, les telecomunicacions i els processos d'automatització..., tot això ja ha estat descobert i té una aplicació directa, i per aquesta raó uns països poden aprofitar l'experiència dels altres i assolir d'aquesta manera un nivell tecnològic avançat sense haver de passar per les mateixes fases que els primers. Tanmateix, les diferents circumstàncies poden implicar perspectives diferents: la posició geogràfica, els recursos naturals de què es disposa, les condicions climatològiques, etc., són condicions que varien i que poden comportar processos diferents de desenvolupament. La població i la seva qualificació també són factors diferencials molt importants; no estan qualificats igualment els vint milions del Canadà que els mil milions de la Xina, la població del Japó que la del Brasil.

En l'evolució i progrés de totes les societats, hi ha dos estadis diferenciats: el primer és el de la lluita per la subsistència, que es produeix en els països no industrialitzats on el creixement econòmic és molt baix, en què hi ha una economia de supervivència i on tot el temps de les persones s'ocupa treballant; el segon, als països industrialitzats, amb un creixement alt de la productivitat, en què es pot treballar i estalviar, amb temps per a tota la resta, com l'educació —la formació continuada—, la cultura, etc., amb la possibilitat d'una vida plena en llibertat i sota la voluntat del propi arbitri.

Per tant, tenim, d'una banda, el treball manual, la força de treball, per anar subsint en una economia de misèria que no permet el benestar més que per a uns quants, ni l'educació ni la cultura de masses; i tenim, de l'altra, amb la industrialització, l'increment de la productivitat, del temps lliure i, consegüentment, de l'oportunitat per a una vida més digna, il·lustrada i feliç. En el primer nivell la vida es dona sota condicionants extraordinaris, com la manca de llibertat per escollir i sota circumstàncies que són de dependència absoluta per a cada individu i que limiten les seves possibilitats (és, en general, la dels països subdesenvolupats per a la gran majoria de persones). En el segon estadi, a les nacions desenvolupades, la possibilitat de decidir que la capacitat material i intel·lectual comporta és molt més gran i, per tant, l'ús que cada individu pugui fer del seu temps i de la seva energia depèn molt més d'ell mateix. I és així que, a través del propi esforç, el desenvolupament humà pot esdevenir més acurat i útil per a la societat.

El problema del Tercer Món és un problema de desenvolupament industrial. Les classes socials es veuen superades per la revolució tecnològica, que ho canvia tot. Hi ha de fet una reciprocitat entre la condició social, la seva dependència i la seva emancipació, i la condició científica i tècnica. De forma que la revolució industrial dona a l'home la solució dels seus problemes materials i la possibilitat de desenvolupament i llibertat. (De la mateixa manera que pot establir-se analògicament una concatenació entre la injustícia social que sota determinades cir-

cumstàncies genera violència, la impossibilitat de lluitar per la justícia sense llibertat i el fet que no hi ha llibertat possible sense els recursos que ho facilitin).

El desenvolupament del Tercer Món. La industrialització

El problema de l'anomenat Tercer Món és un problema d'increment de la productivitat i, per tant, de desenvolupament industrial. L'única via per desenvolupar el Tercer Món és la via de la industrialització. La gent s'acostuma a la misèria i al malestar, però quan les coses es mouen ningú vol perdre el tren del progrés. I d'aquesta forma, com hem dit, les classes socials es veuen superades per la revolució tecnològica que ho canvia tot. Lluitar per millorar les condicions socials, per transformar les estructures socials, en un sistema en el qual l'economia resta sense industrialitzar, és una tasca pràcticament impossible.

El progrés social està lligat i s'assoleix a través del progrés econòmic. La distribució de la riquesa és molt més fàcil quan es crea nova riquesa, a través d'un sistema fiscal i econòmic redistribuïdor, que quan el que es vol distribuir és sempre el mateix i ja té un posseïdor. La industrialització permet superar les diferències econòmiques ràpidament, ja que la creació de nova riquesa hi permet l'accés de molta més gent. La dinàmica industrial és igualitària, l'estàtica del passat és mantenidora de la desigualtat i la injustícia. La revolució industrial fa que les coses es moguin ràpidament i que les velles actituds i privilegis, basats en la desigualtat econòmica, desapareguin també inevitablement. El canvi genera noves oportunitats i elimina vells privilegis; aquest canvi, però, necessita temps perquè sigui efectiu.

La societat no industrial només permet subsistir: menjar, vestir, un habitatge mínim i, en alguns casos, l'educació primària; la societat in-

industrial permet l'acumulació de béns i l'educació permanent. Sense industrialització el nivell econòmic d'un país resta estancat, però industrialitzar un país és una tasca de cinquanta anys. Ara bé, quan és possible la revolució industrial i com fer-la possible? Què es necessita per a la revolució industrial? La revolució industrial només es pot donar en un món que hagi assolit un mínim de qualificació professional i una concentració mínima de capital. En paral·lel es necessita una infraestructura de comunicacions a tots els nivells, perquè la societat industrial és una societat d'intercanvi; i també, naturalment, cal disposar dels recursos energètics a uns preus assequibles i dels recursos naturals que s'han de transformar i comercialitzar. En definitiva:

1. Es necessita un marc de producció flexible.
2. Es necessita una classe empresarial. Educació.
3. Cal que hi hagi mà d'obra qualificada. Especialització.
4. Es necessita capital financer i tecnologia.
5. Hi ha d'haver infraestructures: un país ben comunicat. Principalment, electrificació, telèfons i carreteres.
6. I cal que hi hagi diversificació de les activitats.

Per tot això, en el món subdesenvolupat, cal afavorir la inversió forana; sense ella el temps necessari per a la industrialització serà molt més llarg. I a partir d'aquí, a través dels convenis corresponents, cal aprofitar els avantatges tecnològics i de formació de mà d'obra que aquesta inversió comporta. Amèrica va ser colonitzada pels europeus, que van aportar llur cultura i llur organització, en definitiva, llur civilització; sense ells, Amèrica podria ésser encara com l'Àfrica.

Per a la revolució industrial cal una flexibilitat del sistema econòmic i del marc de relacions socials i de producció; en aquest marc el factor humà és sempre el més important. El desenvolupament de les forces productives és un fet històricament objectiu, sí, però la seva dialèctica només es produeix a una velocitat important en la llibertat d'acció dels individus. Si no hi ha llibertat d'acció: de moviment, d'expressió, d'associació, d'idees, la societat no és una societat viva, sinó de

gent passiva i irresponsable. En el socialisme marxista que coneixíem (d'alguna manera tant en voga a determinats països subdesenvolupats) no hi havia res de tot això: ni llibertat de moviment, ni d'expressió, ni d'associació...

En l'actualitat, al món desenvolupat, la burgesia i el capitalisme propicien un ràpid desenvolupament de les forces productives, de la mateixa manera que en el socialisme democràtic. També al món subdesenvolupat es camina envers models més liberals i flexibles. Tot plegat ha de tenir lloc dins les coordenades d'un sistema lliure i democràtic, amb una economia de mercat regulada convenientment. L'Estat ha de fer possible i controlar a tot arreu aquest desenvolupament amb la seva intervenció, i per això ha d'establir el marc legislatiu adient en cada cas, obligant a la inversió productiva de les plusvàlues que genera el sistema productiu i fomentant una política de redistribució de la riquesa i de benestar social.

La inversió forana

La inversió forana s'havia considerat sempre com un sinònim de colonització i dependència. En teoria, si hi ha quelcom que és absolutament contradictori amb la voluntat d'una política independent, és l'admissió i el foment indiscriminat de les inversions foranes dins d'un país. Tanmateix, la història ha mostrat que en un món cada vegada més interrelacionat aquest fet és inevitable i que és, alhora, en part un factor negatiu i en part positiu.

La inversió forana (d'empreses estrangeres) obeeix únicament i exclusivament raons d'obtenció de la màxima rendibilitat d'acord amb les possibilitats del mercat mundial. No es fa ni per crear treball, ni per minorar cap desajust econòmic que tingui un país (si bé és evident que

s'està intrínsecament interessat en l'estabilitat política i econòmica d'allà on s'inverteix), i també és evident que, com a conseqüència, es crea treball i riquesa que en part redunden en benefici del país que l'acull.

De tal forma que és contradictori predicar la necessitat de preservar l'autogovern, és a dir, la independència en les decisions polítiques, amb una política que al mateix temps ven el país al capital multinacional que té situats els seus centres de decisió en altres països. No hi ha independència política si no hi ha independència econòmica. Des del moment en què les grans decisions econòmiques es prenen fora d'un país, de produir més o menys, una cosa o una altra, en funció de la conjuntura mundial, el poder de decisió econòmic passa a dependre en bona mesura de l'exterior, i aquestes decisions s'adopten al marge de l'interès de tal país.

De fet, els blocs polítics són una conseqüència de les relacions econòmiques que mantenen els diferents països entre si, i aquestes relacions són difícilment substituïbles a curt termini; dins d'aquestes relacions hi ha una dependència absoluta. De preservar aquestes relacions, aquests cercles tancats, de producció i d'intercanvi, se n'encarreguen les grans superpotències. I també d'expandir el mercat de cadascuna tant com sigui possible.

Per tant, quins són els avantatges o els desavantatges de tot això? Parlant en teoria, de desavantatge més gran que el de perdre el poder de decisió, no n'hi ha cap de comparable. Ara bé, crea realment riquesa i progrés la inversió forana? Com i sota quines circumstàncies? De fet, és una qüestió que no té realment una resposta unívoca, unidireccional, depèn de la relació mútua que ambdues parts mantenen. Dependrà de les condicions amb què es materialitza aquesta inversió que sigui o no d'interès: quant a la política d'inversions, a l'aportació de noves tecnologies, a l'explotació dels recursos naturals, etc. És evident que el que no interessa és una relació colonial al vell estil, amb un únic beneficiari, sinó un pacte entre iguals. (Tot i que el colonialisme ha tingut

dos vessants, ja que com es diu: si els espanyols no haguessin tingut l'or d'Amèrica no haurien necessitat el blat de Flandes.)

'objectiu del progrés. 'alternativa del progrés en la llibertat

L'objectiu del progrés és l'ésser humà, el seu desenvolupament i la seva plenitud. El progrés de la humanitat és el progrés de la persona, no el de les coses que l'envolten, si bé aquestes poden constituir una circumstància favorable o desfavorable. Per això, l'objectiu de tota comunitat ha de ser el progrés (material, intel·lectual i espiritual) dels individus que la formen. El desenvolupament material no és una fita en si mateix, només és una fita necessària per a la supervivència, però tot just està en el nivell més baix de l'escala de valors que la societat ha de desenvolupar.

El destí de la humanitat és, per tant, el de la lluita per assolir el seu desenvolupament i la seva plenitud. El que per a cada individu només s'obté a través de la pròpia transformació; aquesta transformació no té fi, dura tota la vida. El camí del progrés és el camí vers la llibertat des de la ignorància i des de la impotència, assolint el coneixement i la capacitat de discernir, assolint també la responsabilitat. I per aquest motiu, aquest futur de la humanitat, en el qual potser no hi haurà misèria, no estarà exempt de sofriment per raó del propi esforç necessari per construir-se com a humans i per tal de crear una civilització qualitativament millor.

La lluita pel progrés de la humanitat i la vigilància en aquesta lluita continuarà ocupant la història, no hi ha cap situació que pugui considerar-se consolidada definitivament. Aquells que creuen que el progrés assolit és definitiu no han entès res de com és la realitat i de

com funciona la història, l'home ha de viure sempre atent, sempre expectant, la seva lluita no té fi. El progrés és sempre relatiu, només compta realment el que l'home assoleix al llarg de la seva vida; i això és sempre un procés cíclic perquè néixer i morir són la seva condició natural.

El futur continua presentant a l'home el desafiament del seu propi progrés, per a cada individu, a cada època i a tot arreu. El treball i la cultura són el mitjà per aconseguir-ho. En relació amb aquest progrés és important per a tots els pobles fixar-se nous objectius; això fa que la societat conegui cap on es camina i estimula la investigació científica i tecnològica. Referent a això, hi ha en aquest moment històric uns quants punts bàsics, importants; són els quatre punts de mira a llarg termini que haurien d'arrossegar, des de qualsevol programa polític, la majoria, en especial la joventut i tothom qui vol un món millor:

1. La recerca i l'edificació d'un nou model de societat al servei de l'home.
2. La contribució a la concepció d'un món pacífic i amant de la col·laboració per al desenvolupament progressiu de la ciència i la tecnologia, de la cultura i de l'art al servei de tots els ciutadans.
3. La contribució amb solidaritat al desenvolupament del Tercer Món.
4. La construcció en aquest moment històric d'àrees geopolítiques i econòmiques que promoguin el desenvolupament econòmic i social, des del respecte i la llibertat dels diferents pobles.

Amb uns comuns denominadors:

- Model de societat a escala de l'individu.
- Necessitat d'un marc de valors i cultural compartit.
- Convenciment de la necessitat del treball per a l'automodelació de l'home.
- Respecte per la iniciativa de l'individu.

- Respecte pel medi natural.
- Obligació a la inversió productiva.
- Dret a l'autodeterminació dels pobles.

El futur de la humanitat

El futur de la humanitat és esplendorós si els valors que la inspiren són els adequats i si se sap conduir els seus avenços, si la majoria, a través d'un sistema democràtic, sap administrar correctament l'avenç que es produeix en tots els camps. El treball dels homes, segons la seva qualificació, la consciència social i la responsabilitat és allò que fa possible el progrés. Però aquest s'ha de sustentar en una visió i en uns valors adequats, congruents amb el que representa la civilització humana. D'aquesta manera, en un termini relativament breu, tal vegada dins d'aquest mateix segle, si s'ho proposa, l'home haurà probablement eliminat la seva situació de dependència material, i en un altre termini no gaire superior possiblement poblarà l'univers, gràcies, en bona mesura, a la ciència i a la tecnologia aplicada.

Ara bé, la velocitat del canvi ens obliga a ésser cauts i a estar a l'aguait dels desajustos i de la falsa imaginació. També el fet que les coses canviïn o es moguin en una direcció equivocada, a remolc d'interessos contraris a la mateixa humanitat, al servei de passions irrefrenables i destructives. La integració de l'home ha de fer-se a partir de la seva pròpia experiència, a través del treball i de la cultura: el treball i la cultura són el futur de la humanitat i el mitjà per al seu desenvolupament. En si mateix, «posseir» no significa res —«sóc tan pobre que només tinc diners»—, el que importa és «l'ésser» del cos social; i això depèn sobretot de l'experiència acumulada, adquirida i transmesa a través de generacions.

La velocitat del canvi provoca marginació per a tots aquells que no s'hi adapten, i també la misèria, la injustícia, la manca d'igualtat d'oportunitats..., que el món actual representa (a remolc dels interessos de les multinacionals i del gran capital). El canvi és imparable, ho arrasa tot. És, per tant, també destructor, arrasa tot allò que s'hi oposa. La selecció «natural», sobre la base d'una confrontació permanent —entre el que suposa el desafiament de la pròpia existència i la capacitat psíquica, intel·lectual i anímica de l'home—, continua més vigent que mai. Però s'ha de procurar el bé comú, ja que és indestruïble del vertader progrés; sense ell, l'odi, la guerra i la confrontació continuaran sent el major problema.

El futur de la humanitat és un futur en el qual possiblement no hi haurà misèria material; fet que no vol dir que estigui exempt d'altres requeriments bàsics inseparables de la pròpia naturalesa humana, entre d'altres, s'haurà de treballar sempre, i el dolor és una condició lligada al fet d'existir i de créixer com a éssers humans. Però serà un món obert, un món amb sentit de la unitat, solidari, un món per a la creació i el desenvolupament humà. Mai l'home havia estat en situació semblant de poder dominar la natura i la història de la seva pròpia evolució. S'ha de construir un món a l'alçada de la dignitat de l'ésser humà i és possible fer-ho. La dignitat humana implica el màxim de llibertat, justícia i solidaritat.

La realitat: el món creat i les lleis d'acord amb les quals existeix i evoluciona. I l'home, en aquest univers, constructor d'una societat que cerca el progrés i la felicitat a través de la política adient. Això només és possible assolir-ho actuant d'acord amb aquestes lleis universals que tot ho regeixen i a les quals tot se subordina. Però més enllà del coneixement científic, s'intueix que les coses tenen un significat que cal cercar i reconèixer. Aquest seria el desafiament últim --sempre vigent, sovint inabastable-- de la història de la humanitat i allò que en última instància pot donar sentit a la nostra existència i als nostres actes.

Aquest és el criteri: obrar d'acord amb les lleis segons les quals l'univers existeix és constructiu; obrar-hi de forma contrària és destructiu.

Allò que distingeix l'home de l'animal és la seva capacitat d'adquirir consciència dels seus actes, d'obrar lliurement i canviar.